

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü
42. Kolokiyumu

7-8-9 Kasım 2018 - İzmir

g ö ç
m e k a n
s i y a s e t

• Bildiriler Kitabı •

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü
42. Kolokiyumu

“GÖÇ-MEKAN-SİYASET”

7-8-9 Kasım 2018
İzmir

Bildiriler Kitabı

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

8 KASIM DÜNYA ŞEHİRCİLİK GÜNÜ KOLOKYUMU

GÖÇ-MEKAN-SİYASET

İletişim

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Merkezi
Remzi Oğuz Arık Mah. Atatürk Bulvarı 219/7
Çankaya/ANKARA
Tel: 0 312 417 87 70 Fax: 0 312 417 90 55
e-posta: spo @spo.org.tr
www.spo.org.tr

Yayın Türü Bildiri Kitabı

Yayın Ortamı www.spo.org.tr

Yayına Hazırlık Ayşecan Akşit Hülya Çetinkaya İlker Onur Özdemir Sultan Karasüleymanoğlu

Grafik Tasarım, Kapak Tasarım ve Sayfa Düzeni Ayşecan Akşit

ISBN 978-605-01-1309-9

Kasım, 2019 Ankara

İçindekiler

Açılış Konuşmaları	1
<i>Özlem Şenyol Kocaer</i>	2
<i>Orhan Sarialtun</i>	4
<i>Emin Koramaz</i>	7
<i>Aziz Kocaoğlu</i>	10
Dünya Şehircilik Günü Bildirgesi.....	14
Ayhan Erdoğan <i>TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Sekreteri</i>	
Çerçeve Sunum	18
<i>Prof. Dr. Murat Erdoğan</i>	
Açılış Oturumu.....	30
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur	
<i>Prof. Dr. Ruşen Keleş</i>	31
<i>Prof. Dr. Sema Erder</i>	34
<i>Doç. Dr. Didem Danış</i>	40
Oturum 1-A “Kentsel Siyaset, Planlama ve Göç”	44
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ruşen Keleş	
Göç Kısılacında Kentsel Politikalar: Gaziantep Örneği <i>Esra Şener, Doç. Dr. Evrim Töre</i>	45
Küresel Göç Hareketlerinin Kültürel, Sosyo-Ekonomik ve Mekânsal Etkilerini Yeniden Okumak: Bir Planlama Sorunu Olarak Suriyeli Mülteci Krizi <i>Araş. Gör. Feriha Nazda Güngördü*</i>	
Kenti ve Kentsel Planlamayı Kitleleş Dış Göç Üzerinden Düşünmek: Mersin Örneği Üzerin- den Açılımlar <i>Dr. Öğr. Üyesi Tolga Levent</i>	59
Göç ve Stratejik Planlama İlişkisinin Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep ve Erzurum Beledi- yelerinin Ekonomik ve Sosyal Entegrasyon Sorunlarının Çözümü İçin Teknik Destek Projesi (EKOSEP) Kapsamında Değerlendirilmesi <i>Serdar M. A. Nizamoğlu</i>	72

Oturum “1-B Göç ve Entegrasyon”	84
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Semahat Özdemir	

İstanbul Belediyelerinin Suriyeli Sığınmacılarla Sınava
*Prof. Dr. Yeşeren Eliçin***

İstanbul’da Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Kültürleşme ve Uyum Süreci İle Yaşam Memnuniyeti İlişkisi
*Dr. Öğr. Üyesi Arzu Taylan Susan, Nadin Ballany**

Kapsayıcılığın Yerel Siyaseti ve Kentsel Mültecilerin Entegrasyonu Sorunsalı
*Elif Bali Kurtarır, Dr. Öğr. Üyesi Erhan Kurtarır***

Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı: Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Modeli Önerisi
*Dr. Öğr. Üyesi Erhan Kurtarır, Doç. Dr. B. Ayşegül Özbakır, Dr Öğretim Üyesi Emel Karakaya Ayalp, Dr Öğretim Üyesi Bilge Çakır***

Oturum 2-A “Göç ve Kentte Birlikte Yaşam”	85
Oturum Başkanı: Deniz Kimyon Tuna	

Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması
Hülya Yiğit Özüdoğru, Prof. Dr. Adnan Kan.....

Ahşıl gelmiş Getto Kavramına Türkiye Üzerinden Bakmak
*Dr. Asmin Kavas, Öğr. Gör. Eren Çağdaş Bilgiç**

Berlin’de “Türk Gettoları” ve Sosyal Şehir Programı
*Doç. Dr. Arzu Başaran Uysal**

Süreksiz Şehircilik ve Mülteciler: İstanbul’da Kent-Kamp –Kent
*Gülşah Eker, Doç. Dr. Zeynep Günay**

Oturum 2-B “Ekolojik Kriz, Zorunlu Göç ve Planlama”	102
Oturum Başkanı: Dr. Gencay Serter	

Gelişmekte Olan Kavram İklim Mültecileri: Trans-nasyonalizmin Yeni Kaynağı?
Barış Can Sever.....

Zorunlu Göçle Gelen Nüfusun Barınma Deneyimleri Üzerinden Konut Politikalarının İncelenmesi: Hatay Örneği
Araş. Gör. Zehra Güngördü

Yerinden Edilme Amaç mı Araç mı? İstanbul’un Dönüşümüne Dair Gerçekler ve Politika Önerileri
Dr. Araş. Gör. İmge Akçakaya Waite

Çatışmalı Süreç Sonrası Araçsallaşan Planlama Disiplini ve Yerinden Edilme

Mülksüzleşme ve İnşa Süreçlerinin Mekânsal Sonuçları- Nusaybin Örneği <i>Haknas Sadak, Serhat Özhan Fatma Büşra Cizrelioğulları Sadak**</i>	
Oturum 3-A “Bölge ve Kırsal Alanlarda Göç”	145
Oturum Başkanı: Dr. Güldem Özatağan	
Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Nüfusun Tespitine Yönelik Bir Yöntem Uygulaması <i>Dr. Ali Cenap Yoloğlu, Dr. Fikret Zorlu, Ramazan Özer**</i>	
Kırdan Kente Göç Kapsamında Kırsalın Rolü: Bir Sistemik Literatür Analizi <i>Nur Kardelen Öztürk, Doç. Dr. Aliye Ahu Akgün*</i>	
Türkiye’de Bölgesel Gelir Eşitsizliği, Yakınsama ve İç Göç <i>Dr. Araş. Gör. Seda Senem Alpaykut Bayrak*</i>	
Trakya Bölgesinde Gerçekleşen Göç Akışlarının Kırklareli İli Özelinde Değerlendirilmesi <i>Araş. Gör. Mete Korhan Özkök, Araş. Gör. Yunus Çolak, Dr. Öğr. Üyesi Hatice Meltem Gündoğdu, Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Özyetgin Altun.....</i>	146
Oturum 3-B “Sermaye Hareketliliği ve Göç”	163
Oturum Başkanı: Dr. Ali Kemal Çınar	
Rant Balonu ve Soylulaştırmayı Mümkün Kılan Bir Araç Olarak Afet Yasası <i>Fatma Gözde Köseoğlu, Doç. Dr. F. Nihan Özdemir Sönmez.....</i>	164
Diyarbakır ’da Toplumsal Değişmenin Mekânsal Yansıması: Kapitalist Kentleşme Sürecinde Sınıfsal Ayrışma ve Siyasal Farklılaşma İlişkisi <i>Araş. Gör. Vedat Koçal.....</i>	177
Sermayenin Yeni Mekan Arayışları: İzmir İnşaat Sektörü Örneği <i>Dr. Dalya Hazar, Araş. Gör. S. Pelin Özkan, Araş. Gör. Mehmet Özyiğit, Arben Aktaş, Ali Çelik*</i>	
Oturum 4 “Uluslararası Kuruluşlar ve Göç Çalışmaları”	190
Oturum Başkanı: Doç. Dr. Didem Danış	
UNHCR-United Nations High Commissioner for Refugees Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği.....	191
IOM-International Organization for Migration Uluslararası Göç Örgütü	
UN WOMEN-United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women Birleşmiş Milletler Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi	198

ILO-International Labour Organization Uluslararası Çalışma Örgütü.....	203
OTURUM 5-A “Emek Piyasaları ve Göç”	217
Oturum Başkanı: Dr. Melda Yaman	
İstanbul’da Çalışan Vasıflı Yabancıların Mekânı: Dönüşen Kentin Küresellik İddiası Ekse- ninde Bir Araştırma	
<i>Araş. Gör. Erdal Bayraktar, Doç. Dr. Pelin Pınar Giritlioğlu</i>	218
Tarımsal Üretimde Suriyeli Göçmen Kadın Emeği	
<i>Doç. Dr. Saniye Dedeoğlu, Sinem Sefa Bayraktar.....</i>	243
Kadın Göçmenlerin Deneyimleri, Yerelin Sosyo -Mekansal Yapısı ve Kadın Yoksulluğu: Bursa Osmangazi, Yıldırım ve Nilüfer İlçelerinde Yaşayan Suriyeli Sığınmacı Kadınlar Ör- neğinde Karşılaştırmalı Bir İnceleme	
<i>Dr. Gülçin Tunç**</i>	
Yaratıcı Sınıfın Göç Tercihleri ve Göç Politikaları, Beyoğlu	
<i>Ece Tümer, Başak Aycan</i>	253
OTURUM 5-B “Göçmenler ve Dayanışma Ağları”	276
Oturum Başkanı: Dilek Karabulut	
Sosyal Dirençlilik Bağlamında Göç Olgusu	
<i>Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Özyetgin Altun.....</i>	277
Londra’daki Türkiyelilerin Değişen, Dönüşen Kültürel Pratikleri, Toplumsal Cinsiyet Rollerini ve Aidiyet Tanımlamaları	
<i>Dr. Öğr. Üyesi Olgu Karan*</i>	
Göçmen Barınağı ve Dayanışma Mekânı: City Plaza Hotel, Atina Örneği	
<i>Dr. Öğr. Üyesi Binali Tercan</i>	291
Bir Mekansal Örgütlenme Modeli Olarak “ Yaşayan Laboratuvarlar ” ve İzmir ’de Mahalle Ölçeğinde Bir Örgütlenme Deneyimi: “Kapılar ”	
<i>İlkin Beste Çırak, Dr. Ömer Selvi**</i>	
Öğrenci Paneli.....	306
Oturum 6 “Nüfus Hareketliliği ve Değişen Kent”	315
Oturum Başkanı: Cansu Akbaş Demirel	
Nüfus Kaybının Önlenmesine Yönelik Stratejiler: Aydın-Koçarlı Örneği	
<i>Burak Yavuz**</i>	
Türkiye’de Metropolen Kentlerde Nüfusun Yer Değiştirme Dinamikleri	
<i>Dr. Fikret Zorlu, Dr. Ali Cenap Yoloğlu, Ramazan Özer**</i>	

Erken Cumhuriyet Döneminde Sanayileşmenin Kentsel Gelişime Etkisi; Göç İle Varolan Kent Karabük
*Ayşe Arslan, Doç. Dr. Esin Özlem Aktuğlu Aktan***

Değişen Göç Yapısının Tespitine Dair Bir İnceleme: İzmir Tarihi Kent Merkezi Örneği
*Araş. Gör. Fatma Tuğba Canan***

OTURUM 7 “Türkiye’de Göç Çalışmaları” 316
Oturum Başkanı: Özlem Şenyol Kocaer

Halkların Köprüsü Derneği..... 317
Göç Araştırmaları Derneği (GAR)..... 322
Kapılar Kolektifi..... 325
Mültecilerle Dayanışma Derneği..... 329

OTURUM 8-A “Mekan ve Göç” 340
Oturum Başkanı: Öğr. Gör. Tayfun Kahraman

Göçe Bağlı Oluşan Kültürel Farklılıkların Kamusal Açık Alan Kullanımına Etkisi: Kastamonu Cumhuriyet Meydanı Örneği
*Doç. Dr. Nur Belkayalı, Araş. Gör. Elif Ayan ***

Kitlesel Göç Hareketleri ve Kültürel Miras İlişkisinin Tarihi Kentsel Peyzaj Yaklaşımı Kapsamında Değerlendirilmesi
*Hicran Topçu Campagna, Mehmet Gökhan Berk**

Gaziantep Tarihi Kent Dokusunun Yeni Sakinleri: Suriyeliler
*Dr. Öğr. Üyesi Esra Demircioğlu, Berna Atasoy***

Priştine’de Göçün Üç Veçhesi: Ulusal Başkent İnşası, Karşı-kamusallaşma Mekanlarına Geçiş ve Savaş- sonrası Diasporal İnşa Hamlesi
*Attila Beksaç***

OTURUM 8-B “Sanatta Göç” 341
Oturum Başkanı: Prof. Dr. Murat Cemal Yalçıntan

4 Film 4 İstanbul; Kimin Kenti?
Nazım Akkoyunlu..... 342

Türk Sinemasının Kentleşme Olgusuna Yaklaşımı
Seda Duman, Doç. Dr. Berna Dikçınar Sel..... 349

Tehcir ve Coğrafya: Zorla Güzellik Olmaz
Ahmet Uhri 358

Değerlendirme ve Sonuç.....	361
<i>Prof. Dr. Melek Göregenli</i>	
Panel- Forum.....	372
Oturum Başkanı: Orhan Sarıaltun	
Prof. Dr. Murat Cemal Yalçınan.....	373
<i>Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü</i>	
Doç. Dr. Lütfü Savaş	379
<i>Hatay Büyükşehir Belediye Başkanı</i>	
Latife Tekin.....	382
<i>Yazar</i>	
Gülşen İşeri	385
<i>Gazeteci Yazar</i>	

*Bu bildiriler Göç-Mekan-Siyaset adlı tematik kitapta yayınlanmıştır.

** Bu bildiriler yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.

Açılış Konuşmaları

Özlem Şenyol Kocaer
TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şube Başkanı

Orhan Sarıaltun
TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı

Emin Koramaz
TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

Aziz Kocaoğlu
İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı

Özlem Şenyol Kocaer

TMMOB Şehir Plancıları Odası İzmir Şube Başkanı

Sayın İzmir Büyükşehir Belediye Başkanım, Sayın İlçe Belediye Başkanlarım, TMMOB Başkanım, Şehir Plancıları Odası Başkanım, Şube Başkanlarım, değerli öğretim üyeleri, değerli katılımcılar, sevgili meslektaşlarım öğrencilerim ve değerli basın mensupları; 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 42. Kolokyumumuza hoş geldiniz.

Mesleki ve akademik olarak büyük önem taşıyan kolokyumumuza katılım sağlayan tüm katılımcılara öncelikle duyarlılıklarından dolayı teşekkür ediyor, kendilerini saygıyla selamlıyorum.

Öncelikle 42. kolokyumumuzu gerçekleştirmemizi sağlayan, katkılarını sunan, düzenleme yürütme ve bilim kurulundaki tüm akademisyen ve katılımcılara, değerli bildirimleriyle kolokyuma katkılarını sağlayan akademisyenlere ve katılımcılara katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunuyorum.

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü kolokyumlarımızda her yıl ülke ve dünya gündemindeki ve aynı zamanda mesleğimizi yakından ilgilendiren bir konuyu, başta kuşkusuz kamusal bir fayda sağlamak amacıyla ele almaya çalışıyoruz. Aynı zamanda bu sayede mesleki ve ülkemiz açısından önemli sorunları akademik ve disiplinler arası bir platformda derinlemesine tartışmak ve geleceğe dair sözlerimizi söyleme fırsatı buluyoruz.

Bu anlamda bu yıl da kolokyumumuzun teması düzenleme kurulu tarafından, günümüzün en önemli olaylarından biri olan göçü farklı başlıklarda ele almayı amaçlayan “Göç, Mekan, Siyaset” olarak belirledik. Göç hareketlerinin dünya çapında özellikle son yıllarda savaş, ekonomik kriz, iklim değişikliği ve sermaye hareketlilikleri gibi nedenlerle hızla arttığını görmekteyiz. Aynı zamanda temelde bu sorunlar kutuplaşan, sertleşen ve özellikle kaos ortamından beslenen neoliberal politikaların bu yaşanan süreçte etkisi tabii ki kuşkusuzdur. Ancak bu süreçte dünya çapında ve özellikle jeopolitik konumu itibarıyla Türkiye’de yaşanan bu hareketlilik karşısında, ülkelerin konuyu geçici tedbirlerle çözmeye çalışmakta ve kalıcı uzun vadeli plan ve programlardan kaçınan bir politika izlediğini de görmekteyiz. Diğer taraftan, bu süreçte uluslararası düzeyde birçok hak ihlalinin yaşandığına ve yaşanmakta olduğuna da tanıklık ediyoruz.

Gelinen noktada, gerek kentlerde yaşanan sorunlar, gerekse çeşitli nedenlerle özellikle kendi istekleri dışında can güvenliği için yerinden edilen insanların sorunlarını görmezlikten gelmemek artık kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu çerçevede kolokyumumuzu göç meselesini, mekân ve siyasetle olan bağlantılarını,

göç ve entegrasyon, kentte birlikte yaşamak, bölge ve kırsal alanlarda göç, emek piyasası, sermaye hareketlilikleri ve kırsal alanlarda göç, ekolojik kriz, zorunlu göç ve planlama, kentsel siyaset ve planlama ve göç sanat başlıkları altında farklı açılardan ele almayı, temel sorunları ve önleyici politikaları ortaya koymayı, bu önerilerin ülkemiz açısından da yol gösterici olmasını kolokyumumuz adına önemsiyoruz, umut ediyoruz.

Son olarak, bu değerli organizasyonda birçok kurum ve kuruluş önemli desteklerini esirgememişlerdir. Kolokyum sürecinde başta bizi de üzen, yola birlikte çıktığımız, Dokuz Eylül Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümünün ayrılma kararı sonrasında, kısa sürede birçok konuda bize önemli desteğini sunmuş İzmir Büyükşehir Belediye Başkanlığı ve diğer taraftan önemli konularda katkılarını vermiş Karabağlar Belediyesi, Buca Belediyesi ve Konak Belediyesi yetkililerine katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

Kolokyumumuzun verimli ve güzel geçmesi dileğiyle, saygılarımla... Teşekkürler.

Orhan Sarıaltun

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Başkanı

Sayın Belediye Başkanımız, değerli yöneticilerimiz, değerli hocalarım, meslektaşlarım ve sevgili öğrenciler; Şehir Plancıları Odası adına hepinize hoş geldiniz diyerek 42.kolokyumumuza, saygılar sunuyorum.

1977 yılında da Türkiye’de daimi komite oluşturularak bu gün kutlanmaya başlandı. Bazı ülkeler sadece mesaj yayınlayarak kutlarken, sınırlı sayıda bazı ülkede olduğu gibi ülkemizde de bir etkinlikle bunu daha önemli, daha meslek içi tartışmalarla geçmesi için karar alındı ve bu kolokyumlar düzenlenmeye başladı.

Daimi komite 20 yıl gibi bir süre bunu sürdürdükten sonra, zaten kolokyumlara dahil olan Şehir Plancıları Odası, sekreteryasını bir protokol ile 1996 yılında devraldı. Bugün o yönetimden ben de dahil olmak üzere değerli çok sayıda arkadaşımız var. Bu görevin devralınışını üstlendikleri için kendilerine buradan teşekkür ediyorum. Şehir Plancıları Odası bugüne kadar bunun süreklilişmesini, kurumsallaşmasını, bir yönerge dahilinde üniversitelerin de katılımıyla sürdürülmesini sağladı ve devamını da getiriyor.

Kolokyumlar yılın hemen başında ki, genelde Şubat ayı içerisinde gerçekleştiriliyordu. Meslekle ilgili tüm kuruluşların, üniversitelerin, odanın birimlerinin katıldığı bir düzenleme kuruluyla toplantı yaparak, o yılın meslek alanında en çok tartışılan sorun veya konusunu belirleyip, onun üzerinden bir tema oluşturarak ve bir ev sahibi üniversite belirleyerek bu kolokyumların çalışma ve düzenlenmesine ilişkin startını veriyor bu yönerge dahilinde.

Bu yıl da yine Şubat ayında toplanarak, son yıllarda yeni bir şekliyle, aslında yeni değil, ama güncel olarak yeni diyebileceğimiz bir göç olgusuyla karşı karşıya olduğumuz için ve bunun artık bütün kentlerimizi ve ülkeyi etkiler hale geldiği için göç konusunun tartışılmasına ve bundan en çok etkilenen kentlerden birisi olan İzmir’de bu konunun işlenmesine karar verdik. Bu doğrultuda önce İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesiyle görüşmeler yapıldı. Önce üniversite kabul etti, ama kadrosunda sürekli azalmalar yaşadığı için çekilmesi söz konusu oldu. Sağ olsun Dokuz Eylül Üniversitesi İzmir’den üstlendiler. Ev sahibi üniversite olarak Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü bu süreç içerisinde bizimle birlikte kolokyumun düzenlenmesine başladı.

Çağrı metninin oluşturulması, arkasından programların netleştirilmesi konusunda çok yoğun bir çalışma yürüttük, çok büyük emekler verildi, gerçekleştirildi. Fakat aslında kolokyumun hem çeşitli konularında, hem de özellikle üye kurulunda da yer almasına rağmen son dönemlerde özellikle baskıcı yönetimler

tarafından OHAL döneminde kaygılarla uzaklaştırılan meslektaşlarımızın da yer almasına rağmen bu kurullarda ve diğer kurullarda program netleştikten sonra birlikte belirlememize rağmen, Mimarlık Fakültesi Dekanının -kendisi de meslektaşımız- uyarısı üzerine programdan KHK'lerle uzaklaştıran hocalarımızın çıkartılması talebini bize iletti. Bu süreci birçoğunuz takip etmişsinizdir, açıklamalar da yaptık.

Şehir Plancıları Odasının TMMOB'un, Türk Mühendis Mimarlar Odaları Birliğinin kamucu toplumcu yaklaşımı, kurulduğu günden beri devam etmekte ve bu süreç içerisinde hiçbir zaman baskıcı yönetimlerin taleplerine, bu taleplere karşı toplumun yanında durarak, kamusal yararı önde tutan yaklaşımına uymayacak olan bir teklif olduğu için, yönetim kurulumuz böyle bir şeyi asla kabul edemeyeceğini söyledi ve maalesef bunun üzerine bir yazıyla bölümümüz, Dokuz Eylül Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü bu durumda çekilmeleri gerektiğini, Dekanın programı Rektöre sunamayacağını ilettiğini bize söylediler.

Burada iki konuya açıklık getirmek istiyorum. Odamız yönetim kurulunun baskıcı yönetimlerin bir oto sansüre dönüşen uygulamaları, ülkemizde ve dünyada gördüğümüz örneklerinde tehlikeli bir nokta olarak değerlendirdiğimiz, daha henüz bir eleme henüz bir baskı oluşturmaksızın bir oto sansürlendiğini düzenlemesi dizginlemesi gibi bir şeye alet olmamız zaten mümkün değildir. Bu süreç içerisinde eleştirilerden bir tanesi, baştan zaten böyle olacağı belli olan üniversiteyle neden düzenleyemiyoruz.

Değerli arkadaşlar, Şehir Plancıları Odası böylesi bir süreç içerisinde üniversitelerden kopmayacaktır, üniversiteleri bırakmayacağız baskıcı yönetimlere ve bu süreç içerisinde ne akademisyenlerimizden, ne öğrencilerimizden uzaklaşacağız. Bütün etkinliklerimizde, sadece kolokyum değil, mutlaka ve mutlaka öğrencilerimizi ve akademiye dahil edeceğiz.

Şu an karşı karşıya olduğumuz bu baskı ortamında ki, odamız da TMMOB da bu alanda sürekli bir baskı altında ve mücadele ediyor, böyle bir ortamda biz daima kamucu duruşumuzu yine akademiyle, yine kamuda çalışanlarla serbest çalışanlarla birlikte toplu olarak mücadelemizi sürdüreceğiz.

Diğer bir açıklama getirmek istediğim konu, bölümümüzden gelen yazıda şöyle bir ifade vardı. "Oda üniversitemizi desteklemekten vazgeçti" diye. Bu kesinlikle doğru değil, orada destekten kasıt, bizim de boyun eğmemizdir. Böyle bir baskıya, böyle bir oto sansüre boyun eğmemiz mümkün değildi, bunu ifade ettik. Kaldı ki bu programı birlikte yapmıştık. Yani biz bir dayatmayla sürpriz bir şekilde bir isim belirleme gibi bir şeyimiz yoktu, masada hep beraber belirlediğimiz bir liste üzerinde uzlaşmıştık. Dolayısıyla herhangi bir şekilde desteklemekten vazgeçme gibi bir durumumuz söz konusu değil. Ayrıca o süreç içerisinde emek veren arkadaşlarımıza huzurlarınızda teşekkür ediyorum tekrar.

Bu süreçte gerçekten ciddi sıkıntılar yaşadık, çok problemler oldu, ama bugün burada kolokyumun startını verirken, böyle yoğun bir katılım olması, öğrencilerimizin akademisyenlerin meslektaşlarımızın gelmesini, bu sürece aslında herkes tarafından sahip çıkıldığı ve kolokyumların aynı anlayışla devam etmesi gerektiğinin de bir göstergesi olarak kabul ediyorum.

15 gün gibi kısa bir sürede böylesi bir durumla karşılaşınca, takdir edersiniz ki biz de sıkıntı yaşadık, panik yaşadık, ama sağ olsun bu süreçte mekân konusunda bize destek olan İzmir Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreteri Buğra Gökçe'ye ki, odamızın geçmiş dönemlerde başkanlığını yapmış bir üyemizdir, ve sayın Belediye Başkanımız Aziz Kocaoğlu'na, ayrıca İzmir Büyükşehir Belediyesinin yöneticilerine ve

emekçilerine çok çok teşekkür ediyorum. Sağ olsunlar bu güzel mekânda bu kolokyumun gerçekleşmesine destek oldular ve burada bizimle bir araya geldiler.

Kolokyumun başarılı geçmesi dileğiyle, hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Çok teşekkür ederim.

Emin Koramaz

TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

Değerli Hocalarım, Değerli Meslektaşlarım, Sevgili Öğrenciler
Hepinizi şahsım ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Yönetim Kurulu adına sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

1977’den beri ülkemizde kutlanmaya başlanan Dünya Şehircilik Günü etkinlikleri kapsamında düzenlenen ve TMMOB bünyesindeki en uzun erimli etkinliklerden biri olan Şehircilik Kolokyumu’nun başarılı biçimde geçmesini temenni ediyorum.

“Programda KHK ile ihraç edilen akademisyenler olduğu” gerekçesiyle bu önemli etkinlikten çekilen ve mekanlarının kullanılmasına engel olan Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dekanlığını ve Rektörlüğünü kınıyorum. Ülkemizin değerli bilim insanlarını, akademisyenlerini yok saymaya çalışanlara inat, TMMOB olarak özgürlükten, demokrasiden, barıştan ve bilimden yana tüm akademisyenlerimizle daima yan yana omuz omuza olacağımızın altını bir kez daha çiziyorum.

Her yıl farklı konu başlığı altında farklı illerimizde düzenlediğimiz bu etkinlik, hem şehircilik alanındaki bilgi birikimini paylaşmak, hem de bu alanda yaşanan sorunlara ortak çözümler üretebilmek açısından bir hayli önem taşıyor.

TMMOB olarak bizler mesleki alanlarımıza ilişkin sahip olduğumuz bilimsel ve teknik bilgiyi ülkemizin ve halkımızın ortak çıkarı için kullanmayı şiar edinmiş bir mesleki kitle örgütüyüz. Düzenlediğimiz kongre, sempozyum, panel gibi etkinliklerimizin temel amacı, mesleki alanlarımızdaki yeni fikirleri ve teknikleri halkla buluşturabilmek, toplumsallaştırabilmektir.

Değerli Arkadaşlar,Şehircilik Kolokyumu’nun bu seneki teması “Göç, Mekan, Siyaset” olarak belirlenmiş. Biliyorsunuz “Hareket”, yaşadığımız çağın en öne çıkan kavramlarından birisi. Teknolojik yenilikler, ulaşım, iletişim ve bilişim sektörlerini gelişimi dünyamızı eskisinden çok daha hareketli bir yer haline getirdi.

Küresel kapitalizm de buna uygun biçimde kendisini yenileyerek sermayenin hareketleri önündeki tüm engellerin ve sınırların ortadan kaldırıldığı bir dünya yarattı.Günümüz dünyasında çok uluslu şirketler dünyanın her yanında yatırımlar yapıyor, para bir gecede dünyanın dört bir yanını gezebiliyor, dünyanın herhangi bir ülkesinde üretilen ürün herhangi bir pazarında kolayca satılabiliyor.

Sınırsız hareketin bu denli kutsandığı günümüz dünyasında hareket etmesinden ve sınırları aşmasından korkulan yegane varlık, ne yazık ki insanlar!

İnsanların hareketinden duyulan bu korku, göçün ve göçmenliğin günümüzün en büyük sorunlarından birisi haline gelmesine neden olmuştur.

Küresel kapitalizm göçü ve göçmenleri büyük bir sorun olarak göstermeye çalışsa da, göçün ve göçmenliğin tarihi kapitalizmin tarihinden çok daha eskilere uzanmaktadır.

Yeryüzünde insan varlığının ortaya çıkışından bu yana insanlar daima hareket halindedir. Yaşamlarını daha iyi koşullarda sürdürebilmek, hatta kimi zaman sadece yaşamını sürdürebilmek için buldukları yerlerden başka yerlere gitmektedir.

Milyonlarca yıllık bu göçerlik tarihinin yanında insanların yerleşik hayata geçmeleri, devletler halinde örgütlenmeleri ve tabii kapitalizmin kendisi çok küçük bir tarihsel döneme denk düşmektedir. Uygarlık süreci, göç hareketleri üzerinde yükselmiştir.

Bu tarihsel gerçekliğe rağmen göçmenler bugün uygarlığı tehdit eden bir unsur olarak gösterilmek istenmektedir. Göç ve göçmenlik yasaklanarak, kriminalize edilerek milyonlarca insanın daha iyi bir yaşam sürme doğrultusundaki çabası bastırılmak istenmektedir.

Bu yasaklama nedeniyle her yıl milyonlarca kişi, TIR konteynırlarında, gemi ambarlarında, sandallarda hayatını kaybetmektedir. Bu acının en yakın tanıklarından biri de bizim ülkemiz ve bu etkinliği yaptığımız Ege kıyılarıdır.

Hayatta kalmayı başarabilen göçmenlerin de acı dolu hayatları olduğunu hepimiz biliyoruz. Gitmek istediği yere varabilen göçmenler, kimsenin çalışmak istemediği işlerde çalışmak, kimsenin yaşamak isteyeceği koşullarda yaşamak zorunda kalmaktadır.

Değerli Arkadaşlar,

Göçmenlerin yaşamının tüm zorluğuna rağmen göç hareketlerinin ve göçmen karşıtlığının dünya çapında yükseldiği bir dönemden geçiyoruz. Bölgesel çatışmalar, işsizlik ve yoksulluk gibi küresel ölçekli nedenlerle göç hareketleri artarken, göçmenler buldukları ülkedeki her türlü düzensizliğin, çürümüşlüğün sorumlusu olarak gösteriliyorlar.

Neoliberal politikalar sonucunda kamusal mal ve hizmetlere erişiminin giderek sınırlandırılması ve birbiri ardına yaşanan ekonomik krizlerle artan yoksulluk, halkın göçmenleri kendilerine rakip ve tehdit olarak görmesine neden olmaktadır. Bunun sonucunda göçmen karşıtı siyasi partiler tüm dünyada büyük bir popülerlik ve destek kazanıyorlar. Neoliberal politikaların bedeli, göçmenlere fatura edilmek isteniyor. İnsanı insana düşman yapan bu büyük yalana izin vermemeliyiz. TMMOB olarak bizler, eşitlikten, özgürlükten, demokrasiden, halkların kardeşliğinden ve bir arada yaşamdan yana bir örgütüz. Ülke ve dünya sorunlarına ilişkin ürettiğimiz tüm politikalarda bu değerleri esas alırız. Bu kolokyum boyunca üç gün boyunca sürdürülecek tartışmaların da bu çerçevede sürdürülerek, göçmenlerin sorunlarına ve birlikte yaşamının koşullarına ilişkin çözüm önerilerinin geliştirileceğine inancım büyük.

Sözlerime son verirken başta Şehir Plancıları Odası İzmir Şubemizin değerli yöneticileri olmak üzere bu önemli etkinliği düzenleyen tüm arkadaşlarımıza ve değerli bilgilerini bizimle paylaşacak uzmanlarımıza ve elbette bizlere bu tarihi mekanı tahsis ederek etkinliğin sıkıntısız biçimde gerçekleşmesini sağlayan İzmir Büyükşehir Belediyesine teşekkür ediyorum.

İnsanların aç ve yoksul yaşamadığı, eşit adil bir ülke ve dünya özlemi ile TMMOB Yönetim kurulu adına sevgi ve selamlarımı sunuyorum.

Aziz Kocaoğlu

İzmir Büyükşehir Belediye Başkanı

TMMOB Başkanım, Şehir Plancıları Odası Genel Başkanım, değerli hocalarımız, belediye başkanımız, şehir plancısı meslek mensubu arkadaşlarımız ve öğrencilerimiz, basın mensupları; hepinize iyi günler, sağlıklar, esenlikler dileyerek, mümkün olduğu kadar kısa, iki saat içerisinde toparlamak umuduyla sözlüme başlamak istiyorum.

Birinci maddeye geç konulmuş. Göçe özellikle, Anadolu gibi bir köprünün üzerinde yaşıyorsanız, insanlık tarihinden bu tarafa ilk yerleşim merkezi olması dolayısıyla hemhal olmamız gerekmektedir. Zaten bu da böyle olmuştur.

Bizde göçün hızlanması 1950’li yıllarda olmuştur. Tarım ve hayvancılığı dışlayıp, sanayi, kalkınma diyip, sanayiye geliştireceğiz diye öteleyip, tarımda insanların geçinememesine neden olup, onların yatağını yorganını alıp büyük kentlere gelmesi sürecidir. Bu süreç de, bu siyaset de bir dayatma siyasetidir. Siz geliyorsunuz, siz sanayileşeceksiniz de, sanayileşmek için tarımdan başka, tarımda üretmekten, tarımı geliştirmekten, oradan katma değer sermaye sağlamaktan, artı değer sağlamaktan başka bir çözüm yolunuz var mı? Yok. Onu da öldürürseniz, bugüne geliyorsunuz. O süreç öyle başlamıştır.

Tabii Türkiye’de kentlerle kırsal arasındaki nüfus bu noktaya gelecek. Ama bu tedrici olarak tarım, yani sanayileşmeyi şehirleşmeyi besleyecek kaynak oradan üretimine katma değer yaratmasına ve sanayiye ve bayındırlığı desteklemesine devam edecektir. Sonra ne oldu? Gecekondu oldu, şu oldu bu oldu ve Avrupa’nın 250 yılda gerçekleştirdiği sanayileşmeyi, yani kırsaldan kenti ve dolayısıyla sanayi gelişmeyi biz 40 senede halletmeye kalktık.

Bu Anadolu denilen coğrafya, çok enteresan bir coğrafya; herkes gelmiş devlet kurmuş, hükümdar olmuş ezmiş, kendi dinini, kendi dilini, kendi yaşamını, örf adet töresini dayatmış. Bir bakmışsın ki 13 bin yıllık, bilinen 13 bin yıllık dünyanın ve hemen hemen birçok etnik unsurun inancın harman olduğu bir coğrafya ve Anadolu insanı çıkmış.

İki tane özelliği var Anadolu insanının. Bir, sabretmek; iki, yardımlaşma içerisinde olmak. Size her 50 senede, her 100 senede, her 200 senede bir gelip istila edip birisi hükümdar oluyorsa ve sizin her şeyinizi talan ediyorsa, siz sabretmek yaşamak için hayatiyetinizi devam ettirmek için dayanışma ve yardımlaşma içerisinde olmak durumundasınız.

Oradan bugünkü göçe geldiğimizde, bu göçün yani kırsaldan kente göçün, biz sabır ve dayanışmayla yardımlaşmaya ve çarpık kentler, gecekondulu kentler, sosyal donatı alanı olmayan kentlerle savuşturduk, geleneklerimize göreneklerimize. Bizi diğer milletlerden, diğer coğrafyada yaşayan insanlardan ayıran özelliklerimizi 2000 yılına kadar koruduk. Ve bizde gettolaşma olmadı, hiçbir kentimizde şunların bölgesi, şunların mahallesi, şunların semti olmadı. Niye? Aynı coğrafyada aynı dili konuşan, aynı kültürde Anadolu'da hamur olmuş insanlar geldiler. Şimdi ayrı farklı lisansı olan Suriye'den, Afrika'dan, Afganistan'dan bu bölgelerden insanlar geliyorlar. Esas itibarıyla de, aslında Türkiye'de kalmak istemiyorlar, Türkiye bir göç yolu, bir köprü. Gidemeyenler burada kalıyor, gidebilenler ise, Ege Bölgesinde yaşadığımız faciaları hepimiz görüyoruz.

Peki, bundan sonra eğer acilen çözüm üretilmezse, özellikle Suriyeli ve diğer göçmen vatandaşların yaşadığı yerlerde gettolaşma olacaktır. Tedbir alınmazsa bu kaçınılmazdır. Bu da büyük kentlerimizi tehdit eden, ülkemizi tehdit eden önemli bir olaydır. Bunun da bugünden görülüp, farkına varılıp, çözüm üretilmesi gerekmektedir.

Peki, insanlar niye ülkelerinin topraklarını bırakıyorlar? Doyan insanlar, hayatından memnun olan insanlar bunu yapar mı? Yapmaz. Niye yapıyorlar? Dini baskı var, etnik baskı var, iktidar kavgası var, ya açlık var ya susuzluk var, mutlaka yaşamı dayanılmaz hale getiren yahut yaşam koşullarını iyice yok eden ortam var. Bu ortam nasıl oluyor? Niye zenginler daha çok zenginleşiyor, ülke dünyanın ürettiği kaynakların büyük bir bölümünü alıyor? Gelir dağılımı ve adaletsiz bir dünya ve işte neo-liberal sistem denilen sisteme gelip dayanıyor.

Dünya cennet olabilir, ama olamıyor, giderek dünya cehenneme dönüşüyor. Dünya 200 tane küresel şirket tarafından yönetiliyor. Siyaseti de, her şeyi de bunlar belirliyor. Ve gelir dağılımı bozuldukça da devlet otoriterleşiyor. Devlet sosyal politikalarından vazgeçiyor, bunu yapacak insanlar ve kadrolar siyasetle uğraşılıyor; dünyanın esas problemi bu. Bugün dünyanın en büyük devletinden en küçüğüne kadar siyasetle uğraşan insanlar, bu sömürü düzenini, bu insanları ezen yok eden düzeni ne pahasına olursa olsun sürdürülmesinde kullanılacak insanlardır. Bir defa bu teşhisi koymadan, günübirlik finans problemi, günlük ekonomik filan demenin, yani dünyanın problemi bu demek hiçbir çözüm yolu üretmemiştir, üretmeyecektir.

Göçte bu kadar konuştuktan sonra, planlama konusunda 15 yıldır Büyükşehir Belediyesinin planlamasında çalışıyorum, en çok da planlamada arkadaşlarım çalışıyor. Bizim değerlendirmemiz olmadan en ufak bir dosya bile plan uygulama bürokrasisiyle değerlendirmeden meclise gitmemiştir. Ve biz 2010 yılına kadar, hadi hadi 2010 yılının sonuna kadar merkezi hükümetin de sayısız plan yetkisi olan kurumların yaptığı bize göre hatalı, şehircilik ilkelerine uymayan konularda dava açıyorduk ve büyük çoğunluğunu kazanıyorduk. Ama 2010'dan, özellikle 2011'den sonra, özellikle de giderek dava kazanamıyoruz. Ne kadar yanlış olursa olsun, ne olursa olsun dava kazanamıyoruz. Oturuyoruz arkadaşlarla, diyorlar ki buna dava açmamız lazım. Tamam açalım. Niye açıyoruz biliyor musunuz? Davayı kazanmaktan umudumuz yok arkadaşlar, ben kral çıplak diyorum dünya için de Türkiye için de. Kazanma umudumuz yok. İzmir Büyükşehir Belediyesi Planlama birimi başkanı izlediği politika kente bakışı, bu planlamaya karşı diye tarihe not düşmek için dava açıyoruz. Dava kazanma şansımız giderek sıfırlanıyor.

İzmir'in gerçek anlamda İzmir Büyükşehir Belediyesinin yıllarca çalışıp ürettiği kentsel dönüşüm politikasıyla, 2050 yılına kadar bir karış arsa üretmese, kentsel dönüşümden gelecek konut artışıyla beraber, doğacak konut talebini karşılayacak rezervi vardır. Doğru bir kentsel dönüşümle, rantsal dönüşüm değil,

bina yapıp yıkmaya değil, bir sosyal donatı alanı ayırmadan 150 metre arsanın üzerindeki 150 metrekare 8 kat binayı yıkıp yapmak değil, yaşanabilecek bir kent yaratmaktır kentsel dönüşüm. 5 bin küsur tane kentsel dönüşüm projesi yaptık. Bunun içerisinde bir tane kentsel dönüşüm projesi yok. Benim babamdan kalan arsam depremden sonraya kalmış, ahşap içi kerpiç, sıvamış sağı solu ve bina giderek çöküyor. 50 senesinde yapılmış. Şimdi onu ister istemez yıkıp, yerine yenisini yapmak lazım. Ben şimdi depremden sonra yaptığı bina yıkıldı, hadi bana para ver mi diyeceğim, bana imar mı ver diyeceğim? Bugüne kadar herkes köyde kentte kerpiç binası yıkıldığında yerine nasıl bina yapıyorsa ben de öyle yapacağım gücüm oranında. Buna da bakışımız budur.

Siyasete geldiğimizde ise, Türkiye’de siyaset tam bir açmazdadır. Bana kim kızarsa kızsın, kim ne derse desin. Belediye başkanlığından kendi irademle ayrılmak istememin de bunda bir payı yoktur. Belediye başkanlığı yaptığım sürede de aynı şeyleri söylemeye devam ettim, bugün de söylüyorum, beş ay sonra bıraktığımda da aynı şeyleri söyleyeceğim. Neo-liberal sistem denilen sistem üretmek ütülmek üzerine kurulmuştur.

O zaman bu sistem bize uygun sistem değil. Yani neo-liberal sistemi uygulatmak isteyen, uygulamak isteyen ve bunu televizyonlarda reklamını yapan yorumunu yapan ekonomistler doğru yapmıyorlar. Değerli öğrenciler, doğru yapmıyorlar.

2000 yılında Türkiye’nin dış borcu 35 ilâ 45 milyar dolar. Dış borcu, yani ülkenin tüm borcu, özel sektörün vesaire, bugün 475 milyar dolar. Ne oldu? Biz ekonomik ödeme krizine girdik, biz finans krizine girdik deniliyor. Biz finans krizine girmiyoruz, finans krizi buzdağının görünen yüzü. Biz aslında üretmemeye krizine giriyoruz. Bizim krizimiz üretmemek, katma değer üretmemek, kendimize yetecek kadar buğday üretmemek, et üretmemek. 81 milyon insanın emeğinin üretebileceği ürünü üretmemek. 81 milyonluk bir ülkenin üreteceği, bilgisiyile sanatıyla kültürüyle tarımıyla vesaire, üretmiyoruz. O zaman bu sistem bize göre değil.

Şimdi ne olacak, Türkiye ne yapacak? Tabii borçlanacaksınız. Yüzde 7,5 borçlanmak demek, tefecinin eline düştün demek. Normal tefeci de değil, insafsız tefeciye düştün demek. Neyse bunları hepiniz biliyorsunuz, ben uzatmayayım.

Devletle beraber en baştan başlayarak tasarruf kaynakları yaratma ve üretme üzerine, işin teferruatına girmiyorum, dünyaya açılabilenimiz belirlenmiş birkaç sektöre yatırım yaparak, kümeleşme yaparak yürümekten başka çaremiz yoktur. Bugün 475 milyar doların borcunu yapılandırdı, 5 sene sonra borcumuz 1 trilyon dolardır, bizim milli hasılamız şu anda dolarla beraber 650-700 milyar dolara düşmüştür. Bunu 15 sene götürürsek, zaten götürmemiz mümkün değildir, o zaman milli gelirimizin 810 katı bir borçla karşılaşırız teorik olarak. Ama bir ülkenin oraya kadar gitmesi zaten mümkün değildir.

Bu yerel seçimlerde, oraya gitmeyeceğim, buraya gelmeyeceğim, ona bilmem ne, buna bilmem ne, şurada hata var, burada hata var, onun kaşı kara bunun gözü ela, bunların hepsini bırakmak zorundayız. Daha büyük bir problem var. O probleme karşı birleşmek zorundayız. Bu yerel seçimlerde muhalefet, iktidarı geri adım attırarak, ne yapıyorsun kardeşim koltuk altından kayıyor dedirtecek bir başarı elde etmediği zaman, dört buçuk sene sonraki başkanlık seçimini hayal bile edemiyoruz.

Uzattım, hepinizin affını diliyorum. Bana bu imkânı verdiğiniz için teşekkür ediyorum. Konuşmacı arkadaşlar, bu salondan dolayı bana ve genel sekreterimize teşekkür ettiler. Teşekküre gerek yoktur. Görev yaptığım 15 sene boyunca Büyükşehir Belediyesinin bütün olanakları, odalarımızın, sivil toplum örgütlerimizin, siyasi partilerimizin emrindedir, emrinde olmak durumundadır.

Hepinize teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü Bildirgesi

Ayhan Erdoğan
TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Sekreteri

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 42. Kolokyumu Bildirgesi

Ayhan Erdoğan

TMMOB Şehir Plancıları Odası Genel Sekreteri

8 Kasım Dünya Şehircilik Günü kapsamında bu yıl 42.sini düzenlediğimiz Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu; siyasi, ekonomik ve ekolojik krizler sebebiyle gerçekleşen ve etkilerinin günden güne daha yakıcı bir hal aldığı yoğun ve kitlesel demografik hareketliliklerin yaşandığı bir süreçte gerçekleştirilmektedir.

TMMOB Şehir Plancıları Odası olarak, en temel insan haklarından biri olan sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşama hakkını elde etmek umuduyla, buldukları yerleri farklı sebeplerle terk etmek zorunda kalıp insan onuruna yakışmayacak koşullarda hayatını kaybeden; yaşadıkları ülke sınırlarını farklı yöntemlerle geçmeyi başaranların ise yeni yerlerinde ırkçı, dışlayıcı ve suçlayıcı tutumlara maruz kaldığı bir süreç yaşanmaktadır. Bununla birlikte; sığınmacılar, geçici koruma altındakiler ve mülteciler uluslararası siyaset arenasında bir pazarlık nesnesi haline getirilmiştir. Ulusal sınırlar dahilinde yaşanan çatışma ortamı nedeniyle veya daha iyi bir ekonomik ve sosyal geleceğe sahip olma gibi saiklerle başka kentlere göç eden milyonlarca yurttaşımızı da kapsayan göç konusu; kentleşme ve planlama süreçlerini doğrudan etkileyen bir olgu olarak, ülkenin gündeminde olduğu kadar meslek alanımızın da en temel sorun alanlarından birini oluşturmaktadır.

Günümüzün en önemli olaylarından biri olan göçü, farklı yönleriyle ele almak; göçün mekânsal boyuttaki etkilerini değerlendirmek, farklı dinamiklere sahip olan bu hareketliliklerin siyaset ve planlama ile ilişkisini detaylı olarak tartışmak ve bu konuda siyasalar üretmenin topluma ve mesleğe karşı sorumluluk olduğu bilinciyle, 42. Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu GÖÇ-MEKAN-SİYASET teması ile düzenlenmektedir. Göç, tarih boyunca insanlıkla var olagelmış, uygarlıkların fiziksel, sosyo- kültürel gelişimini belirleyen temel değişkenlerden biri olmuştur. İlkçağlardan itibaren mekânsal düzlemde yaşanan demografik hareketlilikler, farklı coğrafyalarda halkların kültürel etkileşimi ile birlikte siyasi, sosyal ve ekonomik değişikliklere neden olmuştur. Benzer biçimde, Sanayi Devrimiyle kapitalist üretim biçiminin baskın hale gelmesiyle birlikte, kırsal alanlarda yaşayanların kentlere göç etmeye başlaması; insanlık tarihinde yaşanan göç hareketlerinin niteliği ve büyüklüğü açısından yaygın bir kırılma etkisi yaratmıştır. Meslek alanımızda da sanayileşmenin etkileri mekânsal olarak radikal bir biçimde hissedilmiş ve bugün kırdan kente veya az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru gerçekleşen nüfus hareketleri gibi kavramların birçoğu şehircilik disiplininin temel tartışma konuları haline gelmiştir.

Durum ülkemiz tarihi açısından değerlendirildiğinde ise; Balkan ülkeleriyle mübadeleler, İkinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki süreçte Bulgaristan, Bosna, Kosova, Makedonya, Irak, Suriye, Afganistan ve Türki Cumhuriyetlerden baskıcı rejimlerin politikaları nedeniyle ülkesini terk ederek sadece okuma ve çalışma imkanı aramaya gelen insan topluluklarının nüfus hareketliliği yakın dönem göç tarihinde yerini almıştır.

Buna benzer biçimde, Türkiye`de de 1960 ve 1970`li yıllarda ekonomik sebeplerle, 1980`li yıllarda ise siyasi nedenlerle birçok yurttaşımız ya kendilerini daha özgür bir biçimde ifade edebilecekleri ya da yaşamlarını daha kolay idame ettirebileceği özellikle Almanya ve Fransa gibi ülkelere göç etmiştir.

Türkiye`de 1950`li yıllarda başlayan kırdan kente yoğun göç günümüze kadar devam eden ve her açıdan etkisi hissedilen bir nüfus hareketi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, 1980`li yıllar ve sonrasında, politik koşullar ve çatışmalı ortam nedeniyle göç dinamikleri sorunlu bir düzeye erişmiştir. 90`lı yıllarla birlikte, Doğu ve Güneydoğu Bölgelerinde yaşanan çatışmalı süreç ve köy boşaltmalar sonucunda zorunlu göçlerle kırdan kente göç eden kitlelerin sayısında ciddi bir artış olmuştur.

Ülke sınırları içerisindeki göç süreçlerine bakıldığında ise, 1980 sonrası dönemde en önemli kırılmanın ulus devlet paradigması ile uyumlu bir biçimde, belli bir iş bölümü çerçevesinde, birlikte kalkınmayı öngören iktisadi anlayışın yerini, yarışmacı, marka kentlerin inşa edilmesini ön gören ekonomik programların alması sonucunda yaşandığı görülmektedir. Kentlerin yatırımları çekmek için kendi içlerinde rekabet etmesini dayatan yeni ekonomik yaklaşım ile eşitsiz coğrafi bölgeler oluşmuş ve İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Gaziantep gibi metropollere kitlesel nüfus hareketleri yaşanmıştır.

Sürekli olarak artan bir biçimde kentlerimize yönelen göç hareketi neticesinde devletin yapıları çevre üretimine ve kentsel hizmet sunumuna kaynak ayırmadığı dönemlerde, göç eden kitlelerin, istihdam alanlarına yakın olma kaygısı ile kentin merkezi alanlarında inşa ettikleri “gecekondu”lar, göç hareketinin kentsel mekânda ortaya çıkan görünür yüzü olmuştur. Bu bölgeler özellikle son dönemde yasal düzenlemelerin de yardımıyla kentsel dönüşüm uygulamalarına konu edilmiş ve bu kitlelerin kentin çeper bölgelerine yeniden göç ettirildiği bir süreç yaşanmaya başlanmıştır. Dolayısıyla göç, yoksul kitlelerin sermayenin dayatmaları karşısında sürekli deneyimlenen bir süreç olarak varlık göstermiştir. Esas itibari ile göç hareketi, sermaye ve emek kesimlerinin karşılıklı mücadelesi olarak kentsel mekanda ortaya çıkmakta, boyutlanmakta ve ivmelenmektedir.

Sermayenin kırsal alanlarda hakim olan üretim sektörleri yerine, kentsel alanların yeniden üretilmesine ve tüketim pratiklerinin süreklileştirilmesine yönelmesi ile birlikte, neoliberal iktisadi paradigmaların bir sonucu olarak yaşanan kırdan kente göç dalgasının etkileri ve bu süreci planlanma sorunsalı uzunca bir süredir meslek alanımızın da en önemli gündemlerinden biridir.

Siyasal iktidarlar, egemen oldukları coğrafyaların kendine özgü ekolojik, sosyal ve kültürel dinamiklerinden bağımsız karar almakta; küresel sermaye ağlarının gereklerini yerine getirmeye çalışan politikalar üretmektedir. Kentleri yağmalayan, doğal çevreyi talan eden, üretim ilişkilerini zayıflatan ve kitleleri zorunlu olarak tüketime sevk eden politikalar; siyasi ve ekonomik çıkar uğruna insan yaşamını hiçe saymaktadır.

Günümüze gelindiğinde ise; tüm dünyada göç eden insan sayısı 2. Dünya Savaşı`ndan bu yana en yüksek rakama ulaşmıştır. Son yıllarda Afrika, Orta ve Yakın Doğu coğrafyalarında yaşanan siyasi istikrarsızlıklar, savaş, açlık, iklim değişikliği, kuraklık gibi sorunlar nedeniyle kendi memleketlerinde barınamayan insanlar; ülke sınırları içindeki diğer kentlere ya da sınırları aşarak başka ülkelere göç etmek zorunda kalmaktadır.

Özellikle Suriye`de yaşanan savaş ve çatışma ortamı nedeniyle mültecilerin yarattığı demografik hareketlilik, ülkemizin ve meslek alanımızın en önemli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Planlama süreçlerinden bağımsız, öngörülemez bir göç hareketi neticesinde, birçok kentte temel insan haklarından

mahrum bir şekilde yaşam mücadelesi veren milyonlarca kent mültecisi sorunlarla boğuşmaktadır. Coğrafi konumu nedeniyle ülkemize sığınmak zorunda kalan mülteciler, bütün bu olumsuzlukların yanında iktidar tarafından zaman zaman uluslararası arenada etik dışı söylemlerle bir tehdit aracı haline getirilmiştir. Oysa ki, geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılar ne bu savaşın ne de “Suriye Krizi” olarak adlandırılan çıkmazın nedenidir.

Bu noktada şehir planlama meslek alanının, tarihsel süreçlere ve coğrafyaya bağlı olarak farklılaşan toplumsal, ekonomik, kültürel arka planlara sahip kentsel mekanlarda, değişen dinamikler sonucu meydana gelen kriz durumlarında sorunları çözüme, karmaşık ve çatışmalı süreçleri yönetebilme kabiliyetine sahip olduğu söylenebilir. Çeşitli sebeplerle zorunlu olarak bir arada yaşamaya başlayan halk kitleleri arasında ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Bu durum gündelik yaşam pratiklerinden kentsel alanların kullanım biçimlerine kadar birçok değişikliğe sebep olmaktadır.

Bütüncül, katılımcı ve akılcı bir göç eylem planı ile kentsel altyapı hizmetlerinin oluşturulduğu, kamusal mekanların birlikte yaşam pratiklerini destekler nitelikte tasarlandığı, sınır kapılarının açılmasıyla kalmayıp insan onuruna yakışır yaşam koşullarının sunulduğu bir ortamın hazırlanması mümkündür.

Bu çerçevede, siyasi karar çevresinin ürettiği politikalar ile şekillenen, kentsel alanlarda çok boyutlu etkileri olan ve ülkemizde en önemli gündem başlıklarından biri haline gelen göç olgusunu tartışmak üzere; bu yıl düzenlenecek olan Dünya Şehircilik Günü 42. Kolokyumu'nun teması, GÖÇ – MEKAN – SİYASET olarak belirlenmiştir. Göç olgusunun planlama meslek alanı perspektifinden her yönüyle tartışılacak olması, mesleki konularda bilgi üretmenin topluma karşı sorumluluk olduğu bilinciyle faaliyet yürüten Şehir Plancıları Odası açısından büyük anlam ve öneme sahiptir.

Bu düşüncelerle siz değerli katılımcılara, Kolokyumun hazırlıklarında emeği geçen tüm çalışanlarımıza, kurullarımıza ve katkı vermek için bir araya gelen tüm meslektaşlarımıza teşekkür ediyoruz.

Çerçeve Sunum

Prof. Dr. Murat Erdoğan

Çerçeve Sunum

Prof. Dr. Murat Erdoğan

Saygılar sunuyorum, sunum hazırlanıncaya kadar birkaç cümle söylemiş olayım. Burada olmaktan ve sizlerle birlikte olmaktan çok mutluyum. Tek tek selamlama konuşması yapamayacağım, çünkü çok başkanlar var, ikinci başkanlar var, akademisyenler var, çok değerli insanlar var. Ama benim burada olmamda açıkça söyleyeyim ki bana en çok gurur veren şey, Değerli Hocam Ruşen Keleş'in burada olması. 80'li yıllarda onun öğrencisi olmanın onurunu yaşarım. En çok da şunu öğrendik, herkes işini yapmalı, akademisyenler akademisyen gibi olmalı, özgürlüğünü korumalı, bu son derece önemli bir şey. Onun için burada sizlerle olmaktan gerçekten son derece mutluyum. Ruşen Hoca gibi içimizdeki bütün o değerli bize yol gösterenleri hep görmemiz lazım. Ruşen Hoca ne kadar bilir bilmiyorum, ama ben bugün burada sizlere hitap ediyorsam, bir akademik unvanım varsa kendisinin çok büyük katkısı var. Çünkü ben bir gün ona bir ödev vermişim. Ödevde, keşke bu yerel yönetim başkanları partili olmasa demişim. Böyle bir argümantasyon ortaya koymuştum. O da demişti ki, ben buna katılmıyorum, ama böyle şeyleri tartışmak güzel bir şey, aykırı şeyleri gündeme getirmek güzel bir şey.

Bizim ülkemizde herhalde son dönemde yaşadığımız en büyük sıkıntı, ülkemizin kapasitesinin farkında değiliz ve ülkemizin kapasitesini en verimsiz şekilde kullanıyoruz her alanda. Ülkemiz aslında büyük bir ülke, kapasitesi çok yüksek, yeterince akademisyeni, yeterince ekonomiden anlayanı, yeterince yöneticisi, mimarı, uzmanı var. Ama bu kapasiteyi ne kadar kullandığımız, zaten sizin nereye gideceğinizin yolunu açıyor. Bu açıdan hepimize iş düşüyor. Böyle bir toplantıda bir kez daha teşekkür ediyorum, beni davet ettiğiniz için.

Tabii ki önceki konuşmalar, ben de fark ettim ki uzadı, dolayısıyla işler çok sıkıştı. Ben tabii Sayın Başkanın az önce söylediği gibi iki saat içinde toparlamayacağım, mümkün olduğunca 15-20 dakika içinde bir konuşmayla, hem genelde göç konusunu, hem de Türkiye'de şu an yaşadığımız konuyu biraz ele almaya çalışacağım.

Şimdi herhalde salonda şöyle bir soru sorsam, bunun cevabının çok az evet geleceğini bekliyorum. Şu an salonların içinde kendisi İzmir'de doğan, ama aynı zamanda annesi babası İzmir'de doğan kaç kişi var acaba? Yaşasın 3 kişi gördüm, 10 civarında. Ama genelde göç hareketliliği bizim hiç bilmediğimiz bir şey değil ve göç hareketliliği hepimizin de bildiği gibi, aslında insanlık tarihinin dinamiği. Çok eski tarihlere kadar gidilebilir. Biraz da espriliyle diyorum ki, göçün ilk başlangıç yeri insanın var oluşu Adem'le Havva'nın cennetten kovuluşu. Yani aslında zorunlu bir göçle başlıyor insanlık hayatı ve bugüne kadar da gidiyor.

Şimdi göçün iki kategorisi var. Bir, bizim ülkemizde yaşadığımız gibi ya da başka yerlerde yaşandığı gibi, insanların kendi iradesiyle kendi isteğiyle, daha iyi bir yaşam arayışı için bir yerlere gitmesi. Bu toplumlari, dünyayı, medeniyetleri geliştiren bir şey ve bu anlamda hepimiz aslında bunun bir parçasıyız. Şu an İzmir halkının, işte aramızda gördüğümüz o küçük azınlık dışında hemen hemen hepimizin bir başka bağlantısı var. Önemli olan, hayatın dinamiğinin ve geliştirilmesinin yolunu bulabilmek. Tekerleğin bulunması bile bununla ilgili bir şey, çünkü başka mekânlara ulaşmaya çalışıyorsunuz. Hani bizim kendi özgün efsanemiz vardır ya, Ergenekon'da Bozkurt'un peşine takılıp Anadolu'ya geldik. Niye geldik? Çünkü kendimize bir mekân aradık, yeni yerler aradık, yaşam alanımızı genişletmeye çalıştık. Dolayısıyla insanların kendi iradesiyle yaptığı hareketlilik, ister ülke içinde olsun, ister ülke dışında olsun son derece kıymetli bir şey.

Şunu biliyor musunuz bilmiyorum, son beş senede Türkiye'de yılda ortalama 2,5 milyon insan bulunduğu kenti terk edip başka kente gidiyor. Bu sadece böyle Doğudan bavulunu alıp İstanbul'da Haydarpaşa'da inen insanlar değil artık, bambaşka bir nüfus çeşitliliğine sahip olduk. Türkiye'nin her tarafından insanlar, Türkiye'nin her tarafına gidiyor. İzmir'den başka bir yere taşınıyor, İstanbul'dan başka bir yere gidiyor. Tabii ki Karadeniz'den başka bir yere gidiyor. Dolayısıyla nüfustaki bu çeşitlenme, toplumdaki çeşitlenmeye eş biçimde devam ediyor. Bu göçün güzel, anlamlı tarafı.

Dünyada uluslararası göç de var. Uluslararası göçmen olarak nitelenen yaklaşık 250 milyon insan var dünyada. Bunun içinde ciddi bir bölümü de Türkler, yaklaşık 6,5 milyon Türk kökenli şu an dünyanın farklı yerlerinde göçmen ya da göçmen kökenli olarak yaşıyor. Kendi hayatlarını kuruyorlar bu kahraman insanlar bence, ailelerini geçindiriyorlar, ülkelerine katkı sağlıyorlar, kendi ayakları üzerinde duruyorlar. Geçen hafta Avustralya'daydım, 150 bin Türk kökenli var. Hemen hemen hepsi kendi refah seviyesini bir biçimde geliştirmiş, sadece kendilerine değil çevrelerine de katkı sunuyorlar. Ama bir de işin garibanlar kısmı var, ona biraz sonra geleceğim.

Türkiye'nin göç tarihine kısacık baktığımızda; 1923'te bunu en yakın yaşayan il burası, karantinadan biliyoruz... Mübadeleyle başlayan bir ulus devlet kurma çabası var. O zamanlar Türkiye Cumhuriyeti 13 milyonluk küçücük zayıf, savaştan çıkmış, perişan bir ülke. Mümkün olduğunca kendine yakın insanları ülkeye çekmeye çalışıyor. Bununla ilgili özel politikalarımız var, bunun ilk adımı da mübadele.

2011 Türkiye tarihinin bir başka kırılma noktası, orada da Suriyeliler Türkiye'ye girmeye başlıyorlar. 1923'ten 2011'e kadar 88 senede Türkiye'ye gelen toplam göçmen mülteci adına ne dersiniz deyin, bunların sayısı 1,8 milyon. 2011 sonrasında yaşadığımız şeyin sayısal olarak ne kadar farklı bir şeyi olduğunu anlamak bakımından bunu bir görmek lazım. Ve bu olayın çok boyutları var. Ekonomi boyutu var, sosyal boyutu var, yerel yönetimler var, eğitim alanı var, çok büyük bir olayla karşı karşıyayız. Bu olayın henüz daha farkında değiliz; toplum olarak da değiliz, devlet olarak da değiliz.

Yaşadığımız olayın politik bir şey olması gayet doğal. Bu toplantının başlığı da göç, mekân, siyaset. Ben Hacettepe Üniversitesinde 2010 yılında Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi kurduğumda, bana niye siyaset var burada dediler. Neden Göç Araştırmaları Merkezi değil de, göç ve siyaset? Çünkü göç bizzatihi siyasidir de. Nereden kaçarsanız kaçın, göçün siyasi etkisini her yerde görürsünüz ve belirleyici etkisini görürsünüz her günün dünyasında.

Ben Suriyelilerle ilgili farklı alanlardan farklı çalışmalar yürütmeye çalışan, akademisyen kimliğimi koruyup bir şeyler yapmaya çalışan bir akademisyen olarak ayakta durmaya çalışıyorum. Bununla ilgili olarak yaptığımız çalışmaların, toplum karşılaşmalarını bir biçimde anlamamız gerekiyor. Bu çok önemlidir.

Şimdi Türkiye’de Suriyeliler tartışıldığında özellikle, doğal olarak kendini muhalefette gören insanların ilk tepkisi şu oluyor: Bu sorun nasıl başladı, kim başlattı bunu, bu hataları kim yaptı? Bu kadar insan Türkiye’ye niye geldi? Bu bir tartışma alanı ve bizim bunu tartışmamız lazım. Ama ben akademisyen olarak ve hasbelkader göçle uğraşan bir göç uzmanı olarak, ben diyorum ki şu an yeni bir durumla karşı karşıyayız. Türkiye’nin nüfusunun yüzde 5’ini aşan bir kitleyle bir aradayız ve eğer kalırsa yarın yaşamaya devam edeceğiz. O zaman huzur içinde, onur içinde, hem onları hem kendimizi nasıl yarına taşıyacağız? Bunun arayışı içinde olmamız gerekiyor. Bununla ilgili birkaç bilgiyi sizinle paylaşacağım.

Mültecilik de böyle paramparça bir şey. Bu heykel yanlış bilmiyorsam Sudanlı bir heykeltıraş tarafından yapılmış, şu an Danimarka’da sergilenen bir heykel. Mültecilik, göçmenlik kadar sevimli bir şey değil. Hem ülkenizde zulümden savaştan afetlerden kaçarsınız, hem de gittiğiniz yerde istenmeyen insanlarsınız ve tehdit olarak görülürsünüz. Hiçbir yere ait olamazsınız ve bu kolaylıkla anlatılacak bir travma da değildir. Şu an birlikte yaşadığınız Suriyelilerin büyük bölümünün de, aslında bu gelişkenliği kendi içlerinde yaşadığını unutmamalıyım. Hani zaman zaman nargilelerden, denize girmelerden, çocuk yapmalardan söz ediyoruz, ama işin arka planında ne var, neden bu insanlar 8 sene önce kendi ülkelerinde değil de neden buradalar? Bunu unutmamamız lazım.

Yalnız dünyada müthiş bir adaletsizlik var, onun da farkındayız. Mültecilerin dünyada ulaşabildikleri yerlere bakıyorsunuz, sadece yüzde 15’inin gelişmiş ülkelere ulaşabildiğini görüyorsunuz, sadece yüzde 15’i. Geri kalan nerede? Çoğunlukla komşu ülkeler olmak üzere gariban ülkelerde. Yani Afganistan’dan kaçan Pakistan’a ulaşabiliyor ya da Somali’den kaçıp yandaki bir başka ülkeye gidiyor. O gelişmiş ülkelerin bu kadar feryadı aslında ne kadar anlamsız, burada çok net bir biçimde görebilirsiniz. Yüzde 15, kaçan 100 mültecinin 15’i ulaşabiliyor gelişmiş ülkelere.

Suriyelilerde durum ne? Alttaki grafik de Suriyelileri gösteriyor. Aynı tablo tekrarlanmış 18 senede. Suriye’den kaçan 6,5 milyon insanın sadece yaklaşık 1,5 milyonu, 1 milyon civarındaki Avrupa’ya Kanada’ya Amerika’ya ulaşabildi, geri kalan başta Türkiye Lübnan ve Ürdün olmak üzere komşu ülkelerde kaldı. Bu gerçeklik kısa zamanda değişmeyecek. Biz istediğimiz kadar neoliberalizm tartışması yapalım, istediğimiz kadar ne kadar haksızlık vicdansızlık olduğunu söyleyelim, ben tekrar ediyorum benim şu an kendime akademisyen olarak misyonum, acaba biz huzur içinde onur içinde bir arada nasıl yaşacağız? Bunun sebepleriyle tartışma alanını göz ardı ederek değil, onu ayrıca tartışalım. Ama ikisini birbirine soktuğumuz anda, o zaman sadece şikâyet ediyoruz, çözümler bizi aşıyor.

Dünyadaki o dayanışma eksikliği Avrupa’nın içinde de var. Avrupa Birliği dünyanın en zengin alanı, Avrupa Birliğinin 19 tane üyesi var, ortalama 2 bin 300 Suriyeli var orada, ortalama ülke başına düşen Suriyeli sayısı sadece 2 bin 300. En fazla olan ülke Almanya, Almanya’da 540 bin var, yani Urfa’dan daha az bütün Almanya’da, İstanbul’dan daha az. Dolayısıyla bu adaletsiz sistemi görmemiz lazım, ama biz kendimiz ne yapacağız onu konuşmamız lazım. Nedir, ne oluyor, niye geliyor bu insanlar buraya? Ne arıyorlar, ne kadar kalırlar, nasıl yaşayacaklar? Bizim toplumumuzun dokusu ne kadar değiştirecekler? İyi bir şey mi olacak, kötü bir şey mi olacak? Göç bizatihi kendi başına iyi ya da kötü bir şey değil, nasıl yönettiğinize bağlı bir şey. Eğer iyi yönetebilirsiniz, bunu iyi şeylere yönlendirebilirsiniz. Ama bu işi göz ardı ederseniz, ötelerseniz, o zaman bunun kendi içinde riskler yaratması kadar da doğal bir şey yok. Şimdi buradan kavramlarda bile daha çok hazırlıksızız.

Şunu hiç unutmayın, 29 Nisan 2011’de Suriyeliler Türkiye’ye gelmeye başladı. O tarihte Türkiye’de toplam mülteci sayısı ne kadardı biliyor musunuz? Toplam 58 bin. Şu an İstanbul’un herhangi bir ilçesindeki ya da İzmir’de herhangi bir ilçedekinden daha az sayıda mülteci vardı ve birdenbire bu sayı 4 milyonun üzerine çıktı. Onun için bizim mevzuat da biraz karmaşık. Cenevre Anlaşması mültecilerin statüsünü belirleyen anlaşmaya üyeyiz tarafız, ama bir coğrafi çekince koymuşuz. demişiz ki, biz mülteciyi ancak Avrupa’dan gelirse mülteci deriz. İran’da bir eşcinsel ölüm tehdidi altında Türkiye’ye kaçıyor, geliyor tamam diyoruz. Gerçekten mülteci gibi görüyoruz, ama yanlış ülkeden geldin. Keşke Romanya’dan gelseydin de, sana mültecilik verecektik. Biz nedene özgü bir mültecilik tanımlaması yapmıyoruz, coğrafyaya özgü tanımlama yapıyoruz. Bu başlı başına bir sakatlık.

Böyle olduğu için Türkiye’de kaç mülteci var biliyor musunuz? Gerçek resmi anlamda 30 civarında, 33 diye biliyorum en son sayıyı. 33 adet gerçek anlamda statüsü tanımlanmış mülteci var, ama toplam sayı 4 milyonun üzerinde. Bir kere bunu bir aşmamız gerekiyor.

Şimdi dünyadaki rakamlar vesaireler, şimdi biz kendimizden çok şikâyet ediyoruz. Diyoruz ki, çok fazla Suriyeli var burada. Hiçbir şekilde haksız değiliz, ama Lübnan’a bakıyorsunuz 4 milyonluk ülkede 1 milyondan fazla mülteci var. Ülke çok kırılğan, çok böyle hassas siyasi sosyal yapısı allak bullak ve onların sıkıntılarını gördüğünüzde biraz nefes alıyoruz, biz birazcık daha iyi mi yönetebiliriz diye. Ama şöyle bir gerçeklik var. Oxford Üniversitesinde Mülteci Araştırmaları Merkezinin kurucusu, şimdi emekli. Geçen bir twit atmıştı, siz de görüyorsunuz. “Nükleer silahları, konvansiyel silahları bir tarafa bırakın da, bu botlarla nasıl mücadele edecek batı dünyası” diyor. Çünkü şu an temel teknik konusu bu.

Biliyorsunuz şu an NATO Ege’de Akdeniz’de mülteci avlıyor. NATO dediğiniz askeri birliğin gidip savaşı durdurmak için müdahale edeceği yerde, gariban mültecilerin peşinde ve biz de onlarla işbirliği içinde o mültecilerin bir yere ulaşmamasını sağlamaya çalışıyoruz. Çünkü bunun maliyeti çok fazla geliyor herkese.

Şimdi Türkiye Suriye’ye açık kapı politikasını uyguladı ki, bir savaş vardı. Son derece de doğru bir güvence. Bunun bu kadar kontrolsüz olması ayrı bir tartışma konusu, ama açık kapı politikası savaştan zulümden kaçan insanlara, sadece hayatını kurtarmak isteyen insanlara kapımızı açacaksınız anlamına geliyor. Bundan daha kutsal, daha doğru bir şey olamaz. Ama biz kapıyı bir açtık, Afganlar, Iraklılar, Sudanlılar, Somaliler bütün mülteci adayları Türkiye kapıları açtı diye Türkiye’ye geldi ve biz onu bile kontrol edemedik. Şu an Türkiye’de sadece Afganlı sayısı resmi kayıtlı olan 170 bin, tahmin edilen 400 bin civarında. 2011’de sadece 58 bin. Iraklı sayısı kayıtlı olanlar 140 binin üzerinde. Iraklılar ve Afganlılar özellikle kayıt olmaktan kaçınıyorlar. Dolayısıyla bu sayıların daha yüksek olduğunu herkes biliyor. Ama öyle ya da böyle şu an Türkiye’deki sayı 4 milyonun üzerinde.

Bu sadece böyle duygusal söylemlerle ve sadece muhalefet ederek çözülebilecek bir şey değil. Türkiye nüfusunun yüzde 5’ini aşan müthiş bir dinamikle karşı karşıyayız ve az önce Başkanımızın söylediği gibi, gettolaşma hissini beraberinde getiren bir sayı bu. Biz uyum çalışmaları yaparken genelde şöyle bir algımız vardır, bu hâlâ geçerlidir birçok yerde de. Kültürel olarak birbirine yakın gruplar çok kolay bir biçimde birbirleriyle uzlaşırlar ve yaşarlar. Biz son dönemde şunu gördük ki, bir türlü olmuyor. Kültürel olarak yakın olsanız bile, eğer sayı belirli bir sayıyı aşarsa o zaman yerel toplumlar kendilerini tehdit altında görüyorlar. Aynı zamanda yerel toplumda büyüklüğünden dolayı kendi içinde kendi sistemini kuruyor. Bunu herkes için söyleyebilirsiniz. Almanya’daki Türkler için de söyleyebilirsiniz. 35 senedir buradayım.

Ne yazık ki bizim bölgemiz biraz kanlı, biraz belalı bir bölge. Bu bölgelerdeki gettolaşmaların siyasi oyunların bir parçası olacağını da bilmemiz lazım, bunu da görmemiz lazım. Dolayısıyla gettolaşmanın ülkenin tamamında bir tehdit olarak yayılma riskinin çok yüksek olduğunu görmemiz lazım.

Az önce de söyledim, Türkiye’de ortalama günde hâlâ 600 civarında yeni Suriyeli kayda giriyor. Dolayısıyla henüz daha sayının tam olarak ne olduğunu bilmiyoruz. Ama bu sayı zaten yeterinden fazla bir sayı ve bu sayıyla politika geliştirmemiz gerekiyor. Bu sayıyı göz ardı etmeden, yarın gönderebileceğimiz gibi böyle kolaycılığa gitmeden nasıl yönetebileceğinizi düşünmeniz ve planlama yapmanız gerekiyor.

Türkiye’de hayat bir biçimde devam ediyor. 2018 yılında Türkiye’de ortalama günde 395 Suriyeli bebek doğuruyor. 2017’de sadece 111 bin bebek doğdu, kayıtlı olmayanlar da vardır muhtemelen, ama kayıtlı olanların sayısı Sağlık Bakanlığının sayısı bu, 111 bin. 2018 tahmini 140 bin. Şu ana kadar Türkiye’de doğan Suriyeli bebek sayısı 307 bini aştı ve bu çocuklar vatansız çocuklar. Ne savaştan bir haberleri var, ne olup bitenden haberleri var, bir biçimde gözlerini Türkiye’de dünyaya açan çocuklar. Bunlarla ilgili olarak, bunlar niye sevişiyorlar, savaş varken niye oturup kara kara düşünmüyorlar diye böyle abuk sabuk yorumlar yapmanın anlamı yok. Hayat devam ediyor, o hayat da devam edecek. İnsanlar tabii ki evlenecekler, çocuk sahibi olacaklar, denize de girecekler, başka şeyler de yapacaklar. Bizi ilgilendiren kısım, biz bunu nasıl yöneteceğiz? O çocuklara ana okullarını kreşleri nasıl hazırlayacağız, ilkokulları ona özgü öğretmenleri, annelerine babalarına işyerlerini nasıl sağlayacağız, ona bakmamız lazım.

Şu an Suriyeliler ülkenin her yerinde. Eğer sınır bölgelerinde kalmış olsalardı daha farklı şeyler konuşabilirdik, her taraftalar. Peki, nasıl bütün Suriyeliler buralara gittiler? Tamamen kendi istekleriyle gittiler ve tamamen kontrolsüz bir biçimde gittiler. Dünyanın her yerinde böyledir. Mültecilerle ilgili, uluslararası koruma altındaki kişilere bulunduğu ili terk etmeme gibi bir uygulama var. Ama artık bunun da anlamı kalmadı. Dün ben bir Suriyeliyle konuşuyorum, çocuğu Sivas’ta üniversiteye girmiş, ne çocuğum buraya gelebiliyor, ne ben onu görmeye gidebiliyorum diyor, çünkü şehrimi terk edemiyorum, izin almam gerekiyor. 3,5 milyon insan 4 milyon insan bu kadar rahat dağılmışsa, artık bu kuralları da bizim gözden geçirmemiz gerekiyor. Nasıl yönetiliyor süreç? Almanlar, her eyaletin zenginliğine, vergi durumuna, nüfusuna, ekonomisine göre kotalar belirlemişler. Dolayısıyla Almanya’ya 10 bin mülteci gittiğinde hangi eyalete gideceği başından belli. Oraya gittikten sonra iller arasında dağılımı ve ilçeler arasındaki dağılımı. Öyle olunca çok net bir biçimde ülkeye gelen bütün mülteciyi eşit bir biçimde dağıtabiliyorsunuz.

Bunun getirdiği başka sıkıntılar var. Almanlar hem böyle dağıtıyor, ardından da giden mülteci başına İller Bankasının vatandaşlar için verdiği paranın daha üstündeki bir parayı mülteci için gönderiyorlar. Çünkü mültecinin maliyeti yüksek, hiçbir şeyi yok. Ev bulacaksınız, yol bulacaksınız, hastane masrafları olacak vesaire. Biz böyle bir sistem geliştiremedik, herkes istediği şekilde dağıldı. Şimdi bunu yönetmek biraz daha zorlaşmış oldu.

Dağılmaları kötü bir şey mi? Bence değil. Eğer bir arada yaşayacaksak, tekrar ediyorum benim bu konuda hiç kuşku yok. O zaman ülkenin tamamına dağılmaları daha iyi bir şey olabilir. Hem sosyal uyum bakımından, hem de sürecin yönetilebilmesi bakımından. Eskiden kamplar vardı hâlâ var, eskiden 23’tü sayısı, şimdi sayısı 17’ye düştü. Her geçen gün bu kamplardaki insanların da kamp dışına çıkarılmasıyla ilgili bir çalışma var. Yüzde 5’e düştü kampta yaşayan Suriyeliler, 170 bin civarında, ama artık biz Suriyelilerle sürekli olarak bir arada yaşıyoruz.

Görülen bütün sayılara bütün illerde itiraz ediliyor. Mesela şu an İzmir'deki sayıyı İzmirliyle söylemeniz yok diyorlar, o sayı çok küçük, biz daha çok Suriyeliyi barındırıyoruz. Urfa'ya gitseniz benzer şey, İstanbul'a gitseniz böyle benzer şey. Dolayısıyla burada gördüğünüz sayıları genelde minimum sayılar olarak görmek lazım. Ama kentlerin nüfusunun yüzde 10'undan fazla yoğunluk olan kentlerde çok ciddi sıkıntılar var. Yani İzmir'de bütün şikâyetlere rağmen İzmir nüfusunun yüzde 3'ü 4'ü civarında kalıyor Suriyeli nüfus. Ama Kilis'te yüzde 100'ü aşmış durumda, Hatay'da Şanlıurfa'da Gaziantep'te Mersin'de, buralardaki durum burada hiç gördüğümüz gibi değil, çok daha farklı bir durum var.

Şu an Türkiye'de 0-4 yaş arası çocuk sayısı 528 bin, bunların büyük bölümü Türkiye'de doğdu. Çalışma yaşında olanların sayısı 2 milyonun üzerinde. Suriyelilerin kadın erkek oranlarını görüyoruz. Gördüğünüz siyah çizgi kadın çizgisi, maviler erkek çizgisi. Özellikle genç grupta, 20-24-25-28 100 Suriyeli kadına 130 Suriyeli erkek düşüyor. Bu savaşın bir başka yüzü. Bu insanları böyle kolaylıkla suçlayamazsınız, niye savaşı bırakıp geldiniz diye. Çünkü o savaşın kimin savaşı olduğu konusunda eğer birilerinin suçu varsa, söylesinler görelim. Bu savaş bambaşka bir savaş, dolayısıyla o insanların da o ülke için mücadele vereceklerini ne yazık ki beklemek çok mümkün değil.

Peki, biz nasıl bir kitleyle yaşıyoruz ve nasıl bir arada yaşayacağımızı anlamak önemli şeylerden birisi. Bizimle birlikte yaşayanların ne gibi özellikleri var? Bu konu bir sır perdesi. Devletin aldığı kayıtlar var, onun dışında bizim yaptığımız saha araştırmaları var. Ama saha araştırmalarında her zaman dikkatli olmamız gerekiyor, yanılabilirsiniz de. Devletin en son kendisinde olan bir verisi Mart 2015, kayıtlı gelen Suriyelilere eğitim durumu sorulduğunda, eğitim durumlarını deklare ediyorlar ve ilkokul mezunu, okur-yazar değilim, üniversite mezunuyum filan. Bu tabloya bakıyorsunuz, neredeyse yüzde 50'sinin okul dahi görmediğini görüyorsunuz. Bu her şeyi etkileyecek bir veri. Sizin ilerideki eğitim çalışmalarınızı etkileyecek, aile içi şiddeti etkileyebilecek, geleneksel bağlılıkları etkileyebilecek, muhafazakârlığı etkileyebilecek, pek çok şeyi etkileyebilecek bir veri. Önce bunu bir kere görmemiz lazım ve daha gerçekçi bir biçimde görmemiz lazım, daha sağlıklı rakamlara ihtiyacımız var.

Öbür tarafta o yuvarlak, Türkiye'de şu anda okula giden Suriyeli çocuklarla ilgili. 1 milyon 70 bin civarında çocuk ve bunların yaklaşık 600 binini okullandırabildik. Okula gitmelerde ciddi sıkıntılar var. Bunların bir kısmı hâlâ 200 binden fazlası, aradan geçen 8 yıla rağmen Arapça eğitim alıyor ve eğitim merkezlerinde eğitim kalitesi yerlerde sürünüyor. Türk okullarındaki çocuklarla ilgili başka türlü yerel halktan kaynaklanan sıkıntılar, bu alan çok sıkıntılı bir alan. Ve biz bu çocuklara artık Suriyelilerin çocuğu olarak görebilmek gibi bir lüksümüz yok. Bir arada yaşayacağız, bu çocuklara kendi çocuğumuz kadar değer vermek zorundayız. Çocukların geçirdiği travmaların hayalini bile kuramazsınız, neler yaşadıklarını, nerelerden geldiklerini, şu andaki koşullardaki yaşadıklarını, ama artık bunu geliştirmemiz lazım, ama bu hiç kolay bir şey değil. Sadece Suriyeli çocuklar için 1307 okula ihtiyaç var. Arsa bulamıyor belediyeler okul yapmak için. 53 bin yeni öğretmene ihtiyaç var. Bunun maliyet kısmını bir tarafa bırakıyorum, hadi dedik parayı bir yerden buldunuz da, hemen yapılabilecek şeyler değil ve o kayıp kuşaklar bizim kayıp kuşaklarımız, her gün bize maliyetinin daha fazla olacağı kuşaklar.

Üniversitelerde de öğrenciler var. Şu an Türkiye'de 20 bin 650 Suriyeli üniversite öğrencisi var. Bu Türkiye'de en çok tartıştığımız konulardan birisi, genç arkadaşlarımız burada üniversiteliler. Hem veliler bağıryorlar, hem öğrenciler bağıryorlar, biz bu kadar zor üniversiteye girerken bunları niye alıyorlar üniversiteye diye. Şimdi bu konuda en büyük sıkıntılardan birisi, Türk Devletin sağlıklı bir strateji yapmaması. Türkiye'de sadece Suriyeliler üniversitelerde değil arkadaşlar, Azeriler var, Türkmenler var, İranlılar, Afganlar

vesaireler ve inanın bana onların kalitelerinin Suriyelilerin kalitelerinden daha yüksek değil. Yakından gördüğünüzde anlarsınız. Üniversiteleri uluslararasılaştırmak için sürekli yabancı öğrenci almak istiyoruz, ama kalite ne yazık ki bize Hollanda'dan, Almanya'dan, Belçika'dan, Amerika'dan öğrenci gelmiyor, geldiği coğrafya belli zaten. Öbürleri de çok küçük bir azınlık.

Şöyle bir şey söyleyeyim size, Türkiye'de 3,5 milyon Suriyeli, Almanya'da 540 bin Suriyeli, yani yedide biri. Almanya'da üniversiteye giden Suriyeli öğrenci sayısı 25 bin, Türkiye'de 3,5 milyona 20 bin. Ortalama şartlarda ne olması gerekiyordu biliyor musunuz? Türkiye'de 160-170 bin Suriyeli çocuğun daha üniversitede olması gerekiyordu. Bunlar bizim geleceğimiz ve bizim sosyal köprüler bakımından birlikte yaşamın kolaylaştırılması ve paylaşım bakımından acilen ihtiyacımız olması gereken en stratejik konu; dolayısıyla bu konudaki tartışmaların daha makul bir zemine oturması lazım. İşte burs alıyorlar, işte bilmem ne, yüzde 50'si burs alıyor, bu bursların tamamı Avrupa Birliğinden geliyor. Türkiye'nin Suriyelilere nakit hiçbir desteği olmadı arkadaşlar bugüne kadar. Avrupa Birliğinin son üç senede verdiği bir para var, onun dışında zaten böyle bir şey söz konusu olmadı.

Yüksek öğrenim, ilkokul, ama bir de Adult education yani yetişkin eğitimi, meslek öğretmek lazım, bunlarla ilgili de bunlarla ilgili de neler yapmak lazım? Bu konuda bütün projelerin hepsi de Avrupa Birliği projeleri. Biz kendimiz böyle projeleri ne geliştirebiliyoruz, ne yapıyoruz. Ama işin bir sürü boyutu var ve bununla ilgilenmemiz gerekiyor. Ama en önemli boyutlarından birisi yerel yönetimler. Dünyanın her yerinde bu iş yerel yönetimlerin işi; çünkü afet yereldir. Afet yerelse, çözümü de yerelde bulacaksınız. Şimdi Ruşen Hocam burada, onun yanında söz söylemek haddime değil, ama yerel yönetimlerin kapasitesini, personel eksikliğini, genel politikaların geliştirilmesi gerekiyor. Belediyeler Yasası açık bir biçimde, sadece vatandaşa hizmetle yükümlü belediyeler. Bunu bile değiştiremedik o maddeyi. Tamam biz orada hemşerilik üzerinden gidiyoruz vesaire, ama bunların da geliştirilmesi gerekiyor. Belediyelere bu konuda sadece yükümlülük değil, kaynak da aktarmamız gerekiyor.

Şimdi bakın, İzmir'deki durumu tam bilmiyorum, onun için yanlış bir şey söylemiş olmamayım, ama İstanbul'da Fatih Belediyesinde 70 bin Suriyeli var, ama Adalar belediyesinde 100 kişi var. Devletin ikisine de mülteci için verilen tek kuruluş para yok. Ama siz 100 kişiyi idare ediyorsunuz, ama 70 bin kişide kaynağa ihtiyacınız var. Bu kaynak yok ortada. Dolayısıyla devletin bu konuda mutlaka merkezi bir sistemden kaynak aktarması gerekiyor.

İstihdam bu işin en önemli şeylerinden birisi. Kitlesele akınlarda toplumun korktuğu iki şey vardır. Bir, işimi elimden kaybedeceğim, çünkü ucuz işgücü geliyor; iki, huzurumuz kaçacak, işte kriminalite artacak; üç, kamu hizmetlerinden yararlanmamda aksaklıklar artacak. Bunu özellikle bölgede çok net görüyorsunuz; Urfa'da Antep'te Kilis'te Mardin'de vesaire.

Şimdi Türkiye'de şu an en az 1 milyon Suriyeli çalışıyor. Burada resmi rakam yok, çünkü resmi sayı 15 bin Suriyelinin çalıştığını gösteriyor bize. Bunun bir hikaye olduğunu biliyoruz. Özellikle kampta yaşamayanların çalışmaktan başka çaresi yok. Avrupa Birliğinden gelen para da kişi başına ayda 120 TL. Yani beş kişilik aileniz varsa, ayda 700 lira filan para alıyorsunuz, evinizin kirasını ödeyebiliyorsunuz, daha fazla değil. Eninde sonunda çalışmak zorundasınız. Şu an Türkiye'de şikayet ettiğimiz konulardan birisi Suriyeliler kayıt dışı çalışıyor doğru. Peki, Türkiye'de kayıt dışılıkla durum ne? Açın TÜİK'in sayfasına bakın, resmi veri şurada da yazıyor. En az Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının yüzde 33,6'sı kayıt dışı çalışıyor. Kayıt dışılık zaten mültecilerle gelen bizim gördüğümüz bir şey değil. Ama bu konudaki eleştiri-

rilerimizi dile getirirken, Türkiye'nin kapasitesini unutmamamız lazım. İşsizlik yüksek, genç işsizlik yüzde 20'lerin üzerinde, Türkiye'nin Suriyeliler için en az 1 milyon istihdam alanı yaratması lazım. Nasıl yaratacaksınız, hangi imkânlarla yaratacaksınız? O zaman da doğal olarak toplumda bunun başka türlü etkileri çıkıyor.

Suriyelilere sorduğumuzda, yüzde 38'i çalıştığını söylüyor. Bu çok yüksek bir oran ve bu da 1 milyonu aşıyor aslında bu sayı ve bu çalışanların bir bölümü artık aylık maaş alan insanlar haline gelmişler, yüzde 40 civarı. Yüzde 43'ü de gündelik işlerde çalıştıklarını söylüyorlar. Bunu pek çok ...103.07 görüyoruz. İşin maliyet alanı tam bir siyasi alan; bir rakam açıklanıyor devlet tarafından, doğru mudur yanlış mıdır kimse bilmiyor. Bu konuda en büyük ayıp Türk toplumuna, çünkü bir şeffaflık gerekiyor. Siz bir parayı eğer harçlığınızdan harcamıyorsanız, 32 milyar dolar gibi bir para harcıyorsanız, Allah rızası için toplumu bilgilendirin, bu para hangi kaynaklardan alındı nereye gitti, hangi sektörde kullanıldı? Böyle bir şey yok.

Peki, masraf yok mu, maliyet yok mu? Tabii ki var. Bakın bu sadece sağlık hizmetleriyle ilgili Mart'a kadar olan sayı. Verilen poliklinik hizmet sayısı 40 milyonun üzerinde, şu an 45 milyonu aşmıştır. Sadece ameliyat sayısı 1,5 milyonun üzerinde. Bütün bunlar maliyet. İlaçlar biliyorsunuz zaten ücretsiz olarak temin ediliyor vesaire. Bu maliyetler var, ama bu maliyetlerin sağlıklı bir biçimde hesaplanabilmesi ve gösterilebilir olması lazım.

Şimdi Almanlar bunun hesabını yapmış, kişi başına maliyetin 15 bin Euro olduğunu söylüyor Almanlar. Bir mülteci 15 bin Euro'ya yılda bize mal oluyorlar. Yani ayda 1250 Euro, günde 41 Euro. Tamam, ben de fantezi yaptım, bütün Türkiye'deki Suriyelileri Almanya'ya gönderdim bir hesap çıkardım. 197 milyar Euro çıkıyor. Eğer Türkiye'deki Suriyeliler Türkiye'de değil Almanya'da olsaydı ya da Avrupa'nın herhangi bir yerinde. Biz o 3 milyarın pazarlığını yaparken bunu bir şekilde görmek lazım. Tamam, Türkiye'de maliyetler bu kadar yüksek değil, devlet doğrudan para vermiyor ama Türkiye'de de bedava değil hiçbir şey. Eninde sonunda belediyenin üzerindeki yükler, devletin kamu kurumlarının, sağlık kurumlarının, eğitim kurumlarının üzerindeki yükler var. Bana kalırsa, Türkiye'nin şu ana kadarki maliyeti 50 milyarın da üzerinde, ama bunu detaylandırabilmesi lazım, toplumla paylaşılabilmesi lazım. Asıl sıkıntımız burada.

Ve çok büyük bir hata daha, Suriyelileri savaştan kurtardık, kucakladık, onlara bakıyoruz, daha ne istiyorlar? Bu kadar kolay değil. Çünkü eninde sonunda Suriyeliler bize her gün teşekkür etmesini beklemeyin. Hele de bir genç çocuk kuşaklardan filan hiç beklemeyin. Her geçen gün onların bize öfkeleri artıyor. Ben herhalde Suriyelilerle en sıkça bir araya gelen akademisyenlerden birisiyim. İki gün önce de, onların akademisyenleriyle de bir araya geldim. 42 dalda matematik patenti olan bir adamla bir araya geldim, hiçbir şey yapamıyor, Türkiye'de hiçbir şey yapamıyor. Astronot var bir tane İstanbul'da yaşıyor, 87 yılında Ruslarla birlikte uzaya gitmiş, 7 gün orada kalmış gelmiş. Şimdi İstanbul'da oğlu bir dersane çalıştırıyor, onun yanında oturuyor. Onların ağzından dinlediğinizde, en niteliklerinden en niteliğe, bir sürü sorun duyuyoruz. Bu da doğal bir şey, olmaması da zaten beklenemez. Dolayısıyla gençlerin içindeki öfkenin ileride yaratacağı yakıcılığı her zaman gözümüzün önünde bulundurmamız lazım. Her açıdan, önce insan oldukları için, insan onuruna uygun davranmamız lazım, sonra da eğer çıkarıcı davranacaksa kendi çıkarımız için de bunu yapmamız lazım.

Şurada 11 yaşında bir çocuk var, rap şarkısı yapmış Suriyeli bir çocuk. Kendileri yazmışlar sözleri. Bir yerde diyordu ki, Türkiye'ye geldik çok kalabalıktı, ama insan bulamadık. Şimdi 11 yaşında bir çocuk için bu baba söz, çok büyük bir söz. Ama bunu göz ardı edebilecek, böyle kendi kendimize hayran bir şekilde ka-

lamayız. Dünyada en fazla mülteci barındırıyoruz, bu olağanüstü bir şey. Türkiye Devletinin şu ana kadar yaptığı, özellikle Türk toplumunun bugüne kadar ortaya koyduğu olağanüstü bir dayanışma ve fedakârlık. Bu bir şekilde gözetilemez. Hani çok amiyane tabir, ama gerçekten söylüyorum bunu. Dünyanın başka hiçbir ikinci ülkesini ben düşünemiyorum ki, 4 milyon insanı 5 milyon insanı, hatta 6 milyon, 2 milyonu gitti 4 kaldı. Bu kadar insanı bu kadar kısa zamanda alacaksınız, hiçbir şey olmamış gibi hayatımıza devam edeceğiz. Bu anlaşılabilir bir şey değil. Bunu yöneten Türk toplumunun kendisi. Niye böyle? Ben hep söylüyorum, Türkiye’de toplumsal kabul düzeyi çok yüksek. Çünkü Türk toplumu bir kere krizlere alışkın, ha bire girip çıkıyoruz, ha bire girip çıkıyoruz. Ve en önemli şeyler ne biliyor musunuz? Türkiye’nin başka yerlerinde de, nerede çalışıyorlarsa onların yanındalar. Fakirler arasında bir dayanışma, ama nereye kadar? Eğer Suriyeliye havadan bir yardım paketi giderse ya da Suriyelinin elinde bir tane banka kartı görürse, onun kaynağının ne olduğu soruyorlar. Dolayısıyla o fakir dayanışması, yoksul dayanışması bir süre sonra sizin başınızın belası oluyor.

Bu işin bir de Avrupa Birliği boyutu var. Avrupa Birliği kendi için çok akıllıca bir strateji yaptı. O 197 milyarlık maliyetle karşılaşmamak için, Türkiye’yle bir anlaşma yaptılar. Şu an biz onları Türkiye’de Suriyelileri ve diğer mültecileri ülkede tutma görevini aldık. Bunu 80’li yıllarda da yaşamıştık, 70’li yıllarda da Rusya’ya karşı yapmıştık. Ama bu Türkiye’nin Avrupa Birliği idealine de çok zarar vermiş. Türkiye’deki Avrupa Birliğine yönelik bütün düşünceleri allak bullak eden bir şey. Bu açıdan da çok üzgünüm, böyle bir tahribatın yaşanmasından; dolayısıyla Türkiye Avrupa Birliği ilişkileri biraz daha farklı bir perspektifte tekrar düşünülmesi lazım, tekrar değerlendirilmesi lazım.

Birkaç tane veri verip, ondan sonra tamamlayacağım. Suriyeliler barometresi çalışması, benim her yıl tekrarladığım, hem Suriyelilerle hem Türklerle yapılan herhalde en kapsamlı çalışmalardan birisi. Bu çalışmayı Türkiye’nin 7-8 ilinde gerçekleştiriyoruz. Geçen sene 2017’de yaptık, 2018’de sonuçlarını açıkladık. Bu sene de bu aylarda yapılıyor, önümüzdeki sene sonuçlarını açıklayacağız. Uğraşacağız yapacağız, bu ülke bizim ülkemiz, bu ülkede bir şey olmuyor deme lüksümüz yok. O lüksü olanlar varsa yapsınlar, ama bizim öyle bir lüksümüz yok, mücadele edeceğiz. Her şeyden şikâyet edebiliriz, ama onun yerine bir şey koymamız lazım, öneri koymamız lazım, insanları etkilememiz lazım.

Türkiye’deki toplumsal kabul düzeyi olağanüstü yüksek, ama sosyal mesafe de o kadar yüksek. Ve ben bunu rahmetli Erbakan’ın bir kerhen sözü vardı, kerhen kabul filan derdi o koalisyon hükümetleri zamanında. Türk toplumu tamam, ama artık bir ara bir yere kadar. Ve ben hemen ardından şunu da söylüyorum. Türk toplumunun gayet açık bir biçimde, paylaşımcı bir biçimde bu konudaki kararlarının sistemin içine girmesi lazım, ama bu konu bir kamu alanında düşünüldüğü müddetçe, tartışmadığımız müddetçe ya da tartışırken ta işin en başına gidip, işte kim savaşı başlattı, niye Esad’la şunu yapmadık, niye olmadıya gittiğimiz anda kanalize oluyoruz ve hiçbir şeyi tartışmıyoruz. Şu an bir sosyal olayla karşı karşıyayız. Bunu nasıl yöneteceğimiz konusunda makul bir strateji geliştirmemiz lazım. Bu hem iktidarın görevi, hem muhalefetin görevi.

Ben iktidarı her yerde eleştiriyorum, ama soruyorum sizlere, muhalefetin mesela bu konuda geliştirdiği herhangi bir konsept oldu mu? Ne düşünüyor, ne yapacak? Söylediği en önemli şeylerden birisi, Esad’la anlaşacağız, orada barış olacak, bu insanlar gidecek. Bakın üçüncü ayağın gerçekleşeceğine hiç inanmıyorum. Çünkü o Suriye bu saatten sonra, en azından önümüzdeki 10 sene asla adam olmayacak. Bu insanların hayatı için 10 sene çok önemli. Hastane yok, okulu yok, yarın yeni savaş çıkar mı endişen var? Kimse kestirebiliyor mu yarın Kürtlerle ilgili ne olacak Suriye’de? Kimse kestirebiliyor mu, Amerika yarın ne

yapacak ya da İran'ın idaresi ne olacak ya da Türkiye ne yapacak? Böyle bir ortama, zaten ölümden kaçıp gelmiş insanların dönmesini beklemeyin. 350 bin çocuk onun için burada doğuyor, onun için insanlar işyerleri kuruyorlar, onun için insanlar burada okullara çocuklarını gönderiyorlar.

Benim yaptığım araştırmada bir husus çok öne, bana çok fantastik gelmişti. Bir soru sormuştum Türk toplumuna 2014'te, kültürel olarak birbirimize benziyor muyuz diye. Yüzde 70 hayır demişti ve ben çok şaşırmıştım. Yüzde 70 hayır nasıl olabilir? Bayağı da yakınız. Üç sene sonra araştırmada, benzemiyoruz oranı yüzde 80'e çıktı. Şimdi bu bir algı meselesi, bunu kanla DNA'yla filan test etmiyoruz. İnsanlar diyor ki benzemiyorum kardeşim. Ama daha komiğini söyleyeyim size, biz benzemiyoruz diyenlerin oranı sınır illerde daha da artıyor. Yani gerçekten neredeyse aynı olan kültürlerde reddiye daha da yüksek. Buna bakınca ben, az önce söylediğim cümleyi tekrar edeyim. Kültürel yapı bir yere kadar, ama asıl olay sayı oluyor. Sayı büyük olunca, kamu hizmetlerinde aksamalar gördüğünüz zaman, işinizi kaybettiğiniz zaman süreç bambaşka bir yere doğru gidiyor ve nefret ediyorsunuz.

Ben en son Şanlıurfa'da bir çalışma yaptım, dehşete düştüm, hiç açıklayamadık. Valilikle bir çalışma yaptık. Açıklayamadık, çünkü toplumun içindeki nefreti o kadar net bir biçimde gördük ki Urfa'da, akrabası olsun hiç önemli değil. İnsanların birebir karşılaştığı sorunlar var ve her gördükleri sorunları Suriyelilerle ilişkilendiriyorlar.

Peki, Suriyeliler ne durumda? Onlar kendi içinde kendi sistemlerini oluşturmaya başlamışlar. Dolayısıyla paralel toplumların oluştuğu yeni bir yapıya doğru hızla gidiyoruz. AK Partililer, CHP'liler, MHP'liler, HDP'liler. Bunda da çok ciddi farklılıklar olmadığını görüyoruz. Hani AK Partililer biraz daha yakın davranıyor... Tabii ki farklılıklar var, ama genelde bu ayrışmanın çok net olduğunu görüyorum.

Şimdi burada bir sürü veri var, ama zaman çok uzadı. Arzu ederseniz en son göstereceğim slaytta benim mail adresim var. Oradan o araştırmanın özetini bulabilirsiniz. Daha hevesliyseniz tabii ki kitabımı alabilirsiniz Bilgi Üniversitesi Yayınlarından. Ama oraya çok fazla girmeyeceğim. Dolayısıyla sona doğru gelirsek, vatandaşlık konusunda tartışmalar var çok fazla, ama bir şey söyleyeyim sadece. Sağlık hizmetleri Suriyelilerin en mutlu olduğu Türkiye'deki alan ve Türkiye'de ortalama Suriyelilerin yüzde 60'ından fazlasının bayağı mutlu olduğunu görüyoruz. Kendi içinde mutlu, yani eziyetlere sıkıntılara rağmen Suriye'de olmaktansa burada olmaktan mutlu olan memnun olan bir kitle var karşımızda.

Türk toplumunun da en rahatsız olduğu şehirde bölgelerde sağlık hizmetlerindeki eksiklikler, azalmalar vesaire. Dolayısıyla bu bile başlı başına bir şey. Ben yıllarca Avrupa'da yaşayan Türkler üzerinde çalıştım, halen çalışıyorum. Türkler oraya bir yıllığına gitmişti, 60 senedir oradalar. İlk dönememe nedenlerinden biri ne biliyor musunuz? O dönem Türkiye'de sağlık hizmetleri çok kötüydü. Burada çalıştık hastalandık, tedavi olacağız, biz burada kalalım, sağlık hizmetleri burada iyi diye kalmışlardı. Şu tabloyu görünce aklıma o geldi. Bu küçücük şey bile insanların hayatını değiştirebilir. İnsanların tedirgin oldukları yerlere gitmelerini beklemeyin. Türkiye'deki iç göç hareketine bir bakın bakayım, o iç göç hareketi hiç geriye doğru gidiyor mu? Mümkün değil gitmiyor, böyle bir şey yok. Dünyada bugüne kadar yapılan bütün araştırmalar gösteriyor, aradan iki sene geçmişse ve o kitle sınır bölgesinden kopmuşsa geçmiş olsun. O zaman dedik ki, siyasi eleştirilerimizi yapalım, ama bir arada yaşama düşüncemizi geliştirmemiz gerekiyor.

Peki, o zaman ne yapmamız lazım? Uyum politikası yapmamız lazım. Tabii uyum politikası biraz problemlidir bir şey. Hiçbir devlet istemez uyum politikası yapmayı. Niye istemez biliyor musunuz? Kanada, Avustralya,

Yeni Zelanda gibi ülkeler ister de, Avrupa'daki ülkeler istemezler mesela. Niye yapmazlar? Mesela Almanlar Türklere 1985'e kadar yapmadılar. Niye? Çünkü diyor ki, ben uyum politikası yaparsam bunlar kalır. Dil öğretecek mesela uyum politikası çerçevesinde, adam kalır. İş bulacak kalır, ev bulacak kalır, o zaman mümkün olduğunca uyum politikası yapmadan günü kurtarmaya yönelik politikalar geliştiriyor. Ama ondan sonra eğer o insanlar gitmez kalırsa, o zaman işin rengi değişiyor. Mesela Almanlar 85'te Türklere dediler ki, Türkiye'ye dönün size 10 bin Mark para vereceğiz dediler. 100 bin Türk döndü, 3 milyonu kaldı.

Yalnız şöyle bir şey var. Uyum yapmak için dünyada evrensel bir tablo yok, hiçbir şey yok. Bunu da ben uydurdum, herkes başka bir şey uydurabilir, hiçbir şey yok bunda. O topları 10 tane yaparsınız, daha küçültürsünüz, büyütürsünüz, bunlar kolay işler. Yerel uyum ve ülkenin kapasitesi aslında önemli. Siz o insanları nasıl değerlendirdiğinize bakmamız lazım. Burada devletin bir stratejik karar vermesi gerekiyor. Ben ne yapacağım bu işi? O karar olmazsa yerelde de bir şey yapamıyorsunuz, eliniz kolunuz bağlı kalıyor çünkü. Sonra duygusallıktan uzaklaşıp hak temelli, dilek temelli bir şey yapmanız gerekiyor ve bunu yaparken sürecin içine mutlaka birlikte yaşadığınız, o her gün üzerine konuştuğunuz kişileri dahil etmeniz gerekiyor, yani Suriyelileri. Onlar ne düşünüyor, ne istiyor, arızalar nerede, nasıl katkıda bulunabilirler ona bakmamız gerekiyor. Ve işte veri temelli şeyler yapmamız gerekiyor. Akademisyenez biraz, serde o da var, veri temelli olması lazım bir şeylerin.

Tamam, tabii ki kararı politikacılar versinler, ama Allah rızası için bir baksınlar. Dünyada neler oluyor, ülkemizde neler oluyor? Vizyonlarına vizyon katar, onlardan bir şey almaz, yani bir şey götürmez, ona dikkat etmeleri gerekiyor. Dolayısıyla ardından eğitim konusunda, sağlık konusunda, çalışma konusunda, güvenlik konusunda bir sürü başka şey yapabilirsiniz, ama asıl önemli olan şey bu konudaki devletin kararlılığının ortaya konulması ve topluma kazandırılması. En önemli şey şu anda Türkiye'deki toplumun kazanması ve bunun da ilk adımı sağlıklı, propagandaya değil gerçekçi bilgilere dayalı bir iletişim stratejisi, bu olmazsa hiçbir şey yapamazsınız.

Az önce de söylemiştim, bir sayfam var. Orada benim bütün araştırmalarımın özetlerini ya da tamamını bulma şansınız var; eğer arzu ederseniz ve ilginiz varsa. Konuşacak çok şey var, eminim sizlerin çok değerli bilgileri olacak. Ben madde bir, hani onun için Ruşen Hocama özellikle referans verdim. Herkes işini yapsa bu ülkede, her şey çok daha güzel olacak bence. Yeter ki işimizi yapalım, namusumuzla yapalım, bilim ahlakımızla yapalım, kendimizi geliştirelim, ülkemizi geliştirelim, bir kere bu çok önemli bir şey. İki, her şeyi biz belirleyemiyoruz, karman çorman bir dünyada yaşıyoruz. Bugün dünyanın en parlayan ülkelerinden birisini Trump gibi bir adam yönetiyor. Ne yapacaksınız? Onu mu değiştireceksiniz? Değiştiremiyorsanız, o zaman o koşullarda bir dünyaya doğru gidiyorsunuz. Biraz daha minimalist olmakta fayda var. Biz herkesi kurtaramayacağız, dünyada herkese ulaşamayacağız, Türkiye'de de herkese ulaşamayacağız. Türkiye'nin yoksuluna da Suriyeli yoksula da ulaşamayacağız belki, ama bir kişinin bile hayatına güzel bir dokunmak, bu bir değerdir, bundan da vazgeçmemek lazım. Maksimal düşünelim, ama minimalist olarak da uğraşalım diye düşünüyorum.

İlginiz için çok teşekkür ediyorum, saygılarımı sunuyorum.

Açılış Oturumu

Oturum Başkanı

Doç. Dr. Kübra Cihangir Çamur

Prof. Dr. Ruşen Keleş

Prof. Dr. Sema Erder

Doç. Dr. Didem Danış

Göç, Kent, Kentleşme ve Kentsel Siyaset

Prof. Dr. Ruşen Keleş

42 Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu'nda bana da bir konuşma yapma fırsatı veren değerli Oda yöneticilerine teşekkürlerimi sunuyorum. Sözlerime Göç sözcüğünün Sözlüklerde nasıl tanımlanmış olduğuna ilişkin kısa bir açıklamayla başlamak isterim. Türkiye Bilimler Akademisi'nin Sosyal Bilimler Sözlüğü'nde "göç" için şöyle bir tanım yapılmış: "Ekonomik, toplumsal, siyasal, ya da savaş, kıtlık, doğal yıkım gibi nedenlerle, kişilerin ya da toplulukların, çalışmak ve daha iyi yaşam koşulları bulmak umuduyla, bir yerden başka bir yere giderek, kesin ya da geçici olarak yerleşmeleri".

Benim Kentbilim terimleri Sözlüğü adını taşıyan Sözlüğümde ise şöyle bir tanım var: "Genellikle yerleşmek amacıyla, bir yerleşim yerine, bir ülkeden bir başka ülkeye gitme eylemi". Melih Ersoy'un kentsel Planlama: Ansiklopedik Sözlük başlığını taşıyan çalışmasındaysa, göç, "Bireylerin ya da toplulukların, yaşadıkları sosyo-ekonomik çevreden çıkıp başka bir coğrafi ve sosyo-ekonomik çevreye yerleşmeleri" olarak tanımlanmış bulunuyor.

Son olarak, kimi bilim insanları da, göçü, "Sınırları yönetsel ya da siyasal olarak belirlenmiş bir yerleşmeden diğerine gitme" biçiminde tanımlamayı yeğlemektedirler.

Yapılan tanımların hepsinde, göçün nedenleri arasında, a) ekonomik koşulların, b) nüfusun yapısal özelliklerinin, c) siyasal nedenlerin, d) çevre koşullarının, e) yaşam koşullarının tehdit altında olmasının yer aldığı görülmektedir. Göçün türlerine göz atıldığında, şu değişik göç çeşitlerine rastlanmaktadır: a) İç göç, dış göç, uluslararası göç, b) köyden kente, kentten kente göç, c) az gelişmiş yörelerden gelişmiş bölgelere göç, d) kıyılardaki yerleşim birimlerine göç, e) büyük kentler doğrultusundaki göç.

Göç, bireysel (psikolojik) bir karar olabileceği gibi, toplumsal ve ekonomik koşullardan kaynaklanan bir nüfus hareketi de olabilir. Türkiye'de 1960'lı yıllarda, ekonomik nedenlerden kaynaklanan göçlerin; 1980'lerden itibaren, onun yanı sıra, yaşam ve can güvenliğiyle ilgili etmenlere dayalı göçlerin ağırlık taşıdığı dikkat çekmektedir. Gelişmiş ve az gelişmiş yöreler arasındaki uçurum henüz tümüyle kapanmış değildir. Tunceli ilinde daimi ikametgahı olanlar 1980 yılında 136 bin kişiyken, bu rakam 2000'de 86 bine inmiştir.

Göçün, a) isteğe bağlı ve b) zorunlu olmak üzere iki türünden söz edildiğini de görmekteyiz. Daha çok göç hareketlerinin de etkisiyle, Türkiye'de 1950'de yalnız % 25 dolaylarında olan kentleşme oranı, 2000'lerde % 75'e yükselmiştir. Bu oranın 2020'ye yaklaştığımız bugünlerde % 92'nin üzerinde olduğunu biliyoruz.

Göçten söz edildiğinde, kırsal ve kentsel yerleşmelerin farklı özellikleri gündeme geldiğinde, köylünün ve kentlinin kim olduğu, nasıl tanımlanacakları gibi sorular derhal gündeme gelmektedir. İnsanın yaşamakta olduğu yerleşim biriminin toplumsal, ekonomik, kültürel ve çevresel nitelikleri kadar, o yerleşim yerinde yaşayanların tavır ve davranışları, maddi olan ya da olmayan kültürel özellikleri kentliliği köylülükten ayırt etmekte kullanılmaktadır. Değişik etmenlere göre kent olarak tanımlanan, adı Yeniköy, Kadıköy, Bakırköy, Kasımpaşa gibi kentsel yerleşim yerlerinde doğup büyümüş ve yaşamakta olanlar bile, kullanılan ölçütlere bağlı olarak, köylülüklerini kentte de sürdürebilmektedirler. Bu açıdan bakıldığında, 2012 yılında 6360 sayılı yasayla, anakent (büyükşehir) belediyelerinin sınırlarının il sınırlarıyla örtüştürülmesi sonucunda, köyle kentin, köylüyle kentlinin yapay olarak birleştirildiği dikkat çekmektedir. Köyde yaşayan yurttaş, geceleyin yatağına köylü olarak girdiği halde, sabah kentli olarak uyanmış ve kendini tanımakta güçlük çekmiştir. Demek ki, nüfus hareketi olmaksızın, göç olgusu yaşanmaksızın da, kentleşme oranları yapay olarak yükseltiliyor.

Kitlesel dış göçlere verilebilecek çarpıcı örneklerden biri, 1940'ların sonlarında, Hindistan ile Pakistan'ın birbirlerinden ayrılmasına, Hindistan'ın bir anlamda bölünmesine yol açan siyasal düzenlemedir. 1950'li yılların ortalarında, dünyanın her yanından, kendilerine vaad edilmiş (arz-ı mev'ud) olduğu var sayılan Filistin topraklarına dönerek orada İsrail devletini kuran Yahudiler'in göçü de, siyasal etmenlerle gerçekleştirilen bir göç hareketine örnektir. Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarında Batı Trakya Türkleri ile ülkemizdeki Rumların yer değiştirmeleri (mübadele) bir başka siyasal göç örneğidir. Son olarak, 1960'lı yılların başlarından itibaren, Batı ülkelerine Türkiye de dahil Ortadoğu ülkelerinden ve Kuzey Afrika ülkelerinden kitlesel bir ucuz emek göçünün başlaması hem ekonomik, hem de siyasal boyutları göz ardı edilemeyecek önemli göç hareketi örneğidir.

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün verilerine göre, günümüzde, bütün dünyada, 230 milyondan çok "göçmen" var. Bunların yaklaşık 60 milyon kadarı "mülteci" statüsündedir. Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nde uygulanan ırkçı "soya dönüş" politikasının sonucu olarak, "Bulgaristan'da Türk yoktur; Osmanlı döneminde Türkleşmiş ve Müslümanlaşmış Bulgarlar vardır" savıyla, 1984-1989 yılları arasındaki özümleme (asimilasyon) sürecinde Türk adları Bulgar adlarıyla değiştirilmiş; Türk kültürüne ait giysilerle dolaşmak, kamusal alanlarda Türkçe konuşmak yasaklanmıştır. Bunun sonucu olarak, 350.000 kişi Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmıştır.

Komşumuz Suriye'den iç savaş nedeniyle ayrılıp Türkiye'ye sığınmış olan insan sayısı 4 milyon kadardır. Acıma duygusu, insani görevler, kardeşlik ve dayanışma gibi duygular göz ardı edilemeyecek önemde kültürel değerlerdir. Ama, her ülkenin bir "taşıma kapasitesi" olduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Göç yükünün birçok boyutları olduğu açıkça görülmektedir. Barınma, işsizlik, dilencilik, eğitim, sağlık ve güvenlik bunlardan yalnız birkaçıdır. Göçle birlikte, göçmen, kendi kültürünü de Türkiye'nin kentlerine taşımaktadır. Osmaniye, Malatya, Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep, Kahramanmaraş, Adana, mersin ve hatta Ankara, İstanbul ve İzmir göçmenlerin kent yönetimi ve kent ekonomisi açısından yarattıkları sorunların altından kalkabilmek kolay değildir. Her türlü gereksinmelerinin karşılanabilmesi için bugüne değin yapılan harcamalar 15 milyar doları aşmış bulunuyor. İçişleri Bakanlığı bünyesinde bu amaçla Göç Yönetimi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kent yönetimlerinin yalnız başlarına sorunların altından kalkamayacağı çok açıktır. Birçok batı ülkelerinde de, yabancı göçmenlerle ilgili bakanlıklar kurulmuştur.

Sığınmacılar, ülkede iç göçlerden kaynaklanan, sosyo-ekonomik ve kültürel sorunları olduğu kadar; kamusal güvenlik, çevresel değerlerin korunması, imar ve planlama gibi sorunların sayısını ve boyutlarını da

büyütmüştür. Ayrıca, kitlesel dış göçlerden kaynaklanan sorunlar, kentleşmeksizin kentleşmenin sorunlarına eklenmiştir.

Gecekonduunun “enformelliği” artık “formelleşmiş” gibi görünmektedir. Dikey gecekonduların hızla yatay gecekonduların yerini alması, yalnız bir görüntü ve kültür kirliliği yaratmakla kalmıyor. Bu olayın altında, kentsel toprak başta olmak üzere her türlü değerın “metalaştırılması” da yatmaktadır. Küreselleşmenin ve yeni liberal düzenin insan davranışları üzerinde yarattığı etkiler kentleri neredeyse yaşanamaz duruma getirmektedir.

Yakın geçmişte, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlanmış olan Acil Durum Yönetimi (AFAD) Başkanlığına da bu olağanüstü koşullarda düşen önemli görevler vardır.

Başta, Suriye olmak üzere, Afganistan ve diğer ülkelerden gelenlerin konuk (geçici) mu, yoksa kalıcı mı oldukları konusunda görüş ayrılıkları vardır. 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Yasası uyarınca, Türkiye’ye sığınmış olanlara “mülteci” denilmektedir. Ve kendilerine, geçici koruma olanakları sağlanmaktadır. Sınır güvenliği açısından yarattıkları risklere ek olarak asayiş olaylarının artmasına yol açtıkları açıkça görülmektedir. Kadın’ın, Şanlıurfa’da örgütlenmiş bir ticari sektör haline getirildiğini gösteren bilimsel çalışmalara rastlıyoruz (Mithat Arman Karasu). İlçelerde ve köylerde “kuma” diye bilinen ikinci eş edinme yaygınlık kazanmış durumdadır. Özellikle bu olay, “Yeni Türkiye” diye adlandırılan “Eski Türkiye’ye” dönüş özleminin belirtilerinden biri olarak da değerlendirilebilir.

Toplumsal güvenliğin, sağlık güvenliği ve beslenme güvenliği gibi sorunlarla iç içe olduğu yadsınamayacak bir gerçektir. Yeditepe Üniversitesi’nin bir yayınında (CONGRESS, Haziran 2018, Cilt: 2, Sayı: 1 , s.110-119) Cengiz Erişen, “Türkiye’de Suriyeli Mültecilere Karşı Kamusal Tutumların Neden ve Sonuçları” başlıklı yazısında, Suriyelilere karşı olumsuz duygular kadar, “sosyal (toplumsal) mesafenin” de ön yargıları artıran bir etmen olduğuna dikkat çekmektedir.

Anayasamızın 23. maddesinde yer alan Seyahat ve Yerleşme Özgürlüğünün Sınırlarıyla ilgili fıkraya uygulamada mutlaka işlerlik kazandırılması gerekmektedir. Bu özgürlüklerin de sınırı olmaması gerektiği kabul edilmelidir. Ulusal egemenlik, ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü, kamu düzeni, genel asayiş, genel ahlak, genel sağlık, kamu yararı, dengeli ve sağlıklı kentleşme, bu özgürlüklerin sınırlandırılmasında dayanılabilecek başlıca gerekçelerdir.

Ama unutmamak gerekir ki, en büyük ve vazgeçilemez gerekçe, gerçek devlet adamı Mustafa Kemal Atatürk’ün ulusuyla el ele kurduğu çağdaş Cumhuriyet’in korunması ve ona titizlikle sahip çıkılmasıdır. Bu doğrultuda, asıl görev ve sorumluluk, O’nun Cumhuriyeti emanet etmiş olduğu ve bu toplantıdaki katılımcıların yüzde doksandan çoğunu oluşturan genç meslektaşlarımıza düşmektedir.

Bu görevi yerine getireceğinize olan inancımı yineliyor, hepinizi sevgiyle selamlıyorum.

“Göç Kuramları” ve Türkiye’de Göç Araştırmaları

Prof. Dr. Sema Erder

Göç araştırmaları ulus devlet sonrasında, “modern/kapitalist” toplumlarda, sosyal bilimlerin disiplinler arası bir alt alanı olarak ortaya çıktı. Göç araştırmaları her ülkede farklı yaklaşımlarla ele alınsa da, esas olarak “devlet merkezli” ve “devlet” tarafından desteklenen uygulamaya dönük politika geliştirmeyi hedefleyen bir alan halindeydi. Devlet merkezli göç araştırmaları, eleştirel yaklaşımı benimseyen ve özgün kuramsal yaklaşımlar arayışı içinde olan sosyal bilimciler tarafından çok da önemsenen bir alan değildi.

Göç araştırmaları, küreselleşme öncesinde, “iç göç” ve “dış göç” olarak iki temel alanda ancak farklı yaklaşımlarla sürdürülmekteydi. “İç göç” araştırmalarına daha çok kapitalist toplumlardaki emeğin piyasa koşullarına göre gönüllü ve akılcı olarak serbestçe yer değiştireceği varsayımı hakimdi. Bu bağlamda “akılcı bireyin”, “iyi işleyen piyasa” koşullarındaki iç göç hareketlerini, demograflar, emek piyasasıyla ilgilenen iktisatçılar ve insan coğrafyacıları gibi disiplinler araştırıyordu. “Dış göç” ise yabancı ve göçmen politikaları bağlamında devletlerin denetim altında tutmak istedikleri önemli bir alan olduğu için yöneticilerin özel ilgisine mazhardı. Ulus devletlerin kendi yurttaşları olmayan “yabancılardan” hangilerini sınırlarından içeri alacağı, hangilerini almayacağı gibi kararlar hem iş piyasası hem de güvenlik açısından önemli kabul ediliyordu. Kabul edilenlerin toplumda “sorun” çıkarmaması da toplumsal, kültürel ve siyasal açıdan özel “tedbirler” alınmasını gerektiriyordu. Dolayısıyla, dış göç alanındaki çalışmalar, sadece emek piyasası uzmanlarını değil, siyaset bilimciler, uluslararası ilişkiler hatta sosyal hizmet uzmanlarına kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsıyordu. Yabancı ve göçmen politikaları, sınır denetimleri, o toplumlara sonradan katılanların uyum, bütünleşme ya da emilmeleri gibi konular her ülkenin tarihsel geçmişlerine göre farklı kurumlarca yürütülüyor ve farklı uygulama araçlarını kullanıyordu. Bu nedenle, göç araştırmalarının niteliği de her ülkenin kendi önceliklerine, kurumsal örgütlenme biçimine ve tarihsel deneyimlerine göre değişmekteydi.

İlk göç kuramcısının, 19. yüzyılda yaşamış olan Alman insan coğrafyacısı Ravenstein olduğunu biliyoruz. Göç konusuna, Ravenstein’den sonra yapılan en önemli kavramsal katkı ise 20. yüzyılın başında Amerika Birleşik Devletlerinin Chicago kentinde yapılan kent araştırmalarından gelmiştir. Chicago okulunu kuran bu araştırmacılar, Durkheim’in toplumbilim kuramıyla ekoloji kuramlarının etkileşimiyle kurguladıkları kentsel ekoloji yaklaşımıyla kente gelen göçmenlerin konumlarını ve değişimini açıklamaya çalışmışlardır. Bu bağlamda, Park, Wirth, McKenzie, Burgess gibi araştırmacılar, uyum, bütünleşme, emilme, getto, merkezi iş alanı gibi, bugün de yaygın olarak kullandığımız, birçok kavramı saha araştırmalarında yaptıkları gözlemlere dayanarak üretmişlerdir. Bilindiği üzere, Mübeccel B. Kıray da doktora çalışması sırasında bu ekolü yakından incelemiş ve bu yaklaşımı Türkiye’deki akademik dünyaya, özellikle kent çalışmaları alanına tanıtmıştır.

Batı Avrupa’da da göç araştırmalarına devlet kaynakları tarafından desteklenen, devlet merkezli, göçün denetlenmesine, göçmenlerin “sorun” (!) olmaktan çıkarılmasına dönük, çözüm öneren araştırmaların hakim olduğunu söyleyebiliriz. Bütün bu araştırmalar, her ülkede farklı yaklaşımlarla ve farklı önceliklerle ele alınıyordu. Avrupa’da da her ülke kendi yurttaşlık anlayışıyla, farklı yabancı ve göçmen politikaları uyguladığından araştırmalar da, yaklaşımlar da farklılaşmaktaydı ve araştırmacıların birbiriyle etkileşimi de çok sınırlıydı.

Batı Avrupa’nın göç araştırmalarına katkısı 1960’lar sonrasında devlet merkezli araştırmaları ve uygulamaları eleştiren sosyal bilimcilerden geldi. Batı Avrupa’daki, “neo” Marxistler ve “neo” Weberyenler, hem kendi ülkelerindeki uygulamalara hem de Chicago ekolüne yoğun eleştiriler getirdiler ve sonrasında göç araştırmalarına sınıf ilişkileri ve iktidar ilişkileri gibi temel yapısal analizlerin girmesini sağladılar. Bir süre sonra, insan hakları aktivistleri, cinsiyete ve kökene dayalı ayrımcılık konularını, zor da olsa, göç araştırmalarına dahil ettirdiler.

2000’li yıllardan sonra hızlanan küresel etkileşim göç hareketlerini de göç araştırmalarını da etkiledi. Küreselleşmeye destek veren ekonomik ve siyasal aktörler, başlangıçta dünyada sermayenin de emeğin de hareketlerinin denetlenebileceğini umuyorlardı. Ancak, yeni ulaşım ve bilişim teknolojisi, sermayenin de emeğin de denetlenemez ve beklenmedik bir biçimde hareketlenmesine neden oldu. Sermayenin hareketlenmesi, “kara para” diye de adlandırılan denetimsiz, ulusal vergilerden muaf, kaynağı ve yönü belirsiz büyük kaynak transferlerine neden oldu. Sermayenin kuralsız hareketlenmesinin dünya siyasetindeki etkilerini bugün açık bir biçimde yaşamaktayız. Küreselleşme, sermaye hareketleri gibi, göç hareketlerinin de yönünü ve hızını belirlenemez ve denetlenemez hale dönüştürdü. Dış göç hareketlerini bu döneme kadar denetleyebilen Kuzey ülkeleri düzensiz göçün büyüklüğünü gözlemledikten sonra, ulusal kararlarla belirledikleri göç politikalarının yetersizliğini algılayıp ortak göç politikası geliştirmenin yollarını aramaya başladılar.

ABD ve Batı Avrupa ülkeleri ulusal önlemlerin yerini alabilecek ortak önlemler alabilmek için, kendi aralarındaki iletişim ve deneyim paylaşımını hızlandırdılar. Bu iletişim ve etkileşim artışı göç araştırmalarının dayandığı kuramların da gözden geçirilmesine neden oldu. Burada dikkati çeken en önemli nokta, Kuzey ülkelerindeki araştırmacı ve siyaset yapıcılarının içinde yaşadıkları toplumun ve ulus devletlerinin soyutlanmış bir dünyada var olmadığını algılamaları oldu. Sonuçta, dünyada olup bitenler, küreselleşme kuramları ve daha önce sadece kalkınma iktisatçılarının ilgilendiği çevre ülkeleri ilgi odağına oturdu. Dolayısıyla artan dış göçler sadece göç çalışmalarının değil aynı zamanda diğer alanlarda çalışan sosyal bilimcilerin de ilgilendiği bir alan haline dönüştü.

Bu gelişmeler sonrasında sosyal bilimler alanında uzun bir dönem ihmal edilen çevre ülkelerindeki toplumsal değişim konuları çok daha gündemde olan bir konu haline geldi. Çevre ülkelerindeki farklı sosyal değişme deneyimleri ve siyasal gelişmeler karşılaştırılmalı araştırmalarla analiz edilmeye başladı. Böylece, Batı merkezli ve ulus-devlet odaklı olan “etnosantrik” göç araştırmaların yanı sıra, küreselleşmeyi ve çevre ülkelerinin yapısal özelliklerini de dikkate alan araştırmalar yapılmaya başladı. Aynı şekilde, “pre-kapitalist” toplumların farklı değişme modelleri ve bu toplumlarda yaygın olan “zorunlu göç” konularına ilgi arttı.

Bugün göç konusunda Kuzey-Güney ülkeleri arasında önemli bir gerilimin olduğunu her gün bir başka olay vesilesiyle yakından gözlemliyoruz. Denetimsiz dış göçün, dünyanın görece olarak daha yoksul Güney ülkelerinin kendi aralarında daha büyük ölçekte gerçekleştiğini biliyoruz. Küresel denetimsiz göçün ancak çok küçük bir bölümü zengin ülkelere, büyük mücadelelerle ve tehlikelere katlanarak, gidebilmektedir. Ancak bu göçün zengin ülkelere yönelme eğiliminin gün geçtikçe artması, daha önce çok fazla ilgi çekmeyen göç hareketlerinin önemini arttırdı ve medyanın da siyasetin gündemine yerleşmesine neden oldu. Bu günlerde, Kuzey ülkeleri denetlenemeyen göçün kendi ülkelerine yönelmesini önlemek üzere siyaset üretme arayışındalar. Bu konuda yapılan tartışmalar incelendiğinde bu alanda iki farklı yaklaşımın varlığından söz edebiliriz. Bunlardan birinci yaklaşımı daha çok devlet merkezli öncelikleri dikkate alan ulusalcı ve popülist akımlar, ikinci yaklaşımı ise, konuyu göçmen merkezli ve insan hakları bağlamında ele alan evrenselci akımlar olarak tanımlayabiliriz.

Hızlanan küreselleşmenin farklı etkileriyle ortaya çıkan bu beklenmedik değişimlerin popülist siyaseti de yaygınlaştırdığını biliyoruz. Bu bağlamda, hemen her ülkede “ulusalcı”, içe kapanmacı, göçmen karşıtı, yabancı düşmanlığını körükleyen siyasal akımların güçlendiğini gözlemliyoruz. Bu korku popülist siyaset yapımcılarının ellerindeki bütün imkanları ve kaynakları göçün denetlenmesini sağlayacak politikalar üretmek için harcamaya hazır hale getirmiştir. Buna karşılık, ikinci yaklaşım, bu göçün küreselleşmenin olağan bir sonucu olduğunu ve bu nedenle çatışmaların önlenmesinin ancak daha barışçı ve insancıl politikalar üretilmesiyle mümkün olacağını öngörmektedir. Küreselleşmeyi ve etkilerini daha insancıl politikalarla düzenlemeyi hedefleyen hümanist akımlar, insan haklarını merkeze alarak, göçmen karşıtlığını önlemek için dayanışmacı politikaların geliştirilmesinin yollarını aramaktadırlar. Dolayısıyla, artık göç konusu sadece devlet merkezli bürokratik araştırmaların yapıldığı bir alan olmaktan çıktı. Sonuçta, göç konusu eleştirel yaklaşımı benimseyen araştırmacıların da ilgi duyduğu önemli bir küresel araştırma alanı haline geldi.

Türkiye’deki göç araştırmaları son dönemlere kadar daha çok iç göç ve kentleşme ile ilişkili olarak, modernleşme, tarımda kapitalistleşme gibi farklı toplumsal değişim teorilerini temel alan yaklaşımlar çerçevesinde, kalkınma iktisatçıları, kentleşme uzmanları ve demografların ilgi alanındaydı. Bu konularda oldukça zengin bir literatürün olduğunu söyleyebiliriz. Dış göç konusu ise, Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana özellikle Balkanlardan gelen “muhacirlerle” ilgili olarak ele alındı. Daha sonraları, 1960’larda Batı Avrupa’ya işçilerin gönderilmesinden sonra dış göç, özellikle göç alan ülkelerin desteklediği fonlarla ve projelerle canlanan bir araştırma alanı oldu. Bir anlamda, 2000’li yıllara kadar iç ve dış göç konularında, birbirinden kopuk ve farklı bağlamlarda ele alınmış olsa da, oldukça önemli bir bilgi birikimine sahibiz.

Ancak, bu birikimi bugünkü anlayışımızla geriye bakıp değerlendirdiğimizde, bu araştırmaların büyük bir kesiminin çok da özgün olmadığını, esas olarak, Batı’daki sosyal bilimcilerin açıklama modellerinin uyarlanmasına dayandığını söyleyebiliriz. Bu bağlamda, özellikle sosyal değişim analizlerinde, özgünlüğe değer verilmemesi ve farklı modernitelerin mümkün olabileceğinin dikkate alınmaması önemli eksiklikler olarak kabul edilebilir. Bundan çok daha önemlisi, araştırmacıların toplumdaki siyasal baskılardan ve yerleşik tabulardan etkilenmiş olmaları ve özgürce araştırma yapma imkanına sahip olmamalarıdır. Bu nedenle, araştırmacılar bazı konularda araştırma yapabilirken bazı konularda hiç araştırma yapamamıştır. Bu bağlamda, “muhacirler” araştırma konusu olabilmemiş, buna karşılık ülkeyi terk etmek zorunda kalmış olan Rumlar, Ermeniler gibi diğer dinsel ve etnik gruplar, Türkiye’deki azınlıklar, dışlananlar ve özellikle zorunlu göçler hakkında pek fazla araştırma yapılamamıştır.

2000’li yıllarda dünyada gerçekleşen etkileşim Türkiye’deki göç hareketlerinin niteliğini değiştirmiştir ve sonuçta göç araştırmaları da bu değişimden etkilenmiştir. Bu dönemde araştırmaların niteliğini etkileyen en önemli değişim Türkiye’nin AB ile ilişkilerinin artması; bazı tabuların kırılması ve araştırmacılar açısından görece olarak daha demokratik bir ortamın oluşmasıdır. Bu dönemde gerçekleşen bir başka değişim Türkiye’deki “gönüllü-bireysel” iç göç hareketlerinin yanı sıra zorunlu göç hareketlerinin de çok önemli olduğunun algılanması oldu. Bu bağlamda, hem tarihsel hem de güncel göç hareketleri içinde “zorunlu” göçün Türkiye’de hem yaşanan gerilimlerin sonucu, hem de yeni gerilimlerin kaynağı olduğu anlaşılmaya başlandı. Bu bağlamda, Ermeni tehciri, Kürtlerin ve Alevilerin sürgün edilmeleri, Çingenerlerin zorla yerleştirilmeleri, köy boşaltmalar gibi daha önce tabu olarak kabul edilen konularda araştırmalar yapılmaya başladı. Bu araştırmalar, bir taraftan geçmişin yeniden değerlendirilmesine, diğer taraftan güncel gerilimlerin kaynaklarının da sorgulanmasına katkıda bulundu.

Bu arada, ben de kişisel olarak uzun bir dönemdir göç konusunda araştırmalar yapmış olmama karşın, “zorunlu” göçün ve “iskan kurumunun” önemini yeterince algılamamış olduğumu fark ettim. Mevcut araştırmalarda, “iskan” konusu genel olarak geçmişteki olaylarla ilgili olarak ele alındığından daha çok belirli etnik ya da dinsel gruplara ceza olarak uygulanan zor kullanma aracı olarak kabul ediliyordu. Bunu sorguladığımda “iskan” konusunun çok daha kapsamlı olduğunu ve gelenekleri, kuralları ve uygulamalarıyla, otoriter devletin önemli yapısal bir kurumu olduğunu anladım. İskan kurumunun önemi, sadece arkaik ve geçmişe ait bir kurum olmaması, etkileri ve bazı uygulamalarıyla halen yaşamakta olmasında yatmaktaydı. Osmanlı’dan bu yana yaşamını sürdüren iskan kurumu, devlet-insan-toprak ilişkilerini düzenlerken sadece “düşmanlarını” değil, kendi tebaasını da kapsayan uygulamalar yapmaktaydı. Özellikle tarımsal üretimin önemli olduğu dönemlerde bu kurum hem devlet, hem de toplum için yaşamsal öneme sahipti. Dolayısıyla otoriter devlet bu kurumu ve onun zor kullanma araçlarını sadece siyasal değil aynı zamanda ekonomik amaçlar için de kullanıyordu. Bu kurumun sürekli zorla yerleştirme ya da yerinden etme uygulamalarının toplumda yarattığı travmatik etkilerin hala yaşaması da kurumun önemini arttırıyordu. Üstelik bu kurum güncellenmiş yasal düzenlemelerle hem iç göçte hem de dış göçte etkisini sürdürmekteydi. Örneğin, son dönemlerde devlet bu kurum aracılığıyla, tarım topraklarının, karayolu, baraj, havaalanı, enerji ya da konut üretimi gibi amaçlarla kimi zaman acele kamulaştırmalar yaparak kullanımını değiştirmekte ve yeni göçlere neden olmaktadır. Yine aynı şekilde, devlet son dönemlerde artan sığınmacı akımını da bu kurumun ilkeleri ve araçlarıyla düzenlemeye çalışmaktadır.

Önümüzdeki dönemde muhtemelen pre-kapitalist toplumlardaki zorunlu göç olgusunun anlamını ve etkilerini sorgulamak için yeni araştırmalar yapılacaktır. Bu bağlamda, özellikle kapitalistleşme sürecinde tarımda özel mülkiyetin kurulma biçimlerinin anlaşılması için Çin, Hindistan gibi diğer pre-kapitalist çevre ülkelerindeki devlet-toplum-toprak ilişkileri üzerinde düşünmek ve karşılaştırmalı araştırmalar yapmak yararlı olabilir. Belki bu araştırmalar sonrasında, küreselleşmenin Türkiye’de ve diğer çevre ülkelerde yerel düzlemde ne tür değişimlere neden olduğunu anlayabileceğimiz anlamlı ve özgün bilgilere ulaşabiliriz.

İskan kurumunun dış göçle gelen yabancıların kabulü için de önemli kurallar getirdiği ve bu kuralların da halen yaşamakta olduğunu biliyoruz. Bu bağlamda, Balkanlardan gelen “Türk kültürüne sahip olan (Sunni) Müslümanların” ayrıcalıklı konuma sahip oldukları ve iskan kurumu aracılığıyla vatandaşlık statüsüne ulaşabildiklerini biliyoruz. Cumhuriyetin ilk döneminde uygulanan kurallar, zaman zaman bazı istisnalar olsa da, bugüne kadar katı bir biçimde uygulanagelmıştır. Son dönemlerde Türkiye de tıpkı diğer ülkeler gibi yoğun bir düzensiz göç olgusuyla karşı karşıya kalsa da bu kurallar uygulanmaya devam etti. Bu nedenle, Balkanlar dışından gelen sığınmacı ve göçmenler için Türkiye’deki yaşamın çok da kolay olduğunu söyleyemeyiz.

Bu çerçevede, İnan İslam Devrimi, Irak Savaşı, Afganistan'daki iç savaş sonrası Türkiye'ye kaçan yüzbinlerce sığınmacı Türkiye tarafından "mülteci" olarak kabul edilmedikleri gibi, bunların çok küçük bir kesimi BMMYK'nin koruması altına girerek uluslararası mülteci statüsü alabildiler. Sonuçta, Türkiye, çevre ülkelerden kaçan sığınmacılar için Batı Avrupa ülkelerine düzensiz göçmen gönderen bir "bekleme odası" haline geldi. Aynı dönemde Sovyet Blokunun çözülmesinden sonra bu bölgeden yüzbinlerce insan Türkiye'ye çalışmak ya da bavul ticareti yapmak üzere geldiler. Türkiye'de bugünlerde yaşanan ekonomik kriz öncesine kadar Türkiye'deki yaygın enformel çalışma koşulları da burada geçici yaşamayı ister istemez kabullenmiş olan yabancılara inşaat, tekstil, ev hizmetleri, yaşlı bakımı gibi alanlarda çalışma olanağı verdi. Yıllarca buralara gelmiş olan, sayıları muhtemelen milyonları aşan bu göçmenlerin varlığı, gelişleri, gidişleri, çalışmaları, buralarda başlarına gelenler, uzun bir dönem ne medyayı ne de kamuoyunu çok fazla ilgilendirmedir. Transit göçmenler ve mekik göçmenleri diye adlandırılan bu geçici göçmen grupları sadece AB'deki bazı kurumların ve Türkiye'de çok az sayıda araştırmacının ilgi alanına girdi.

Suriye'deki iç savaş sonrası gelen göçmenlerin ise Türkiye göç tarihi açısından özel öneme sahip olduğunu söyleyebiliriz. Bunda bu savaşta aktif taraf olan devletin bu göçü sınırda kamplar kurarak hüsnükabulle karşılaşmasının önemi çok büyük. Ancak, bir süre sonra savaşın süresinin uzaması, göç edenlerin kamplara sığamayacak sayıda artması ve geçici olmaktan kalıcı olmaya başlaması durumu değiştirdi. Diğer taraftan, Suriyeli göçmenlerin "misafır" statüsünde de olsa devlet nezdinde "resmen" kabul görmesi medyada ve toplumda görünürlüklerini arttırdı. Ancak, bu sığınmacı grubunun da ne "iskan" kurumu tarafından sınırları belirlenmiş olan "muhacir" konumuna ne de BMMYK tarafından tanımlanmış olan "mülteci" konumuna girebildiklerini belirtmemiz gerekir. Diğer taraftan, onların devlet tarafından "resmen" "misafır" olarak tanımlanması, diğer göçmenlerden farklı olarak polis korkusu olmadan yaşayabilmelerine ve bazı hizmetlere ulaşabilmelerine imkan verdi.

Sayıları gün geçtikçe artan Suriyeli göçmenlerin 2015 yılında Avrupa'ya ulaşmak için botlarla Yunanistan'a kaçmaya çalışırken başlarına gelen trajik olaylar ve özellikle "Aylan Kurdi" adlı bebeğin korkunç ölümüyle ilgili fotoğraf onları uluslararası kamuoyunun gündemine oturttu. Süreç içinde Türkiye'ye gelen Suriyeli sığınmacıların AB ile ilişkilerde bir tür pazarlık konusu yapılması, AB ülkelerinin devreye girmesi ve diğer uluslararası fonların mobilize edilerek Türkiye'ye gelmesiyle sonuçlandı. Bu arada, Türkiye'de aynı dramları yaşayan diğer göçmen gruplarının varlığı ise nerdeyse unutuldu.

Suriye göçü hakkında elimizde bulunan verileri bu toplantının açılış konuşmasında Murat Erdoğan bizlere aktardı. Bu toplantıda Suriye göçü hakkında çok sayıda bildiri sunulacak. Bu nedenle, daha fazla ayrıntıya girmeksizin bu göçün Türkiye'deki göç araştırmalarına etkisi üzerinde kısaca değinip konuşmamı bitireceğim.

Suriye göçünün Türkiye'deki dış göç araştırmalarının umulmadık bir biçimde artmasına neden olduğu açık. Bugün hemen bütün sosyal bilim dallarında çalışan akademisyenler, sivil toplum örgütleri ve bağımsız araştırmacılar yoğun bir biçimde dış göç ve esas olarak Suriye göçü konusunda çalışmaya başladı. Bu ilginin çok olumlu bir gelişme olduğu ve bu sayede önümüzdeki dönemde dış göçle ilgili çok önemli bir bilgi birikimine sahip olacağımız muhakkak. Bu ilgi artışında, kuşkusuz devletin araştırmaları desteklemesi, yurt dışından gelen araştırma fonları ve yurt dışındaki akademik çevrelerin de bu konuya özel ilgi göstermesinin önemli katkıları var. Ancak, devlet destekli ve devlet denetimli fonların daha çok sorun ve çözüm odaklı olduğunu, AB fonlarının da benzer biçimde göçün Batı'ya yönelmesini önleyici politikalar

üretmeye dönük olduğunu unutmamak gerekir. Ancak yine de, araştırma fonu ve destek bolluğu nedeniyle de olsa, daha önce bu konulara ilgi göstermeyen çok sayıda araştırmacının bu konuda çalışmaya başlaması sevindirici bir gelişme. Umarız, bu araştırmaların sonuçları dikkate alınır ve getirdikleri çözüm önerileri daha rasyonel ve hümanist politikalar üretmeye yardımcı olur. Böyle bir gelişme, umarız, sadece Türkiye’ye gelen yabancılara, göçmenlere değil “yurttaşlara” da uygulanacak sosyal politikaların geliştirilmesinde sosyal bilimin ve araştırmaların öneminin farkına varılmasına vesile olur. Bu bile kendi başına büyük bir gelişme ve yenilik olarak kabul edilebilir. Ancak, akademik anlamda daha özgün bilgi üretilebilmesi ise ancak bilgiye erişimin mümkün olduğu, eleştirel yaklaşımların değerli olarak kabul edildiği, daha özgür bir siyasal ve akademik ortamda gerçekleşebilecektir.

O günlerin gelmesi umuduyla sözlerimi bitiriyorum.

Türkiye’de Kent Mültecileri ve Misafirperlik

Doç. Dr. Didem Danış

Suriye’den Türkiye’ye göç hareketi başladığında gelenlerin yerleştirildiği kamplar bugün artık istisnai bir modele dönüşmüş durumda¹. Bir zamanlar, Türkiye’de bulunan Suriyeli mültecilerin %15’ine ev sahipliği yapan kamplar bir süredir ardı ardına kapatılıyor. Son olarak Kasım 2018’de Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa’da bulunan 6 kampın boşaltılmasıyla yaklaşık 130 bin kişinin kentlere yerleştiğini duyduk. İçişleri Bakanlığının tasarruf amacıyla olduğunu açıkladığı bu karar, aslında Türkiye’ye has bir durum değil. Özellikle Batı dünyasında mülteci dendiğinde akla ilk olarak kamplar gelse de bugün, dünya mülteci nüfusunun yarısından fazlası kentlerde yaşıyor. Peki kent mültecilerinin deneyimlerini biçimlendiren sorun ve imkanlar neler? Avrupa’da örneklerini gördüğümüz dayanışmacı “mülteci kentler” modeliyle Türkiye’deki kent mültecilerine yönelik “misafirperverlik” modeli arasında ne tür farklar var? Bu kısa yazıda bu sorulara cevap arayacağım.

Küreselleşme, yeni eşitsizlikler ve yerinden edilme

Küreselleşme ve beraberindeki gelişmeler dünya üzerinde göçü ve nüfus hareketlerini arttırdı; ancak yeni eşitsizlikleri de beraberinde getirdi. 1990 sonrası göç hareketlerindeki değişimler, göç sebeplerinin çeşitlenmesi ve göçün hacminin artışıyla beraber, dünya çapında kişilerin “hareket kapasitesi”ne bağlı yeni hiyerarşiler ortaya çıktı. Sadece basit bir ekonomik refah farkıyla açıklanamayacak bu yeni tabakalaşmada, kişilerin dolaşım ağlarına eklenme kapasitesi, diğer bir deyişle hareket halinde olabilme becerisi, önemli ayrıştırıcı unsurlardan biri olarak öne çıktı. İngiliz coğrafyacı Doreen Massey’in (1993) “iktidar geometrisi” kavramıyla ifade ettiği bu yeni eşitsizlikler, göçmen kategorilerindeki farklılaşmayla beraber düşünülebilir. Bu yeni hiyerarşinin bir ucunda, prestijli bir pasaportu olan, yurtdışı seyahatleri gündelik hayatlarının bir parçası haline gelmiş ve küresel yaşam tarzlarını benimsemiş “hiper-küreselleşmiş elitler” var. Diğer yanda ise, değil ülkesi, çoğu zaman yaşadığı yerin dahi dışına çıkma imkânı olmamış, pasaport, vize gibi engelleri sadece ekonomik sebeplerle değil, gerekli kültürel ve sosyal sermayeden de mahrum olduğu için aşamayacak “durağanlar” var. Bu iki kesim arasında ise zorla yerinden edilmiş milyonlarca mülteci bulunuyor.

Birleşmiş Milletler verilerine göre, 2018 itibarıyla dünyada toplam 68,5 milyon yerinden edilmiş nüfus bulunuyor. 40 milyonu ülke içinde, 25,4 milyonu ülkesi dışında yeni bir hayat kurmaya çalışan milyonlarca kişi için bugün artık kamplar yerine kentler yaşam alanları olarak ön plana çıkıyor. Mültecilerin yerleşme ve yer edinme süreçlerinin ana sahnesi olan kentler, aynı zamanda tüm toplumsal ilişkilerin inşa edildiği, toplumsal yapı ve eşitsizliklerin görünür olduğu yerler. Öte yandan, alınan göçlerle nüfusu çeşitlenen,

¹Bu yazı, TMMOB Şehir Plancıları Odasının düzenlediği “Göç, Mekan ve Siyaset” başlıklı kolokyumdan sonra TESEV tarafından İyi Yönetişim Tartışmaları serisinde internet ortamında yayınlanmıştır.

mekânsal ve toplumsal olarak farklılaşan kentler, yerlilerle göçmenlerin bir arada yaşadığı yerler olarak yeniden şekilleniyor.

Kent mültecileri

Eskiden tüm dünyada mülteciler ağırlıklı olarak kamplara yerleştirilirken, son dönemde “serbest yerleşim” giderek yaygınlaşıyor ve “kent mültecileri” kavramı öne çıkıyor. Oldukça yeni bir kavram sayılabilecek kent mültecileri, ilk kez Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından 1997’de yayımlanan “Comprehensive Policy on Urban Refugees” (Kent Mültecileri üzerine Kapsamlı Politika) raporunda dile getirildi. BMMYK başlangıçta, özellikle köken ülkelerinde de kentlerde yaşamış, o yüzden de sığındıkları ülkelerde kırsal alanlarda kurulan kamplar yerine kentsel alanlarda kendi imkanlarıyla yerleşmeyi tercih eden kişileri kastediyordu. Daha sonra, kent mültecileri, zorunlu göçle gittikleri ülkelerde mülteci kamplarında değil, kamp dışındaki kentsel mekânlarda, kendi imkanları ile var olmaya çalışan mülteciler olarak tanımlandı. Bugün artık, geçici olduğu vurgulanan kamplar yerine pek çok yönden “daha uygun bir alternatif” olarak görülen kentlere yerleşim teşvik ediliyor.

Kamp dışında yaşayan ve kendi kendine yeterli olması beklenen kent mültecileri, BMMYK gibi kurumlar için kuşkusuz daha ekonomik bir yol sunuyor. Ancak, kent mültecileri yaşadıkları kentlerde çok sayıda sorun ve riskle karşı karşıya. Yoksulluk, kötü barınma koşulları, sömürü düzeyinde ağır çalışma şartları, sağlık, eğitim gibi temel hizmetlere erişememe başlıca sorunlar arasında. Kent mültecileri, kendilerini tehdit olarak algılayan yerleşik nüfus tarafından ötekileştirme, ayrımcılık ve dışlanmaya da maruz kalabiliyor. Ama daha da önemlisi, kent mültecileri arasındaki hassas gruplar: Eskiden kentlere yönelenler ağırlıklı olarak çalışma yaşındaki erkeklerken, son on yıllarda kent mültecilerine kadın, çocuk, yaşlı ve engellilerin de eklenmesiyle özel destek mekanizmalarına ihtiyaç duyan çoklu dezavantajlı kesimler ortaya çıkıyor. Tüm dünyada kent mültecilerinin sayıları artarken, onlara yönelik politikaların ve yardım programlarının eksik ve yetersiz olması, diğer bir deyişle kent mültecilerinin kendi başlarının çaresine bakmak zorunda bırakılmaları, bir diğer zorluk olarak öne çıkıyor. Tüm bunlara ek olarak, çoğu zaman kent mültecilerinin yasal statülerinin net ve kalıcı bir şekilde tanımlanmamasından kaynaklanan yasal belirsizlik ve geçicilik, onları gündelik hayatlarında çok daha kırılğan kılıyor.

Sosyal ağlar: Kent mültecilerinin can simidi mi, içe kapanma etmeni mi?

Tüm bu zorluklar karşısında, kent mültecileri için en büyük destek sosyal ağlardan geliyor. Aile, akrabalık, hemşehrlik, etnik ya da dini bağlar gibi çeşitli toplumsal sermayelerin harekete geçirilmesiyle inşa edilen sosyal ağlar, mültecilerin başa çıkmak zorunda olduğu sıkıntıları, kısmi de olsa hafifletiyor. Mültecilerin ördüğü bu ağlar, bir yandan da, yerli nüfus içinde kendileriyle benzerlik taşıyan altgruplara eklenebilmelerini sağlıyor. Kent mültecileri de, tıpkı diğer göçmen grupları gibi sahip oldukları kişisel ilişkiler, başka bir ifadeyle sosyal sermayeler dahilinde ev ve iş alanlarında farklı toplumsal parçalara eklenilerek “parçalı bir bütünleşme” yaşıyorlar. Böylece, kentin iktisadi ve mekânsal dağılımında göçmen kümelenmeleri ortaya çıkıyor.

Kent mültecilerinin yer seçimlerinde, maddi imkanları sınırlı olduğu için buldukları kentlerin en yoksul bölgelerine yerleştiklerini görüyoruz. Bu durum zaten kısıtlı imkan ve altyapısı olan bu mahallelerde yerli ve mülteci yoksullar arasında gerilimli karşılaşmalar yaşanmasına neden oluyor. Bugün Suriyelilerin yoğun olarak yerleştiği Şanlıurfa, Kilis, Gaziantep gibi sınır kentleri veya İstanbul, İzmir, Bursa gibi metropollerde, mülteciler genellikle daha önce yoğun iç göç almış, hatta bir kısmı ülke içinde yerinden edilmiş nüfusla yan yana yaşıyorlar. Hem iç hem dış göç almış bu mahallelerde, farklı toplumsal ve kültürel

arka plandan gelen kişilerin bir arada yaşama deneyimlerinde kısmi bir dayanışma olsa da, yeni gelenler yerli nüfus tarafından çoğunlukla bir tehdit olarak algılanıyorlar. Bu iki kesim kısıtlı kaynaklar için rekabet etmek zorunda kaldıkça kent mültecilerine yönelik dışlama söylemi de yükseliyor. Yerliler, mültecilerin iş, konut ve sosyal yardım alanlarında kendi sınırlı kaynaklarına ortak olmalarından şikayet ederken, bu durumu sonlandırmak için mültecilerin geri gönderilmesini veya kamplara yerleştirilmesini istiyorlar. Dışlayıcı söylem ve pratikler, kent mültecilerinin daha çok içe kapanmalarına sebep oluyor, dolayısıyla da buldukları toplumlara entegre olmalarını engelleyici veya geciktirici bir faktöre dönüşüyor.

“Dayanımcı kentler”

2015 yılında Avrupa’ya yönelik göçün artışa geçtiği dönemde, iltica meselesi ve mültecilerle ilgili tartışma sadece ulusal düzeyde değil, kentsel ölçekte de ana odak noktası haline geldi. Söz konusu dönemde, göçmen karşıtı aşırı sağ hareketler Avrupa’da siyasi gündemin en üstüne yerleşirken, başta bazı siyasetçiler, medya ve toplumun bir kesimi, mültecilerin geri gönderilmesini ya da kamplara kapatılmasını savunuyorlardı. Diğer yandan, 2015 yazında, gelenleri karşılamak üzere birçok yurttış girişimi ve genel olarak “hoş geldin kültürü” olarak adlandırılan pratikler de ortaya çıktı. Böylece birçok Avrupa ülkesinde bir misafirperverlik dalgası yayılırken, bazı örneklerde, bu kısmen örgütlü ya da bireysel çabalarla acil yardım ve geçici barınma hizmetleri sunan yurttış girişimleri zamanla kurumsallaştı.

Avrupa’da son dönemde ortaya çıkan göçmen ve mültecilerle dayanışma girişimleri arasında özellikle kurumsal bir yapı kazanan iltica-kentleri (refuge-city) önemli bir örnek. Bu dönemde oluşan çeşitli dayanışma ağları arasında, Balkan rotasından geçerek gelen göçmen ve sığınmacılara yönelik uluslararası destek örgütleyen Münih ve Viyana kentleri; Fransız dayanışma kentleri (villes solidaires) ağında yer alan Rennes, Nantes, Lille ve Strasbourg ya da daha kurumsal bir çerçeve sunan Eurocities Network çerçevesinde Haziran 2016’da kurulan Dayanışma Kentleri (Solidarity Cities) ağı sayılabilir. Bu ulusal veya Avrupa Birliği bölgesindeki kent ölçekli girişimler, özellikle İtalya ve İspanya gibi ülkelerde mülteciler meselesine tepkili veya ilgisiz davranan merkezi hükümetlere baskı kurma aracı olarak da görüldü.

Milano, Madrid ve Barcelona bunlar arasında önde gelen örnekler oldu. Özellikle Barcelona’da, İspanyol merkezi hükümetinin mülteciler konusundaki eylemsizliğine karşı Barselona Kent Konseyi, Eylül 2015’te, yerel kent örgütleri ve yurttışların katılımıyla “iltica kenti Barcelona” planını uygulamaya koydu. Bu planın hedefleri arasında mültecileri kabul etmek, onlara destek olmak, gerekli hizmetleri sunmak ve temel insan haklarına saygı duyulmasını sağlamak vardı. Daha sonra “Kentten Kente” (City to City) programı kapsamında Yunanistan’da Atina ve Midilli; İtalya’da Lampedusa gibi çeşitli güney Avrupa kentleri arasında mülteci kabulü için lojistik, sosyal ve diğer konularda işbirliği sağlandı.

Avrupa’da merkezi hükümetlerin ve siyasi partilerin göçmen karşıtı sağ söylemlere kaydığı bir dönemde, kent ölçeğindeki yönetim ve yurttış girişimlerinin bu dayanışmacı örnekleri gelişirken, Türkiye’de mültecilere yönelik kabul söylemi farklı şekillerde kuruluyordu.

Türk usulü misafirperverlik

Avrupa devletlerinin aksine, Türkiye’de hükümet Suriyeli mültecilere yönelik açık bir hüsnükabul politikası izledi. Suriye’deki rejim karşıtı ayaklanmayı takip eden dönemde silahlı çatışmaların artışını takiben Suriye’den kitlesel sığınma hareketi başladığında açık kapı politikası uygulayan hükümet, Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad’ın kısa sürede iktidarı kaybedeceğini ve Suriye’deki karışıklığın biteceğini öngürüyor-

du. Hem yetkililerde hem de toplumda bu geçicilik algısına paralel olarak yüksek bir kabul düzeyi vardı ve Suriyeliler herkes tarafından “misafir” olarak adlandırılıyordu. Suriyeli mültecilerin yasal statüsüne yönelik ilk düzenleme, Ekim 2014’te kabul edilen “Geçici Koruma Yönetmeliği” oldu. Ardından Ocak 2016’da Suriyelilerin çalışma izni alabilmesine imkan tanıyan düzenleme yapıldı.

Mart 2016’da Avrupa Birliği ve Türkiye arasında imzalanan geri kabul anlaşması sonrasında, Suriyeli mültecilerin Türkiye’de kalıcı olduğu isteksizce de olsa kabul edilmeye başlandı. Bu kabullenme önce devlet kurumları nezdinde gerçekleşti. Örneğin, Suriyelilerin geldiği ilk yıllarda benimsenmiş olan, Arapça yürütülen ve Suriye müfredatını uygulayan “Geçici Eğitim Merkezleri” modeli kademeli olarak terk edilerek bunun yerine Suriyeli çocukların Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullara kaydedilmelerine başlandı. Başlangıçta Suriyeli mültecilere yönelik insani acil yardıma öncelik veren sivil toplum kuruluşları da giderek uyum ve entegrasyona yönelik programlara yöneldiler.

Türkiye’deki kabul mekanizmalarında devlet kurumlarından sonra en önemli aktörün sivil toplum kuruluşları olduğuna kuşku yok. Avrupa’daki örneklerden farklı olarak, Türkiye’de belediyeler, oy kaygısıyla, mültecilere yönelik hizmet sunumunda doğrudan yer almak istemeseler de mültecilerin ihtiyaçlarını yerinde gözlemleyen kurumlar olarak çeşitli dernek ve kuruluşların çalışmalarını desteklediler ve yönlendirdiler. Çoğunlukla din kardeşliği ve ensar-muhacir dayanışması ekseninde dile getirilen söylemler, bu süreçte İslami hayır kuruluşlarının hükümetin ve yerel yönetimlerin de desteğiyle, önemli bir yer kazanmasına yol açtı.

Avrupa’daki çeşitli yurttaş girişimi ve belediyelerin öncülük ettiği dayanışma ağlarının aksine, Türkiye’de mültecilere yönelik kabul ve entegrasyonda, devlet kurumları ve sivil toplum aktörleri başat rolü oynuyor. Söz konusu dernek ve vakıfların yaptıkları önemli katkılar mevcut. Bununla birlikte, mevcut durum, bu kuruluşların uygulama ve bütçe yönetiminde yeterince şeffaf olmamaları; daha sivil ve çoğulcu olması gereken mültecilere yönelik STK alanının -sivil toplum alanında artan devlet denetiminin de etkisiyle- telleşmesi ve merkezileşmesi gibi sorunları da içinde taşıyor.

Uzun bir dönem misafir olarak tanımlanmış olsalar da bugün artık Suriyeli mültecilerin Türkiye’de kalıcılaştıkları hem yetkililer hem de ilgili kuruluşlar tarafından kabul edilmiş durumda. Ancak bu kalıcılaşma, kabul ve misafirperverlik mekanizmalarında bazı gerilimlere de yol açıyor. Bazı kentlerde yerli nüfusta yükselen rahatsızlık, ayrımcılık ve zaman zaman ortaya çıkan çatışmalar bu değişimin sonuçlarından.

Gene de bugün resmi istatistiklere göre 3,5 milyon Suriyelinin yaşadığı Türkiye’de, Suriyelilere yönelik kabul politikalarının ve uygulamalarının, özellikle Suriye’ye komşu diğer iki ülke olan Lübnan ve Ürdün’le karşılaştırıldığında oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Hala belirsizliğini ve geçiciliğini koruyan yasal statüye rağmen, eğitim, sağlık gibi alanlarda sunulan hizmetler bu kurumsal hüsnükabulun önemli göstergelerinden. Ancak, yazı boyunca kullandığım mülteci ifadesinin sadece sosyolojik bir tanımlama olduğunu, Suriyelilerin resmi kaynaklarda “geçici koruma kapsamındaki kişiler” olarak ifade edildiğini, Türkiye’de mültecilere yönelik politikaların hak tanımı yerine yardım anlayışı üzerine kurulu olduğunun da altını çizmek gerek. Daha da endişe verici olansa toplumsal kabul düzeyinin hızla düşüyor olması.

Kent mültecilerinin artık kalıcı yerleşimi ve buna bağlı olarak entegrasyonun tartışılması gereken bu dönemde, Türk usulü misafirperverlik modelinin sürdürülebilirliği –özellikle uluslararası kuruluşlardan gelen maddi desteğin kesilmesi durumunda neler olacağı- önemli bir soru işareti olarak önümüzde duruyor.

1-A Oturumu

Kentsel Siyaset, Planlama ve Göç

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ruşen Keleş

Göç Kıskaçında Kentsel Politikalar:
Gaziantep Örneği
Esra Şener, Doç. Dr. Evrim Töre

*Küresel Göç Hareketlerinin Kültürel,
Sosyo-ekonomik ve Mekansal Etkilerini Yerelden Okumak:
Bir Planlama Sorunu Olarak Suriyeli Mülteci Krizi
Araş. Gör. Feriha Nazda Güngördü

Kenti ve Kentsel Planlamayı KitleSEL Dış Göç
Üzerinden Düşünmek: Mersin Örneği Üzerinden Açılımlar
Dr. Öğr. Üyesi Tolga Levent

Göç ve Stratejik Planlama İlişkisinin Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep ve Erzurum
Belediyelerinin Ekonomik ve Sosyal Entegrasyon Sorunlarının Çözümü İçin Teknik
Destek Projesi (EKOSEP) Kapsamında Değerlendirilmesi
Serdar M. A. Nizamoğlu

**Bu bildiriler Göç-Mekan-Siyaset adlı tematik kitapta yayınlanmıştır.*

Göç Kıskaçında Kentsel Politikalar: Gaziantep Örneği

Esra Şener

Doç. Dr. Evrim Töre

İstanbul Kültür Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Özet

2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı çok sayıda sığınmacının dünyanın çeşitli ülkelerine göç etmesine neden olmuştur. 3,5 milyondan fazla sığınmacı- toplam sığınmacıların yarisından fazlası- Suriye sınırındaki ülkelerden biri olan Türkiye'ye akın etmiştir. Bu çalışma, sınır kentlerden biri olan Gaziantep'te, İstanbul Kültür Üniversitesi FBE Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı kapsamında yürütülmekte olan "Dış Göç Etkisinde Gaziantep: Güncel Şehirleşme Politikaları Üzerinden Bir Kenti Okumak" başlıklı yüksek lisans tezinin ön bulgularından hareketle hazırlanmıştır. Bildirinin amacı; göçün, Gaziantep'in sosyo-kültürel, mekânsal ve ekonomik yapısında yarattığı değişimi okuyabilmek ve bu değişimin kentsel politikalara etkisini çözümleyebilmektir. Elde edilen bu bulguların, dış göçten etkilenen diğer şehirler için yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Gaziantep, kentsel politikalar, mekân, toplum

Abstract

The Syrian civil war, which began in 2011, caused many asylum seekers to migrate to various countries around the world. More than 3,5 million refugees- almost more than half- have flocked to Turkey, which is one of the countries on the Syrian border. This study is based on the preliminary findings of a master's thesis titled "Gaziantep in the Effect of External Migration: Reading the City Through the Current Urbanization Policies" under the supervision of Istanbul Kültür University Master of Architecture Program. The aim of this paper is to read the change created by migration in socio-cultural, spatial and economic structure of Gaziantep and to analyze the effect of this change on urban policies. These findings are thought to be a guide for other cities affected by external migration.

Keywords: Migration, Gaziantep, urban policies, space, society

Giriş

Dış göç hareketleri, ülkelerin ekonomik, demografik, sosyal, siyasal ve mekânsal yapılarında değişmeler meydana getirerek, kültürlerin, yaşama biçimlerinin, gelenek ve göreneklerin, mekânsal kullanımların yeniden biçimlendirilmesine etkide bulunmaktadır. Türkiye, coğrafi konumu nedeni ile dış göç konusunda yıllar boyu geçiş ülkesi ya da ev sahibi ülke olagelmıştır.

2011 yılında Suriye’de başlayan sivil halk ayaklanmasının geçen süre zarfında iç savaşa dönüşmesi, Suriyelilerin güvenli bölgeler arayışı içinde zorunlu göçe maruz kalmalarına neden olmuştur. Bu göç hareketi, yoğunluğu bakımından II. Dünya Savaşı’ndan bu yana yaşanan en büyük göç hareketi olarak gösterilmektedir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’nin (BMMYK) 2017 yılına ait sayısal verilerine göre farklı ülkelerde kayıtlı Suriyeli sığınmacı sayısı 5,2 milyondur (UNHCR, 2017). Suriye ile en uzun sınır hattına sahip Türkiye ise 3,5 milyonun üzerinde Suriyeliye ev sahipliği yapmakta ve bu sebeple dünya genelinde en çok mülteci barındıran ülke olmaktadır (İÇİŞLERİ BAKANLIĞI GİGM, 2018). Türkiye’yi sırasıyla Pakistan (1,6 milyon), Lübnan (1 milyon), İran (978.000), Etiyopya (742.700), Ürdün (691.800), Kenya (523.500), Uganda (512.600), Almanya (478.600) ve Çad (386.100) izlemiştir (UNHCR, 2016). Son raporlar doğrultusunda kıyaslamaya gidildiğinde Lübnan mülteci sayısının nüfusa oranında 1/6 ile birinci sırada iken; Türkiye sığınmacıların ülke nüfusuna oranı bakımından 1/23 ile üçüncü sıradadır.

911 km ile en uzun sınır hattımız olan Suriye sınırından Türkiye’ye ilk giriş 29 Nisan 2011 tarihinde 252 Suriye vatandaşının Hatay Cilvegözü Sınır Kapısı’ndan geçmesiyle gerçekleşmiş (AFAD, 2018), 2013 yılında büyük gruplar halinde Türkiye’ye farklı sınırlardan girişler başlamıştır. Bu sınırda Hatay, Kilis, Gaziantep, Şanlıurfa, Mardin, Şırnak illeri ve 13 sınır kapısı bulunmaktadır. Suriye iç savaşından kaçarak ülkemize sığınan Suriyeliler çeşitli sınır kapılarından ülkemize alınmışlardır. Suriyelilerin birçoğu AFAD ekiplerinin otobüsleriyle sınırdan geçirilmiş, bir kısmı da kendi imkânlarıyla kaçak yollardan giriş sağlamıştır (35, 43 Numaralı Mülakatlar). Sözü edilen göç, başta sınır ülkelerden biri olan Türkiye’yi etkisi altına almıştır. Ülkemiz Suriye krizi ile yaşanan kitlesel göç hareketlerinden transit ve/veya hedef ülke olarak başta ekonomik, sosyal ve mekânsal olarak büyük ölçüde etkilenmiştir. Bu göç hareketleri sırasında Gaziantep şehrinin aynı zamanda transit şehir olması, sığınmacı yerleşimleri ile şehri ev sahibi şehir konumuna getirmiş ve oluşturulan kamp alanları sığınmacılar için önemli bir yerleşim bölgesi olmuştur. 2011 yılından bu yana gelen Suriyelilerin bir kısmı oluşturulan geçici barınma merkezlerine transfer edilirken, büyük bir kısmı da kent içinde kendilerince buldukları bölgelere yerleşmeye başlamışlardır (3 Numaralı Mülakat).

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün hazırladığı İltica ve Göç Mevzuatı’nda (BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı, 2005): “Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” mülteci olarak, “İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” ise sığınmacı olarak tanımlamaktadır. Buna ek olarak 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun “Geçici Koruma” başlığı altındaki 98. Maddesine göre ise “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınır-

larımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir” tanımı esas alındığında ülkemize gelen Suriyelilerin “sığınmacı” olarak “Geçici Koruma” statüsüne alındıkları anlaşılmaktadır. İçişleri Bakanlığı’nın Göç İdaresi Genel Merkezi’nin 25 Ekim 2018 tarihli son raporuna göre; Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyeli nüfusu 3.589.327’dir. Bu sayının 157.958’i geçici barınma merkezlerinde kalırken; 3.431.369’u geçici barınma merkezlerinin dışındadır. Söz konusu nüfusun illere göre dağılımına bakıldığında sırasıyla ilk beş kent arasında; İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep ve Adana illeri sayılmaktadır. Gaziantep’e göç eden sığınmacı sayısı ise 400.000’in üzerindedir (T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, 2018).

Tarihi ipek yolu üzerinde bulunması bakımından yüzyıllardır ticaret ilişkilerinin geliştirildiği önemli bir nokta olarak tarihsel değerini koruyan; köklü tarihi ve mutfağı ile önemli bir turizm yeri olan; özellikle Suriye’ye sınırı olması yönüyle de Suriye ve Suriye dışındaki diğer Araplar için ticaret ve turizm ilişkilerinin geliştirildiği konumuyla bölgesel önemini korumuş olan Gaziantep’te, sözü edilen Suriye iç savaşı sonrasında ortaya çıkan sosyo kültürel, ekonomik ve mekansal tablo bu çalışmada ele alınmakta, kentin geçirdiği bu yapısal değişimin kentsel politikalar bağlamında nasıl ele alındığı ve yönetildiği irdelenmektedir.

1. Metodoloji

Çalışma, literatür araştırması ve alan araştırması olmak üzere iki koldan yürütülmüştür. Dış göç, mülteci, geçici koruma gibi konuya ilişkin kavramların; Yüksek Lisans ve Doktora tezleri, kitaplar, bildiriler, makaleler gibi kaynaklar, gazete kupürleri, göç ve terörle ilgili uzmanların görüşlerini bildirdikleri video kayıtları gibi kaynaklar yardımıyla ele alındığı ve ilgili ulusal ve uluslararası mevzuatın gözden geçirildiği teorik kısmı, Gaziantep’te yürütülmekte olan alan araştırması takip etmektedir. Alan araştırmasının ilk bölümünde ise, Gaziantep’le ilgili çeşitli dokümanlardan (kitap, makale, broşür vb.), Belediye kaynakları (planlar, raporlar vb.), Bakanlık kaynakları, Kalkınma Ajansı kaynakları, TÜİK, Esnaf ve Sanaatkarlar Odası vb. kuruluşların kentsel, mekansal, demografik ve ekonomik yapıya ilişkin güncel verilerinden ve mevzuattan faydalanılmıştır. Mevzuat, terminolojinin oluşturulmasında yol gösterici olmuş, Türkiye’nin karşılaştığı kitlesel akınlar karşısında aldığı tedbir ve önlemlerle ilişkili olarak 2012 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” (T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, 2017), dikkate alınarak Suriye’den göç eden ve Cenevre Sözleşmesi’ne göre “geçici koruma” kapsamında olan bu iki grup çalışmada kısaca “Suriyeliler” olarak ifade edilmiştir. Bu bağlamda, bir süredir Ortadoğu’da sürmekte olan savaş ve yıkım dolayısıyla ülkelerini terk ederek Suriye’ye yerleşmiş ve Suriye iç savaşı sonrasında Türkiye’ye göç etmiş farklı kitleler (örneğin Filistinliler ve Afganlar) kapsam dışında bırakılmıştır.

Alan araştırmasını ikinci bölümü, yazılı-basılı kaynaklardan elde edilemeyen, gömülü bilgilerin açığa çıkarılması amacıyla gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlardan oluşmaktadır. Bu kısımda; I) Kurum ve Kuruluşlar, II) Gaziantep halkı ve III) Suriyelilerle mülakatlar yapılmıştır. Görüşülen kurumlar arasında Büyükşehir Belediyesi’nin Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı’na bağlı Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü ve İmar Birimi, Şehitkamil Belediyesi İmar Birimi, Şahinbey Belediyesi İmar Birimi, Mimarlar Odası, Esnaf ve Sanaatkarlar Odası, Kent Konseyi, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, İpekyolu Kalkınma Ajansı, GAP Gazetesi Yazarı, Gaziantep Üniversitesi Sosyoloji ABD, Bülbülzade Vakfı ve beş Turizm Acentesi yer almaktadır. Aralarında esnafın da olduğu Gaziantep’lilerle yapılan mülakatları, Suriyelilerle yapılan mülakatlar takip etmiştir. Kentli sığınmacıların yanı sıra 3500 dolayında Suriyelinin yaşadığı faaliyette kalmış tek barınma merkezi olan Nizip Konteyner Kenti’nde mülakatlar

yürütülmüştür. Tüm bu mülakatlar sırasında her bir farklı kurum ve/veya aktör için hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Sözü edilen yöntem ve kaynaklardan; Gaziantep Kenti'nin göç sonrası sosyo-kültürel yapısı, ekonomik yapısı, mekansal yapısı ve kentsel politikalarını yorumlamak amacıyla faydalanılmıştır.

Yapılan mülakatlar sırasında Şehitkamil Belediyesi ve Şahinbey Belediyesi konunun Belediye ile ilişkili olmayıp, konu hakkında bilgi, belge ve çalışmaların olmadığını; Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu konunun Müdürlüğün iş kapsamının dışında olduğunu belirtmişlerdir. Karşılaşılan diğer bir durum ise, kamp alanlarına giriş için İç İşleri Bakanlığı'ndan alınan izin belgesinde süre ile ilgili herhangi bir sınırlama yazısı bulunmamasından doğan çelişki nedeniyle kamplara tek seferlik giriş hakkı elde edilmiş olmasıdır. Bu sebeple mülakatlar elden dağıtılan kağıtlarla gerçekleştirilebilmiştir. Bu süre zarfında alanın anket için daha uygun olduğu neticesine varılmıştır. Ayrıca Gaziantep halkı, turizm acenteleri, kentteki Suriyeliler ve yerel esnafın mülakat teklifine yanaşmaması mülakatları engellemiş, mülakatı gerçekleştirilen bir çok kişinin ise isim haklarının saklı tutulması şartı ile mülakat izni vermesi karşılaşılan diğer bir engel olmuştur. Kurum temsilcileriyle gerçekleştirilen kimi mülakatlarda ise, kişiler sadece kurum ve birim adı geçirerek isimlerinin korunmasını istemiştir.

2. Göç Sonrası Gaziantep

2.1. Kentin Sosyo-Kültürel Yapısı

Gaziantep'in temel verilerine bakıldığında; 2017 yılı nüfusunun 2.005.515 kişi olduğu görülmektedir. 2011-2017 yılları arasındaki nüfus artışı %14 dolayındadır ve bu oran aynı dönem için Türkiye ortalamasının (%8) üstündedir. Gaziantep'teki, kentleşme oranı da oldukça yüksektir. İl nüfusunun %92,3'ü il ve ilçe merkezinde yaşarken, sadece %7,7'si kırsalda yaşamaktadır (İHA, 2017). Gaziantep'te yaşayan Suriyeli sayısı 407.343 ile şehir nüfusunun (2.005.515) 1/5'ini oluşturmaktadır (GİGM, 2018). Günümüzde kampta yaşayan Suriyeli sayısı 3.754 iken; kamp dışında 398.634 Suriyeli yaşamakta; ancak kayıt altına alınamayanlarla bu rakamın 500 bin dolaylarında olduğu öngörülmektedir (URL-1, 2017).

Suriye iç savaşı ile birlikte Suriye içinde yaşayan Suriyeliler ve Suriyeli olmayan diğer etnik grupların Türkiye'ye birlikte göç etmesiyle; hâlihazırda kendi ülkelerinde anlaşmazlık yaşayan bu farklı grupların sorunlarını şehre de taşımış; kamp alanları gibi toplu yaşam alanlarında birçok olumsuzluğu da beraberinde getirmiştir (2 Numaralı Mülakat). Suriyelilerin kentle entegrasyonunda dil engeli önemli bir husustur. Nitekim, Türkçe konuşmakta olan Gaziantep halkı ile, Arapça konuşmakta olan Suriyelilerin anlaşma sorunu entegrasyon konusundaki en önemli engellerden biri olarak görülmektedir. Burada dikkat çekici olan, nüfusları fazla olan ve kendi aralarında belirgin bir iletişim sorunu yaşamayan Suriyelilerin Türkçe öğrenme konusundaki ataletidir. TMMOB Mimarlar Odası Başkanı Hasan Özgür Girişken bir diğer sorunun, Suriyelilerin Türkiye topraklarında sürdürmekte olduğu Arap örf-adetleri ve toplumsal alışkanlıklar ile (yemek yeme biçimleri, yüksek sesle konuşma, geç saatlere kadar park vb. ortak alanlarda yarattıkları gürültü gibi) Gaziantep halkının alışkanlıkları arasındaki farklılıklar olduğunu belirtmiştir. Bu ilişkisizlik ve sürtüşmelerin, Gaziantep halkında bir güvenlik endişesi yaratmakta olup kamusal alan kullanımını sınırlandırdığı bilgisine varılmıştır (3 Numaralı Mülakat).

Aşağıda, Kentin Mekansal Yapısı bölümünde de detaylı olarak görüleceği üzere, Suriyeli nüfusunun kente homojen olarak yayılmayıp belli alanlarda birikme göstermesi ve de mahalle ölçeğinde bakıldığında toplam nüfusun %30'larına varan yoğunluklar sergilemesi, çift taraflı entegrasyonu güçleştiren en önemli sosyo-kültürel etmen olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Suriyelilere yapılan destek ve yatırım-

lar, artan yoğunluk ve trafik gibi etkenler de Gaziantep hakkında hoşnutsuzluk yaratmaktadır. Gaziantep halkıyla yapılan mülakat çalışmaları sonucunda elde edilen bulgular, birçok kentlinin sığınmacılara nefret söylemi içinde olduğunu göstermektedir (78-102 ve 105-112 Arasında Numaralı Mülakatlar). Sözü edilen sorunlar, yazılı ve görsel basına da yansıyan çeşitli sürtüşmelere ve hatta can kayıplarına neden olan olaylara yol açmaktadır.

2.2. Kentin Ekonomik Yapısı

Kentin ekonomisindeki iki önemli unsurdan biri sanayidir. Türkiye'nin ilk Küçük Sanayi Sitesi ile 1969 yılında Türkiye'de kurulan OSB'lerinden biri olan ve inşaatına 1973 yılında başlanan Organize Sanayi Bölgesi yapılaşmaları kentte hızlı nüfus artışının kaynağı olan göçü ortaya çıkarmıştır (Severoğlu, 2015). Ekonominin diğer önemli unsuru ise turizmdir. Kent, Büyükşehir Belediyesi çalışmalarında "marka kent" olarak ifade edilmiş, ilgili stratejiler ve eylem planı belirlenmiştir. Marka Kent olgusuna dayanan turizm, Gaziantep ekonomisinin önemli bir koludur.

Göçü takip eden yıllarda kente gelen ziyaretçi sayısında belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Gastronominin ve tarihi ve doğal güzelliklerinin, turistlerin Gaziantep kentini tercih etme sebeplerinden en önemlileri olduğu (8, 9 ve 10 Numaralı Mülakatlar) göz önüne alındığında, bu düşüşün önüne geçmek amacıyla İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentler başta olmak üzere pek çok kentte Belediye'nin öncülüğünde Gaziantep yemeklerinin ve yerel ürünlerinin tanıtıldığı ve pazarlandığı kanalların (örneğin fıstık ve baklava festivaleri) açıldığı belirtilmiştir (4 Numaralı Mülakat). Kentteki sanayiye bakıldığında ise, işletmelerde önemli oranda Suriyelinin istihdam edildiği ifade edilmiştir. Gaziantep halkıyla yapılan mülakatlardan anlaşıldığı kadarıyla Suriyeliler konusundaki en büyük sorunlardan biri de istihdam meselesidir.

Birçoğunun kayıtdışı çalışması dolayısıyla ucuz işgücü sağlayan bu kesimler, Gaziantep halkının istihdam edilmesinin önünü tıkamaktadır. Bu durum, Gaziantep halkı açısından çok önemli bir sorun haline gelmiş; aile ekonomisini etkileyen yüksek kiralar, azımsanmayacak sayıda şikayet konusu olmuştur (78-110 Arasında Numaralı Mülakatlar). Söz konusu durumun sadece birkaç Gaziantep'li iş veren tarafından olumlu karşılanması dikkat çekicidir (13 ve 18 Numaralı Mülakatlar). Küçük esnafla ilgili saptamalar ise; yukarıda söz edilen dil sorununun, toplumsal yapı kadar ekonomik yapıda da etkin olduğunu göstermektedir. Nitekim Suriyeliler tarafından açılmış olan restoran ve benzeri yeme-içme mekânlarının isimlerinin (tabelalarının) ve menülerinin sadece Arapça dilde yazılmış olduğu görülmekte, hizmet veren personelin de sadece Arapça konuştuğu dikkate alındığında, müşteri portföyü açısından belirgin bir ayrışma yaratmaktadır.

Suriyeli sığınmacıların istihdamıyla ilgili bazı kararların yerel düzeyde takibinin yapılmasındaki eksiklikten ortaya çıkan denetim boşluğu, kayıt dışı olarak istihdam edilmelerine ve insana yakışır işin temel ilkelere mahrum bırakıldıkları koşulların oluşmasına neden olmuştur. Bu durum ise, çalışma şartlarının kötüleşmesini beraberinde getirmiş; bu salt insani yardımın, işgücü piyasalarını idame ettirmek ve ev sahibi halkın –Suriyeli yatırımcı sayısı artmasına rağmen (Sandal vd. 2016)- artan işsizliğin önüne geçmek için gerekli yanıt vermediği görülmüş; bu hususta sığınmacılar için istihdam fırsatları yaratılırken yerel vatandaşların da istihdamının korunmasına ya da genişletilmesine yönelik yatırım ve politikaların geliştirilmesi ve geçici politikaların yerini sürdürülebilir politikaların alması gerekliliği anlaşılmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın da yer yer yaptığı açıklamalar bu gerekliliği doğrular niteliktedir. ¹

2.3. Kentin Mekansal Yapısı

2011 yılıyla ülkemize giriş yapmaya başlayan Suriyeli sığınmacılar için çok geçmeden ve hızlıca oluşturulan kamp alanları ve kamp dışında tercih ettikleri yaşam bölgeleri kenti etkileyen mekânsal etmenlerin başında gelmektedir. Gaziantep'te ilk etapta İslahiye Çadırkenti (03.2012), Karkamış Çadırkenti (08.2012), Nizip 1 Çadırkenti (10.2012) ve Nizip 2 Konteyner Kenti (02.2013) oluşturulmuş; bu alanlar boşaltılmaya başlanmadan önceki son durumda (Ağustos, 2017) 25.755 kişi barındırılmıştır. Ancak 2018 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla çadırkentler tamamen boşaltılmıştır ve günümüzde sadece Nizip 2 Konteyner Kenti faaliyettedir.

Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi incelendiğinde, Fırat Nehri yakınında kurulmuş bu alanın; 2 adet sosyal tesis binası, 2 adet lise, 1 anaokulu ve 1 ilköğretim binası, halı saha, voleybol ve basketbol sahası, mes-cit, 2 adet Kuran kursu, Camii, 10 adet muhtarlık, arıtma tesisi, su deposu, market, okullar için kalorifer sistemi, çamaşırhane, hastane, 112 Acil Servis Merkezi, jandarma donatıları bulunan bir yaşam bölgesi olması (Şekil 1-5), kamplarda yaşayan Suriyelileri, yaşam alanı ve konfor koşulları bakımından memnun ettiği gözlenmiştir. Bununla birlikte, bu alanda yer alan örnek 908 konteynerin konfor koşulları, ısıtma ve soğutma sistemi kamp alanı sakinlerinin çoğunu memnun etse de, kalabalık yaşayan aileler için (genellikle en çok 5 kişi olmak üzere) konteynerin yetersiz ve küçük olduğu ifade edilmiştir. Bu gibi aileler konteyner içinde yeterli oturma alanı dahi bulunmamakta, mutfak alanı yetersiz kalmaktadır (32, 39, 41, 47, 55, 62, 63 Numaralı Mülakatlar).

Sosyal tesis binalarında toplam 4 adet bayan ve erkek kuaför kursları ve kuaför hizmeti, bilgisayar, mozaik kursu, 2 adet dikiş kursu, düğün ve cenaze törenleri için kullanılan toplantı salonu, 750 kişi kapasiteli kuran kursu ve hafızlık eğitimleri, kadın komisyonu bulunmaktadır. Kampta ayrıca her biri ortalama 23-24 öğrencili okul derslikleri, spor alanları, bulunmakta; çocuk oyun alanı ve itfaiyesi ile kamp halkının faydalanacağı diğer hizmetlerin ise yakın zamanda faaliyete geçmesi planlanmaktadır. Nizip ilçe merkezine ulaşımın barınma merkezinin hemen önünden gerçekleşmesi kampın çevre koşullarını belirlemiş ve çevre konforu sorulduğunda market hizmetinin yetersiz kalması dışında tüm hizmetlerden ve yönetimden oldukça hoşnut olduğu saptanmıştır. Gaziantep kent merkezinden kalkan minibüsler Nizip ilçe merkezine hareket etmekte ve oradan da "Çadırkent" minibüsleri ile geçici barınma merkezine gidilmekte; şehre dönüş de aynı yolla gerçekleşmektedir. Çevre koşulları olumlu ve ilçe merkezine ulaşım kolay olsa da yanı başındaki boşaltılan çadırkentten dolayı konteyner kente yeterli sayıda araç çıkmamakta; araçlar, ilçe merkezinden ve konteyner önünden minibüs, dolması beklenerek kalmaktadır. Kamp nüfusu için bu durum, bazen saatler süren beklemelere ya da belli saatlerde ulaşım aracı bulamamalarına yol açmaktadır.

¹ILO'nun (Uluslararası Çalışma Örgütü) "Suriyeli ve Ev Sahibi Topluluklar için İnsana Yakışır İş Fırsatlarının Desteklenmesi" ve "Türkiye'de Suriyeli Mültecilerin ve Ev Sahibi Toplulukların İş Piyasasına Katılımının Geliştirilmesi" projeleri tarafından Gaziantep'te ortaklaşa düzenlenen 21 Eylül 2017 tarihli çalıştay kapsamında Suriyeli sığınmacıların Gaziantep ve Adana'da işgücü piyasasına girmelerinin etkileri görüşülmüş; mevcut koşullarda kayıtdışı olarak istihdam edilmel-erinin olumsuz çalışma koşulları, ücret eşitsizlikleri ve haksız rekabet gibi sorunlar yaratabileceği; Suriye krizinin beşinci yılında, süregelen desteklerin insani yardımdan uzun erimli kalkınma gereksinimlerinin de değerlendirilmesi gereken bir süreçte doğru evrildiği, yerel ve ulusal düzeyde dayanıklılık kapasitelerinin artırılması gereği tartışılmıştır. ILO'nun 30 Temmuz 2015 tarihli haberine göre; Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır'dan üst düzey temsilciler, ILO çatısı altında Suriye mülteci krizinin işgücü piyasaları üzerindeki etkilerine yanıt verecek sürdürülebilir politika ve programların geliştirilmesi üzerine tecrübelerini paylaşmak amacıyla, Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapan beş ülkenin temsilcilerini bir araya getirmek üzere ILO tarafından düzenlenen üst düzey toplantı, süregelen krizin işgücü piyasaları üzerindeki olumsuz etkilerine yanıt verme çağrısıyla gerçekleştirilmiş, sözü edilen toplantıda Türkiye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü Nurcan Önder, "Suriyelilerin işgücü piyasasına erişimlerinin sağlanmasına yönelik çalışmalarımız devam etmektedir. Türkiye olarak, önceliklerimiz; yerel istihdamı koruyarak Suriyelilerin istihdamının sağlanması ve kayıt dışının önlenmesidir. Bu amaca, işçi ve işveren örgütleriyle işişare içinde ve toplumsal uzlaşmayı sağlayarak ulaşmaya çalışıyoruz." (URL-2, 2018).

Şekil 1: Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi

Şekil 2: Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi gece görüntüsü

Şekil 3: Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi- Camii

Şekil 4: Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi- halısa

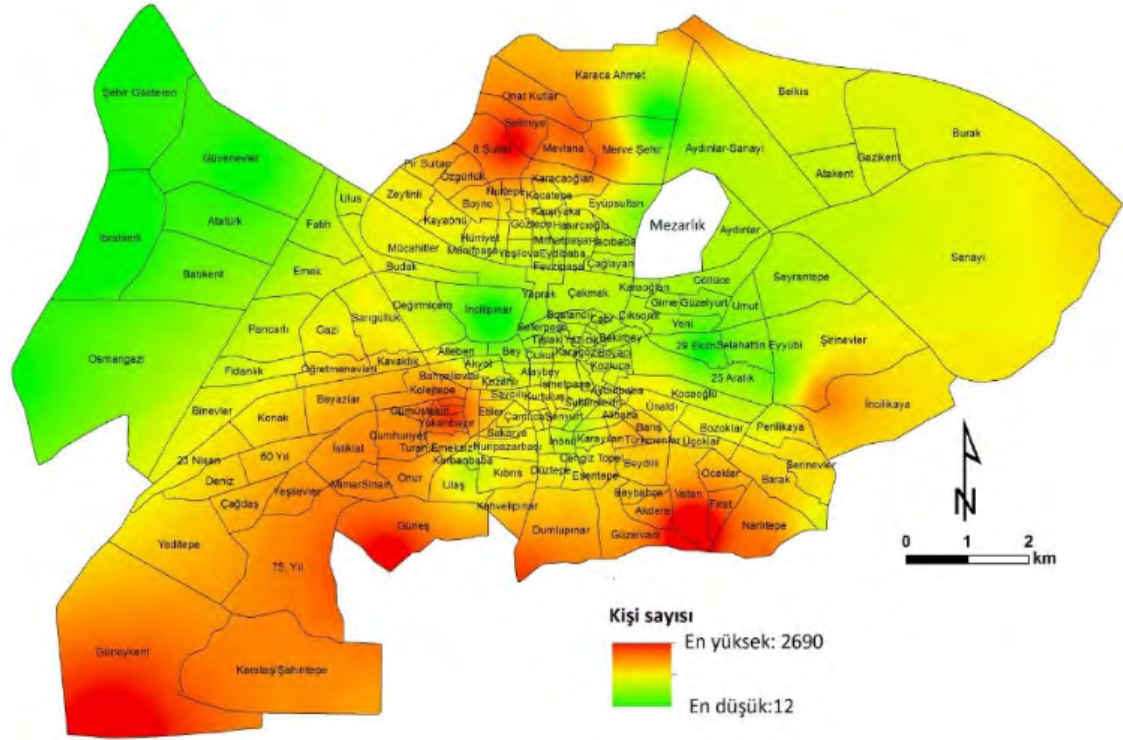

Şekil 5: Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi'nden bir sokak

Kamp dışında yaşayan Suriyeliler ilk olarak ve çok geçmeden kendilerine uygun barınma bölgelerine geçmiş, birçoğu ilk etapta gayri insani koşullarda yaşamış, şehirdeki konut ihtiyacı talebini bir anda arttırmış ve gün geçtikçe barınma meselesi hem Suriyelilerin hem de Gaziantep yerel halkının en temel sorunu haline gelmiştir.

Kent içindeki yaşama alanları incelendiğinde en çok Suriyeli Şahinbey ilçesinde bulunmaktadır. Bunun yanında özellikle şehir merkezinin kuzeyinde kalan gelir durumu düşük ve kira fiyatlarının 350-800 TL arasında olduğu Karşıyaka bölgesi ile şehir merkezinin güneyinde benzer şartlara sahip Cumhuriyet-Vatan mahalleleri arasındaki alanlar sığınmacıların sayısal olarak en fazla olduğu bölgelerdir. Bunun yanında şehrin güneybatısındaki Güneykent ve Karataş bölgeleri sığınmacıların sayısal olarak fazla buldukları diğer önemli alanlar

(Şekil 6). Bu mahaller ise orta düzeyde gelire sahip olup, kira fiyatları 800-1300 TL arasında değişmektedir (Sönmez, 2016). Bu mekânsal kümelenmenin en önemli belirleyicisi tanıdık ve akraba etkenidir (114-125 Arasında Numaralı Mülakatlar).

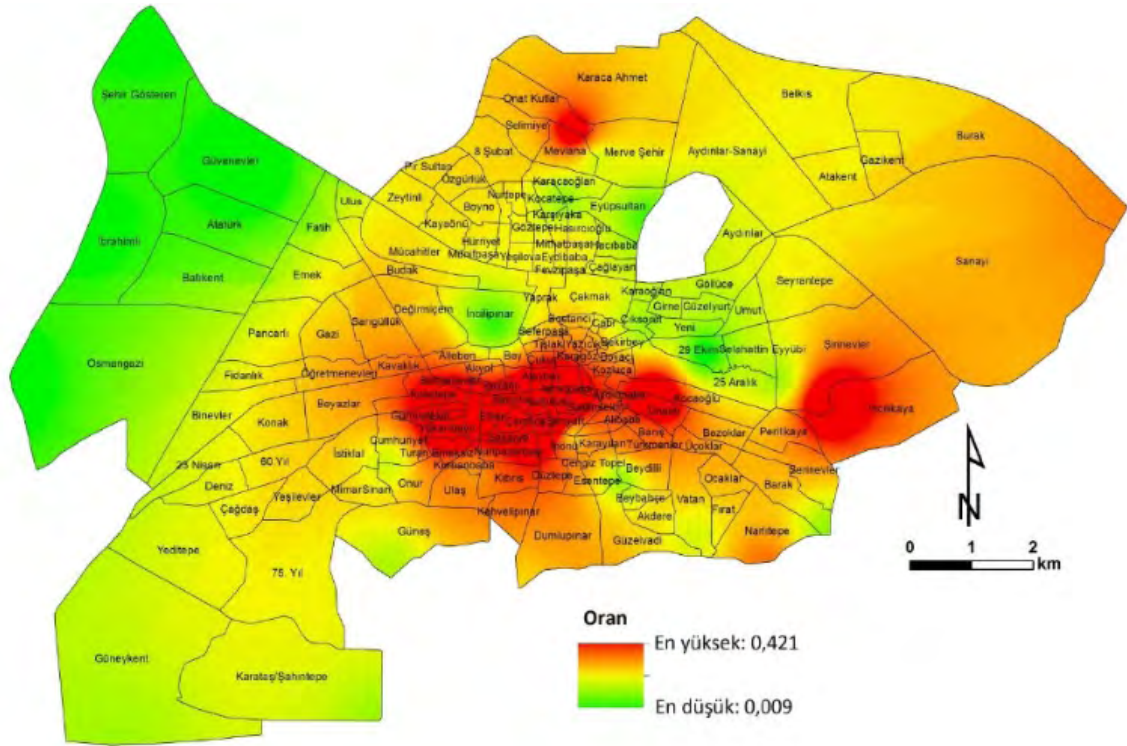

Şekil 6: Suriyeli sığınmacıların Gaziantep şehrindeki sayısal dağılımları (SÖNMEZ, 2016).

Kamplarda yaşayan Suriyeliler için barınma daha kolay olsa da kamp dışında yaşayanların bir kısmı için birkaç ailenin bir arada yaşadığı daireler, boşaltılmış depolar, kentin atıl mekân ve bölgeleri yaşama bölgesi olmuştur. Ev sahiplerinin Suriyeliler için daha yüksek belirledikleri kira bedelleri Gaziantep halkı için de kiralanamaz konutlar yaratmış, bazı bina ve bölgelerde sığınmacı yoğunluğunun olduğu dikkati çekmiştir. Yapılan mülakatlar neticesinde kentte yaşayan Suriyelilerin bir kısmının hala bu şekilde yaşadığı; kent içinde boşaltılmış fabrika ve depoların bir kısmının banyo, tuvalet ve mutfaklarının olmadığı, güvenlik endişesinin ise daha fazla olduğu belirlenmiştir. Çalışan ev reisinin gündüz güvenlik endişesiyle çoğu zaman kepenkleri neredeyse çok az açık kalacak şekilde kapatarak işe gittiği, tüm ailenin nispeten ışıksız ve diğer insani ihtiyaçlardan neredeyse yoksun bir şekilde akşama kadar kepengin açılmasını beklediği gayri insani koşullarda yaşamlarını devam ettirmeye çalıştıkları öğrenilmiştir (3 Numaralı Mülakat).

Kent içinde ve kamplarda yaşayan sığınmacılara sorulduğunda birçoğunun, ülkeyi demokratik olmasından dolayı, kenti ise sınıra yakın olmasından dolayı tercih ettikleri bilgisine varılmıştır (113-121 Arasında Numaralı Mülakatlar).

Gaziantep şehrinde sığınmacıların oransal dağılımı dikkate alındığında kabaca benzer özellikler gösteren bu grubun bazı mahallelerde %30'un üzerinde nüfus yoğunluğuna sahip oldukları görülmektedir (Şekil 7). İngiltere ve Amerika'daki getto ayaklanmalarının da ırksal ve kültürel kümelenme, tabakalaşma ve kutuplaşmadan meydana geldiği (Harvey, 2009) hatırlandığında, gettolaşma sinyali veren bu mahalleler mutlaka özel olarak mercek altına alınmalıdır (Sönmez, vd. 2016). Suriyeli sığınmacıların kalıcı barınma yerlerinin planlanması, kent merkezi ve şehir kullanımı konusunda gerekirse eğitim verilmesi ve iki kültürün birbirine saygılı ve hoşgörülü davranabilmesi için çift yönlü bir entegrasyon sürecine girilmesi gerekmektedir.

Şekil 7: Suriyeli sığınmacı sayısının Gaziantep şehrindeki mahalle nüfuslarına göre oransal dağılımı (SÖNMEZ, 2016).

2.4. Kentsel Politikalar

Kent nüfusunun 1/4'ü oranında yabancı bir nüfusun bir anda kente yığılması bazı ani çözümleri beraberinde getirmiş ve geçici koruma altındaki Suriyeliler “ülke topraklarına kabul, geri gönderilmeme, temel ve acil ihtiyaçların karşılanması” gibi çeşitli haklara sahip olmuşlardır (Efe, 2015: 13-14). Türkiye’de kalış sürelerinin uzamasıyla barınma, eğitim, sağlık, iş piyasasına erişim gibi alanlarda daha uzun vadeli hizmetlerin sunulması söz konusu olmuştur. Sözü edilen hizmetlerin sunulmasına ilişkin merkezi yönetimin göç alan kentlere ek maddi yardım yapmadığı, bu bağlamda Gaziantep’te gerçekleşen yatırım ve faaliyetlerin Belediyenin sınırlı bütçesinden karşılandığı görülmüştür. Merkezi yönetimin bu tutumunun Uluslararası mevzuatla ilişkili olduğu saptanmıştır. Nitekim Suriyeliler “mülteci” statüsünde değil, “geçici koruma” kapsamında olduğundan, merkezi yönetimin kaynak ayırma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Sınırlı bütçesine rağmen, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi’nin dikkate değer bir yatırım yaptığı görülmüştür. Bu yatırımlar içerisinde içme suyu, kanalizasyon, ulaşım, konut gibi çeşitli altyapı-üstyapı yatırımları yer almaktadır.

rımlarını görmek mümkündür. Örneğin, artan kent nüfusu ile içme suyu sıkıntısı ortaya çıkmış, Belediye 2030 sonrasında yapılması planlanan içme suyu projesini öne çekerek Kahramanmaraş'tan su tedarik etmek ve 2019'da tamamlanmak üzere yaklaşık 270 milyon TL kredi kullanarak 2015 yılında Düzbağ Projesi'ne imza atmıştır. Kentte içme suyu dışında çözüm bekleyen atık su (kanalizasyon) sıkıntısı da tespit edilmiştir. Yine bu beklenmeyen nüfus artışı nedeniyle Belediye, 2030 sonrasında yapılması planlanan metro projesini öne çekmiş, metro dışında yeni otobüs hatları planlanmış ve yeni toplu taşıma araçlarının satın alımını gerçekleştirmiştir. Belediye yetkilileri, Suriyeliler gözetilerek gerçekleştirilen bazı yatırımlar nedeniyle, Gaziantep halkından tepki gördüklerini ifade etmiştir ve yerelde yapılan araştırmalar da bunu destekler niteliktedir (4 Numaralı Mülakat).

Merkezde, Suriyelilerden gelen talep bağlamında kira bedellerinin artması konut arzında da sıkıntı yaratmıştır. Bir konutta birden fazla Suriyelinin yaşamakta oluşu, kira bedellerinde %300'lere varan bir artış yaratmıştır. Bu gibi sorunlardan hareketle planlanan Kuzey Şehir Projesi, Belediye'nin, konut sıkıntısını azaltmak ve kentin kuzey kolunu da geliştirmek amacıyla hayata geçirdiği bir projedir. 50.000 konutluk bu proje 250.000 nüfusun yaşayacağı öngörülerek gerçekleştirilmiştir (HABERTÜRK, 2018). Büyükşehir Belediyesi'nin Sağlık ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı'na bağlı Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü, bu bölgede Suriyelilere konut satışının olmadığını, hedef kitlenin kent içerisinde barınma olanağı bulamayan orta gelirli Gaziantep'li olduğunu belirtmekle birlikte, Büyükşehir Belediyesi İmar Birimi, Suriyeli ya da Gaziantep'li ayrımı yapılmadan satış yapılacağını belirtmiştir. Belediyenin sosyal entegrasyon konusunda da çalışmaları bulunmaktadır. Suriyeli ve Gaziantep'li ilkokul çağından başlayarak birlikte eğitim almaları, Türkçe'nin yanı sıra Arapça dilde de basılan takvim ve imsakiye, halk eğitim merkezlerinde Suriyeli ve Gaziantep'li kişilere verilen ortak eğitimler bu çalışmaların parçalarıdır. Aynı zamanda merkezi yönetimin eğitim seti çalışmasıyla yaptığı MUYU eğitim setinin dağıtımı, çocukların dil öğrenme pratiği kazanmaları için Gaziantep'te de yapılmıştır (4 Numaralı Mülakat).

GAZİRAY olarak isimlendirilen proje ile banliyö hattı olarak ildeki sanayi alanlarında oluşan yüksek yolcu trafiği talebinin karşılanması amaçlanmaktadır. Proje hattı Başpınar Organize Sanayi Bölgesi'nden başlayıp kent merkezinden geçerek Küçük Sanayi Bölgesi'ndeki Mustafa Yavuz mevkiinde sonlanmaktadır. GAZİRAY Projesi 22 km uzunluğa sahip olup 15 duraktan oluşmaktadır. Projenin ilk etabının tamamlanması ile günde 100 bin yolcunun taşınması hedeflenmektedir. Ayrıca, banliyö hattının hafif raylı sistem ile entegre edilmesi öngörülmektedir. Projenin 2013 yılı itibarıyla uygulama proje çalışmaları tamamlanmıştır (7 Numaralı Mülakat).

Gaziantep Havalimanı'nda 2012 yılı öncesinde var olan yolcu ve uçak sayılarındaki hızlı yükselme, Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaştan olumsuz etkilenmiş, 2011 yılında 13.099 olan toplam uçuş sayısı, 2012 yılında neredeyse hiç artış göstermeyerek 13.014 olarak gerçekleşmiştir. Suriye'de başlayan iç savaş, Suriye'den gelerek Gaziantep Havalimanı'nı kullanan yolcuların büyük oranda azalmasına neden olmuştur (GBB, t.y.).

Bunun dışında kamp alanlarıyla dirsek temasında olan T.C. İçişleri Bakanlığı'na bağlı İl Göç İdaresi, kamp alanlarının ihtiyaçlarına göre maddi ve ayni yardımlarını sürdürmüşlerdir. Kamp kullanıcıları sığınmacılara verilen gıda kartlarına aylık, kişi başı 100 lira yüklenerek, kamp içindeki marketten alışveriş yapmaları kolaylaştırılmıştır. Bunun dışında kampa ara sıra gelen giyecek yardımı da diğer bir maddi yardım olarak karşımıza çıkmaktadır (27 Numaralı Mülakat). Gaziantep'in 6000 civarında sığınmacının yaşadığı İslahiye Çadır Kenti ve 5500 civarında sığınmacının yaşadığı Karkamış Çadır Kenti ve 9000'e yakın sığınmacının

yaşadığı Nizip Çadır Kenti 2018 yılının Ağustos ayı sonu itibariyle tamamen boşaltılmış; çadır kentlerde yaşayan sığınmacılar ise ilçe merkezlerinde kiraladıkları konutlara geçmiş; maddi durumları elverişsiz olan diğer kısmı ise Şanlıurfa, Osmaniye, Malatya, Kahramanmaraş gibi çevre illerindeki geçici barınma merkezlerine nakledilmişlerdir (URL-3 ve AFAD, 2018). Hala faaliyeti sürmekte olan Nizip 2 Barınma Merkezi'ne yardımlar ve katkılar devam etmektedir.

Gaziantep İpekyolu Kalkınma Ajansı' nın Suriyeliler konusunda verdiği destekler, çalışmalar ve ileride yapılmasını planladıkları uygulamalar önem arz etmektedir. Bu konuda Kalkınma Ajansı uzmanlarından Cihan Ardili ile gerçekleştirilen mülakatlardan edinilen bilgi notları şu şekildedir;

- “Beşeri ve Sosyal Sermayenin Geliştirilmesi” gelişme ekseninde “Göçün Yönetilmesi ve Yoksullukla Etkin Mücadele Edilmesi” hedefiyle birtakım stratejiler belirlenmiştir.
- Sosyal uyum, göçle gelen dezavantajlı grupların ekonomik ve toplumsal hayata katılımı, araştırma ve analiz çalışmaları kapsamında bir “Göç Araştırma Merkezi” nin kurulması hedeflenmiştir. Bölge kalkınma ajanslarıyla birlikte “Bütünleşik Göç Haritası” nın çıkarılması öngörülmüştür.
- Yine konuyla ilgili çeşitli araştırmalar yapılmış, analiz ve raporlar hazırlanmış; tedbir ve stratejiler belirlenmiştir.

Ayrıca İpekyolu Kalkınma Ajansı diğer projelere de dolaylı olarak destek vermekte; Gaziantep Üniversitesi ile ortaklaşa çalışmalar yürütmektedir (6 Numaralı Mülakat).

Sözü edilen güncel sorunların çözümünde Gaziantep halkının, Suriyelilerin ve her iki toplumsal grubun kanaat önderlerinin görüşlerinin, Suriyeliler ve Gaziantep' liler tarafından kurulmuş olan derneklerin ve Kent Konseyi'nin önerilerinin dikkate alındığı görülmüştür. Fakat bu sorunların ortadan kaldırılabilmesi ve çözümün sürdürülebilir olması ancak üst ölçekli plan ve projelerin ürettiği mekânsal, ekonomik, toplumsal stratejilerle mümkün olabilir. Bu bağlamda, Gaziantep Belediyesi'nin, göçle ilgili politikaların ele alındığı güncel bir üst ölçekli planı olduğu saptanmıştır. Belediye'nin üst ölçekli planları uydukent esasına dayanmaktadır. Bu projeksiyonla yeni yapılaşma ve kentsel dönüşüm alanları belirlenmiştir. Kentin sanayi bölgesi olan kuzey bölgesine değil de aksi yönde bir genişleme göstermesinin önüne geçerek şehri iki yönlü ve sanayi merkezli büyütmek, Suriyelilerden doğan konut sıkıntısının önüne geçmek, işçi sınıfına yeni barınma imkanları sunmak ve kent merkezinin yükünü azaltmak, kentteki sıkışıklığı açmak ve yeni yaşam bölgeleri oluşturmak amacıyla Kuzeyşehir Projesi'ne başlanmıştır. Bayramlı Kentsel Dönüşüm Alanı da benzer mantıkla kurgulanmıştır. Belediye'nin Suriyeliler konusunda uzun vadeli plan ve projeler üretme sürecinde STK'lar ve meslek odalarından benzer açıklıkla görüş ve öneri almadığı saptanmıştır.

3. Sonuç ve Değerlendirme

Alan araştırmasının temel bulguları dört önemli noktaya işaret etmektedir. Bunlardan ilki, kentteki sosyo-kültürel yapıdaki değişimdir. Dil engeli, Arap örf ve adetleri ve toplumsal alışkanlıkların yarattığı farklılık, belirgin bir ilişkisizlik ve sürtüşme yaratmakta, bu durum Gaziantep halkında güvenlik endişesini tetikleyerek kamusal alan kullanımlarını sınırlamaktadır.

İkinci bulgu kentin ekonomik yapısına ilişkindir. Marka Kent olgusunun dayandığı turizm, Gaziantep ekonomisinin önemli bir koludur. Göçü takip eden yıllarda kente gelen ziyaretçi sayısında belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Kentteki sanayiye bakıldığında, işletmelerde önemli oranda Suriyelinin istihdam edildiği belirtilmiştir. İlegal olması dolayısıyla ucuz işgücü sağlayan bu kesimler, Gaziantep halkının istihdam edilmesinin önünü tıkamaktadır. Küçük esnafla ilgili saptamalar ise; yukarıda söz edilen dil sorununun, toplumsal yapı kadar, ekonomik yapıda da etken olduğunu göstermektedir.

Üçüncü bulgu kentin mekânsal yapısı üzerinedir. Kentte bugün Suriyelilerin bir kısmı Nizip Konteyner Kent'te yaşamaktadır. Bu alanda yaşamayan Suriyeliler, kent merkezinde bir konutta birden fazla aile olmak üzere kirada yaşamlarını sürdürürken, bunu maddi olarak karşılayamayan Suriyelilerin kentteki atıl fabrika ve depolarda, çok zor koşullarda ikamet ettikleri ifade edilmiştir.

Dördüncü ve son bulgu ise, tüm bu yapılardaki değişimin merkezi yönetim, yerel yönetim ve ilgili STK'lar tarafından kentsel politikalar bağlamında nasıl ele alındığı ve yönetildiği üzerinedir. Gaziantep'te gerçekleşen yatırım ve faaliyetlerin Belediyenin sınırlı bütçesinden karşılandığı görülmüştür. Nitekim Suriyeliler "mülteci" statüsünde değil, "geçici koruma" kapsamında olduğundan, merkezi yönetimin kaynak ayırma yükümlülüğü bulunmamaktadır. Kamu politikaları, merkezi yönetim tarafından belirlendiğinden, yerel yönetimlerin, politika üretme yetkisi olmadığı gibi, mali bütçe yönünden de kısıtlı olmaları, Suriyelilere ve göçle ortaya çıkan diğer kent yatırımlarına, belediyenin öz kaynaklarından harcama yapmalarına sebebiyet vermektedir. Nitekim, Türkiye Cumhuriyeti Devleti de sığınmacılara yaptığı harcamalar için BMMYK'dan zaten sınırlı bir yardım almakta ve yapılan harcamaların %94'ü hazineden harcanmaktadır.

Sınırlı bütçesine rağmen, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin dikkate değer bir yatırım yaptığı görülmüştür. Bu yatırımlar içerisinde içme suyu, kanalizasyon, ulaşım, konut gibi çeşitli altyapı-üstyapı yatırımlarını görmek mümkündür. Belediyenin sosyal entegrasyon konusunda da çalışmaları bulunmaktadır. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'nin diğer yerel yönetimler gibi ekstra kaynak almadan; ama yine de öz kaynaklarından harcamalar yaparak sığınmacı grubu ve kent halkını umursayıcı atılımları, toplu entegrasyon çalışmaları, olabildiğince sözlü ve yazılı basında Gaziantep tanıtımı yapması, bazı mesajların etkinliği bakımından bizzat Büyükşehir Belediye Başkanı'nın görsel ve yazılı medya kanalıyla Gaziantep'in tanıtımına katkıda bulunması, yer yer uzun vadeli ulaşım, yapılaşma ve kentsel dönüşüm uygulamaları olumlu izlenimler verirken; Büyükşehir Belediyesi'nin tüm sorumluluğu üzerine alan tek yerel yüklenici olması, katılımı yeterince ama açıklıkla sağlayamaması olumsuz izlenimler olarak gösterilebilir.

Yapılan alan araştırması, Suriyelilerin yarısından fazlasının ülkelerindeki durum tamamen normale dönse dahi, geri dönmek istemediklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, ülkemizde varlığını devam ettiren sığınmacılara artık "geçici" olarak bakılmamasını ve kısa, uzun süreli veya temelli yerleşiklik adına, üst düzey aktörlerin, uzun vadeli ve sürdürülebilir politikalar üretmesi, alt düzey uygulayıcılar ve sivil toplum örgütlerine de sorumluluk yüklenerek yüksek katılımı ve eş güdümlü çalışmalar üretmelerini gerektirmektedir. Bu kapsamda mikro ve makro ölçekte yeni politikaların üretilmesi, iç politikaların uzun vadeli ve sürdürülebilir olacak biçimde ortaya konulması önemlidir. Suriyelilerin kendilerini geçindirecek ve yardıma ihtiyaç duymayacak ölçüde günlük ihtiyaçlarını karşılayacak iş sahalarının geliştirilmesi, sanayi ve üretim koluna destek verilmesi ve bu sayede belediyenin, harcamalarını günlük ihtiyaçları karşılamaya yönelik değil, uzun vadeli, kent halkının tamamını kapsayacak yatırımlar yapması ve bu sayede hem harcamaları yönlendirmesi, hem de halkın tümünden olumlu tepkiler alması önerilmektedir.

Tüm bu ön bulgular ışığında, dış göç etkisinde kalmış olan kentlerde ortaya çıkacak olan sorunların ele alınması ve çözüm üretilmesi sürecinde, merkezi yönetimin kaynak ve şemsiye politikalarının yön vereceği kentsel politikaların, ilgili tüm aktörlerin katkı vereceği bir süreçte üretilmesi, çözümleri kalıcı kılacak ve olası sorunların önüne geçebilecektir.

Kaynakça

AFAD (2018). Geçici Barınma Merkezleri. T.C. BAŞBAKANLIK Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, https://www.afad.gov.tr/upload/Node/2374/files/02072018_Suriye_GBM_Bilgi_Notu.pdf, (Son erişim tarihi 5 Temmuz 2018).

Akgül, A., Kaptı, A. Demir, O.Ö., (2015). Göç ve Kamu Politikaları: Suriye Krizi Üzerine Bir Analiz, 5-15.

BMMYK Türkiye ve Türk İçişleri Bakanlığı (2005). İltica ve Göç Mevzuatı, İltica ve Göç Konulu Avrupa Birliği Eşleştirme Projesi kapsamında yayımlanmış rapor. http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, (Son erişim tarihi 2 Nisan 2018).

GBB (t.y.), Gaziantep-2040 İl Çevre Düzeni Planı Açıklama Raporu. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi <https://gantep.bel.tr/files/yeniduyuru/plani-aciklama-raporu6846.pdf>. (Son erişim tarihi 12 Haziran 2018).

Gümüş, A. K.,(2018). Suriye'den Türkiye'ye Göçün Sosyo-Ekonomik Ve Kültürel Yansımaları (Gaziantep Örneği). Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Sosyoloji Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi.

Habertürk (2018). Örnek proje Gaziantep Kuzey Şehir'de yaşam başlıyor, <http://www.haberturk.com/gaziantep-haberleri/61312912-ornek-proje-gaziantep-kuzey-sehirde-yasam-basliyor>. (Son erişim tarihi 3 Temmuz 2018)

ORSAM - TESEV (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Orsam Raporu, (Son Erişim 3 Ekim 2018)

Paksoy, A. F., Şentöregil, M. (2018). Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar: İlk Beş Yılın Analizi (2011-2015), Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 11, 237-258.

Poyraz, Y., (2012). Suriye Vatandaşlarının Geçici Korunması ve Uluslararası Mülteci Hukuku, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 20, Sayı 2.

Sandal E.K., Hançerkıran M., Tıraş M. (2016). Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler ve Gaziantep İlindeki Yansımaları. Gaziantep University Journal of Social Sciences, 5(2): 461-483.

Severoğlu, B.K. (2015). Gaziantep'te Kentleşme Dinamikleri, <http://www.arkitera.com/index.php/gorus/661/superkent-gaziantep>. ARKİTERA, (Son erişim tarihi 12 Nisan 2018).

Sönmez, M.E. (2016). Suriyeli Sığınmacıların Gaziantep Şehrindeki Mekânsal Dağılışı ve Geleceği. TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu 13-14 Ekim 2016, Ankara.

T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM (2017). Türkiye'de Geçici Koruma, http://www.goc.gov.tr/icerik3/turkiye%E2%80%99de-gecici-koruma_409_558_1097. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü resmi web sitesi, (Son erişim tarihi 4 Kasım 2017).

(URL-1, 2017). Gaziantep'te yaşayan 150 bin Suriyeli nerede?, <https://www.guncelgazete.com/haber/gaziantep-te-yasayan-150-bin-suriyeli-nerede-haberi-8465.html>. (Son erişim tarihi 27 Kasım 2017).

(URL-2, 2018). https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_388406/lang--tr/index.html. (Son erişim tarihi 6 Ağustos 2018).

(URL-3, 2018). <http://www.milliyet.com.tr/suriyelilerin-barindigi-cadir-kent-bosaltildi-gaziantep-yerelhaber-3015291/>. (Son erişim tarihi 8 Ekim 2018)

1 Numaralı Mülakat, Kent Konseyi Çalışma Grupları Ve Meclislerden Sorumlu Koordinatör, Gonca Kılıç, 25.04.2018.

2 Numaralı Mülakat, Gap Gazetesi Yazarı, Murat Güreş, 30.05.2018.

3 Numaralı Mülakat, TMMOB Mimarlar Odası Başkanı, Hasan Özgür Girişken, 30.05.2018.

4 Numaralı Mülakat, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Sağlık Ve Sosyal Hizmetler Daire Başkanlığı Göçmen İşleri Şube Müdürlüğü, Önder Yalçın, 07.06.2018.

- 5 Numaralı Mülakat, Gaziantep Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölüm Başkanı, Doç. Dr. Mehmet Nuri Gültekin, 18.09.2018.
- 6 Numaralı Mülakat, İpekyolu Kalkınma Ajansı, Cihan Ardili, 20.09.2018.
- 7 Numaralı Mülakat, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi İmar Ve Şehircilik Daire Başkanlığı (İsim Gizliliği), 03.10.2018.
- 8 Numaralı Mülakat, Gezinomi Turizm Acentası (İsim Gizliliği), 04.10.2018.
- 9 Numaralı Mülakat, JOLLY Tur Turizm Ajansı (İsim Gizliliği), 04.10.2018.
- 10 Numaralı Mülakat, ETS Tur Turizm Acentası (İsim Gizliliği), 04.10.2018.
- 11-26 Arasında Numaralı Mülakatlar, Gaziantep Yerel Esnafları (İsim Gizliliği), 05.10.2018.
- 27 Numaralı Mülakat, Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi İdari İşler Sorumlusu, Oktay Altınbaş, 06.10.2018.
- 28-77 Arasında Numaralı Mülakatlar, Nizip 2 Geçici Barınma Merkezi, Kamp Kullanıcısı Suriyeliler (İsim Gizliliği), 06.10.2018.
- 78-112 Arasında Numaralı Mülakatlar, Gaziantep Yerel Halkı (İsim Gizliliği), 07.10.2018-08.10.2018.
- 113-125 Arasında Numaralı Mülakatlar, Gaziantep Kent Merkezinde Yaşayan Suriyeliler (İsim Gizliliği), 8.10.2018

Kenti ve Kentsel Planlamayı Kitlesele Dış Göç Üzerinden Düşünmek: Mersin Örneği Üzerinden Açılımlar

Dr. Öğretim Üyesi Tolga Levent

Mersin Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

Son birkaç yılda, Türkiye, çok yoğun bir dış göç dalgasını deneyimlemektedir. 2011 yılında başlayan ve Suriye'den Türkiye'ye yönelen bu dalga, Mersin ve yakınında bulunan diğer kentlerde Suriyelilerin sayısının giderek artmasına neden olmaktadır. Bu hızlı ve beklenmedik artışa hazır olmayan kentler nedeniyle, Suriyeliler iyi olmayan koşullarda birçok problem ile birlikte yaşamaktadır. Merkezi ve yerel yönetimler, bu problemlerin çözümü konusunda farklı yaklaşımlar içerisinde olsa da, (kentsel) planlama pratiği, Suriyelilere ve bu grubun problemlerine yönelik bir öngörüsüzlük içerisinde. Bu çalışma, bu noktayı dikkate alarak, Suriyelilerin mekânsal yoğunluk sergiledikleri kentler üzerindeki sosyo-mekânsal etkilerini tanımlamak ve bu etkileri dikkate alabilecek bir planlama yaklaşımının niteliklerini tartışmayı amaçlamaktadır. Gelecekte iklimsel ve sosyo-politik nedenler ile dış göçlerin artacağı ve Türkiye'nin bu göçlerin en önemli varış noktalarından bir olabileceği gerçeği, bu tanım ve tartışmaları oldukça önemli hale getirmektedir. Çalışmanın birinci bölümü, erken Cumhuriyet döneminden itibaren, Türkiye'ye yönelen dış göçleri tarihsel bir perspektifte değerlendirmektedir. İkinci bölüm, Suriyelilerin Türk kentlerindeki varlığını anlamaya yönelik bölgesel ve kentsel ölçekte niceliksel ve niteliksel çözümlenmeleri içermektedir. Kentsel ölçekteki niteliksel çözümlenmeler Mersin kenti üzerinden yapılmaktadır. Sonuç bölümü, belirsizlik ve tahmin edilemezlik ile eşleşen bu yeni kentsel kriz durumunu aşmaya yönelik yöntemleri irdelemektedir. Bu irdelemenin temel boyutları, kentsel dirençlilik ve dirençliliği hedefleyen yeni bir planlama yaklaşımının olabirirliğidir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Planlama, Dış Göç, Mersin, Dirençlilik

Abstract

Turkey has been experiencing a massive immigration wave in the last few years. Started in the year 2011, this Syrian wave to Turkey has increased the number of Syrians in the city of Mersin and the neighboring cities. Syrians live with lots of problems just because of the unpreparedness of the cities to this rapid and unexpected increase. Although there are different central and local institutions having varying approaches to solve these problems, (urban) planning practice does not have the foresight to Syrians and their problems. By taking this issue into account, this study aims to define socio-spatial impacts of Syrians on cities where they are spatially concentrated and to discuss the qualities of urban planning considering these impacts. The facts that immigration will increase due to climatic and socio-political reasons in future and that Turkey will be one of the most important destinations for immigration make these definitions and discussions considerably significant. The first part of the study focusses on the historical evaluation of immigration to Turkey

since the early Republican period. The second part includes quantitative and qualitative analyses about spatial existence of Syrians in Turkish cities, both at regional and urban levels. The qualitative analyses at the urban scale are developed on Mersin case. The conclusion is about the methods to cope with the new urban crises paired with uncertainty and unpredictability. The basic dimensions of this part are urban resilience and the possibility of a new planning approach aiming resilience.

Keywords: Urban Planning, Immigration, Mersin, Resilience

Giriş

2011 yılından itibaren, Mersin kenti, diğer bazı Türk kentleri gibi, alışılmadık ve hızla gelişen bir olguyu deneyimlemektedir. Kentteki Suriyeli sayısı günden güne artmaktadır. Resmi rakamlara göre, Nisan 2018 tarihinde, Mersin kentinde yaşayan 208.523 Suriyeli bulunmaktadır¹. Bu sayı kentsel nüfusun yaklaşık beşte birine karşılık gelmektedir. Öte yandan, kentte kayıt altına alınmamış Suriyelilerde bulunmaktadır. Yerel kaynaklar, benzer tarihlerde, Mersin'deki Suriyeli sayısının yaklaşık 300.000 olduğunu belirtmektedir². Bu sayı ise, mevcut kentsel nüfusun üçte biridir. Gerçek sayının kaç olduğundan bağımsız olarak, ortada olan açık gerçek, Suriyelilerin geleneksel kıyafetleri ile oldukça görülebilir ve kamusal alanda kullandıkları Arapça ile oldukça işitilebilir hale geldikleridir.

Bir diğer gerçek ise, bu Suriyeli nüfusun çok büyük bir kısmının iyi olmayan koşullarda ve birçok problem ile birlikte yaşadığıdır. Dolayısı ile görünür ve işitilir olan, sadece, kamusal mekândaki fiziksel varoluşları değil; kamuoyunun kısmen bildiği, çözülmeyi bekleyen sorunlardır.

Farklı kamu kurumları Suriyelilere ilişkin çeşitli açıklamalar yapmıştır ve yapmaktadır. Merkezi yönetimin kurumları tarafından yapılan açıklamalar, genelde, Suriyelilerin Türkiye'deki varlığını destekleyen, yerel toplulukların Suriyeliler konusundaki yanlış anlamalarını gidermeye çalışan ve Suriyelilerin yaşadıkları problemleri ortaya koyarak bu problemlere çözümler öneren açıklamalardır. Yerel yönetimlerin Suriyelilerin problemlerine yönelik farklı yaklaşımları bulunmaktadır. Bazı yerel yönetimler, bu problemleri çözme konusunda görece etkindir ve bu yönde finansal olanaklarını zorlamaktadır. Diğer bazı yerel yönetimler oldukça edilgen bir görüntü sergilemektedir. Etkin ya da edilgen, hemen hemen tüm yerel yönetimler, eğer sorumluluk alanlarında Suriyeliler varsa, bu grubun problemleri konusunda iyi kötü bir fikre sahiptir. Bu konuda ilginç olan, merkezi veya yerel düzeyde planlama kurumlarının, Suriyelilere ve bu grubun problemlerine yönelik öngörüsüzlüğü ve ataletidir. Çalışmanın başlangıç noktasını da, altı yıldan beri süregelen, bu öngörüsüzlük ve atalet oluşturmaktadır.

Çalışmanın amacı, Suriyelilerin mekânsal yoğunluk sergiledikleri kentler üzerindeki sosyo-mekânsal etkileri tanımlamak ve bu etkileri dikkate alabilecek bir planlama yaklaşımının niteliklerini tartışmaktır. Bu tanım ve tartışmalar, Türkiye için önemlidir çünkü mevcut eğilimler, yakın gelecekte, iklimsel ve sosyo-politik nedenler ile dış göçlerin artacağını ve Türkiye'nin stratejik konumu nedeni ile dış göçlerin en önemli varış noktalarından biri olabileceğini göstermektedir.

Çalışmanın üç bölümü bulunmaktadır. Birinci bölüm, erken Cumhuriyet döneminden itibaren, Türkiye'ye yönelen dış göçleri, tarihsel bir çerçevede değerlendirmektedir. Bu tarihsel değerlendirme, halen devam etmekte olan kitlesel dış göçün hem ölçeğini anlamak hem de sosyo-mekânsal etkilerini tanımlamak açısından avantajlar sağlamaktadır. İkinci bölümde, Suriyelilerin Türk kentlerindeki varlığını anlamaya yönelik iki aşamalı niceliksel ve niteliksel çözümler bulunmaktadır. Birinci aşama niceliksel ve bu aşamadaki çözümler mekânsal ölçeği tüm Türkiye'dir. Bu aşamanın amacı, Suriyelilerin iller düzeyinde mekânsal dağılımını ortaya koymak ve hangi kentlerde yüksek düzeylerde yoğunlaştığını tespit etmektedir. Niteliksel tanımlamaları amaçlayan ikinci aşamada mekânsal ölçek kenttir. Bu aşama, Suriyeliler tarafından tetiklenen sosyo-mekânsal süreçlere odaklanmaktadır. Suriyelilerin konut yerleşim tercihleri,

¹ Göç İstatistikleri [Geçici Koruma], www.goc.gov.tr/icerik6/temporary-protection_915_1024_4748_icerik, son erişim: Ağustos 2018

²Mersin'deki Suriyeli Sayısını Biliyor musunuz? www.mersinportal.com/ozel-haber/iste-mersin-deki-suriyeli-sayisi-h41937.html, son erişim: Ağustos 2018

konut yoğunlukları ve arazi kullanım örüntüleri üzerindeki etkileri gibi konuları incelemeyi amaçlayan bu aşama, veri ve enformasyon toplamanın zorlukları nedeniyle, incelemeyi, Suriyelilerin yoğunlaştığı tüm kentlerde değil, sadece Mersin kenti için yapmaktadır. Bu sayede, niteliksel tanımlamalar için yerel çalışmaları ve (kişisel) gözlemleri kullanmak olanaklı hale gelmekte, Suriyelilerin kentler üzerindeki mevcut ve olası etkilerini derinlemesine anlamak mümkün olabilmektedir. Kitlesel dış göçün kentlerde yarattığı problemler üzerine tartışmanın bir yolu da bu etkileri anlamaktan geçmektedir. Bu aşamanın sonunda, bu etkilerin ve problemlerin kentler için bir kriz yaratıp yaratmadığı ve eğer süregelen süreç kentler açısından bir kriz yaratıyorsa, bu krizin pozitif ya da negatif bir kriz olup olmadığını sorusu yanıtlanmaya çalışılmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü, sonuç bölümüdür. Bu bölüm krizi aşma yöntemlerini iki boyuta bağlı olarak irdelemektedir: siyasa boyutu ve planlama boyutu. Siyasa boyutunda, merkezi ve yerel yönetimlerin kitlesel göç konusuna yaklaşma biçimleri ana hatlarıyla tartışılacaktır. Ancak, sonuç bölümünün temel vurgusu, planlama boyutu üzerindedir. Bu bölüm, bir belirsizlik ve tahmin edilemezlik bağlamı yaratan kitlesel dış göç ile baş edebilme kapasitesine sahip bir planlama yaklaşımının nitelikleri üzerine bir tartışma yapmayı hedeflemektedir. Bu tartışmanın temel bileşeni kentsel dirençlilik ve dirençliliği hedefleyen bir planlama yaklaşımıdır.

1. Türkiye’de Dış Göçlerin Kısa Tarihi

Türkiye’de kentlerin, kentleşmenin ve göçün tarihi birbiri içerisine geçmiştir. Göçler, kentleşmenin hızını belirleyen ana etmenlerden birisi olurken; kentleşme, kentlerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimini doğrudan etkilemiş ve kentlerin sosyo-mekânsal yapılarının oluşumuna temel olmuştur.

Ancak, göç dendiğinde, ilk akla gelen, İkinci Dünya savaşı sonrasında, kırsal alandan kentsel yerleşimlere yönelen iç göçtür (Özdemir, 2012). Bu göçleri iki ana dalga olarak incelemek mümkündür. Birinci dalga, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan 1950-1970 dönemi iç göç dalgasıdır. Bu dönemde, Marshall Planı doğrultusunda yapılan yardımlar, görece kısa bir süre içerisinde, tarımda makineleşme oranlarını artırmış ve yeni sermaye-yoğun tarım biçimleri kırsal alandaki işsizliği tetiklemiştir. Ayrıca tarımdaki geleneksel mülkiyet örüntüleri değişmeye başlamış ve hane halkı başına düşen tarımsal araziler küçülmüştür. Buna ilaveten, iklimsel nedenlerle tarımsal verimliliğin azalması genel olarak tarımsal gelirleri düşürmüş ve bu durum kırsal nüfusun geçinme stratejilerini olumsuz etkilemiştir. Tüm bu süreçlerin etkisi altındaki kırsal nüfus, elindeki tarımsal arazilerini satarak büyük kentlere yönelmiştir. Bu nüfus hareketi, kırsal nüfus oranlarını hızla düşürürken, kentsel nüfusun daha önce gözlemlenmediği biçimde artmasına neden olmuştur (İçduygu ve Ünal, 1998:43; Keleş, 2002:66). Benzer bir biçimde, 1980-1990 döneminde, ikinci bir iç göç dalgası ortaya çıkmıştır. Bu dönemde, Türk kentleri, Doğu ve Güneydoğu Bölgesindeki güvensizlik ortamına bağlı olarak kentlere yönelen nüfus hareketlerinin etkisinde kalmış, ancak bu hareketler, birinci dalgadan farklı olarak, biraz da kentlerde gelişmekte olan sanayinin yarattığı çekme süreçlerinden kaynaklanmıştır (Akşit, 1998:26). İster kırsal itme süreçlerinden isterse de kentin çekme süreçlerinden kaynaklansın, tüm bu göç dalgalarının yöneldikleri büyük kentlerde gecekondular, kayıt dışılık, işsizlik, sosyal bütünleşme gibi sosyo-mekânsal problemleri ortaya çıkardığını söylemek mümkündür. Göçün yöneldiği kentlerde bu problemler ile başa çıkacak bir kapasite olmadığından, bu problemler zaman içerisinde evrilmiş ve tam olarak çözülmeyen günümüze kadar ulaşmıştır. Bu bağlam içerisinde, Türk kentlerinin, özellikle metropoliten kentlerin, halen, o dönemlerde ortaya çıkan sorunlara sahip olduğu ve planlama pratiğinin bu sorunların türevleri ile uğraştığını söylemek çok da yanlış bir ifade değildir.

Türkiye önemli bir dış göç varış noktası olsa da, Türkiye'ye yönelen dış göçler ve bu göçlerin kentsel etkileri, görece daha az incelenmiş bir konudur. Erken Cumhuriyet döneminden itibaren Türkiye'ye yönelen dış göç dalgaları, genellikle, Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyet alanında yer almış ve Osmanlı İmparatorluğu ile sembolik bağıntıları olan ülkelerden kaynaklanmıştır. Bu dış göçler, kronolojik olarak, aşağıdaki gibidir ³:

1922-1938 - Yunanistan'dan kaynaklanan dış göçler

1923 yılında Yunanistan ve Türkiye arasında imzalanan Nüfus Mübadele Antlaşmasına bağlı olarak, yaklaşık yarım milyon Rum Türkiye'den ve bir milyon Türk ise, Yunanistan'dan ayrılmıştır. Türkiye'ye gelen bu nüfus, Anadolu'nun batısındaki kentlere dağılmıştır. Bazıları, Türkiye'den ayrılan Rumların boşalttıkları konutlara geçerken, diğerleri kentlerin çeperlerinde göçmen mahalleleri oluşturmuşlardır.

1924-1950 – Yugoslavya ve Makedonya'dan kaynaklanan dış göçler

Bu dönem içerisinde, söz konusu kaynaklardan Anadolu'ya yönelen üç önemli göç dalgası bulunmaktadır ve bu dalgalar ile birlikte 305.158 kişi Türkiye'ye göç etmiştir. Merkezi hükümet, sadece 14.494 kişiye göçmen konutu sağlamış, diğerleri batı Trakya'daki kentlere serbestçe dağılmıştır.

1925-1989 – Bulgaristan'dan kaynaklanan dış göçler

Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelen dört dış göç dalgası bulunmaktadır. Birinci dalga, 1925-1949 yılları arasında; ikinci dalga 1949-1951 yılları arasında; ve üçüncü dalga 1968-1979 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu dalgalar ile 116.521 kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Bu sayı, o dönemlerdeki Türkiye toplam nüfusu düşünüldüğünde, kabul edilebilir düzeydedir. Ancak en önemli dalga dördüncü dalgadır ve 1989 yılında, yaklaşık 800.000 kişi Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç etmiştir.

1923-1949 - Romanya'dan kaynaklanan dış göçler

Bu dönem içerisinde, Romanya'dan Türkiye'ye gelen 79.287 kişi bulunmaktadır ve bu sayı, 19.865 hane halkına karşılık gelmektedir. Bu grubun kentler üzerindeki etkileri sınırlı olmuştur, çünkü yaklaşık yarısı akrabalarının yanında yaşamaya başlamıştır.

1979 - İran'dan kaynaklanan dış göçler

İran İslam Devrimi sonrası, yaklaşık 1 milyon İranlı Türkiye'ye göç etmiştir.

1982 - Afganistan'dan kaynaklanan dış göçler

Bu göç dalgasında, sadece Afganlar değil, Özbekler, Uygurlar, Kırgızlar ve Kazaklar da Türkiye'ye göç etmiştir.

1945 - 2018 - Suriye'den kaynaklanan dış göçler

İlk göç dalgaları ile Suriye'den gelenler, genellikle, Kırıkhan, İskenderun, Adana gibi, Suriye sınırına yakın kentleri tercih etmişlerdir. Suriye'den Türkiye'ye yönelen en önemli dalga 2011 yılında başlayan dalgadır. Bu dalga ile yaklaşık 3.400.000 Suriyeli Türkiye'ye gelmiştir (Aralık 2017 resmi rakamlarına göre).

1988 - 1991 - Irak'tan kaynaklanan dış göç

Bu dönemde, 519.031 kişi Irak'tan Türkiye'ye göç etmiştir. Bu grubun % 90'ını, 1991 yılındaki Körfez

³ Göç İstatistikleri [Göç Tarihi], www.goc.gov.tr/icerik/history-of-migration_915_1026, son erişim: Ağustos 2018

Krizi'nden kaçanlar oluşturmaktadır.
1992 -1998 - *Bosna'dan kaynaklanan dış göç*
Yaklaşık 20.000 Boşnak Türkiye'ye göç etmiştir.

1999 - *Kosova'dan kaynaklanan dış göç*
Kosova'dan Türkiye'ye 17.746 kişi göç etmiştir.

2001 - *Makedonya'dan kaynaklanan dış göç*
Yaklaşık 10.500 kişi Makedonya'dan Türkiye'ye göç etmiştir.

Bu kitlesel dış göçleri tespit etmek olanaklı olsa da, bu göçlerin kentlerdeki sosyo-mekânsal etkilerini detaylı olarak anlamak çok kolay değildir. Genel olarak, Balkan ülkelerinden kaynaklanan göçlerin Trakya ve Ege Bölgesi kentlerine; Ortadoğu ve Asya ülkelerinden kaynaklanan göçlerin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki kentlere yöneldiği bilinse de, göçmen gruplarının kent içi dağılımları ve kentte yarattıkları sosyo-mekânsal etkiler üzerine güvenilir kayıtlar ve çalışmalar yoktur. Açıkçası bu etkileri sorgulayan çalışmaların sayısı da oldukça kısıtlıdır. Bazı özel durumlarda, bu göçmenlere yönelik olarak, kentten kopuk göçmen konutları yapıldığı bilinse de, çoğu zaman, göçmenler akrabalarının yanına yerleşmiş ve zaman içinde bağımsız bir hane halkına dönüşerek kentsel yaşama katılmıştır. Bu koşullar altında, dış göç dalgalarının sosyo-mekânsal etkilerinin görünmez/hissedilemez olduğunu söylemek, bir dereceye kadar, olanaklıdır. Ancak bu durum 2012 yılı ile birlikte değişmeye başlamıştır.

2. Suriye'den Kaynaklanan Kitlesel Dış Göçe Yönelik Niteliksel ve Niceliksel Çözömler

Son yıllarda, bazı Türk kentleri yeni bir dış göç dalgası ile karşı karşıya kalmıştır ve daha önceki dış göç dalgalarına oranla, bu göç dalgası kitlesel ve oldukça görünür bir dalgadır. 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş ve bu iç savaşa bağlı olarak, gündelik yaşam koşullarının bozulmaya başlaması, Suriyelilerin ülkelerini terk etmesine ve yaşamlarını yeni ülkelerde sürdürmek istemesine neden olmuştur. Suriyeliler, doğal olarak, Lübnan, Ürdün, Irak, Mısır ve Türkiye gibi yakın ülkelere yönelmiştir. Ancak bu ülkeler arasında Türkiye, açık kapı politikası, göçmenlere yönelik yasal çerçeveleri ve dış göçün (özellikle Avrupa ülkelerine) devamına izin veren stratejik konumu nedeniyle, bu dış göç dalgasının en önemli varış noktalarından birisi olmuştur (İçduygu, 2015; Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 2017:23).

2.1. Suriyelilerin İller Düzeyinde Dağılımları

Kayıt dışı Suriyelilerin sayısı net olarak belirli olmasa da, 2017 yılının sonunda, Türkiye'de yaklaşık 3,4 milyon Suriyeli göç etmiş ve bu kişilere geçici koruma statüsü verilmiştir. Bu yüksek sayı, farklı ülkelere göç etmiş Suriyelilerin üçte birinden fazlasına karşılık gelse de, Türkiye'nin 80 milyonun üzerindeki toplam nüfusu düşünüldüğünde, demografik olarak çok önemli değildir. Ancak, söz konusu Suriyeliler kentlere eşit olarak dağılmamıştır ve özellikle Türkiye'nin Suriye sınırına yakın kentlerinde önemli mekânsal yoğunlaşmalar sergilemektedirler. Yaklaşık 1,9 milyon Suriyelinin sadece yedi kentte yer seçtiği düşünüldüğünde bu yoğunlaşmanın düzeyi hakkında fikir edinmek olanaklı hale gelmektedir (tablo 1). Üstelik geçici koruma merkezlerinin yetersiz olması ve 2017 yılı sonu itibari ile, bu merkezlerde sadece 228.251 kişinin barınması ve geri kalan 3.195.986 kişinin, özellikle kentsel alanlara dağılmış olması, hem Suriyelileri hem de Suriyeliler ile ilgili problemleri yerel gruplar açısından görece görünür hale getirmektedir.

Bu tablodaki sayılara bağlı olarak, kentleri iki gruba ayırmak olanaklıdır. Birinci grup, İstanbul, Bursa ve İzmir gibi Türkiye'nin önemli metropoliten kentlerini içermektedir. Bu tarz kentler, görece yüksek

düzeyde ekonomik faaliyet içermeleri, kültürel çeşitliliğe sahip olmaları ve sosyal kabul ile ilgili problemlerin daha az olması nedeni ile, göçmenler tarafından daha çok tercih edilen kentlerdir (Alterman, 2002). Benzer nedenler ile, Suriyeliler de bu kentleri tercih etmişlerdir. Bu grubun bu kentlerdeki mutlak sayıları fazla olsa da, mevcut kent nüfusuna oranları oldukça düşüktür ve bu oranlar yaklaşık % 3 ile % 5 arasında değişmektedir. Bu durumda, belirli mahallelerde yoğunlaşmalar sergileseler de, Suriyeliler ve onlarla ilişkili problemlerin yerel grupların çoğunluğu için görünür olduğunu söylemek olanaklı değildir. İkinci grupta, Kilis, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Mersin ve Adana kentleri bulunmaktadır. Türkiye'nin Suriye sınırına yakın olan bu kentlerde, Suriyelilerin mevcut kent nüfusuna oranları oldukça yüksektir. % 7.80 ile % 100.83 arasında değişen bu oranlar, 1960lı ve 1970li yıllarda gecekondü nüfusunun kentlerde sergiledikleri oranlara yakın oranlardır ve yakın gelecekte, Suriyelilerin mekânsal dağılımının değişeceğine ilişkin bir kanıt bulunmamaktadır (şekil 1). Bu gruptaki kentler için ilginç olan, göç ile ilgili sürecin zaman boyutudur. Bu yüksek oranlar, kırsal göç dönemine oranla, çok kısa bir süre içerisinde -yaklaşık 5-6 yıl içerisinde- gerçekleşmiştir. Bu kadar kısa sürede gerçekleşen göçün, geçmişte kırsal göçün İstanbul, Ankara ve İzmir kentlerinde yarattığı sosyo-mekânsal etkiler ve kentsel problemlerin benzerlerini, ve hatta daha şiddetlilerini, yaratabileceğini varsaymak yanlış olmayacaktır. Tüm bu etkiler ve problemler,

İller	Toplam Suriyeli Sayısı	Geçici Koruma Merkezlerindeki Suriyeli Sayısı	Suriyelilerin İl Nüfusuna Oranı
İstanbul	537.829	-	%3,63
Şanlıurfa*	462.961	79.662	%23,86
Hatay*	457.106	17.826	%29,39
Gaziantep*	350.067	24.442	%17,73
Mersin	191.684	-	%10,81
Adana*	171.685	26.350	%7,80
Bursa	134.490	-	%4,64
Kilis*	131.914	26.395	%100,83
İzmir	129.644	-	%3,07
Kahramanmaraş*	99.168	22.499	%8,91
* Geçici Koruma Merkezi olan İller			

Tablo 1 :Suriyelilerin en çok bulunduğu ilk 10 il (Aralık 2017)⁴
(Kaynak: Aralık 2017 itibari ile kayıt altına alınmış Suriyeli Sayısı⁵)

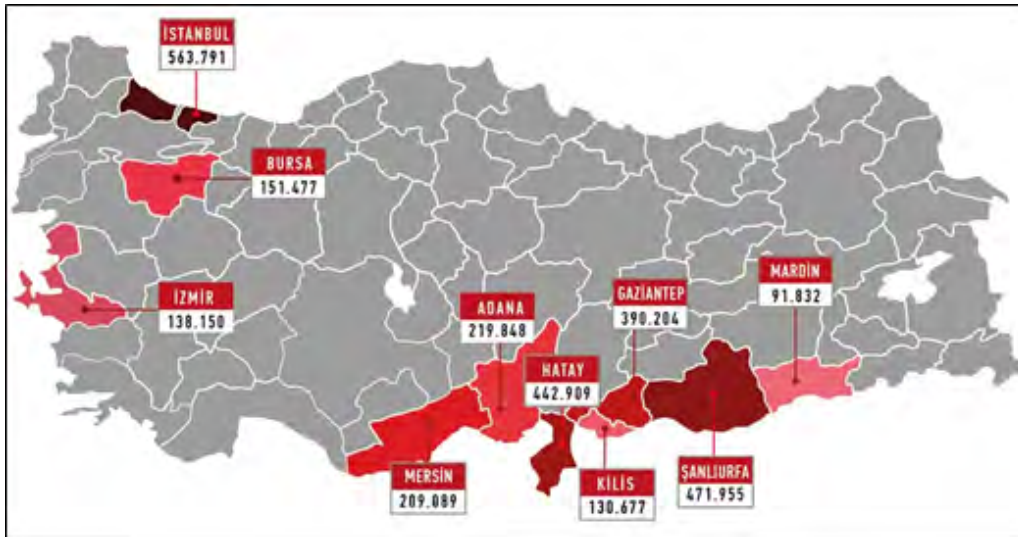
⁴ İller hem kırsal hem de kentsel alanları içermektedir. Ancak, kentsel alanlar, kırsal alanlara göre daha fazla iş olanağı ve daha iyi ekonomik yaşam koşulları sunduğu için, dış göç ile gelenler; genel olarak, kentlere yönelmeyi tercih etmektedirler (Alterman, 2002:14). Tablodaki sayılar il düzeyindeki sayılar olsa da, bu sayıların çok önemli bir bölümü kentlerde yaşayan Suriyelilere ilişkindir.

⁵ Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Aralık 2017, <https://multeciler.org.tr/turkiye-deki-suriyeli-sayisi-aralik-2017>, son erişim: Ağustos 2018

2.2. Kentsel Mekânda Suriyeliler

Birçok durumda, göçmenlerin kentsel mekândaki varoluşları kırılğanlıklar ile eşleşmektedir. Bu kırılğanlıklar, göçmenlerin, çeşitli sosyo-ekonomik, kültürel ve politik engeller nedeni ile, gerekli kaynaklara ve fırsatlara sınırlı erişimi ile ortaya çıkmaktadır (Lee, Guadango ve Sinha, 2017). Bu bağlam içerisinde altı farklı engelden ve yetersizlikten bahsetmek olanaklıdır:

1. Dilsel engeller: Bu engeller, göçmenlerin, yerel emek pazarı, sağlık hizmetleri, eğitim ve hatta afet uyarıları gibi bilgilere erişiminde dezavantajlı durumlar yaratmaktadır.
2. Yasal ve yönetsel engeller: Bazı koşullarda, yasal çerçeveler veya yönetsel tercihler, göçmenlerin (veya göçmenler içerisinde özel bir grubun), konuta, yerel emek pazarına, sağlık hizmetlerine, eğitime ve benzeri hizmetlere erişimini engelleyebilmektedir.
3. Sosyal ağlara kısıtlı erişim: Göçmenlerin, göçün varış noktalarında herhangi bir akrabalık ilişkisinin ve/veya cemaat bağının bulunmaması, göçmenleri daha kırılğan hale getirmektedir.
4. Yerel çevre ve sosyal bağlam hakkında kısıtlı bilgiler: Göçmenlerin, genel olarak, yere özgü bilgileri bulunmamaktadır. Bu nedenle, yerel kaynaklara ve fırsatlara ilişkin farkındalıkları yetersizdir. Bu durum, göçmenler için, özel dışlanma örüntüleri yaratabilmektedir.
5. Kentsel emek pazarı için yeteneklerin/kalifikasyonları sınırlı olması: Eğer yerel emek pazarı çok farklı yetenekler/kalifikasyonlar talep ediyorsa, bu durum göçmenler için dezavantajlı durumlar yaratmakta ve onları işsizliğe mecbur bırakmaktadır.
6. Yetersiz temsil, ayrımcılık ve yabancı korkusu/düşmanlığı: Politik temsilin yetersiz olması, göçmenlerin karar alma süreçleri içerisinde dikkate alınmasını engellemektedir. Bu koşullar altında, göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılayacak olanakları elde etmeleri zor olabilmektedir.

Şekil 1 :Suriyelilerin İller Düzeyindeki Mekânsal Dağılımı (Temmuz 2018) ⁶

⁶Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Temmuz 2018, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>, son erişim: Ağustos 2018

Tüm bu engel ve yetersizliklerin, Türkiye'deki Suriyeliler için de geçerli olduğunu söylemek olanaklıdır. Ancak bu engel ve yetersizlikler içerisinde öne çıkanlar, dilsel engeller ve kentsel emek pazarı için yeteneklerin/kalifikasyonların sınırlı olmasıdır, çünkü bunlar gündelik gereksinmelerin karşılanması ile ilgili problemlerin temel kaynağıdır.

Genel olarak, kamu servislerinin mevcut durumu ve kapasitelerine bağlı olarak, Suriyelilerin eğitim ve sağlık hizmetlerine erişiminde sıkıntılar bulunmaktadır. Ancak dilsel engeller, kamu hizmetlerine erişimi daha da kötüleştirmektedir. Öte yandan, dilsel engeller, yerel gruplar ile iletişimde problemler yaratmakta ve kültürel farklılıkların hoş görülmesini engellemektedir. Suriyelilerin görece sınırlı sosyal adaptasyon ve bir arada yaşama kapasiteleri, sosyal bütünleşme problemlerini arttırmaktadır. Kentsel emek pazarı için yeteneklerin/kalifikasyonların sınırlı olması durumu, Suriyelileri kalifikasyon gerektirmeyen ve çok düşük ücretli (genellikle kayıt dışı) fiziksel işlere doğru itmektedir. Suriyeli erkekler genellikle inşaat işçiliği, bulaşıkçılık; kadınlar dilencilik; ve son olarak çocuklar, çok kötü koşullarda yasadışı çöp toplama ve katı atık ayrıştırma işleri yapmaktadır (Uluslararası Af Örgütü, 2014). Yerel grupların işsiz ve düşük gelirliliği üyeleri ise, Suriyelilerin emek pazarındaki değerleri düşürdükleri, işlerini ellerinden aldıklarını ve onlarla rekabet edebilme şansları olmadıklarını düşünmektedirler.

Bu engellerin ve sorunların tanımladığı bağlam içerisinde, Suriyelilerin yaşam koşulları çok fazla iyileşmemektedir. Öte yandan, yerel toplulukların üyeleri, Suriyelileri (ülkeye girişleri sırasındaki yetersiz aşılama nedeniyle) hastalıkların ve toplum sağlığını tehdit eden etmenlerin kaynağı; terör riskini arttıran ve savaş etkisini Türkiye'ye taşıyan suç kaynağı; merkezi ve yerel yönetimlerden sürekli olarak (maddi) yardımlar talep eden, ülkenin (finansal) kaynaklarını hiçbir emek harcamadan kullanan tembel ve asalak kişiler olarak görmektedirler. Bu kişilerin, olumsuz önyargıların ve ayrımcılığın başlangıcında, Suriyelilere yönelik misafirperverliğin bir sonu olması gerektiğine yönelik inanç bulunmaktadır (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 2017). Özetle, bu bağlam, Suriyelilerin, yerel toplulukların üyeleri ile yaşadıkları çatışmaların ve gerilimlerin arttığı bir bağlamdır.

Tüm bu problemler önemlidir. Ancak bu problemlerin büyük bir kısmını, farklı yönetim stratejileri ya da yapısal siyasalar kullanarak engellemek de olasıdır. Bu çalışma, bu stratejiler ve siyasalar yerine, çözümü daha karmaşık bir alana yönelmekte ve Suriyelilerin yoğunlaştıkları kentlerde yarattıkları beklenmedik, büyük ölçekli ve birbiri ile ilişkili sosyo-mekânsal etkilere odaklanmaktadır. Bu etkiler, kent içerisinde belirli noktalarda toplanma, konut yoğunluklarını artırma, yeni arazi kullanım örüntüleri ortaya çıkarma ve kentsel mekânda aşılması zor sembolik sınırlar oluşturmaz.

Mevcut planlama pratiğinin, bu sosyo-mekânsal etkiler başa çıkacak planlama araçlarının bulunmaması, etkilerin ortaya çıkardığı problemlerin çeşitlenmesine ve şiddetinin arttırmasına neden olmaktadır.

a. kent içerisinde belirli noktalarda toplanma

Suriyeliler kentsel mekânda eşit bir biçimde dağılmamaktadır. Sosyal ve kişisel kırılma noktalarının bulunması nedeniyle, Suriyeliler belirli konumlarda toplanma ve bu sayede bir öz-korunma sağlama eğilimindedir. Ancak bu eğilimlerin temel belirleyicisi, finansal kaynakların seviyesidir.

Suriyeliler, çok farklı ekonomik seviyelere sahiptir. Ortalamanın üzerinde finansal kaynağa sahip olan Suriyeliler, genel olarak, orta üst ve üst gelir gruplarının yaşadığı çevrelerde, ev satın almayı veya kiralamayı tercih etmektedir. Ancak bu grup, az sayıda üyesi bulunduğu için, herhangi bir kentsel örüntü oluş-

turma potansiyeline sahip değildir. Ortalama düzeyde finansal kaynağa sahip olan, orta gelirli Suriyeliler, yoğunlukla kayıt dışı bir biçimde Suriyeliler tarafından verilen sağlık, eğitim ve diğer sosyal hizmetlerin kümelendiği bölgelerde yerleşme eğilimindedir. Buradaki temel amaç, bu hizmetlere erişerek Suriye’de sahip oldukları yaşam standartlarını devam ettirebilme isteğidir. Bu hizmetlerin, genellikle komşuluk birimi merkezi niteliğine sahip konumlarda kümelenmeleri, bu kümelerin çevresinde Suriyelilerin baskın olduğu komşuluk birimleri yaratmaktadır. Ortalamanın altında finansal kaynağa sahip olan Suriyeliler, kiraların düşük olduğu gecekondulu alanlarına veya hisseli parselasyon sonucu oluşmuş konut alanlarına yönelmekte ve bu konut alanlarının sahiplerini kentlerin başka konumlarına doğru itmektelerdir. Bu konut alanları gündelik (ve kayıt dışı) işler bulabilecekleri çalışma alanlarına yakın olduğu için, bu alanlarda açık bir yoğunlaşma eğilimi gözlemlenmektedir. Bu gruplara ek olarak, herhangi bir finansal kaynağa sahip olmayan ve sokakta yaşayan Suriyelilerde bulunmaktadır. Hemen hemen tüm mahalleler dağılmış olan bu kişiler, yerel toplulukların desteğine rağmen çok kötü koşullarda yaşamaktadırlar.

Suriyeliler, yoğunlaştıkları kentlerde, konuta yönelik ciddi bir talep yaratmaktadırlar. Bu talep ortalama konut fiyatlarının ve kiraların artmasına neden olmaktadır. Sözgelimi, Kilis’te ortalama konut kiraları 200-300 TL/ay’dan, 700-1000 TL/aya; İstanbul’da ise 700-800 TL/aydan 1400-1500 TL/aya yükselmiştir (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 2017:67). Bu durum sadece kentliler için değil, kentsel rantların daha adil bir mekânsal dağılımını hedefleyen şehir plancıları için de bir problemdir.

b. konut yoğunluklarını arttırma

Suriyeliler kentlerin belirli konumlarında nüfus yoğunluklarını belirgin bir biçimde arttırmaktadır. Bu beklenmedik yoğunlaşma, tek bir konut biriminin birden fazla Suriyeli aile tarafından kullanılması ile ortaya çıkmaktadır. Konut birimlerinin odaları Suriyeli aileler tarafından paylaşılmakta, mutfak, banyo, tuvalet gibi birimler ortak kullanılmaktadır. Bu koşullar altında, Suriyelilerin yaşadığı konut alanlarında, gerçek nüfus yoğunlukları, nazım planlarda önerilmiş yoğunlukların çok ötesine geçmektedir. Kirayı paylaşmak, bir hayatta kalma stratejisi olarak değerli olsa da, artan nüfus yoğunlukları sosyal ve teknik servislerin eksikliğine, parkların ve çocuk oyun alanlarının yetersizliğine neden olmakta ve özellikle kamusal alanlar için, belirgin bir yaşam kalitesi problemini ortaya çıkarmaktadır.

Yaşadıkları konut alanlarındaki kamusal koşulların kötüleşmesi, Suriyelilerin kentin başka konumlarındaki kamusal alanlara yayılmasına ve bu alanları geleneksel yaşam biçimleri ile tahakküm altına almalarına neden olmaktadır. Bu koşullarda, Suriyelilerin yaşam çerçeveleri yoğun ve sınırlı büyüklükte olsa da, yaşam biçimleri tüm kente (en azından önemli kamusal alanlara) yayılmaktadır.

c. yeni kentsel kullanım örüntüleri ortaya çıkarma

Kentin belirli konumlarında nüfus yoğunluklarındaki artışlar, genellikle ticari kullanımlar biçiminde yeni kentsel kullanım örüntüleri ortaya çıkarmaktadır. Bu ticari kullanımlar kayıt dışı olsa da, Suriyeliler tarafından talep edilen ürün ve hizmetleri sundukları için Suriyeliler arasında oldukça popülerdir. Aynı nüfus yoğunluklarında gözlemlendiği gibi, bu örüntüler de, nazım planlarda öngörülen örüntüler değildir. Bu koşullar altında, Suriyelilere bağlı olarak, kentsel merkezler sistemi içerisinde yeni öğelerin ortaya çıktığını ve bu öğelerin, sahip oldukları yoğunluklar ile, işyeri-konut ilişkileri sistemini değiştirmeye başladığını söylemek olanaklıdır.

d. kentsel mekânda aşılması zor sembolik sınırlar oluşturma

Birbiri ile bağıntılı ilerleyen bu sürecin son aşamasında, yüksek düzeyde mekânsal etnik derişimin gözlemlendiği mahalleler oluşmuştur. Bu konut alanlarında yaşayan yerel topluluk üyeleri kentin başka konumlarına itildiği için, çok-kültürlülükten bahsetmek olanaklı değildir. Ayrıca Suriyelilerin diğer sosyal gruplar ile etkileşiminin az olması, yaşadıkları alanların etrafında, diğer grupların kolayca aşmasına olanak vermeyen sembolik sınırların oluşmasına neden olmaktadır.

Mersin’de ve diğer benzer kentlerde gözlemlenen ve Suriyeliler tarafından hızla gerçekleştirilen işgal ve ele geçirme süreçlerinin sosyo-mekânsal etkileri büyüktür. Suriyelilerin yoğunlaştığı bu kentlerde, Amerikan kentlerinde gözlemlenen Küçük İtalya (Little Italy) ve Çin Kasabası (Chinatown) benzeri oluşumlar ortaya çıkmaktadır. Etnik olarak giderek kapalılaşan bu konut alanlarında, kentsel bozulma ve köhneleşmenin ipuçlarını görmek mümkündür. Mülk sahipleri, bu konut alanlarında yatırım yapma niyetinde değildir. Suriyeliler ise, ne yaşam koşullarını iyileştirebilecek yatırımları mülk sahiplerinden talep edebilmekte ne de bu yatırımları kendilerinin yapmasına olanak sağlayacak maddi sermayeye sahip olabilmektedir. Bu süreçlerin beslediği sosyo-mekânsal ayrışma, kapsayıcı olamayan bu kentleri mevcut planlama prosedürleri ile idare etmenin zor olduğu yamalı bohçalar haline gelmektedir.

Bu durumda, bu kitlesel göç hareketinin kentler için, anlamanın zor olduğu yüksek değişim durumu (Braybrooke ve Lindblom, 1963:61) nedeniyle bir kentsel kriz yarattığını söylemek olanaklıdır. Bryson’a tanımladığı şekliyle sistemin idare etmeye çalıştığı bir durum için mevcut kaynakların, prosedürlerin, yasaların, yapıların ve/veya mekânizmaların yetersiz kaldığı durumlarda oluşan krizler (Bryson, 1981:181), kitlesel göçün baskısı altındaki kentler üzerinden Türkiye’nin kentsel bağlamına kolayca tercüme edilebilmektedir.

Bu kriz, Alterman’ın tanımladığı krizlerin özelliklerinin hemen hemen hepsini bünyesinde barındırmaktadır: yüksek düzeyde belirsizlikler ve sürprizler, yüksek risk ve tehditler; tahmin edilemez sistemsel ve kompleks etkiler; çözümler üzerine düşük bilgi düzeyi; sembolik düzey ve sosyal uzlaşya yönelik meydan okumalar; ve ertelemenin yüksek maliyeti nedeniyle aciliyet (Alterman, 2002:19-20).

Ancak bu kriz, kentler için pozitif fırsatlar yaratamadığı için negatif bir kriz olarak adlandırılabilir. Bu negatifiklik, daha çok yerel topluluk üyesi olan kentlilere yöneliktir. Suriyelilere bağlı olarak artan konut fiyatları ve kiralar; yükselen işsizlik oranları; yaygınlaşan ve kontrol edilemeyen suç; kamu sağlığı problemleri, bu negatifiğin kaynaklarını oluşturmakta ve yerel toplulukların üyeleri için giderek azalan bir yaşam kalitesi sorunsalı ortaya koymaktadır. Kriz terminolojisi ile ele alınırsa, belirli Türk kentlerine yönelen bu kitlesel dış göçün kronik stresi arttıran akut şok olduğunu söylemek olanaklıdır⁷.

⁷Bu kronik stresler, kentler gündelik ve döngüsel bağlamda zayıflatabilmektedir. Yüksek işsizliği, yüksek maliyetli ve yetersiz toplu taşıma sistemlerini, yüksek şiddeti, kronik yiyecek ve su yetersizliklerini bu zayıflıklara örnek vermek mümkündür. Akut şoklar, kronik streslerden farklıdır. Deprem, sel, salgın hastalıklar ve terörist saldırılar gibi kentleri tehdit eden ani ve keskin olaylardır (International Organization for Migration, 2017).

Sonuç

Suriye'den Türkiye'ye yönelen kitlesel dış göçü bir negatif kentsel kriz olarak tanımladıktan sonra, bu krizin nasıl aşılabileceğine yönelik bir tartışma yapmak kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu tartışmanın iki temel boyutu bulunmaktadır: siyasa boyutu ve planlama boyutu.

Siyasa boyutunda, merkezi ve yerel yönetimlerin Suriyelilere yönelik stratejileri bulunmaktadır. Merkezi yönetimin temel stratejisi, herhangi bir sosyal adaptasyon programına dahil etmeden, Suriyelilere vatandaşlık vermektir. Bu programlar olmadan vatandaşlık vermek, Suriyelilere belirli sorumluluklar yüklese de, onların gündelik yaşama ilişkin problemlerini çözmek için doğru bir yol gibi durmamaktadır. Gerçekte, bu strateji merkezi yönetimden Suriyelilere bir sorumluluk transferi stratejisidir. Suriyelileri geri gönderme stratejisini de, benzer bir biçimde, bir sorumluluktan kurtulma stratejisi olarak görmek olanaklıdır. Kitlesel dış göçün yöneldiği kentlerdeki yerel yönetimlerin büyük bir kısmı, hızlı büyümenin baskısı altında, şok içindedirler. Sorumluluklarının ne olduğunu ve ne yapmaları gerektiğini çok bilmemektedirler (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 2017:12). Bu belirsizlik bağlamı içerisinde, genel olarak, Suriyelilerin insani ihtiyaçlarına odaklanmakta ve onlara kamusal hizmetleri sunmaya çalışmaktadırlar (Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, 2017:46). Bu koşullar altında, Suriyelilerin koşullarını dikkate alan hassas bir siyasa yapısına ihtiyaç bulunmaktadır.

Planlama boyutunun anlaşılması ise görece zordur. Bunun temel nedeni, kitlesel dış göç süreci ile eşleşen belirsizlik ve tahmin edilemezliktir. Belirsizliğin nedenleri, yasal girişler sırasındaki kayıtların eksik ve hatalı tutulması, göç dalgasının hızı, kaçak girişler ve kentler arasında ve kent içerisinde kontrol edilemeyen yer değiştirmelerdir. Bu belirsizliklerin olduğu bir ortamda, kestirilemezlik doğal bir sonuçtur.

Bu bağlama yönelik bir planlama yaklaşımının en temelde, belirsizlik ve kestirilemezlik ile baş edebilme kapasitesine sahip olması gerekmektedir. Bu belirsizlikler, sadece, yerleşimlerin göçmenleri çekme kapasitesi, göçmenlerin giriş oranları gibi konularla ilişkili değildir. Kentlere yönelik kitlesel dış göçe izin verici olmak giderek hızlanan bir kentsel gelişme ile yüzleşmek demektir ve bu durum, konut fiyatlarındaki artış, konut taleplerinde artış, sosyal hizmetler, eğitim, sağlık, altyapı gibi kamusal hizmetlere erişimdeki sıkıntılara bağlı olarak belirsizliklerin daha da artması anlamına gelmektedir. Bu beklenmedik kentsel gelişmenin içeriği, tipi ve zamanlaması, kentlerin taşıma kapasiteleri göz önünde bulundurularak, dikkatle kontrol edilmelidir (Alterman, 2002:14-15). Ancak mevcut planlama pratiği ile, belirsizliklerin giderilmesi, kestirimlerin yapılabilmesi ve kontrollerin sağlanabilmesi mümkün değildir.

Planlama pratiğinin temel çıktısı, nazım planlardır ve planlama pratiği, kitlesel dış göçü dikkate alabilen nazım planları önerebilmelidir. Suriyelilerin Türk kentlerine gelmeye başladığı 2011 yılından bu yana, sayıları görece fazla olsa da, Suriyelileri dikkate alan herhangi bir plan veya plan kararı bulunmamaktadır. Suriyeliler ile ilgili yapılan birçok çalışmada, Suriyeliler, Türkiye'nin (en azından Mersin kentinin) kendileri ve çocukları için daha iyi koşullar sunduğu, bu nedenle, tekrar Suriye'ye dönmek istemediklerini dile getirmiştir. Bu koşullar altında, konut arzına ilişkin problemlere çözüm üreten, altyapı ve hizmet sunum problemlerini çözen, kısa ve uzun vadede yeni kentsel talepleri karşılayabilen nazım planlar hazırlanmalıdır. Ancak bu planların, görece kararlı (stabil) sistemler için önerilen planlardan farklı olması gerektiği unutulmamalıdır. Bu yeni planlar, risklerin yüksek olduğu, planlama sisteminin burgaçta (türbülans) olduğu ve normal iletişim ve koordinasyon biçimlerinin var olmadığı bir bağlamda, krizlerin yarattığı problemlere çözüm arayan, ihtiyaçları acele bir biçimde karşılayabilen ve büyük-ölçekli zorunlu değişimler ile yüzleşmesi gereken planlar olmalıdır (Alterman, 2002:23).

Böyle bir planlama aracını ortaya koyma sürecinde, kentsel dirençliliğini arttırmak planlamanın temel arayışlarından birisi olmalıdır. Kentsel dirençlilik, bir kentteki kişilerin, toplulukların, kurumların ve sistemlerin hangi kronik stresi veya akut şoku deneyimlense deneyimlesinler, hayatta kalabilme, adapte olabilme ve büyüyebilme/gelişebilme kapasitesidir (International Organization for Migration, 2017). Gelecekte, bu tarz dış göç dalgalarının artarak devam edeceğini öne süren çalışmalar nedeni ile, kentsel planlama hem kentlilere hem de dış göç ile gelenlere daha iyi gelecekler sunmak adına dirençliliği planlamanın temel kavramlarından birisi haline getirmelidir. Ancak bu tarz bir yaklaşım krizleri aşmak için fırsatlar sunabilmektedir.

Kaynakça

- Akşit, B. (1998). İçgöçlerin Nesnel ve Öznel Toplumsal Tarihi Üzerine Gözlemler: Köy Tarafından Bir Bakış, Türkiye’de İçgöç, 22-37, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Alterman, R. (2002). Planning in the Face of Crisis: Land Use, Housing, and Mass Immigration in Israel, London: Routledge.
- Braybrooke, D. ve C. E. Lindblom. (1963). A Strategy of Decision: Policy Evaluation as a Social Process, New York: Free Press.
- Bryson, John M. (1981). A Perspective on Planning and Crises in the Public Sector, Strategic Management Journal, 2, 181–96.
- International Organization for Migration. (2017). Toolbox of Migration-Related Elements for the City Resilience Strategy (Consultation Document), Migration Governance Framework, Geneva.
- İçduygu, A. (2015). Syrian Refugees in Turkey: The Long Road Ahead, Washington DC: Migration Policy Institute.
- İçduygu, A. ve Ünal, T., (1998). Türkiye’de İç Göç: Sorunsal Alanları ve Araştırma Yöntemleri, Türkiye’de İç Göç Konferansı Bolu-Gerede 1997, İstanbul: Türkiye Ekonomik Ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Keleş, R. (2002). Kentleşme Politikası, İstanbul: İmge Kitabevi.
- Lee, J. J. H., Guadango, L. ve Murillo, F. (2017). Migrants and Cities: Challenges and Opportunities, Appave, G. ve Sinha, N., (eds.) Migration in the 2030 Agenda, 85-99, Geneva: International Organization for Migration.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme, Akademik Bakış Dergisi, 30, 1-18.
- Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi. (2017). Kent Mülteciliği ve Planlama Açısından Yerel Sorumluluklar Değerlendirme Raporu, Suriyeli Yeni Komşularımız: İstanbul Örneği, İstanbul.
- Uluslararası Af Örgütü. (2014). Hayatta Kalma Mücadelesi: Türkiye’deki Suriye’den Gelen Mülteciler, Birleşik Krallık.

Göç ve Stratejik Planlama İlişkisinin “Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep ve Erzurum Belediyelerinin Ekonomik ve Sosyal Entegrasyon Sorunlarının Çözümü için Teknik Destek Projesi (EKOSEP) Kapsamında Değerlendirilmesi

Serdar M. A. Nizamoglu
Şehir Plancısı

Anahtar Kelimeler: İç Göç, zorunlu göç, stratejik planlama, koordinasyon ve sürdürülebilirlik, izleme göstergeleri

Makale; 2008 yılının ilk aylarında başlayan ve 2010 yılının başlarında tamamlanan “Diyarbakır, Şanlıurfa, Gaziantep ve Erzurum Belediyelerinin Ekonomik ve Sosyal Entegrasyon Sorunlarının Çözümü için Teknik Destek Projesi (EKOSEP)’nin sonuçlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Türkiye’de iç göç olgusuna geniş kapsamlı bir destek sunan proje göçle gelen nüfusa hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplumun üzerinde ortaklaştıkları **göç odaklı tematik bir stratejik planın** oluşturulmasını hedeflemiştir.

Proje iç-göçe odaklanmış ve yaşadıkları yerleşim yerlerinden çeşitli nedenlerle proje illerine göç etmiş nüfusun karşı karşıya kaldığı sorun alanlarının ve ihtiyaçların tespit edilmesi, göçle gelen nüfusa sunulan hizmetlerin çok yıllık bir biçimde planlanması, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütlerinin sorun saptama, planlama, uygulama ve hizmet kapasitelerinin geliştirilmesi konularını kapsamıştır.

Proje, birbirlerinden farklı göç profillerine ve farklı gelişkinlikte sivil toplum örgütlerine sahip olan Diyarbakır, Gaziantep, Erzurum, Şanlıurfa (DGES) illerinde kamu kurumları arasında ortak çalışma yapılmasının önemini ortaya koyarak, kurumlar arası koordinasyonun sağlanması konusunda çalışma platformları oluşturmuştur.

Proje kapsamında her ilde geniş kapsamlı örnekleme dayalı saha araştırmaları yapılmış, kamu kurum ve kuruluşlarının kurumsal kapasiteleri değerlendirilmiş, oluşturulan toplum merkezlerinin hizmet programları planlanmıştır. Proje illerinde gerçekleştirilen paydaş toplantılarında, hazırlanan göç odaklı eylem planı taslağı tartışmaya açılarak paydaşların görüş ve önerileri doğrultusunda zenginleştirilmiş ve nihai onay yapılmıştır.

Nihai çıktısı her ilin göç profili, kurumsal yapıları ve sivil toplum örgütlerinin kapasitelerine göre farklılıklar gösteren **göç odaklı tematik stratejik plan** üretmeyi amaçlayan proje kapsam olarak **istihdam, barınma, sosyal hizmetler, sosyal yardım, eğitim, sağlık, altyapı, ulaşım ve dezavantajlı grupları** belirleyerek bu temalar karşısında göçle gelen grubun durumu ve ihtiyaçları ile göçle gelen gruba hizmet sunan kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütlerinin kurumsal kapasiteleri ve hizmet sunum kapasiteleri değerlendirilmiştir.

Tablo 1: Göçle Gelen Nüfusun Öne Çıkan Sorun Alanları

Göçle Gelen Nüfusun Öne Çıkan Sorun Alanları	Kentsel Yaşama Katılım Sorunları
	Asgari Yaşam Standardını Karşalayamaması
	İstihdam Sorunları
	Sosyal Yardımlarla Yaşayan Nüfusun Artışı
	Kentin Taşıma Kapasitesinin Aşılması
	Sağlık Hizmetlerinde Kapsam, Nicelik ve Nitelik Sorunları
	Eğitim Hizmetlerinde Kapsam, Nicelik ve Nitelik Sorunları
	Sosyal Hizmetlerde Kapsam, Koordinasyon, Nicelik ve Nitelik Sorunları
	Barınma Olanaklarının Nitelik Sorunları
	Dezavantajlı Nüfusa (Kadın, Çocuk, Engelli) Hizmet Sunacak Kurum ve Kuruluşların Kapasite, Koordinasyon, Örgütsel Yapı, Donanım ve Danışmanlık-Rehberlik Hizmetlerinin Yetersizliği
	Genç Nüfusa Hizmet Sunacak Kurum ve Kuruluşların Kapasite, Koordinasyon, Örgütsel Yapı, Donanım ve Danışmanlık-Rehberlik Hizmetlerinin Yetersizliği

Kaynak: EKOSEP Göç Odaklı Stratejik Plan Çalışmalarından Geliştirilmiştir, 2019.

Diğer taraftan göç odaklı stratejik eylem planı (SEP) dokuz ana yaklaşım belirlemiş ve hazırlanacak olan SEP'in i. Planlar Arasında Tutarlılık/Bütünleşik Planlama Politikaları, ii. Yerel Kalkınma, iii. Kentleşme Politikasında Dezavantajlı Gruplar Lehine Pozitif Ayrımcılık, iv. Alana Özgül Politika ve Stratejiler, v. Sosyal Uyum, vi. Katılım, vii. Koordinasyon, viii. Sürdürülebilirlik, ix. İzleme ve Değerlendirme konularında stratejiler geliştirmesi gerektiği ortaya konulmuştur.

Hazırlanan stratejik eylem planları belirlenen yaklaşım doğrultusunda;

1.Göç konulu stratejik planlama çalışmaları **Planlar Arasında Tutarlılık/Bütünleşik Planlama Politikaları** geliştirmeyi hedeflemeli ve ulusal, bölgesel, yerel kalkınma planları ile uyumlu ve bu planların stratejileri ile tutarlı planlama politikaları üretmelidir.

Bu kapsamda SEP **Ulusal Düzeyde** ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda gerçekleştirilecek dönüşümleri bütüncül bir çerçevede ortaya koyan temel bir politika dokümanı olan **Dokuzuncu**

Kalkınma Planı'nın¹ (2007-2013) yaklaşımı ile uyumlu bir biçimde hazırlanmıştır. Ayrıca, **Bölgesel Düzeyde** çok sektörlü, sürdürülebilir insani kalkınmaya dayalı entegre bir bölgesel kalkınma projesi olan ve tarım, sanayi, ulaştırma, eğitim, sağlık, kırsal ve kentsel altyapı yatırımlarını içeren **GAP**'ın temel yaklaşımları ile tutarlı bir birliktelik içermiştir.

Göç olgusunun izlenen Bölgesel Kalkınma Politikaları ile yakından ilişkisi olduğu kadar bölgede göçü etkileyen diğer unsur ise bölgedeki güvenlik sorunudur.

Bölge kalkınma stratejilerinin kırsal kökenli göç üzerinde belirleyici etkisi olduğu bilinmektedir. Ancak, bölgesel kalkınma politikalarından birisi olan GAP uzun yıllardır devam eden bir proje olmasına rağmen, kırsal kalkınma ve istihdam konularında bölgede beklenen düzeyde bir etki yaratamamıştır. Bu nedenle gerek Kalkınma Planları gerekse GAP Eylem Planının göç ile ilişkili stratejileri irdelenerek, EKOSEP Stratejik Eylem Planının yaklaşımı geliştirilmiştir.

2.Göç odaklı stratejik eylem planı Yerel Kalkınma'ya odaklanmalı ve **Yerel Düzeyde** hazırlanmış **İl Kalkınma** planlarının politikaları ile uyum içerisinde olmalıdır. İl Bütününde, Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejilerine uyumlu bir biçimde Kırsal Kalkınmanın sağlanmasına önem vermek ve tarımsal yapıda hızlanan dönüşümün yarattığı ekonomik kaynaklı göç baskısını azaltmaya yönelik kırsal kalkınma proje ve faaliyetlerine çerçeve oluşturmak gerekmektedir.

Kent Bütününde tarım, sanayi, turizm ve hizmetler sektörlerinde, sektörel gelişme planlarına dayalı ve yerel aktörlerin bütün kesimlerini kalkınma sürecine katan iyi yönetim modellerini hayata geçiren bir gelişme stratejisinin izlenmesi gerekmektedir.

Kamunun hizmet ve servis sunumunun iyileştirilmesinin yanı sıra göçle gelen nüfusun en önemli sorunlarından olan barınma sorununun çözümüne yönelik politikalar üretmek ve aşırı yoğun kentleşmenin yarattığı kentsel mekânın sağlıklılaştırılması, iyileştirilmesi ve dönüştürülmesine yönelik politikaların geliştirilmesine yön vermelidir. Ayrıca, göç nüfusunun yoğun olarak yaşadığı mahallelerin kentsel altyapı, ulaşım, hizmetler ve servis sunumlarının iyileştirilmesine öncelik verilmelidir.

3.Kentleşme Politikasında Dezavantajlı Gruplar Lehine Pozitif Ayrımcılık göç odaklı stratejik eylem planlarının dikkate alması gereken bir unsurdur. Bu nedenle hazırlanan **SEP, kentsel yerleşik alanda göçle gelen nüfusun oluşturduğu mahallere kamusal hizmet ve servis sunumuna öncelik veren ve mevcut yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedefleyen Öncelikli/Acil Eylem Planlarına dayalı Kentleşme Politikalarının üretilmesine öncelik vermelidir.**

4.Alana Özgü Politika ve Stratejiler geliştirilmelidir. Bu kapsamda SEP, DGES illerinin özgünlüklerini dikkate alarak hazırlanmış ve stratejik plana yansımıştır. Her ne kadar, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa kentleri aynı bölge içerisinde kalsalar da sivil toplum örgütlerinin gelişkinlik düzeyleri, toplumsal katılım, göçle karşılaşma biçimleri ve mekânsal yapının karakteri dikkate alındığında önemli farklılıklar taşımaktadır. Bu nedenle SEP bu özgünlükler ışığında kentlerin güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmiş, tehditleri ve fırsatları analiz ederek göç nüfusunun niteliğine uygun politika ve stratejiler geliştirmiştir.

¹EKOSEP projesinin uyguladığı dönemde yürürlükte olan Kalkınma Planı

5.Sosyal Uyum göç odaklı stratejik eylem planlarının önem vermesi gereken diğer bir konu olarak ele alınmıştır. SEP’lerde ağırlıklı kırsal alandan göçle gelen nüfusun kentte karşı karşıya kaldığı **sosyal dışlanma yerine sosyal içermeyi sağlayacak politikaların geliştirilmesi ve sosyal uyum stratejilerinin belirlenmesi** gerekmektedir. Bu kapsamda SEP sosyal dışlanmanın türleri olan Ekonomik, Mekânsal ve Politik Dışlanmaya karşı politikalar üretmeli, toplumsal bütünleşmeyi sağlayabilecek sosyal politikalar ortaya koyabilmelidir.

6.Katılım göç odaklı eylem planlarının hazırlanmaları sırasında ve sonrasında uygulanabilirliklerini sağlamada ve oluşturulan göstergelerin izlenmesinde en önemli konuyu oluşturmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda SEP, kamusal alanda hedeflediği dönüşümü açık biçimde ortaya koyabilmeli ve paydaşları ile tartışmaya açabilmelidir. İlin ve Kentin bütünleşik alanını oluşturan mekânın, sosyal yapının ve ekonominin göçle gelen nüfus özelinde gelecekte nasıl biçimlenmesi gerektiğine ilişkin kararları sürecin aktörleri ve paydaşları ile birlikte alınabilmesini sağlamalıdır. Bu nedenle göçle ilişkili bütün paydaşların:

- Ulusal ve yerel Kamu kurum ve kuruluş temsilcileri, (Valilik, Belediye yönetim kademe-leri ve ilgili müdürlükleri)
- Bölgesel Kurum ve Kuruluşları, (GAP, TEAŞ, Kalkınma Ajansları, DSİ, Karayolları, Be-lediye Birlikleri gibi)
- Meslek Odaları ve Konfederasyonlar, (TMMOB, Tabipler Odası, TOBB, TZOB gibi oda-lara ve TESK gibi konfederasyona bağlı yapı temsilcileri)
- Sendikalar, (Sağlık, Eğitim ve Sosyal Hizmet sektöründe çalışan sendikalar ile İşçi/İşve-ren sendikaları)
- Dernekler, (Kadın, çocuk, gençlik, engelli vb.)
- Meslek Dernekleri ve İdareler, (İş adamları ve işçi dernekleri, Küçük Sanayi ve Organize Sanayi Müdürlükleri)
- Üniversiteler
- Yerleşik kentli nüfus/süreçten olumlu etkilenenler, olumsuz etkilenenler
- Kent meclislerinin temsilcileri (Belediye Meclisleri, İl Genel Meclisleri, Kent Konseyi, Mahalle Meclisi)
- Faydalanıcılar (Göçle gelen nüfus)

Karar alma süreçlerine katılımlarını sağlamaya yönelik platformlar oluşturulmalı ve geniş katılımlı karar alma süreçleri işletilmelidir.

EKOSEP projesi, DGES illeri için Kamu kurum ve kuruluşlarının mevcut ve gelecekte hizmet su-num kalitesi ile etkinliğinin planlamasında kolaylaştırıcı rol oynayacak olan Göç Odaklı Stratejik Eylem Planının (SEP) katılımcı, değerlendirilebilir ve ölçülebilir kriterlere dayanan bir yöntemle geliştirilmesini ve projenin sürdürülebilirliğinin sağlanmasını temin etmeyi amaçlamıştır.

KENTSEL ALT YAPI		EĞİTİM		SAĞLIK		İSTİHDAM		SOSYAL HİZMETLER	
İçme Suyu, Kanalizasyon ve Katı Atık	İller Bankası Genel Müdürlüğü	Eğitime Erişim	Milli Eğitim Bakanlığı/ İl Millî Eğitim Müdürlüğü	Sağlık Hizmetlerine Erişim	Sağlık Bakanlığı	Sosyal Güvenlik	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sosyal Yardım	Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
	Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü		İl Özel İdaresi		Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı		Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü /Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü		
Elektrik Dağıtım	Çevre ve Orman Bakanlığı, Atık Yönetimi Daire Başkanlığı	Temel Eğitim	Belediyeler	Sağlık Hizmetleri	İl Millî Eğitim Müdürlüğü	İstihdam Oluşturucu Çalışmalar	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Destekleyici ve Konuyucu Hizmetler	Sosyal Yardım
	Belediyeler	Millî Eğitim Bakanlığı/ İl Millî Eğitim Müdürlüğü	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı İl Müdürlüğü		Belediyeler		Türkiye İş Kurumu/ İş- Kur İl Müdürlüğü		Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü/ Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü
Doğalgaz	Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ	Meslek ve Beceri Kazandırma Eğitimi	Belediyeler	Sağlık Hizmetleri	İl Özel İdaresi	Çocuk İşçiliği	Hazine Müsteşarlığı	Kültürel ve Sportif Aktiviteler	Aile ve Sosyal Araştırmalar Kurumu
	Elektrik Dağıtım Şirketleri (İşletme Müdürlükleri)		Türkiye İş Kurumu		Sağlık Bakanlığı		Belediyeler		Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı (gıda sağlığı)
Ulaşım	BOTAŞ	Eğitime Erişim	Belediyeler	Çevre Sağlığı	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	Çocuk İşçiliği	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, KOSGEB	Reberlik ve Danışmanlık Hizmetleri	Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü
	Belediyeler		Belediyeler		Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı		Belediyeler		Belediyeler
Ulaşım	Dağıtım Şirketleri	Eğitime Erişim	Belediyeler	Çevre Sağlığı	İl Millî Eğitim Müdürlüğü	Çocuk İşçiliği	Millî Eğitim Bakanlığı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü	Kültürel ve Sportif Aktiviteler	Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü /Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü
	Karayolları Genel Müdürlüğü/ Bölge Müdürlüğü		Belediyeler		Millî Eğitim Bakanlığı, İl Millî Eğitim Müdürlüğü		Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü		Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü
Ulaşım	Belediyeler	Eğitime Erişim	Belediyeler	Çevre Sağlığı	Belediyeler	Çocuk İşçiliği	Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü	Kültürel ve Sportif Aktiviteler	Belediyeler
	İl Özel İdaresi		Belediyeler		Sosyal Yardım		Belediyeler		Belediyeler

Şekil 2: Göçle Gelen Nufusa Hizmet Sunan Kurum ve Kuruluşlar

7.Koordinasyon göç odaklı stratejik eylem planlarının en fazla zorlandığı alanı oluşturmaktadır. Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşlarının birlikte iş yapma deneyimlerinin sınırlı olmasının yanı sıra sivil toplum örgütleri ile birlikte iş yapma alışkanlıklarının olmaması tematik stratejik planların uygulama süreçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. SEP, DGE illerinde göçle gelen nüfusa hizmet sunmakla sorumlu kılınmış kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun sağlanması, hizmet çakışmalarının engellenmesi, hizmet açıklarının belirlenerek kapatılması ve sivil toplum örgütleri ile birlikte iş yapılmasının olanaklarını ortaya koymuş ve süreci çok yıllık bir biçimde planlayarak tarafların üzerinde uzlaştığı bir çerçevenin oluşmasını sağlamıştır.

8.Sürdürülebilirlik göç odaklı eylem planlarının hazırlanmaları sonrasında sürdürülebilirliklerinin sağlanması güvence altına alınmalıdır. Ancak çok yıllık bir biçimde hazırlanan stratejik eylem planları Türkiye’nin hızlı değişen politik ortamı, kurumsal yapıların değişen sorumluluk alanlarının yarattığı yeni aktörlerin SEP’i benimsememesi gibi nedenlerle sağlanamamaktadır. Bu durum göç gibi önemli bir soruna müdahaleyi sınırlandırmakta ve karşı karşıya kalınan sorunun büyüklüğü ile uyumlu olmayan sınırlı bir çerçevede görev ve sorumluluk üstlenilmesine neden olmaktadır.

EKOSEP deneyiminde ise SEP, İl ve kent düzeyinde göç sorunu ile karşı karşıya kalan kesimlerin ihtiyaçlarını gözeterek bir yaklaşımla sürdürülen kamusal hizmet sunumunda görev ve hizmet çakışmalarını en aza indirmeyi amaçlayarak, kamu kaynaklarının israfını ve etkin hizmet sunumunu zorlaştıran koordinasyon sorunlarının aşılmasının araçlarından birisi olmayı hedeflemiştir. SEP ile oluşturulması tasarlanan **Kurumsal Çerçeve**; en temelde göç eylem planının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesine odaklanmış, Merkezi Hükümet ile Belediyeler arasında geliştirilecek olan iş birliğine dayalı koordinasyonun sürdürülmesi ve SEP’in izleme/değerlendirme/geri bildirim faaliyetlerinin gerçekleştirileceği yapı olarak tasarlanmıştır.

9.İzleme ve Değerlendirme stratejik eylem planlarının kaçınılmaz bir bileşenidir. Göç odaklı stratejik eylem planlarının en fazla zorlandığı noktalardan birisi olan izlenebilir göstergelerin oluşturulması sorunu günümüzde de halen aşılması gereken sorun alanlarından birisini oluşturmaktadır. EKOSEP göçle gelen nüfusun mevcut durumuna ait göstergelerin oluşturulmasına özel önem vermiş ve saha araştırması sonuçlarından da yararlanarak göç grubuna ait izleme göstergelerini geliştirmiştir. Diğer taraftan ulusal veri ağından da yararlanılarak DGE illerini birbirleri ile karşılaştırmaya olanak sağlayan kentsel göstergeler elde edilmiş ve yorumlanmıştır. Ayrıca izleme ve değerlendirme sistemi tanımlanarak SEP’in gözden geçirme süreçleri tanımlanmıştır.

Göstergeler

“Göç Odaklı Stratejik Eylem Planı”nın oluşturulmasında da yararlanılan saha araştırmaları aynı zamanda kentlerin birbirleri ile karşılaştırılmasında da yardımcı olabilecek göstergelerin elde edilmesini sağlamıştır.

Göstergeler;

- Demografik Göstergeler ve Göç Göstergeleri
- Eğitim Göstergeleri
- Hane Ekonomisi Göstergeleri
- İstihdam Göstergeleri
- Sosyal Yardım Göstergeleri
- Yoksulluk Göstergeleri

Başlıkları altında ayrıntılandırılmış ve DGES İllerine göçle gelen nüfusunun mevcut durumunu ortaya koyan göstergelerin elde edilmesi sağlanmıştır.

Göstergeler aşağıda tanımlanan içeriklerde edilmiş ve stratejik eylem planının faaliyetlerinin geliştirilmesinde kullanılmıştır.

- Hane üyelerinin ve kişilerin sosyo-ekonomik ve demografik profilleri (yaş, cinsiyet, eğitim, istihdam, medeni durum, sosyal güvence sahipliği, sağlık göstergeleri, hane özellikler ve refah göstergeleri vs.),
 - Göç ile gelenlerin hane ve birey bazında sosyo-ekonomik ve demografik profilleri (yaşa, cinsiyete, eğitime, iş sahibi olup olmama durumuna, medeni duruma, sosyal güvenliğe sahip olup olmama durumuna, bir ev içinde bulunan işsizlerin sayısına, bir evde yaşayan insanların sayısına, gelir düzeyine, vs. göre),
 - Yaşanılan yerlere göre göç (köyden şehre, şehirden şehre, ilçelerden şehre),
 - Göç etme sebepleri (ekonomik sebepler ile, aile üyelerine bağlı olarak, güvenlik sebepleri ile, evlilik nedeni ile, vs.),
 - Göç etmeden önce ve göç ettikten sonra, göç ile gelenlerin sosyo-ekonomik koşullarının değerlendirilmesi,
 - Genelde bir şehirde yaşamamanın getirdiği tatmin düzeyi – şehirde yaşamaya devam etme konusunda isteklilik,
 - Sosyal olarak topluma dahil olma – sosyal faaliyetlere katılma (spor, kültürel faaliyetler, vs.),
- Bu göstergelerin yanı sıra, göç ile gelenler ile kentin yerlilerin temel hizmetleri alırken karşı karşıya kaldıkları sorunlar hakkında da aşağıda yer alan başlıklarda göstergeler elde edilmiştir.
- Sosyal hizmetler (ev içinde bir yaşlının, engellinin, çocuğun özel bakım ihtiyacı, servis sağlayıcılardan veya Sivil Toplum Örgütlerinden alınan herhangi bir ayni veya nakdi yardımın olup olmadığı, ayni veya nakdi yardım alma ihtiyacı);
 - Eğitim (okur yazarlık oranı, mesleki eğitim ihtiyacı, çocukların gittikleri okul tipi ve yeri, okula gitmeme sebepleri, okula hangi vasıtalarla gidildiği, vs.);
 - Sağlık (sosyal güvenceye sahip olup olmamak, kentsel sağlık tesislerine katılma oranı, bir sağlık kurumunu ziyaret etme sıklığı, bir sağlık kurumunu ziyaret etmeme sebebi, vs.);
 - Barınma (evin kalitesi, evin büyüklüğü, ısınma sistemi, evin içinde tuvalet ve mutfakın olup olmadığı, vs.);
 - Altyapı (elektrik kalitesi, içme suyuna erişim, kanalizasyon sisteminin varlığı);
 - Ulaşım (ulaşım araçları (otobüs, tren), yol kalitesi vs.);
 - Barınma, giyim, ısınma ve yemek gibi temel ihtiyaçları karşılamada, elde edilen gelirin yeterli olup olmaması,
 - Temel hizmetler göz önüne alındığında tatmin seviyesi,
 - Hizmet sağlayıcılardan beklentiler,
 - Göçe ve göçle gelenlere karşı tutumlar.

EKOSEP Saha Araştırması - Önemli Göstergeler								
		Gaziantep	Şanlıurfa	Erzurum				
Demografik Göstergeler								
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü	kişi	4.8	5.42	4.7				
0 - 20 Yaş Grubu Nüfusun Oranı	%	48.8	53.5	42.2				
Medyan Yaş	yıl		19	24				
Göç Göstergeleri								
Kent merkezi dışından göç ile gelmiş hanelerin oranı	%	56.8	40.5	41.6				
Kent merkezi dışından göç ile gelmiş nüfusun oranı	%	31.6	24	30.4				
Hanehalkının Kökeni Köy Olanlar	%	33.9	21.8	17				
İl bütününden Alınan Göç Oranı	%	44.8	84.4	68				
Hanehalkı Nüfusunun Doğum Yeri	%	68.1	95.5	90.7				
Göç Nedeni	Ekonomik Nedenli	%	37.7	41.62	42.14			
	Bireysel Faktörlü ve Ailevi Nedenli	%	59.5	51.57	49.61			
	Güvenlik Nedenli	%	0.29	0.17	1.67			
	Kan Davası/Töre/Namus	%	0.19	0.79	-			
	Doğal Afetler Nedeniyle	%	-	0.35	1.67			
Göç Edilen İlin Tercih Edilme Sebepleri	Ekonomik Nedenli	%	56.5	50.7	44			
	Bireysel Faktörlü ve Ailevi Nedenli	%	22.5	18.3	44.8			
	Sosyal Bağlar	%	12.6	10.7	2.5			
	Güvenlik Nedenli	%	0.8	0.6	0.4			
	Doğal Afet ve Çevresel Faktörler Nedeniyle	%	5.8	14.4	2			
Eğitim Göstergeleri								
Okuma-yazma bilmeyen	% E K E K E K	7.2	21.4	9.3	32.6	4.2	17.6	
		14.2		20.6		11		
6 - 15 Yaş Okuma-yazma bilmeyen	% E K E K E K	9.7	9.9	9.9	12.3	6.5	9	
Ortalama Eğitim (Yıl)	Yıl		5.5		5.26		6.92	
Okul dışında bir kursa katılım oranı	% E K E K E K	9.4	10.5	10.4	9.5	14.7	14.6	
Katılım sağlanan kurs tipi	Okuma yazma kursu	%	2.6	6.2	2.1			
	Mesleki beceri	%	19.8	17.1	16			
	Yabancı dil	%	5.1	4.1	3.4			
	Dershane	%	32.1	28.2	37.5			
	Bilgisayar kursu	%	9.1	11.9	13.7			
	Hobi amaçlı kurslar	%	7.1	3.6	8			
	Kuran kursu	%	15.2	14.9	7.5			
Okula devamsızlık oranı	% E K E K E K	4.5	3.2	4.4	3.5	3.7	4.1	
Devamsızlık nedeni	Mevsimlik Tarım İşçisi	%	25.5	16.9	43.6			
	Okula karşı ilgisizlik	%	31.4	28.8	41			
	Hastalık	%	23.5	25.4	7.7			
Okul çağında olan nüfusun okula gitmeme nedeni	Başarılı değil/okumak istemiyor	% E K E K E K	42.9	34.4	42.4	22.2	37.7	23.1
	Kız çocuğu olduğu için	% E K E K E K	-	19	-	36.9	-	36.5
	Maddi imkan yok	% E K E K E K	45.4	26.1	38.9	17.7	37.7	17.3
Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri								
Sağlık Güvencesi Olmayanlar	% E K E K E K	37.6	33.2	26.4	23.8	16.1	12.8	
		35.4		25.2		14.4		
0 - 6 Yaş Sosyal Güvencesi Olmayan Nüfus	%	36.6	28.7	16.2				
6 - 15 Yaş Sosyal Güvencesi Olmayan Nüfus	%	34.8	22.3	13.9				
16 - 25 Yaş Sosyal Güvencesi Olmayan Nüfus	%	47.6	32.8	17.2				
Sürekli Bakım Gerektiren Hastalığı Olan	%	8.7	5.5	6.4				
Fiziksel Engelli Nüfusun Oranı	%	2	1.8	1.3				
Zihinsel Engelli Nüfusun Oranı	%	0.6	0.5	0.7				
Yeşil Kart Sahibi Nüfus	%	13.6	27.7	17.8				
Nüfus Cüzdanı Olmayan Nüfus	%	0.3	0.4	0.2				
Cinsiyete göre Nüfus Cüzdanı Olmayan Nüfus	% E K E K E K	0.4	0.3	0.3	0.5	0.2	0.3	
0 - 6 Yaş Grubunda Nüfus Cüzdanı Olmayan Nüfus	% E K E K E K	1.6	1	1.8	0.7	1.9	3.2	

HANEHALKI ve BİREYSEL GÖRÜŞME SONUÇLARINA GÖRE

		EKOSEP Saha Araştırması - Önemli Göstergeler (Tablonun Devamı)						
		Gaziantep		Şanlıurfa		Erzurum		
HANEHALKI ve BİREYSEL GÖRÜŞME SONUÇLARINA GÖRE	Gelir Göstergeleri							
	Aylık Harcama (YTL - medyan değer)	TL	628.11	648.45	965.02			
	Aylık Harcama /kişi (kira hariç)	TL	136.19	124.31	190.83			
	Tüketim Kalıpları I. Grup*	Endeks Ortalaması	4.1	4.01	4.48			
	Tüketim Kalıpları I - Tümüne Sahip Olan Haneler	%	46.9	49.7	67.5			
	Tüketim Kalıpları I - Hiçbirine Sahip Olmayan Haneler	%	0.2	1.7	0.5			
	Çamaşır Makinasına Sahip Olmayan Haneler	%	8.4	15.8	5.3			
	Tüketim Kalıpları II. Grup**	Endeks Ortalaması	1.09	1.2	1.02			
	Temel İhtiyaçları Karşılama Zorluk	%	77.9	70.6	62.3			
	Özel Araç Sahibi Olmayanlar	%	79.8	78.8	72.9			
	Kredi Kartı Olmayanlar	%	54.8	65.4	53.7			
	Cep Telefonu Olmayanlar	%	6.8	8.1	7.6			
	Hanenin Ekonomik Durumunu Kötü Olarak Algılayanlar	%	41.2	40.6	26.6			
	Konut Göstergeleri							
	Elektrik Tesisatı Olmayan Haneler	%	0.9	0.6	0.6			
	Su Şebekesi Olmayan Haneler	%	0.9	0.6	1.5			
	Kanalizasyon Bağlantısı Olmayan Haneler	%	1	0.7	3.6			
	Soba ile Isınan Haneler	%	77.7	76.5	36			
	Telefon Bağlantısı Olmayan Haneler	%	66.9	68.8	63			
	İnternet Bağlantısı Olmayan Haneler	%	86	87.8	76.3			
	Mutfağı Konut İçinde Olmayan Haneler	%	8.4	7.5	4.1			
	Banyosu Konut İçinde Olmayan Haneler	%	14.2	7.2	5.5			
	Tuvaleti Konut İçinde Olmayan Haneler	%	9.6	5.7	5.4			
	Müstakil Ev/ Gecekonuda Yaşayan Haneler	%	70.2	46.7	29.3			
	Oturulan Konutu Tapusuz Olanlar	%	5	6	3.5			
	Kirada Oturanlar	%	30.9	27.5	31			
	Oda sayısı 2 ve daha az olan konut sayısı	%	41.8	24.9	29.3			
	Konut büyüklüğü 100 m2'den küçük olan Haneler	%	51.7	28.3	26.3			
	İstihdam Göstergeleri							
	Aktif Nüfusun İşgücüne Katılım Oranı (16-65 Yaş)	%	40	6.6	54.2	3.7	53.25	6.7
			23.5		29.5		29.6	
	Çocuk işçiliği	%	3		1.4		0.7	
	16 - 35 İşgücüne Katılım Oranı	%	35		27		27.15	
	Kayıt-dışı Çalışma Oranı	%	51.5		60.8		30.9	
	Hanehalkı Nüfusunun Yaptığı İş Koluna Göre Dağılımı	Memur	%	6.3	10		23.5	
		İşçi	%	51.4	38.5		25.9	
		Büro Elemanı	%	0.9	1.7		2.8	
		Küçük Esnaf/Zanaatkar	%	11.5	12.5		14.1	
		İşveren/Tüccar	%	0.9	0.3		0.5	
		Mevsimlik İşçi	%	0.5	15.5		0.9	
		Profesyonel/Serbest Meslek Sahibi	%	6.7	4.7		6.2	
		Düzensiz ve Vasıfsız İşler	%	10.6	13.8		10.8	
		Çiftçi	%	4.2	2.5		7.9	
		Ücretsiz Aile İşçisi	%	0.9	0.2		0.2	
	Sosyal Yardım Göstergeleri							
Yardımların Oransal Dağılımı	Yakacak Yardımı Alan Hane Oranı	%	8.0	5.8		12.2		
	Gıda Yardımı Alan Hane Oranı	%	3.7	2.5		2.8		
	Giyim Yardımı Alan Hane Oranı	%	1.5	1.1		1.0		
	Nakit Yardımı Alan Hane Oranı	%	4.4	3.8		2.3		
	İş Bulma Yardımı Alan Hane Oranı	%	2.8	3.0		1.4		
	Eğitim Yardımı Alan Hane Oranı	%	2.2	2.1		1.9		
	Sağlık Yardımı Alan Hane Oranı	%	1.4	1.5		1.0		
Yardımların Alındığı Kurumlara Göre Dağılımı	Akraba/Tanıdık/Hemşeriden Yardım Alan	%		28.9		17.6		
	Belediye	%		1.9		24.7		
	Valilik/Kaymakamlık	%		8.8		23.5		
	Vakıf/Dernek	%		41.4		18.7		
	Diğer	%		4.4		8.5		
	Birden Fazla Kurumdan Yardım	%		14.6		7.1		

* (Tv. buzdolabı.ç. Makinesi. E süpürgesi. ve Fırınlı Ocak)

** (Bilgisayar. B.Makinası. DVD-VCD Oynatıcı. Klima. Güneş Enerjisi. Mikrodalga Fırın)

EKOSEP Saha Araştırması - Önemli Göstergeler		Diyarbakır	
Demografik Göstergeler			
Ortalama Hanehalkı Büyüklüğü		6.18	
Göç Göstergeleri			
Kent merkezi dışından göç ile gelmiş hanelerin oranı		94.1	
İl bütününden Alınan Göç Oranı		73.4	
Hanehalkı Nüfusunun Doğum Yeri		78.5	
Göç Nedeni	Ekonomik Nedenli	45.7	38.2
	Bireysel Faktörlü ve Ailevi Nedenli	29.7	18.2
	Güvenlik Nedenli	24.45	43.3
	Kan Davası/Töre/Namus	0.15	0.2
	Doğal Afetler Nedeniyle	0.05	0.1
Eğitim Göstergeleri			
Okuma-yazma bilmeyen		E	K
		16.0	36.1
		24.9	
Okul dışında bir kursa katılım oranı		E	K
		8.0	3.1
Katılım sağlanan kurs tipi	Okuma yazma kursu	0.1	
	Mesleki beceri	23.6	
	Yabancı dil	0.5	
	Dershane	59.6	
	Bilgisayar kursu	-	
	Hobi amaçlı kurslar	11.7	
	Kuran kursu	4.5	
Okul çağındaki nüfusun okula gitmeme nedeni	Başarılı değil/okumak istemiyor	E	K
		26.7	20.3
	Kız çocuğu olduğu için	E	K
		-	25.9
	Maddi imkân yok	E	K
		46.9	49.5
Sağlık ve Sosyal Güvence Göstergeleri			
Sağlık Güvencesi Olmayanlar		15.9	
Fiziksel Engelli Nüfus Oranı		1.9	
Zihinsel Engelli Nüfus Oranı		0.5	
Yeşil Kart Sahibi Nüfus		43.4	
Gelir Göstergeleri			
Aylık Harcama (YTL - medyan değer)		1137,14*	
Aylık Harcama /kişi (kira hariç)		216,07**	
Hanenin Ekonomik Durumunu Kötü Olarak Algılayanlar		64,7***	
Konut Göstergeleri			
Elektrik Tesisatı Olmayan Haneler		0	
Su Şebekesi Olmayan Haneler		0.4	
Kanalizasyon Bağlantısı Olmayan Haneler		1.6	
Soba ile Isınan Haneler		79.1	
Mutfağı Konut İçinde Olmayan Haneler		5.2	
Banyosu Konut İçinde Olmayan Haneler		6.8	
Tuvaleti Konut İçinde Olmayan Haneler		8.6	
Müstakil Ev/ Gecekonuda Yaşayan Haneler		47.1	
Oturlan Konutu Tapusuz Olanlar		32.6	
Kırada Oturanlar		32.9	
Konut büyüklüğü 100 m2'den küçük olan Haneler		51.4	
İstihdam Göstergeleri			
Hanehalkı Nüfusunun Yaptığı İş Koluna Göre Dağılımı	Memur	3.2	
	Mevsimlik İşçi	8.6	
	Çiftçi	2.2	
Sosyal Yardım Göstergeleri			
Yardımların Oransal Dağılımı	Yakacak Yardımı Alan Hane Oranı	19.4	
	Gıda Yardımı Alan Hane Oranı	13.1	
	Nakit Yardımı Alan Hane Oranı	15.8	
Yardımların Alındığı Kurumlara Göre Dağılımı	Akraba/Tanıdık/Hemşeriden Yardım Alan	7.8	
	Belediye	17.8	
	Valilik/Kaymakamlık	62.1	
	Vakıf/Dernek	3.9	
	Diğer	8.4	

1990-1999 yılları arasında Diyarbakır Kentinin aldığı göç oranı

* Ortalama gelir, ** Kira dahil, *** Alt, üst, orta gelir grupları birlikte

Kaynak: EKOSEP, Gaziantep, Şanlıurfa, Erzurum, Diyarbakır SEP Raporları, 2009

EKOSEP projesi göstermiştir ki;

- EKOSEP Projesinin kurgulanış amacının temelinde her ne kadar “sosyal hizmetler” ön plana çıkmış gözükse de; Proje 5, 10 ve 20 yıllık nüfus kestirimlerine dayalı olarak gelecekteki hizmet arzının belirlenmesi, Kentin mevcut hizmet düzeyinin –eğitim, sağlık, sosyal hizmetler ve altyapı- belirlenerek haritalanması, Mevcut ve gelecekteki işgücü yapısının belirlenmesi, Hizmet sağlayıcı kurumsal yapının analiz edilmesi konularını da kapsamıştır. Bu açıdan göçle gelen nüfusun karşı karşıya kaldığı sorunların çözümü sadece sosyal hizmetler odaklı yapılamayacağı açıktır. Sorun, göçle gelen nüfusun kent yaşamına ekonomik ve sosyal entegrasyonu sorunu olarak ortaya konulmalıdır. Bu nedenle tartışma aslında izlenen kentleşme politikasının da tartışılmasına ait olmalıdır.
- Alanda sürdürülen çalışmalar sırasında gözlemlenen önemli unsurlardan birisi de Belediyelerin sorunun farkında olmadığıdır. Klasik imar planı yaklaşımı ile ele alınan gecekondulu mahalleleri, belirsiz bir gelecekte uygulanacak “kentsel dönüşüm projelerinin” konusu olarak kalmakta, mevcut servis ve hizmet açıkları ise plan üzerinde gösterilen notasyonlar ve istatistikler içerisinde çözülmüş görünmektedir. Belediyelerin bütçelerinden ayırdığı sınırlı miktarda kaynaklarla ve doğru önceliklendirilmemiş projelerle sahada yaşanan sorunların aşılabileceği de görülmektedir. Ancak, kentsel yoksulluğun mekanla ilişkisi olduğu ve mekânsal ayrışmaya yol açtığı bilinmektedir.
- Ayrıca, sosyo-ekonomik olarak dışlanan kesimlerin, mekânsal dışlanma ile de karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. DGES illerinde sürdürülen çalışmalar ile paydaşların ve ilişkili kurum/kuruluşların projeye olan duyarlılığı arttırılmış ve insan kaynağında kapasite artışı sağlanmış olsa da ne ana faydalanıcı olan Belediyelerde, ne de Valilikler özelinde sorun görünür kılınamamıştır. Göçle gelen nüfus, DGES kentlerinin mekansal alanının nerede ise yarısını kapsasa da Belediyelerin ilgili birimlerinin yasal sorumlulukları ve görev tanımları içerisinde yer almamakta, Göç Eylem Planında tanımlanan faaliyetler Belediye ve İl Özel İdarelerinin kurumsal Stratejik Planları içerisinde sınırlı ölçüde yer almaktadır. İlgili kurumların sürdürdüğü sosyal yardımlarda ise zaman zaman siyasi kaygıların öne çıktığı, görev çakışmalarının olduğu ve koordinasyon zaafının hizmetlerin yaygın bir kesime ulaşmasının önünde engel olduğunu ortaya koymaktadır.
- Göç birçok bileşeni etkilemektedir. Göçle gelen nüfusun yaşam standartlarının iyileştirilmesi; eğitim, sağlık ve hizmetlere ulaşmalarının güvence altına alınması, dezavantajlı ve incinebilir gruplara özel önem gösterilmesi gibi konularda göçle gelen grubun düzenli izlenmesi gerekmektedir.
- Hazırlanan göç eylem planları projenin başlangıcında kurumlararası iş birliğini sağlamış olsa da ilerleyen yıllarda değişiklik gösteren politik atmosfere de bağlı olarak kırılğan bir yapı göstermekte, sürekliliği sağlanamamaktadır.
- Göç eylem planları gerek kurumlararası gerekse sivil toplum örgütleri arasında iş birliğini sağlayacak ana eksen olması gerekirken kurumlar ortak faaliyet gösterilmesi gereken alanlara odaklanmayarak kendi kurumlarının görev alanlarına yoğunlaşmaktadır. Proje kapsamında oluşturulan iş birliği/koordinasyon platformlarının yaşaması sağlanmayarak, sürdürülebilirliği engellenmekte göçle gelen nüfusun içinde bulunduğu durumu tanımlayan göstergelerin iyileşip iyileşmediği izlenmektedir.

- Birçok örnekte sıkça görüldüğü üzere göç grubuna yönelik olarak hazırlanan izleme göstergeleri, izleme bütün nüfus gözetilerek yapıldığı için ayrıştırılamamakta kamu kaynaklarının doğru amaçlar için kullanılıp kullanılmadığı değerlendirilememektedir.
- Kurumlararası iş birliği ve koordinasyon sağlanamadığında farklı kurumların yetki ve sorumlulukları altındaki hizmet alanlarında değişen önceliklere bağlı olarak göçle gelen nüfusu yönelik hizmet azalmakta, yapılmamakta veya göç grubunun göstergelerinde önemli bir değişikliğe yol açmayan küçük gruplara hizmet yoğunlaştırılabilmektedir.
- Elde edilen bilginin paylaşılmaması, hizmet sunulan göç grubuna ait bilgilerin gizlenmesi sık karşılaşılan bir durumdur. Politik nedenlere de dayalı olarak yapılan bu seçim, hizmetlerde çakışmaların yaşanmasına neden olmakta bazı göçle gelen nüfus grupları mükerrer hizmet alırken bu hizmetlere ulaşamayan büyük bir grubun oluşmasına neden olmaktadır.
- Göçle ilgili politikaların gözden geçirilebilmesi ve üzerinde uzlaşılan göç eylem planının aksayan yönlerinin giderilebilmesi için kurumlararası bilgi akışının sağlanması gerekirken, göstergelerin izlenmemesi uzun erimli hazırlanan göç eylem planlarının başarısını sınırlamaktadır.
- Çeşitli nedenlerle kurumlararası iş birliğine ve koordinasyona kapalı olan yönetsel yapı değiştirilemedikçe göçle gelen grubun sosyal, ekonomik ve mekânsal sorunlarına kalıcı çözümler bulmak mümkün gözükmemektedir.
- Birden fazla kurumun sorumluluk alanlarını ilgilendiren ve sivil toplum örgütlerinin de son derece aktif olduğu göç alanında ortak çalışma platformlarının oluşturulması, izleme-değerlendirme sisteminin hayata geçirilmesi göç eylem planlarının istenen sonuçlara ulaşmasını sağlamada en önemli öge olarak öne çıkmaktadır.
- Göç Eylem Planlarının gerek ilgili birimlerin yasal görev tanımları ve sorumluluk alanları içerisine alınmasına yönelik bir çabanın sürdürülmesi, gerekse de GEP'in kurumların kendi kurumsal stratejik planları içerisine alınması çabası içerisinde olunması gerekmektedir.

Kaynakça:

- EKOSEP, Diyarbakır, Gaziantep, Erzurum, Şanlıurfa Göç Odaklı Stratejik Eylem Planları Raporları, 2009 (Yayımlanmamış Raporlar)

1-B Oturumu

Göç ve Entegrasyon

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Semahat Özdemir

**İstanbul Belediyelerinin Suriyeli Sığınmacılarla Sınava
Prof. Dr. Yeşeren Eliçin

*İstanbul'da Yaşayan Suriyeli Göçmenlerin Kültürleşme ve Uyum Süreci İle Yaşam
Memnuniyeti İlişkisi
Dr. Öğr. Üyesi Arzu Taylan Susan, Nadin Ballany

**Kapsayıcılığın Yerel Siyaseti ve Kentsel Mültecilerin Entegrasyonu Sorunsalı
Elif Bali Kurtarır, Dr. Öğr. Üyesi Erhan Kurtarır

**Kentsel Mültecilerin Adaptasyon ve Uyum Süreçlerine Yeni Bir Bakış Açısı:
Kapsayıcı Kent İnşası Amaçlı Sosyal İnovasyon Modeli Önerisi
Dr. Öğr. Üyesi Erhan Kurtarır, Doç. Dr. B. Ayşegül Özbakır
Dr Öğretim Üyesi Emel Karakaya Ayalp
Dr Öğretim Üyesi Bilge Çakır

**Bu bildiriler Göç-Mekan-Siyaset adlı tematik kitapta yayınlanmıştır.
** Bu bildiriler yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

2-A Oturumu

Göç ve Kentte Birlikte Yaşam

Oturum Başkanı: Deniz Kimyon Tuna

Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması
Hülya Yiğit Özüdoğru, Prof. Dr. Adnan Kan

*Alışıl gelmiş Getto Kavramına Türkiye Üzerinden Bakmak
Dr. Asmin Kavas, Öğr. Gör. Eren Çağdaş Bilgiç

*Berlin’de “Türk Gettoları” ve Sosyal Şehir Programı
Doç. Dr. Arzu Başaran Uysal

*Sürekli Şehircilik ve Mülteciler: İstanbul’da Kent-Kamp-Kent
Gülşah Eker, Doç. Dr. Zeynep Günay

**Bu bildiriler Göç-Mekan-Siyaset adlı tematik kitapta yayınlanmıştır.*

Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Hülya Yiğit Özudoğru

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

Adnan Kan

Gazi Üniversitesi, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı

Özet

Bu çalışmanın amacı yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumunu ölçen bir araç geliştirmektir. Ölçme aracının geçerlik ve güvenirliliğın test edilmesi amacıyla 13-68 yaş arası 540 kişiye uygulanmıştır. Çalışma grubundan elde edilen verilerle açımlayıcı (n=300) ve doğrulayıcı (n=219) faktör analizi yapılmıştır. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda; 26 maddeden oluşan kabul etme, tehdit ve reddetme olarak adlandırılan üç faktörlü yapı belirlenmiştir. Ölçeğın tümü için elde edilen iç tutarlık katsayısı .965; KMO değeri .969 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğın faktörlerinin açıkladığı toplam varyans oranı 66,335'dür. Doğrulayıcı faktör analizi sonucunda modeli bir bütün olarak değerlendirmek amacıyla uyum iyiliğı indekslerine bakılmıştır. RMSEA değeri 0.060; AFI değeri 0,99; CFI değeri 0,97; SRMR değeri 0.046 olarak tespit edilmiştir. Ölçeğının doğrulayıcı faktör analizinden elde edilen t değerleri tüm maddeler için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ölçeğın %27 alt ve üst grupların madde puanları arasındaki farklara ilişkin olarak yapılan bağımsız gruplar için t testi değerlerinin 23.027 ile 8.714 arasında değıştiğı ve $p < .01$ düzeyinde anlamlı olduğı görülmüştür. Bu bulgular ölçeğın geçerli, güvenilir ve ölçülmek istenen özelliğeye sahip olan ile olmayanı ayırt etme özelliğine sahip olduğı ve yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumlarını ortaya koymak üzere kullanılabilceğini göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Yerel Halk, Suriyeli, Göç, Tutum Ölçeğı,

A STUDY ON DEVELOPING AN ATTITUDE SCALE TOWARDS SYRIANS

Abstract

The purpose of this study is to develop a tool that measures the attitude of local people towards Syrians. In order to test validity and reliability of the measurement tool, it was applied to 540 people whose ages vary between 13 and 68. As a result of exploratory factor analysis; a three-factor construct, which consisted of 26 clauses and which were called acknowledgment, threatening and rejection, were determined. Internal consistency coefficient obtained for the whole scale was found .965; and KMO value was found .969. Total variance ratio that the factors of the scale explain is 66,335. RMSEA value was found 0.060; AFI value was found 0,99; CFI value was found 0,97 and SRMR value was found 0.046. T values that were derived from confirmatory factor analysis of the scale were found significant at $p < .01$ level for all clauses. It was seen that values of t test, which were conducted regarding the differences between the clause scores of %27 lower and upper groups of the scale, varied between 23.027 and 8.714 they were significant at $P < .01$ level. These results show that the scale can be used to reveal the attitudes of local people towards Syrians.

Keywords: Migration, Native, Syrian, Attitude Scale

Giriş

Genel anlamda bireylerin çeşitli nedenlerle bir yerden başka bir yere hareket etmesi olarak tanımlanan göç, farklı yönleriyle ele alınması gereken bir konu olmanın yanında, yansımalarının öngörülmemesi halinde daha sonra üstesinden gelinmesi mümkün olmayan birçok soruna zemin hazırlama potansiyeli taşıyan bir olgudur. Göç olgusu; toplumsal, ekonomik ve kültürel değişmelere eşlik eden ve nüfusun mekânsal dağılımını yeniden şekillendiren dinamik bir yapıya sahiptir. Türkiye; jeopolitik konumu ve sosyo-kültürel yapısından dolayı göç deneyimini çok defa yaşamış bir ülkedir. Son olarak da Suriye’de yaşanan iç savaş sonucu büyük bir kitlesel göç hareketine maruz kalmış, uyguladığı “Açık Kapı Politikası” çerçevesinde ülkeye giriş yapan Suriyelilere geçici koruma statüsü vermiştir. Ülkeye giriş yapan Suriyeli sayısının fazla, barınma merkezlerinin kapasitesinin sınırlı olması gibi sebeplerle; Suriye sınırına yakın kent merkezleri başta olmak üzere diğer şehirlere hatta köylere kadar göç ederek yerleşen Suriyeliler toplumumuza yeni bir sosyal grup olarak dâhil olmuşlardır. Genellikle sosyo-ekonomik olarak alt grupların yoğun olarak yaşadığı bölgeleri tercih eden Suriyeliler hâlihazırda zaten dezavantajlı olan bölgelerin daha da mağdur olmasına bunun sonucu olarak da iki toplum (yerel halk ve Suriyeliler) arasında gerilimin yaşanmasına hatta artmasına neden olduğu bilinmektedir. Özellikle Suriyelilerin yerleştiği bu mekânlarda yaşanan olumsuzluklara zamanında gerekli önlemler alınmadığında; mekânsal ve sınıfsal ayrışma hızlanmakta bunun sonucu olarak da suç, şiddet gibi istenmeyen sonuçların doğmasına yol açmaktadır. Bu durum halkın Suriyelilere karşı önyargı ve yabancılaşmaya duygusu ile potansiyel tehlike görme eğilimini artırmaktadır. Çeşitli kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları (STK) tarafından önemli bir sosyal politika konusu olarak hem ulusal hem de yerel düzeyde muhtaç ve risk altındaki Suriyelilere hizmet sağlanırken yerel halk ile bu grup arasındaki potansiyel gerilimleri engelleyecek, grubun kent ve yerel halk ile bütünleşmesini sağlayacak sosyal içerme hedefli çalışmalar yapılması, politikalar oluşturulması önemli bir durum olarak görülmelidir. Yapılacak olan bu sosyal içerme hedefli çalışmalar ile Suriyelilerin ve yerel halkın beklenti, endişe ve öngörülerini tespit edilebilir ve süreç yönetiminin daha başarılı hale getirilmesi mümkün olabilir. Böylece iyi yönetilen göç süreci sayesinde; toplumun ve ülkenin yaşadığı ekonomik, kültürel, sosyal ve mekânsal sorunların aşılması hem kolaylaşacak hem de avantajlı bir hale dönüştürülecektir. Bu bağlamda Suriyelilere yönelik tutumların bilinmesi başta toplumsal kabul ve uyum çalışmalarında kullanılmak üzere kamu politikalarını belirlemek vb. amaçlarla birçok alanda istenen bir durum haline gelmiştir. Küresel çapta mülteci krizinin halen devamlılık göstermesi ve bu krizden en çok etkilenen ülkelerin arasında Türkiye’nin olması gibi sebepler tüm kesimleri kapsayacak şekilde yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumunu ölçen bir aracın geliştirilmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda arklı zamansal ve mekânsal ölçeklerde (ulusal, bölgesel, yerel) yapılacak olan saha çalışmalarında Suriyelilere yönelik halkın tutumunu ve tutumundaki değişimleri gösterecek bir araç geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Bu doğrultuda çalışmanın amacı; yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumunu ölçen geçerli ve güvenilir bir araç geliştirmek olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın; giriş bölümünden sonra kuramsal çerçeveye ele alınmıştır. Sonraki bölümde araştırmanın yöntemi açıklanmış ardından araştırmanın geçerliğe ve güvenilirliğe ilişkin bulgularına yer verilmiştir. Sonuç bölümünde ise bulgulardan hareketle elde edilen sonuçlara ve önerilere değinilmiştir.

**Bu çalışma Sosyal Politika Çalışmaları dergisinin 40/2 sayısında yayınlanan Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği adlı makalenin gözden geçirilmiş ve ölçme aracının eklenmiş halidir.*

Kuramsal Çerçeve

Alan yazında Suriyeliler konusuyla ilgili çok sayıda araştırma vardır. Ancak bu bölüm çalışmanın amacı doğrultusunda Suriyeliler konusunu tutum ve bileşenleri yönüyle ele alan çalışmalarla sınırlı tutulmuştur. Ölçek geliştirme çalışmalarında, ölçülmek istenen özelliğin iyi tanımlanması, göstergelerinin açık bir şekilde ifade edilmesi, kapsamının istenmeyen boyutlara sürüklenmemesi için sınırlarının belirlenmesi önemlidir. Bu nedenle bu çalışma tutumun yapısı yönü yoğunluğu gibi tutuma ait özellikler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Özgüven (2011, s. 353) tutumu, “bireylerin belirli bir kişiyi, grubu, kurumu veya bir düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazır oluş hali veya eğilimi” olarak ifade etmiştir. Allport (1935) tutumu, “yaşantı ve deneyimler sonucu oluşan, ilgili olduğu bütün obje ve durumlara karşı bireyin davranışları üzerinde yönlendirici ya da dinamik bir etkileme gücüne sahip duygusal ve zihinsel hazırlık durumu” (Aktaran Tavşancıl, 2014, s. 65) şeklinde tanımlamıştır. “Tutum, bir nesneye yönelik olarak belirli bir derecede sergilenen ve olumlu veya olumsuz yönde kendini gösteren bir eğilim” (Eagly ve Chaiken, 2007, p. 583) olarak da ifade edilebilir. Hogg ve Vaughan (2005, p. 150) ise tutumu “sosyal açıdan önemli kişi, grup, olay veya sembollere yönelik düşünce, duygu ve davranışsal eğilimlerin görece durağan bir örgütlenmesi” olarak tanımlamaktadır. “Tutum çok farklı şekillerde tanımlanmış olsa da her tanımın temelinde bir değerlendirme unsurunun” (Petty, Wegener ve Fabrigar, 1997, p. 611) var olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden tutumlar genel olarak olumludan olumsuzu doğru değişen bir yapıda tutum nesnelere kısaca bir değerlendirmeleri olarak görülmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda yurt içinde Suriyelilere karşı tutumları belirlemeye yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde; 20 maddeden oluşan Mültecilere Ait Tutum Ölçeği (Keleş, Aral, Yıldırım, Kurtuluş ve Sunata, 2016); Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği (Kılınç, Çepni ve Kılcan, 2017); sınıfl öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarını incelemek amacıyla üç alt boyut ve 24 maddeden oluşan Mülteci Öğrenci Tutum Ölçeği (Sağlam ve Kanbur İlksen, 2017) ve üniversite öğrencilerinin Suriyeli sığınmacılarla ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla geliştirilen Suriyeli Sığınmacılarla İlgili Tutum Ölçeği, (Kabaklı Çimen ve Ersoy Quadir, 2018) adlı ölçeklerin geliştirildiği tespit edilmiştir.

Yurt dışı örnekler incelendiğinde göçmenlere ve göçmenlik politikasına yönelik tutumlar üzerine yapılan araştırmaların grup pozisyonu teorisine veya daha genel olarak grup tehdidi teorisine (Blumer, 1958) ve önyargı kuramına (Allport, 1954) dayalı olarak 1970’lerde yapılmaya başlandığı görülmektedir. Her iki teori de grupların dış gruplara yönelik tutumlarını ve ırk ayrımcılığını ortadan kaldırmayı amaçlayan politikaları açıklamaya çalışmaktadır (Fussell, 2014, pp. 479- 481). Bu iki teoriden başka göçmenler de dahil olmak üzere dış gruplara yönelik tutumları ortaya çıkarmada ve yordamada önemli bir rol oynayan Bütünleşik Tehdit Kuramı gruplar arası ilişkilerde korku ve tehdit algısının rolünü vurgulamaktadır. Gerçek olup olmadığına bakılmaksızın tehdit algısının dış gruba yönelik olumsuz tutumlara sebep olduğu ifade edilmektedir. Bu kurama göre dış grup üyelerini maddi ve fiziksel kaynakları ile kültürel ve ahlaki değerlerini tehdit ettiği şeklinde bir algıya sahip olduğunda dış gruba yönelik olumsuz tutum ve önyargılar tetiklenmektedir. Bu kuram dış gruba yönelik tutumların belirleyicisi olan dört temel tehdit tipinden bahsetmektedir. Bunlar gerçekçi, sembolik, gruplar arası endişe ve olumsuz kalıp yargılardır (Stephan & Stephan, 1996; 2000).

Bahsi geçen bu kuramlara dayalı çalışmalara; dış grup olarak kabul edilen Yahudiler, LGBT’liler, radikal gruplar, ırk ve etnik kimlikleri farklı olan gruplar, ülkelerine yaşamak/çalışmak için gelen göçmen / göç-

men grupları ile göçmen politikalarına yönelik yapılan araştırmalar örnek olarak gösterilebilir. (Alba, Rumbaut ve Marotz, 2005; Ayers, Hofstetter, Schnakenberg ve Kolody ,2009; Geurttes, 2017).

Ayers vd. (2009) tarafından yürütölen bir çalışmada Meksikalıların ölkelerine göçü ile ilgili Amerikan halkının tutumları ölçölmüştür. 2005-2006 yılları arasında 545 kişiden toplanan verilerle sosyal mesafe ölçeğinin (Bogardus, 1933) uyarlama çalışması yürütölmüştür. Bu alışmada Meksikalılara fiziksel yakınlık ile etnik azınlıklarla temas arasındaki ilişki, göç politikalarını tercih etme durumu ile birlikte değerlendirilmiştir.

Pittinsky, Rosenthal ve Montoya (2011) tarafından dış gruplara karşı pozitif tutumları ölçmek amacıyla Dış Gruplara Karşı Pozitif Tutumları Ölçme Allophilia Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Geçerliği adlı 17 maddeden oluşan 5 faktörlö bir yapıya sahip ölçek geliştirilmiştir. Alfieri ve Marta (2014) bahsi geçen ölçeğin İtalyancaya uyarlama alışması İtalya’da yaşayan Rumen nüfus için yapmış ve ölçeğin geçerlik ve güvenirliliği test etmiştir. Aynı ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik alışması Magallares ve Morales (2017) tarafından İspanyolların kuzey Afrikalılara karşı pozitif tutumunu ölçmek için yapılmış ve orijinal ölçeğe ait 5 boyut (Affection, Comfort, Kinship, Engagement, Enthusiasm) doğrulanmıştır.

Bahsi geçen tutum ölçekleri incelendiğinde yurt dışında yapılan çalışmaların dış grup olarak nitelendirilen kesimlere, Türkiye’de yapılanların ise daha çok öğrenci ve öğretmenlerin mültecilere karşı tutumunu ölçme amacıyla hazırlandığı tespit edilmiştir.

Kuram bir olguyu açıklığa kavuştırmada büyük bir kolaylık (DeVellis, 2014, s. 73) sağladığı için bu alışma; Suriyelilere/mültecilere/dış gruplara yönelik olarak yutdışında hazırlanan ve bu bölümde bahsedilen tutum ölçekleri ve kuramlardan, yurt içinde ise suriyelilere yönelik anket ve odak grup görüşmelerine dayalı olarak yapılan çalışmalardaki algı sorularının temalarından, ölkenin veya ölkede yaşayan insanların sahip olduğu veya olabileceğı temel çekici faktörlerden (itme-çekme kuramı) faydalanılarak hazırlanmıştır.

Yöntem

Bu bölümde Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeğinin geliştirilmesi, çalışma grubunun özellikleri, verilerin toplanması ve analiz aşamasında yapılanlara yer verilmiştir.

1. Ölçeğin Geliştirilmesi

Ölçek geliştirmenin ilk aşamasında alan yazındaki literatür taranarak dış gruba yönelik tutumlar ya da mülteci/göçmenlere yönelik tutumun göstergeleri araştırılmıştır. Bu kapsamda ölçek maddeleri tutumun yapısı (bilişsel, duyuşsal, davranışsal) yönü ve yoğunluğuna uygun olacak şekilde kuramsal çerçevede bahsi geçen çalışmalardan faydalanılmış olup bu boyutlar çerçevesinde madde havuzu oluşturulmuştur. Ardından Suriyelilere yönelik tutumları yordayan 65 maddelik deneme formu oluşturulmuştur. Kapsam ve uygunluk değerlendirmesi için uzman görüşüne sunulan maddelerin 16’sı istenen kriterleri sağlamadığı için elenmiştir. Ardından 10 madde daha yazılarak kalan 49 madde ile birlikte tekrar uzman görüşüne sunulmuştur. Uzman tarafından yapılan değerlendirme sonucu 54 maddeden oluşan deneme formuna son şekli verilmiştir. Formdaki tutum ifadelerinin kısa cümleler ile açık ve anlaşılır şekilde 27’si olumlu, 27’si olumsuz olarak yazılmıştır. Hatayı en aza indirmek için ise olumlu ve olumsuz tutum ifadeleri rastgele sıralanmıştır.

5'li likert tipi hazırlanan ölçekteki katılma dereceleri (1) tamamen katılıyorum, (2) katılıyorum, (3) kararsızım, (4) katılmıyorum ve (5) tamamen katılmıyorum şeklinde 5 seçenekli olarak belirlenmiştir. Okuma güçlüğü düzeyinin belirlenmesi ve genel evreni temsil edebilmesi amacıyla 7.sınıfta öğrenim görmekte olan bir öğrenciye okutulmuş dilin anlaşılabilirliği kontrol edilmiştir. Dil geçerliliği için Türkçe dil uzmanının görüşü alınarak yazım hataları düzeltilmiştir.

2. Çalışma Grubu

Çalışma, yerel halkın Suriyelilere yönelik tutumunu ölçmeyi amaçladığı için hemen her meslek ve yaş grubu ile farklı eğitim seviyesinden 540 kişi ile yürütülmüştür. Çalışma grubunun %34.7'i (n=181) erkek, %65.3'i (n=344) ise kadındır. Çalışmaya katılan kişilerin yaş aralığı 13 ile 68 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 31'dir. Ölçeğe katılanların eğitim seviyeleri ilkokul – doktora arasında değişmektedir. Ölçek formu resmi ve özel sektör çalışanları, ev hanımları, öğrenciler, işgücüne dâhil olmayanlar, tarım sektöründe çalışanlar gibi geniş bir kesime ulaştırılmıştır. Suriyelilerin istatistiki olarak sayıca fazla bulunduğu illerde yaşayan kişiler ile sayılarının az olduğu illerde yaşayan kişilere de ulaştırılarak geliştirilecek olan ölçeğin evreni temsil gücünün artması sağlanmıştır. Bu bağlamda bilgiler Hatay, Kilis, Mardin, Amasya, Çorum, Trabzon, Samsun, Yozgat, İstanbul, Ankara, Düzce, Kırşehir, İzmit ve Iğdır illerinde yaşayan katılımcılardan toplanmıştır.

3. Verilerin Toplanması

Son hali oluşturulan deneme ölçek formu yerel halka çalışma hakkında bilgi içeren açıklayıcı bir metinle birlikte Google anketler, sosyal medya, posta, e-posta yoluyla gönderilmiştir. Veri toplama süreci yaklaşık 1,5 ay sürmüş olup bu süre zarfında toplam 540 kişiye ulaşılmıştır. Tinsley ve Tinsley (1987) yaklaşık olarak toplamda 300 bireye kadar her madde için 5-10 birey arasında kişiye ulaşılmasını önermektedir (p. 415). Bu bağlamda örneklem büyüklüğünün araştırmanın amacına hizmet ettiği düşüncesiyle veri toplama aşaması tamamlanmıştır.

4. Verilerin Analizi

Verilerin analizi aşamasında aşağıda belirtilen sıra izlenmiştir.

- Verilerin temel bileşenler analizine uygunluğunu saptamak amacıyla, Kaiser-Meyer Olkin (KMO) değeri ve Barlett Sphericity testi,
- Yapı geçerliğine kanıt sağlamak amacıyla Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA),
- Güvenirliğe kanıt sağlamak amacıyla Cronbach alfa ($Cr \alpha$) katsayısı,
- Madde geçerliğine kanıt sağlamak amacıyla madde test korelasyonları,
- Maddenin ölçülmek istenen özelliğe sahip olan ile olmayanı ayırt etme özelliğine sahip olup olmadığını ölçmek amacıyla bağımsız gruplar için t testi
- Ölçeğin benzer gruplarda aynı yapıyı verebileceğine ilişkin kanıt sağlamak amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA),

Verilerin analizine başlamadan önce uç, sapan ve boş bırakılan değerler incelenmiş olup işlem sonucunda 21 katılımcı elenmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması 519 katılımcıdan gelen yanıtlar doğrultusunda yapılmıştır. Bu çalışmada örneklem büyüklüğü (n=519) göz önünde bulundurularak araştırmaya katılan grubun rastgele ikiye ayrılmasına [Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) (n=300), Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) (n=219)] karar verilmiştir. Çalışma grubu ikiye ayrılmadan önce puanlamada olumlu

ifadeler 5, olumsuz ifadeler 1 puan olarak belirlenmiştir. Bu doğrultuda olumsuz yazılan 27 madde ters çevrilerek yeniden kodlanmıştır. Ardından araştırma kapsamında verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla KMO değerine bakılmış, verilerin çok değişkenli normal dağılımdan gelip gelmediğini kontrol etmek için ise Barlett Sphericity Testi yapılmıştır. Analiz aşamasında promax döndürme metodu kullanılmıştır. Elde edilen bulgular doğrultusunda ölçeğin geçerlik ve güvenirlik çalışmasının yürütülmesine karar verilmiştir.

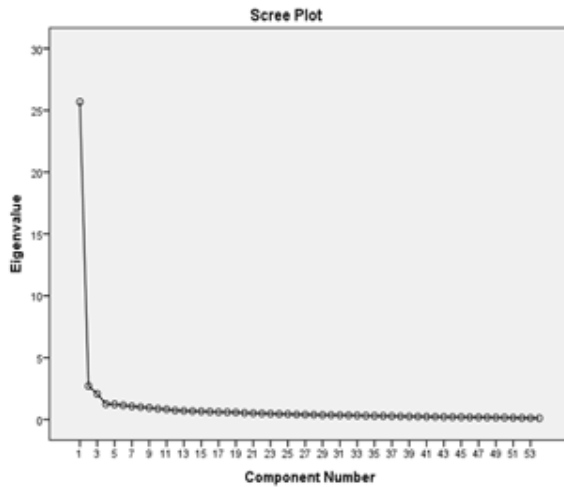
Bulgular

Bu bölümde geçerliğe ve güvenirliğe ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

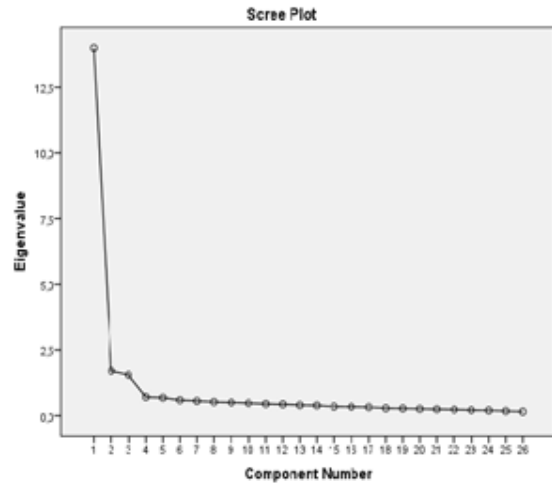
1. Geçerliğe İlişkin Bulgular

Çalışma grubundan toplanan verilerle yapılan analiz sonucunda KMO değeri .969 olarak belirlenmiştir. Bir KMO değerinin .90 veya üstü olması mükemmel anlamına gelmektedir (Aktaran Sharma, 1996, p. 116). Bu durumda gözlenen .969'lık KMO değeri, 0.90 değerinden yüksektir. Elde edilen bu sonuç örneklem büyüklüğünün faktör analizi uygulaması için oldukça yeterli şekilde değerlendirilebilir. Barlett Sphericity Testi sonucunda elde edilen chi-square test istatistiği ($\chi^2=12701.878$; $df=1431$; $sig=000$) anlamlı çıkmıştır. Buda verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğinin ve değişkenler arasında yeterli düzeyde ilişkinin var olduğunun göstergesidir. Bu doğrultuda ölçeğin deneme formu verilerinin, faktör analizi yapmaya uygun olduğu görülmektedir.

Ölçeğe ait faktör öz değerleri grafiği incelendiğinde (Şekil 1) deneme ölçeğin öz değeri 1.0'den büyük 8, 2.0'den büyük 3 faktör altında toplandığı görülmüştür. Bu 8 faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı toplam varyans %66.984'dir. Söz konusu 8 faktörün, açıklanan toplam varyansa yaptıkları katkının önemi çerçevesinde değerlendirildiğinde; özdeğeri 1'in üzerinde kalan iki faktörün ortak varyansa katkısının düşük olduğu tespit edilmiştir. Öz değeri 2.0 üzerinde olan faktör sayısı da dikkate alınarak çalışmada 3 faktörlü bir yapı oluşturulmasına karar verilmiştir (Şekil 2).

Şekil 1: 54 Maddenin Öz değer Grafiği

Şekil 12: 26 Maddenin Öz değer Grafiği

İlk aşamada 2 ve daha az madde ile bir faktöre yük veren (M3, M13, M15, M16) maddeler çıkarılarak faktör sayısı 5' e düşürülmüştür. Hiçbir faktöre yük vermeyen, faktör yükü 0.40'ın altında kalan ve birden çok faktöre 0.25'in üstünde yük veren binişik maddeler ölçekten çıkarılarak 3 faktörlü bir yapı oluşturulmuştur. Maddeler atılırken iki faktöre de yük veren maddelerin yüklerinin arasında en az .20 fark olmasına dikkat edilmiştir. Birinci faktörde yer alan maddelerin faktör yükleri .574 ile .963 arasında değişmekte, ikinci faktöre ait maddelerin yükleri .620 ile .948 arasında ve 3. faktöre ait madde yükleri .555 ile .854 arasında değişmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde ölçeğe ait faktör yüklerinin yüksek olması maddenin ilgili olduğu faktörü açıklama gücünün de yüksek olduğunun göstergesidir (Tablo 1).

Tablo 1: Faktör Yük Değerleri, Ortak Faktör Varyansı ve Faktörlerin Açıkladığı Varyanslar*

Maddeler	KabulEtme	Tehdit	Reddetme	Ortak Faktör Varyansı
M11	,776			,668
M20	,695			,623
M21	,705			,621
M23	,733			,685
M25	,766			,762
M26	,975			,758
M28	,601			,564
M30	,857			,776
M46	,612			,700
M49	,797			,687
M53	,912			,657
M5		,587		,703
M7		,720		,686
M8		,574		,530
M14		,835		,656
M17		,757		,698
M18		,963		,735
M19		,718		,723
M22		,886		,606
M27		,699		,644
M45		,796		,657
M9			,784	,563
M24			,847	,650
M29			,854	,696
M51			,555	,586
M54			,827	,614
Özdeğer:	13,991	1,705	1,550	
Açıklanan Varyans:	53,812	6,559	5,963	
Açıklanan Toplam Varyans:				66,335
*Tabloda 0,25'in altındaki madde yük değerlerine yer verilmemiştir				

Ölçeğin ilk faktörü 11 madde (11,20,21,23,25,26,28,30,46,49,53. maddeler) ile toplam varyansın 53.812'sini açıklamakta, 10 maddeden (5,7,8,14,17,18,19,22,27,45. maddeler) oluşan 2. faktör toplam varyansın 6,559'unu açıklamakta, 5 maddeden (9,24,29,51,54. maddeler) oluşan 3. faktör ise toplam varyansın 5.963'ünü açıklamaktadır. Tüm faktörlerin toplam varyansın % 66.335'ini açıkladığı görülmektedir. Oluşturulan faktör yapısının toplam varyansının yarısından fazlasını açıklaması temsil gücünün de o kadar yüksek olması anlamına geleceğinden bu oranın %50 den fazla olması faktör analizi için önemlidir. (Erkuş, 2012; Tavşancıl, 2014, s. 48; Yaşlıoğlu, 2017, s. 77). Bu anlamda ölçeğin istenen kriterleri taşıdığı görülmektedir. Bir maddenin ilgili özelliğe katkısı için ortak varyansın 0,50 ve üstü olması istenir (Erkuş, 2017, s. xx). Tablo 1 incelendiğinde ölçeğe katkı veren maddelerin sahip olduğu en düşük ortak varyansın .530, en yüksek varyansın .776 olduğu görülmektedir. Bu da ölçekteki maddelerinin hepsine birden toplam olarak verdikleri katkının istenen düzeyde olduğunun göstergesidir.

Faktörlerde bulunan tutum ifadelerinin içeriği analiz edilmiş ve birinci faktör kabul etme, ikinci faktör tehdit ve üçüncü faktör reddetme olarak adlandırılmıştır (Tablo 1).

Aynı çalışma grubu üzerinde ölçeğin alt boyutları arasındaki ilişki sorgulanmıştır. Alt boyutlar arasındaki korelasyon katsayıları Tablo 2'te sunulmuştur. Analiz sonucuna göre boyutların birbirleriyle pozitif yönde $p < .01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki içinde olduğu görülmüştür.

Tablo 2: Alt Boyutlar Arasındaki Korelasyon Katsayıları

Uyum İyiliği İndeksleri	İyi Uyum İyiliği Değeri	Kabul Edilebilir Uyum İyiliği Değeri
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2df$	$2df < \chi^2 \leq 3df$
p	$.05 < p \leq 1.00$	$.01 \leq p \leq .05$
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 < \chi^2/df \leq 3$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .08$

AFA sonrasında ortaya çıkan modelin, yapı geçerliğini değerlendirmek için DFA yapılmıştır. Modeli bir bütün olarak değerlendirmek amacıyla uyum iyiliği indekslerine bakılır. Bu bağlamda çalışmada kullanılmak amacıyla yapısal eşitlik modeline ilişkin literatürün incelenmesi sonucu elde edilen bulgulara göre asgari olarak rapor edilmesi gereken uyum iyiliği değerleri ve referans aralıkları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3: Uyum İyiliği İndeksleri ve Referans Aralıkları

Uyum İyiliği İndeksleri	İyi Uyum İyiliği Değeri	Kabul Edilebilir Uyum İyiliği Değeri
χ^2	$0 \leq \chi^2 \leq 2df$	$2df < \chi^2 \leq 3df$
p	$.05 < p \leq 1.00$	$.01 \leq p \leq .05$
χ^2/df	$0 \leq \chi^2/df \leq 2$	$2 < \chi^2/df \leq 3$
RMSEA	$0 \leq RMSEA \leq .05$	$.05 < RMSEA \leq .08$
GFI	$.95 \leq GFI \leq 1.00$	$.90 \leq GFI < .95$
AGFI	$.90 \leq AGFI \leq 1.00$	$.85 \leq AGFI < .90$
CFI	$.97 \leq CFI \leq 1.00$	$.95 \leq CFI < .97$
NFI	$.95 \leq NFI \leq 1.00$	$.90 \leq NFI < .95$
SRMR	$0 \leq SRMR \leq .05$	$.05 < SRMR \leq .10$

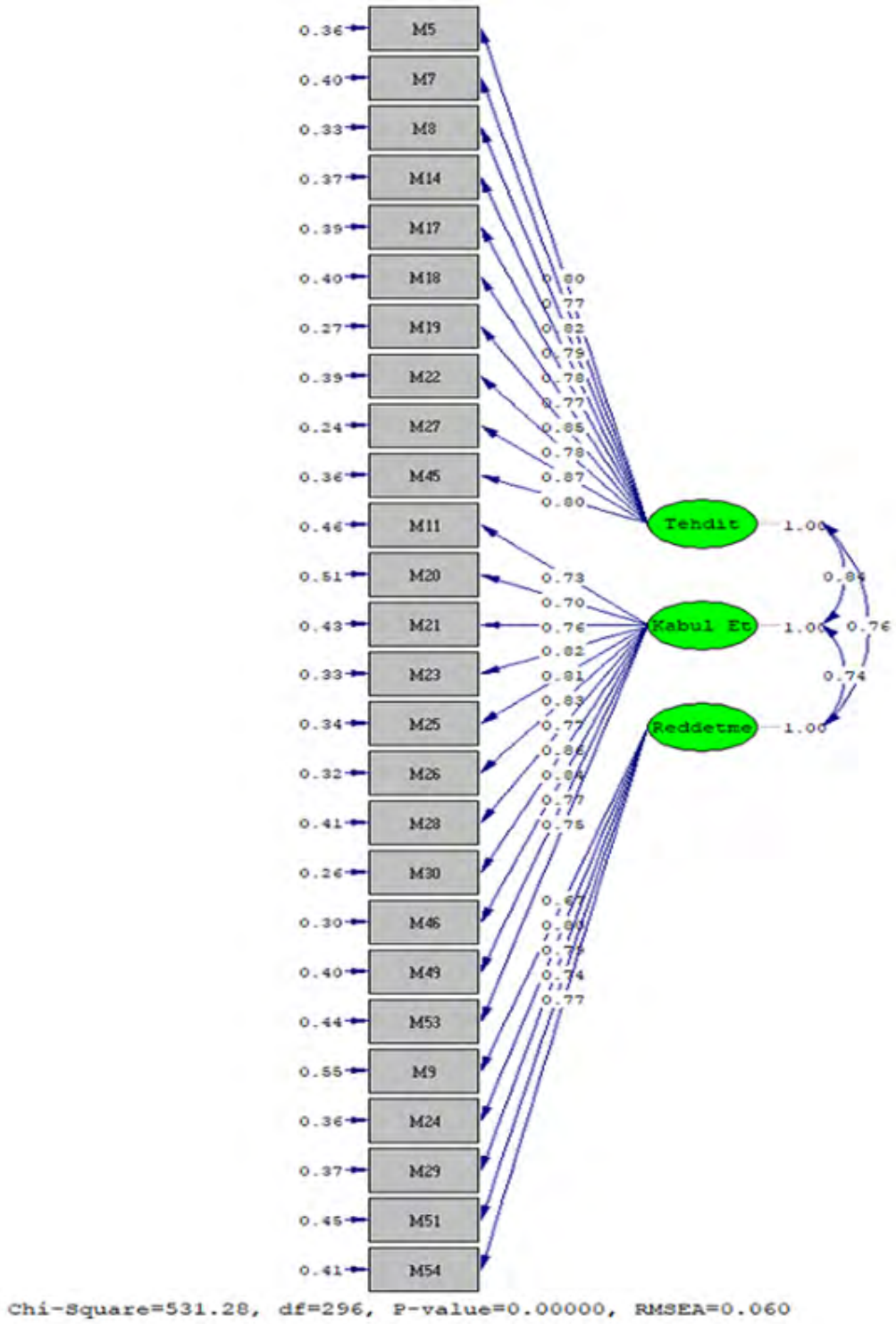
Kaynak: Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003:52

Ölçeğin yapısına ilişkin olarak gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizlerinde model üzerinde ulaşılan uyum iyiliği indeksleri Tablo 4 gösterilmiştir.

Tablo 4: Uyum İndeksleri

χ^2	χ^2/df	P	RMSEA	GFI	AGFI	CFI	NFI	SRMR
533.59	1,80266	0,0000	0.060	0.84	0.81	0,99	0.97	.046

Modelin uyum iyiliği indeksleri incelendiğinde, (tablo 3 dikkate alınarak tablo 4 değerlendirildiğinde) X^2/df değerinin 1.80266 olduğu görülmektedir. χ^2 değerinin serbestlik derecesine bölünmesiyle elde edilen bu değer maksimum değerinin iki veya üçün altında olması ile ilgili kabul edilebilirlik üzerine tartışmalar bulunmaktadır (Kline, 2010, p. 204). Bu anlamda ölçekte bulunan bu değer 2'nin altında olması oldukça iyi uyum iyiliği değerine sahip olduğunu gösterir. RMSEA değerinin 0,060 olarak bulunması kabul edilebilir uyum iyiliği değerine, SRMR değerinin 0.046 olması iyi uyum iyiliği değerine sahip olduğunun göstergesidir. RMR ve SRMR değeri sıfıra yaklaştıkça test edilen modelin daha iyi uyum iyiliği gösterdiği anlaşılır. CFI ve NFI değerleri incelendiğinde, iki indeks değerinin de .95 ve bu değerden büyük olması mükemmel uyuma sahip olduğunu göstermektedir (Tablo 4). Eğer herhangi bir modelde GFI ve AGFI değeri .90 ve yukarı ise modelin iyim uyum iyiliği değerine , GFI değerinin .90 üstü, AGFI değerinin .85 üstü olması kabul edilebilir uyum iyiliği değerine sahip olduğunun göstergesidir (Tablo 3). Çalışmada modele ait GFI değerinin .84, AGFI değerinin ise .81 olduğu görülmektedir (Tablo 4). Ancak yapısal eşitleme modelinin ilk günlerinden beri geliştirilmekte olan tüm uyum indekslerinin hangisinin kullanılacağı ve model değerlendirmesinde uyum indekslerinden hangilerinin sonucunun modeli değerlendirmek için standart kabul edileceğine dair görüş birliği bulunmamaktadır (Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003, p. 52). Ölçekte DFA analizine ilişkin her bir maddeye ait standardize çözümleme değerlerinin anlamlı olup olmadığını belirlemek için t değerleri incelenmiştir. Bir path diyagramındaki t değerleri 1.96'yı aşarsa .05, 2.56'yı aşarsa .01 düzeyinde anlamlı olduğu sonucuna varılır. Modeldeki tutum maddelerine ait path diyagramındaki t değerleri incelendiğinde 10.73 ile 16.18 arasında değiştiği gözlenmektedir. Bu doğrultuda ölçekteki t değerleri tüm maddeler için $p < .01$ düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Ayrıca madde faktör yüklerinin 0.67 ile 0.87 arasında değişmesi ilgili faktörü iyi düzeyde temsil ettiğinin göstergesidir. DFA'dan elde edilen sonuçlara göre üç faktör arasındaki korelasyon değerleri tehdit-kabul etme 0.84, kabul etme-reddetme 0,74, tehdit-reddetme 0.76 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler üç faktörün birbiriyle ilişkili olduğunun göstergesidir (Şekil 3). Sonuç olarak DFA sonrası elde edilen uyum indeksleri bütün olarak değerlendirildiğinde, ölçme aracının genel olarak iyi uyum iyiliği değerlerine sahip uygulanabilir olduğu söylenebilir.

Şekil 3: Modele İlişkin Faktör Yüklerini Gösteren Path Diyagramı

2. Güvenirlige İlişkin Bulgular

0.0 ile 1.0 arasında değişen değerler alabilen Cr α katsayısının bu iki uç değerden birini alması mümkün değildir (DeVellis, 2014, s. 99). Cr katsayısı 1'e yaklaştıkça ölçekte yer alan maddelerin iç tutarlılığının yüksek olduğu sonucuna ulaşılır ve olabildiğince 1.00'e yaklaşması istenir (Erkuş, 2017, s. 53). Ölçeğin tümünde α değeri .965; kabul etme faktörü için α değeri .949; tehdit faktörü için α değeri .940; reddetme faktörü için α değeri .849 olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda ölçeğin oldukça yüksek bir iç tutarlığa sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 4: Madde Ortalama, Standart Sapma, Madde Toplam Korelasyonları ve Madde Çıkarıldığında Cronbach Alfa Katsayısı

Faktör 1: Cr α , 949 Kabul Etme	X	S	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Çıkarıldığında Cr α Katsayısı
M11	3,1133	1,40251	,756	,945
M20	2,8433	1,15610	,748	,945
M21	2,5767	1,23120	,741	,945
M23	3,2233	1,21589	,771	,944
M25	3,1667	1,36324	,827	,942
M26	2,7033	1,29651	,808	,943
M28	2,9200	1,42843	,702	,947
M30	2,6000	1,27754	,832	,942
M46	3,3400	1,30515	,785	,943
M49	2,8033	1,26623	,788	,943
M53	2,6100	1,33059	,730	,945
Faktör 2: Cr α, 940 Tehdit				
M5	3,3400	1,48044	,795	,932
M7	3,0833	1,50908	,783	,932
M8	3,1567	1,51651	,677	,937
M14	2,9167	1,55492	,740	,934
M17	2,9700	1,40797	,784	,932
M18	3,0400	1,46020	,782	,932
M19	3,5500	1,41687	,808	,931
M22	3,0400	1,48292	,692	,937
M27	3,3767	1,40999	,749	,934
M45	2,8600	1,40486	,747	,934
Faktör 3: Cr α, 849 Reddetme				
M9	4,3000	1,12586	,608	,830
M24	4,0733	1,21362	,679	,811
M29	4,1167	1,16084	,717	,802
M51	3,6867	1,32199	,632	,825
M54	4,1567	1,23174	,657	,817

Bireyleri ölçülen özellik bakımından ayırt etmeye yarayan madde toplam korelasyonları incelendiğinde .632 ile .832 arasında değiştiği görülmektedir (Tablo 4). Bu değerler maddelerin oldukça yüksek ayırıcılık indisine sahip olduğunu göstermektedir.

Bir sonraki aşamada, ölçüğü oluşturan 26 maddeye alt-üst grup ortalamaları farkına dayalı madde analizi yapılmıştır. Analizden önce ölçüğe ait maddelerin madde toplam puanları hesaplanmıştır. Ardından bireylerin ölçekten aldığı puanlar küçükten büyüğe doğru sıralanmıştır. Maddelere verilen tepkiler kategorilendirildiğinde en düşük puan alanlar ölçülmek istenen özelliğe, tutuma sahip olmayanları, orta puanlar orta düzeyde ölçülmek istenen özelliğe sahip olanları, en yüksek puanlar ise ölçülmek istenen özelliğe, tutuma güçlü bir şekilde sahip olanları gösterir. Bu çalışmada alt grup ölçülen özelliğe sahip olmayanları, 2 üst grup ölçülen özelliğe sahip olanları temsil etmektedir.

Bu sıralamaya göre 300 kişilik grubun en düşük puana sahip %27'sini oluşturan 84 kişi alt grup olarak, en yüksek puana sahip %27'sini oluşturan 84 kişi ise üst grup olarak belirlenmiştir. Ölçek puanları dağılımının iki ucundaki %27'lik alt-üst grupların her bir ölçek maddesi için faktör yapılarına uygun olarak bağımsız gruplara yönelik t testi ile madde puan ortalamaları arasındaki fark incelenmiştir. Bu analizden elde edilen değerler Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5: Ölçeğin Madde Analizi %27'lik Alt Grup ve Üst Grup İçin t Değerleri

Madde No	(n= 84)	X	S	df	t
11	Alt grup	1,7831	,91129	165	17,138
	Üst Grup	4,3571	1,02549		
20	Alt Grup	1,7349	,92505	165	15,294
	Üst Grup	3,8452	,85720		
21	Alt Grup	1,4578	,72079	165	16,701
	Üst Grup	3,7143	1,00086		
23	Alt Grup	2,1205	,98026	165	15,145
	Üst Grup	4,2976	,87509		
25	Alt Grup	1,7590	,86377	165	23,027
	Üst Grup	4,5595	,70028		
26	Alt Grup	1,5542	,88694	165	17,125
	Üst Grup	4,0000	,95690		
28	Alt Grup	1,7229	1,06282	165	17,107
	Üst Grup	4,3214	,89390		
30	Alt Grup	1,2771	,63078	165	20,821
	Üst Grup	3,8333	,92922		
46	Alt Grup	1,8916	,84120	165	20,740
	Üst Grup	4,4762	,76798		
49	Alt Grup	1,6265	,80715	165	17,541
	Üst Grup	4,0476	,96823		
53	Alt Grup	1,4578	,76988	165	15,769
	Üst Grup	3,7857	1,10934		
5	Alt Grup	1,7108	,89074	165	25,921
	Üst Grup	4,7738	,60820		
7	Alt Grup	1,4819	,86054	165	20,649
	Üst Grup	4,4167	,97200		
8	Alt Grup	1,7470	1,12449	165	17,341
	Üst Grup	4,5238	,93752		
14	Alt Grup	1,4699	,99189	165	18,335
	Üst Grup	4,3690	1,05030		
17	Alt Grup	1,6867	,96180	165	17,728

Üst Grup	4,2976	,94141		
Alt Grup	1,6506	1,00528	165	19,525
Üst Grup	4,4286	,82558		
Alt Grup	2,0120	1,18418	165	20,409
Üst Grup	4,8214	,41539		
Alt Grup	1,8313	1,12423	165	14,415
Üst Grup	4,3095	1,09738		
Alt Grup	2,1446	1,13838	165	18,231
Üst Grup	4,7381	,62323		
Alt Grup	1,5663	,79928	165	17,231
Üst Grup	4,1190	1,09109		
Alt grup	3,4819	1,40001	165	8,714
Üst grup	4,9048	,50585		
Alt grup	3,2048	1,28556	165	11,219
Üst Grup	4,9048	,50585		
Alt grup	3,1566	1,31113	165	12,082
Üst Grup	4,9286	,25909		
Alt grup	2,5783	1,20082	165	13,776
Üst Grup	4,7381	,77800		
Alt grup	3,3253	1,40650	165	9,792
Üst Grup	4,9048	,42848		

Ölçeğin %27 alt ve üst grupların madde puanları arasındaki farklılıkların ilişkisi olarak yapılan bağımsız gruplar için t testi değerlerinin 23.027 ile 8.714 arasında değiştiği ve $P < .01$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Dağılımın iki ucundan alınan bu gruplar ne derece birbirine zıt ise ayırt edicilikte o derece hassastır (Özgüven, 2011, s.115). Madde ortalama puanları alt gruplar için en düşük 1.27 ile üst gruplar için en yüksek 4.92 arasında değişmektedir (Tablo 5). Bu bulgulardan yola çıkarak ölçeğin hassasiyetinin oldukça yüksek ve ölçülmek istenen özelliğe sahip olan ile olmayanı ayırt etme özelliğine sahip olduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Ön yargı, tehdit ve güvenlik, mekânsal ve duygusal yakınlık, temas ve kültürel değer gibi ifadeleri içeren ölçek tehdit, kabul etme ve reddetme olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçekteki üç boyut ölçülen özelliği %66 oranında temsil gücüne sahiptir. Ölçeğin geçerliğini ve güvenilirliğini belirlemek için kullanılan $Cr \alpha$ (.965) ve KMO (.969) değeri ile yüksek bir geçerlik ve güvenilirlik oranına sahip olduğu ortaya konmuştur. DFA sonucu AFA da oluşturulan 3 faktörlü 26 maddelik yapı doğrulanmıştır. Ölçekte yer alan maddelerin gerek ölçmek istediği özelliği ölçmeye gerekse ölçülmek istenen özelliğe sahip olan bireylerle sahip olmayan bireyler arasındaki farkı ayırt etme gücüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma sonucunda Yerel halkın Suriyelilere Yönelik Tutumunu ölçmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı¹ geliştirilmiştir.

Göçmenlerin kabulü bağlamında yerel halkın göçmenlere ve göçmen politikalarına yönelik tutumları; göçmen, etnik kimlik ve gruplar arası ilişkileri potansiyel olarak şekillendiren ilişkilere katkıda bulunduğu için önemli bir faktördür (Fussell, 2014, p. 479). Göçmenlerin ve onlara yönelik uygulanan politikalarının ülkede yaşayan tüm gruplar üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir etkiye sahip olduğu bilinmektedir.

¹Ek 1: Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği

Halkın göçmen algısı göçmenlere yönelik tutumları belirlemede rol oynadığı gibi göçmenlerin tutumları da halkın tutumlarının oluşmasına katkıda bulunmaktadır. Türkiye’de yaşayan diğer göçmen grupları dışarıda tutularak Suriyeliler özelinde yapılan bu çalışma tüm halkın tutumunu ölçecek bir araç olması ve yerel halkın tutumuna ilişkin çalışmaların / politikaların boyutunun belirlenmesinde kullanılabilir nitelikte olmasıyla diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Suriyelilere yönelik tutumlarının ayrıntılarından haberdar olan kamu kurum/ kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar, STK’lar bu grubun topluma entegre çalışmalarını daha iyi yürütebilecekleri düşünülmektedir. Geliştirilen bu tutum ölçeği; Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde geri dönüşten ziyade kalıcılık amaçlı saha çalışmalarında kullanılacak yapıda olması bakımından değer arz etmektedir. Halkın Suriyelilere yönelik tutumunu ölçmek amacıyla geliştirilen bu ölçeğin; sahada yürütülecek uyum ve politika geliştirme çalışmalarına katkı sağlaması beklenmektedir.

Gelecekte yapılacak olan çalışmalarda farklı örneklem grubunda ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının tekrar test edilmesi ve ölçeğin farklı özelliklere sahip gruplarda uygulanarak tutumların yorumlanması önerilir.

Kaynakça

- Alba R., Nee R. & Nee, K. A. (2005). Distorted nation: Perceptions of racial/ethnic group sizes and attitudes toward immigrants and other minorities. *Social Forces*, 84 (2), 901 – 919. doi.org/10.1353/sof.2006.0002
- Alfieri, M. & Marta, E. (2014). Positive attitudes toward the outgroup: adaptation and validation of the Allophilia scale. *Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology (TPM)*, 18, 99-116. doi: 10.4473/TPM.18.2.3
- Allport, G. W. (1954). *The Nature of prejudice*. Cambridge: Addison Wesley Publishing Company.
- Ayers, J. W., Hofstetter, C. R., Schnakenberg, K. & Kolody, B. (2009). Is immigration a racial issue? Anglo attitudes on immigration policies in a border county. *Social Science Quarterly*, 90 (3), 593-610. doi.org/10.1111/j.1540-6237.2009.00633
- Blumer, H. (1958). Race prejudice as a sense of group position. *Pacific Sociological Review*, 1(1), 3-7.
- Bogardus, E. S. (1933). A social distance scale. *Sociology & Social Research*, 17, 265-271.
- DeVellis, F. R. (2014). *Ölçek geliştirmede kuram ve uygulamalar*. (T. Totan, Çev.). (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Eagly, A. H. & Chaiken, S. (2007). The advantages of an inclusive definition of attitude. *Social Cognition*, 25(5), 582-602.
- Engel, K. S., Moosbrugger, H. & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness of fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8 (2), 23 – 74.
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-I: Temel kavramlar ve işlemler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Erkuş, A. (2017). *Psikolojide ölçme ve ölçek geliştirme-II: Ölçme araçlarının psikometrik nitelikleri ve ölçme kuramları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ersoy Quadır, S. & Kabaklı Çimen, L. (2018). Türk vatandaşlarının Suriyeli sığınmacılarla ilgili görüşleri (Konya ili örneği). *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53 (2), 327-345. doi: 10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.18.05.906
- Fussell, E. (2014). Warmth of the welcome: attitudes toward immigrants and immigration policy. *Annual Review Of Sociology*, 40, 479–498. doi:10.1146/annurev-soc-071913-043325.
- Hogg, M. A. & Vaughan, G. M. (2005). *Social psychology* (4th ed.). London: Pearson Education.

- Keleş, S. Ç., Aral, T., Yildirim, M., Kurtoglu, E. & Sunata, U. (2016). Attitudes of Turkish youth toward Syrian refugees in respect to youths' gender, income, education, and city: A scale development study. In D. Eroğlu, J. H. Cohen & I. Sirkeci, (Eds), Turkish migration (pp.173-181). London: TPL
- Kılınç, A. Ç., Çepni, O.& Kılcan B., (2017). Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *International Journal of Human Science*, 14 (2), 1045-1057.
- Kline, R. B. (2010). Principles and practice of structural equation modeling. (2th Ed.), New York: The Guilford Press.
- Magallares, A. & Morales, J. (2017). Spanish adaptation of the Allophilia Scale. *Anales De Psicología / Annals Of Psychology*, 33(2), 283-291.
- Özgüven, İ.E. (2011). Psikolojik testler. Ankara: Pdrem Yayınları.
- Petty, R. E., Wegener, D. T. & Fabrigar, L. R. (1997). Attitudes and attitude change. *Annual Review of Psychology*, 48, 609 – 647.
- Pittinsky, T. L., Rosenthal, S. A. & Montoya, R. M. (2011). Measuring positive attitudes toward outgroups: Development and validation of the Allophilia Scale. In L. R. Tropp & R. K. Mallett (Eds.), *Moving beyond prejudice reduction: Pathways to positive intergroup relations* (pp. 41-60). Washington, DC, US: American Psychological Association.
- Sharma, S. (1996). *Applied multivariate techniques*. New York: John Wiley & Sons Inc
- Stephan, W. G., & Stephan, C. (1996). Predicting prejudice. *International Journal of Intercultural Relations*, 20, 1 – 12.
- Stephan, W. G.,& Stephan, C. W. (2000). An integrated threat theory of prejudice. S. Oskamp (Eds.), *Reducing prejudice and discrimination*, Hillsdale, NJ: Erlbaum, 23-46.
- Tavşancıl, E. (2014). *Tutumların ölçülmesi ve spss ile veri analizi*.(5.baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- Tinsley, H. E. A. & Tinsley, D. J. (1987). Uses of factor analysisin counseling psychology research. *Journal of Counseling Psychology*, 34, 414-424.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal bilimlerde faktör analizi ve geçerlilik: Keşfedici ve doğrulayıcı faktör analizlerinin kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46 (özel sayı), 74-85. Erişim tarihi: 10 Haziran 2018 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/369427>.

Ekler

Ek 1: Yerel Halkın Suriyelilere Yönelik Tutum Ölçeği

Bu araştırmanın amacı, yerel halkın Türkiye’de yaşayan Suriyeliler hakkındaki düşüncelerini incelemektir. Sizden kimlik belirtici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından bilimsel bilgi üretmede kullanılacaktır. Katılım sırasında sorulardan ya da herhangi bir başka nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama işini yarıda bırakabilirsiniz. Ölçeği tamamlamak yaklaşık 10 dakikanızı alacaktır. Aşağıda Türkiye’de yaşayan Suriyelilere yönelik duygu ve düşüncelerini yansıtan cümleler yer almaktadır. Bu cümlelerin karşısında “Kesinlikle Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Kesinlikle Katılıyorum” olmak üzere beş seçenek verilmiştir. Lütfen cümleleri dikkatle okuyunuz ve size en uygun olanını (x) işaretleyerek belirtiniz.

		Tamamen Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Kabul etme	11.Suriyeli bir arkadaşım olmasını isterim. 20.Suriyelilerin uyumlu insanlar olduğuna inanırım. 21.Suriyelilere güvenirim. 23.Suriyelileri severim. 25.Suriyelileri yakından tanımak isterim. 26.Suriyelileri kendime yakın bulurum. 28.Suriyelilerin toplumumuza çeşitlilik kattığına inanırım. 30.Suriyeliler ile zaman geçirmekten hoşlanırım. 46.Suriyeli biriyle tanışmaktan mutluluk duyarım. 49.Suriyelilere sempati duyarım. 53.Suriyelileri fırsat buldukça ziyaret ederim.					
Tehdit	5.Suriyelileri tehdit olarak algılarım. 7.Suriyelilerin ülke güvenliğini tehdit ettiğini düşünürüm. 8.Suriyelilerin Türkiye’de yaşamalarını istemem. 14. Suriyelilerin ülke ekonomisine zarar verdiğini düşünürüm. 17.Suriyelilerin suç oranlarını artırdığını düşünürüm. 18.Suriyelilerin yoksulluğu artırdığını düşünürüm. 19.Suriyelilerin Türkiye’yi yaşanmaz hale getirdiğini inanırım. 22.Suriyelilerin Türkiye’ye yük olduğuna inanırım. 27.Suriyelilerin varlığından tedirgin olurum. 45.Suriyelilerin toplumsal sorunlara yol açtığını düşünürüm.					
Keddenme	9.Suriyelileri dışlarım. 24.Suriyelilerden nefret ederim. 29.Suriyeliler ile karşılaştığımda öfkelenirim. 51.Suriyeliler ile aynı ortamda bulunmam. 54.Suriyelilere selam vermem.					

2-B Oturumu

Ekolojik Kriz, Zorunlu Göç ve Planlama

Oturum Başkanı: Dr. Gencay Serter

Gelişmekte Olan Kavram İklim Mültecileri: Trans-nasyonalizmin Yeni Kaynağı?
Bariş Can Sever

Zorunlu Göçle Gelen Nüfusun Barınma Deneyimleri Üzerinden
Konut Politikalarının İncelenmesi: Hatay Örneği
Araş. Gör. Zehra Güngördü

Yerinden Edilme Amaç mı Araç mı? İstanbul'un
Dönüşümüne Dair Gerçekler ve Politika Önerileri
Dr. Araş. Gör. İmge Akçakaya Waite

**Çatışmalı Süreç Sonrası Araçsallaşan Planlama Disiplini ve
Yerinden Edilme -mülksüzleşme ve İnşa Süreçlerinin
Mekânsal Sonuçları- Nusaybin Örneği
Haknas Sadak, Serhat Özhan, Fatma Büşra Cizrelioğulları Sadak

*** Bu bildirimler yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Gelişmekte Olan Kavram İklim Mültecileri: Transnasyonalizmin Yeni Kaynağı?

Bariş Can Sever

Özet

Bu çalışmada, insan kaynaklı iklim değişikliğinin sosyal sonuçlarından olan zorunlu göç, iklim mültecileri ve bu mültecilerin göç hareketi sonrası kurması beklenen transnasyonal ağlar ve ilişkiler ele alınmaya çalışılmıştır. Yaklaşık olarak Endüstri Devrimi başlangıcıyla son iki yüzyıl içerisindeki yoğun bir şekilde gerçekleştirilen endüstriyel aktivitelerden ve küresel kapitalizmden kaynaklanan küresel eşitsizlikleri ve iklim adaleti boyutunu Antroposen dönem çerçevesinde anlayabilmek en önemli noktalardan biri olacaktır. Disiplinler arası işbirliğinin altı çizildiği çalışma boyunca, konuyu daha iyi aydınlatabilmek için betimleyici yöntemle teorik altyapının oluşturulması ve çeşitli vakaların sunulması makale boyunca gözlemlenebilir. Sonuç bağlamında, kısa ve uzun soluklu dönemlerde yerinden olan iklim mültecilerinin, ayrıldıkları yerle kuracağı bağlantılar aracılığıyla yeni transnasyonal ağlar ve ilişkiler yaratacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnsan Kaynaklı İklim Değişikliği, Göç, İklim Göçü, İklim Mültecileri, Transnasyonalizm, Transnasyonal Ağlar ve İlişkiler, Antroposen

Giriş

İnsan kaynaklı iklim değişikliğinin insanlar ve dünya ekosistemi üzerindeki hissedilir etkisi her geçen gün daha da görünür olurken, son zamanlarda insan kaynaklı iklim değişikliği konusu akademide, karar alıcılar ve medya çevrelerinde daha çok gündeme gelen bir konu halini almıştır (Gemenne 2015). İnsan kaynaklı iklim değişikliğinin yarattığı sosyal sonuçlardan birinin göç olduğu ifade edilebilir. Bu çalışmada insan kaynaklı iklim değişikliği ve göç bağlamında, uluslararası anlaşmalar tarafından henüz tanınmayan ve statü verilmeyen, aynı zamanda akademi camiasında ortak bir görüşü temsil etmeyen iklim mültecileri kavramının, transnasyonal (ulusaşırı/ulusötesi) ağlar ve ilişkileri yaratma sürecine dair rolünü inceleyeceğim. Bu noktada şuna inanıyorum ki; iklim mültecileri ve onların yaratacağı muhtemel transnasyonal ağlar ve ilişkiler üzerine yapılacak betimleyici bir çalışma, yazarın insan kaynaklı iklim değişikliğinden dolayı yerinden edilmiş insanlara dair akademik perspektifindeki önemli hatları aydınlatılabilir.

Diğer taraftan bu çalışmada, yaklaşık olarak endüstri devrimi başlangıcıyla son iki yüzyıl içerisindeki yoğun bir şekilde gerçekleştirilen endüstriyel aktivitelerden ve küresel kapitalizmden kaynaklanan küresel eşitsizlikleri ve iklim adaleti boyutunu anlayabilmek en önemli noktalardan biri olacaktır. Bu dönemi nitelendirmek adına, endüstri devriminden itibaren insanın doğa üzerindeki kontrolünü ve bu kontrol içerisindeki aktivitelerinin doğa üzerindeki etkisini belirten “antroposen” terimi kullanılmaktadır (Crutzen & Stoermer 2000). Bu çalışma genel hatlarıyla dünya tarihindeki antroposen dönemin etkisi altında ortaya çıkan insan kaynaklı iklim değişikliği ve göç ilişkisini gözler önüne sermeye çalışırken, aynı zamanda iklim mültecilerinin transnasyonal ağların ve ilişkilerin kuvvetle muhtemel yeni aktörleri olacağını vurgulamaktadır. Özetle bu çalışma, yukarıda anlatılan arka plana dayanarak, gelişmekte olan bir kavram ve transnasyonalizmin yeni bir kaynağı olduğu düşünülen “iklim mültecilerini” incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırma Sorusu

Araştırma sorusu, gelişmekte olan bir kavram ve transnasyonalizmin yeni bir kaynağı olduğu düşünülen iklim mültecilerini tartışmak üzerine kurgulanmıştır. Böylelikle araştırma sorusu, bu kavramın muhtemel transnasyonal ağları ve ilişkileri yaratıp yaratmadığı veya var olan transnasyonal ağlara yeni bir kesit ekleyip ekleyemeyeceğini öğrenmek amacıyla sorulacaktır. Bu amaç doğrultusunda, transnasyonalizm ve insan kaynaklı iklim değişikliği-göç kavşağındaki görülmesi muhtemel sosyal ağları ve ilişkileri sergileyebilme başarısı çok önemli olacaktır. Kısaca; iklim mültecileri “neden ve nasıl” transnasyonal bağları yaratmaya yönelik yeni bir aktör olarak belirlemektedir?

İlave olarak, araştırma sorusu çeşitli sebepler nedeniyle farklı çevreler tarafından dikkate değer bir şekilde değerlendirilebilir. İlk olarak bu soru, farklı disiplinlerden ilham alarak kavramı derinlemesine incelemek istemektedir (Felgentreff & Andreas 2016). Henüz kavram üzerinde bir fikir birliği bulunmaması ve sosyal bilimlerin pek çok disiplini adına kavramın farklı yorumlara açık olması, bu incelemeyi haklı ve değerli kılmaktadır. Ayrıca bu soru, insan kaynaklı iklim değişikliği-göç kavşağının kavramsal boyutunu irdeleyerek iklim mültecileri aracılığıyla daha önceden oluşmuş veya oluşma ihtimali olan transnasyonal ağların mümkün olduğunu göstermeye yönelik kurgulanmıştır. Aynı zamanda transnasyonalizm ve göç çalışan araştırmacılara iklim temelli göç bağlamında, farklı bir perspektife ve yeni bir araştırma alanına yönelik önemli fırsatlar sunmaktadır. Son olarak araştırma sorusu özelinde denilebilir ki; iklim mültecilerine yönelik artan akademik ilgi, bu konuyu kamusal alanda ve tartışmalarında daha görünür kılmaya olanak tanıyabilir. Bu olanak aracılığıyla, yapılması muhtemel yeni akademik çalışmalarda konuya dair politika önerileri de sunulabilir. Araştırma sorusunun cevabını oldukça uygun bir şekilde verebilmek gayretiyle bir sonraki bölüm araştırma dizaynını ve metodolojiyi aktaracaktır.

Araştırma Dizaynı ve Metodoloji

Araştırma dizaynını ve metodolojiyi göz önüne aldığımızda; iklim mültecileri ve onların kuracağı muhtemel transnasyonal bağlantılara ilişkin yaklaşımları, kavramları ve belirli boyutları daha net bir şekilde sunmaya yönelik betimleyici bir araştırma planlanmaktadır. Genel çerçeveyi düşündüğümüzde, iklim mülteciliği konusunun belirli hatlarını aydınlatmak adına çeşitli anlayışlara ve daha önceden yapılmış vaka çalışmalarına odaklanılacaktır. Bu çerçeve, iklim mültecilerinin gelişmesi muhtemel transnasyonal ağlar ve ilişkilerde oynadığı rolü ortaya çıkarmak için destekleyici nitelikte olacaktır. Bu çalışma, bir anlamda ilerleyen süreçlerde artması beklenen iklim mültecileri ve onların muhtemel transnasyonal bağlantılarına ilişkin başlangıç niteliği taşısa da, iklim değişikliğinin etkilerine dair yapılan ampirik çalışmaların arttığı bir akademik atmosfer düşünüldüğünde, ampirik bir çalışmanın eksikliği bu araştırmanın zayıflığı olarak değerlendirilebilir (Castles 2011: 419). Diğer taraftan, bu detaylı konunun daha iyi bir analizine ve zamanla üretilecek bir analitik çerçeveye ulaşmak için çeşitli kuramsal ve kavramsal yaklaşımları bu aşamada çalışmaya dahil etmek, önemli bir başlangıç olacaktır.

Metodolojik olarak farklı metotların ve tekniklerin, insan kaynaklı iklim değişikliği ve göç gibi sosyo-ekolojik faktörlerle ilişkili çalışmalarda bir arada kullanılabileceği belirtilmiştir (Piguet ve ark. 2011: 16). Araştırmanın yapıldığı kısa zaman periyodu ve araştırmacının lokasyonu düşünüldüğünde, bu çalışma için en uygun yöntemlerden bir tanesinin masa başı araştırma olduğu kabul edilmiştir. Bu kısa zaman periyodu, mekânsal sınırlılıklar ve çalışmanın bu konuya dair bir hayli yeni bir girişim olması nedeniyle, daha önceden yapılmış çalışmaları ve kuramsal yaklaşımları analiz etmek araştırmaya büyük bir katkı sunacaktır. Aynı zamanda, konunun çok disiplinli doğası, metodolojik perspektiflerde ayrılıklar yaratmıştır. İklim değişikliği-göç kavşağında yer alan çalışmalar için yeni bir epistemolojik anlayış üretme bağlamında farklı yaklaşımları sentezlemek oldukça değerli olacaktır. Bu sayede, iklim değişikliğinin yalnızca sebeplerine ve sonuçlarına odaklanmaktansa pek çok araştırmada iklim değişikliği ve göç arasındaki ilişkiyi incelerken aynı zamanda tarihsel gelişmeleri, küresel adaletsizlikleri ve ortaya çıkması muhtemel sosyo-politik ve politik-ekonomik sistemlerin yapısı değerlendirebilir.

Kuramsal Yaklaşımlar

Ulus-devlet egemen sistemin hüküm sürdüğü bir tarih boyunca pek çok sayıda göç hareketi, özellikle sözde küreselleşmenin de etkisi altında toplumların, toplulukların ve ülkelerin kendi aralarında çeşitli transnasyonal/lokal ilişkiler kurmasına sebep olmuştur. Transnasyonalizm, küreselleşme çalışmaları haricinde, göç çalışmalarının farklı perspektifleriyle ele alınırken genellikle göç hareketleri sonucunda meydana gelen sınır ötesi bağlar ve insan aktivitelerine odaklanmaktadır.(Ozkul 2012: 1, Schiller ve ark. 1992) Yine göç ekseninde yapılan başka bir çalışma, transnasyonal bağların her gün yeniden üretilen günlük yaşam pratikleriyle vücut bulduğunu ve devamlılık kazandığını aktarır (Boccagni 2012). Bu bağlamda, özellikle yaklaşan on yıllık süreçler içerisinde iklim göçünün yeni transnasyonal ağlara ve ilişkilere ön ayak olacağı düşünülmektedir. Aynı şekilde, bahsedilen iklim göçü hareketleri sonrasında yer değiştiren insanlar ve gruplar, hali hazırda devam eden transnasyonal ağlara ve ilişkilere yeni boyutlar da kazandırabilir.

Bir başka açıdan baktığımızda, insan kaynaklı iklim değişikliği ve göçün buluşma noktasına yönelik disiplinler arası yaklaşımlar, transnasyonalizm araştırmalarına yeni bir çerçeve kazandırma niteliğine sahiptir. Castles'a göre (2011) iki ayrı kamp olarak çevre odaklı araştırmacılarla (alarm halindeki) sosyal bilimciler (göç araştırmacıları) kendi özgün yaklaşımlarını bir araya getirerek, iklim değişikliği ve göç temasına yönelik araştırmalarda önemli boyutları ve detayları ortaya koyabilmek için işbirliği yapabilirler

(Castles 2011: 419). Bu düşünce, alarm halindeki ve göç çalışanlar tarafından ayrı kutuplarda yapılan çalışmaların ortaya koyduğu siyah beyaz resmi değiştirme olanağına sahiptir. Ayrıca şu iddia edilebilir ki; disiplinler ayrılıkları derinleştirmektense iklim göçüne dair farklı disiplinlerin işbirliği, iklim değişikliği ve göç kavşağındaki transnasyonalizm çalışmalarına yeni bir alan yaratacaktır. Göç hareketi yalnızca iklim kaynaklı veya iklimin de içinde yer aldığı çoklu sebeplerden dolayı gerçekleşse de, küresel iklim değişikliği ve göç çağında bu hareket yeni transnasyonal ilişkilerin oluşmasında önemli bir rol oynayacaktır.

Bir diğer bakış açısı; iklim değişikliği ve sonuçlarının, transnasyonal ilişkilerin kaçınılmaz birer parçası olmasıdır. Fosil yakıt tüketimi ve endüstriyel faaliyetler ülkelerin kendi sınırları içerisinde farklı oranlarda seyrederken, bu tüketim ve endüstriyel faaliyetlerden doğan kirlilik ve nihai iklim değişikliği dünyada var olan tek biyosfer içinde yaşayan sosyal ve politik yönden birbirine karşı sorumlulukları olan insanları da farklı düzeylerde etkilemektedir. Bu noktada biyosferin tekliği, farklı oranlarda seyreden ulusal endüstriyel faaliyetlerin içinde yer aldığı transnasyonal anlayışa temel oluşturmaktadır. Davis ve ark. (2016) göre:

“Oldukça küreselleşmiş bir dünyada hiçbir ülke kendi sınırları dışında vuku bulan iklim değişikliği sonuçlarından tamamen izole değildir. Bu şu anlama gelmektedir: Hangi ülkelerin iklim değişikliğine karşı daha kırılgan olduğu hakkında yeniden düşünmeliyiz ve iklim risklerinin sınır ötesine nasıl aktarıldığını dikkatlice değerlendirmeliyiz.” (Davis ve ark. 2016)

Bu noktada, ulus devlet sistemi ve küreselleşmiş bir dünya yapısının etkisi altında var olan ülkeler arasındaki ilişkiyel döngüleri ve tarihsel gelişmeleri anlayabilmek oldukça önemli olacaktır. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinin kırılganlığı ve kuzey-güney adaletsizliği bu noktada kritik bir yere sahiptir. Buna paralel olarak, son iki yüz yıl (antroposen dönem) dinamiklerinin, insan faaliyetlerinin ve küresel kurgusunun doğa üzerine etkisini incelemek bir başka kritik husus olarak yer almaktadır. Antroposen dönemin kanıtlarından biri tanesi şu şekilde belirtilmiştir: Küresel ısınmaya sebep olan karbondioksit salımı son 66 milyon yılın en hızlı artış seviyesine ulaşmıştır. Bunun altında yatan en önemli faktör ise endüstri devriminden itibaren yüksek oranda kullanılmaya devam edilen fosil yakıtlardır (Carrington 2016). Fosil yakıt kullanımının iklim adaletiyle olan tarihsel ilişkisi, tam da bu noktada iklim mültecilerinin arka planını açıklamak adına bir hayli önemlidir. Bir sonraki bölümde mevcut vaka çalışmalarına ve örneklerine yer verilecektir.

Mevcut Vaka Çalışmaları

Daha önce de belirtildiği üzere; insan kaynaklı iklim değişikliği ve göçün bulunduğu noktaya ilişkin sahadan gelen ampirik çalışmalar artış göstermektedir. Hemen hemen dünyanın bütün bölgelerinden insan kaynaklı iklim değişikliği ve sonuçlarına dair vaka haberleri ve araştırma sonuçları gelmektedir. Bu noktada araştırmayı yerelleştirmek ve araştırma sürecindeki deneyimlerden yerel bilgiler üretmek, dünyanın farklı bölgelerini ve insanlarını farklı şekillerde etkileyen insan kaynaklı küresel iklim değişikliği gibi transnasyonal olguları anlamak adına bir hayli önemlidir. Bu doğrultuda, farklı bölgelerden birtakım özgün örnekler yer vererek, konunun farklı boyutlarına odaklanmak niyetindeyim.

Mevcut vaka çalışmalarının bir tanesinde, çevresel bozulma ve göç ilişkisi incelenmiştir. Bahsedilen bu çalışma doğrudan insan kaynaklı iklim değişikliği ile ilgili olmasa da, başka vakalardaki çevresel bozulmalar insan kaynaklı iklim değişikliği etkilerinin bir parçası olabilir. Bu sebeple, Nepal’in Chitwan

bölgesinde yaşanan çevresel bozulma sonrası gelişen farklı göç akımlarına bakacağız (Bohra-Mishra and Massey 2011). Bu vakada belirtilmesi gereken en önemli durumlardan bir tanesi, göç etmek zorunda kalan insanların varış yeri bağlamında farklı göç yolları izlemiş olmasıdır. Bir kısım göçmen Chitwan içinde yer değiştirirken, bir kısımda Chitwan dışına doğru yola çıkmış fakat Nepal içinde kalmıştır. Bunların yanında bir başka grup ise, Nepal'den çıkarak sınır ötesi göç hareketi gerçekleştirmiştir. Tüm bu farklı göç yolları ve varış yerleri düşünüldüğünde, Nepal dışına çıkan grupla Nepal içinde kalan –Chitwan'da veya Chitwan dışında- göçmenlerin kuracağı ağlar ve ilişkiler transnasyonal sosyal mekanın (Faist 2015) öznesi olacaktır.

Bir başka vaka çalışmasında, Güney Pasifik Bölgesindeki Kiribati ve Tuvalu ada ülkelerinde yaşayan insanların üzerinde buldukları adaların, insan kaynaklı iklim değişikliği temelli buzulların erimesi ve devamında yükselen sular problemiyle karşılaşması ön görülmektedir (McAdam 2011). Daha önce de belirtildiği üzere; bu tür bir probleme, insan kaynaklı iklim değişikliğinin belli bir süreçte yavaşça gösterdiği bir etki sebep olmaktadır. Bu nedenle, bu adalarda yaşayan insanlar yaşam alanları sular altında kalmadan önce, bu adalardan daha önce de göç edilen Yeni Zelanda ve Avustralya gibi yerlere gitmek üzere iklim mültecisi olarak çeşitli göç stratejileri geliştirmektedirler. Bununla birlikte, insan kaynaklı iklim değişikliğinin etkilerine karşı önlem olarak adaptasyon ve dirençlilik çalışmalarını devreye koyarken, uluslararası arenadaki güçlü ve konuya ilişkin sorumluluk sahibi aktörleri harekete geçirmeye çalışmaktadırlar. Bahsedilen vaka ve bu araştırma bağlamında, McAdam'ın (2011) şu sözleri oldukça önemli olacaktır:

“hane halkından belirli kişilerin ufak ama süregelen göç hareketlerinden sonra gittikleri yerlerde çalışarak para kazanması ve paranın bir kısmını geldikleri yere göndermesi, geride kalanların kaldıkları yerde daha uzun süre barınmaya devam etmesine ve adaptasyon mücadelesine destek olurken, aynı zamanda yeni diaspora ilişkilerinin kurulmasına ön ayak olacaktır.” (A.g.e. 126)

Bu argümanı göz önüne aldığımızda, insan kaynaklı iklim değişikliğinin yavaş süreçte gelişen etkisine karşı yerel halkın farklı göç stratejileri gerçekleştireceği beklenmektedir. Buna bağlı olarak, küresel iklim adaletindeki dengesizlikler ve insan kaynaklı iklim değişikliğinin olası yıkıcı etkilerinden dolayı etrafındaki gelişmiş ülkelere göç etmeyi tercih edenler ve geride kalanlar transnasyonal/translokal ilişkilerin başlama veya devam etme noktasındaki önemli aktörlerdir.

Diğer taraftan Porto Riko örneğine baktığımızda, aniden etki yaratan iklim felaketlerinin insanları evlerinden ve ülkelerinden ayrılmaya zorladığını görüyoruz. Porto Riko'da gerçekleşen şey; sayıları artan aşırı iklim olaylarından sadece bir tanesi olan Maria Kasırgası'nın binlerce insanın evini bir anda yaşanmaz bir hale getirmiş olmasıydı (Barclay ve ark. 2018). Bu kasırgadan sonra pek çok insan ülkeden ayrılarak özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ne (ABD) göç etmiştir. ABD'de New York şehrine göç edenler sayıca fazla olmakla birlikte gelişi güzel otel odalarında konaklatılmaktadır. Beklenen bir mülteci koruma mekanizmasının yokluğunda ve Porto Riko'daki evlerinin ne zaman yeniden inşa edileceği bilinmediği için, Porto Rikolu iklim mültecileri otel sahiplerinin keyfiyetine terk edilmiş ve belirsizlik içinde bekletilmektedir (Torres 2018). Bununla beraber, Porto Rikolu iklim mültecilerinin hali hazırda kurulmuş transnasyonal ağlara ve ilişkilere dahil olacağı tahmin edilmektedir. Uzun yıllar Porto Riko'dan ABD'ye çeşitli dönemlerde bireysel ve grup halinde göç hareketleri gerçekleşmiş ve bu göçlerden sonra gelen ülkedeki eş, dost, akraba ve kurumlarla olan ilişkiler transnasyonal ağlar aracılığıyla sürdürülmüştür (De-

Sipio & Pantoja 1997, Duany 2002). Şimdi, bir an önce evlerinin yeniden inşasını bekleyen Porto Rikolu iklim mültecilerinin de bu ağlara dahil olacağını ön görmek yanlış olmayacaktır.

Bu çalışmada gösterilen bir diğer vaka, Bangladeş'in kırsal alanlarında yaşayan insanlara dairdir. Bu konu üzerine daha önce yapılmış bir çalışmanın (2011) sonuçları şunu göstermektedir: Hem yavaş süreçte gelişen hem de bir anda etki yaratan insan kaynaklı iklim değişikliğinin sonuçları, kırsal alanda yaşayan yoksul ve kırılgan grupta yer alma niteliği taşıyan insanları Bangladeş sınırları içinde göç etmeye zorlamıştır (Gray and Mueller 2011: 6000). Aynı araştırmanın sonuçları şunları ifade etmektedir:

“Sellerin insan hareketliliği üzerine makul derecede ve yoğunlukta bir etkisi vardır. Bu makul derecedeki etki özellikle kadınlar ve yoksullar bağlamında oldukça görünür durumdadır. Fakat, sellerden bağımsız olarak verimsiz tarım ve ürün kurtluğu insan hareketliliğini oldukça etkilemiştir. Özellikle yoğun bir biçimde etkilenen bölgelerdeki hane halkları göç etmeye daha çok yatkındır.” (A.g.e. 1)

Benzer şekilde Çevresel Adalet Kuruluşu (Environmental Justice Foundation), Bangladeş'in sosyo-mekansal ve jeo-mekansal özelliklerini baz alarak ülkede yedi insandan birinin hem yavaş hem de ani süreçte gelişen insan kaynaklı iklim değişikliği sonuçlarından etkilenerek yerinden olacağını belirtmiştir (Environmental Justice Foundation 2017). Bu bilgilerin düşündürdüğü şudur ki; yerinden olma ihtimali yüksek olan insanların bir bölümü sınır ötesi göç hareketi gerçekleştirebilir ve transnasyonal ilişkilere yeni bir boyut katabilir. Bu doğrultuda, bahsedilen insanlar iklim mülteci olarak isimlendirilmeyi oldukça hak ederken, yeterli bir biçimde sağlanmış uluslararası koruma mekanizmaları tarafından kapsanmaları beklenmektedir. Ayrıca göç ve iklim değişikliği kavşak noktasıyla iklim mültecileri düşünüldüğünde, transnasyonalizm ve göçe dair yapılan çalışmalarda, bu araştırma boyunca bahsedilen alt konuların ilerleyen yıllarda daha fazla yer alacak olması bir başka beklentidir. Bir sonraki bölümde tartışma ve sonuç başlığı altında makale sonlandırılacaktır.

Tartışma ve Sonuç

Göç, insan kaynaklı iklim değişikliği olgusunun yarattığı etkilere bağlı sosyal sonuçlardan bir tanesidir. Daha önceki bölümlerde bahsedildiği üzere insan kaynaklı iklim değişikliği-göç ilişkisinin farklı boyutları göz önüne alındığında; çeşitli yaklaşımları ve argümanları hesaba katan bütüncül bir yaklaşımın, iklim mültecilerini ve içerisinden geçtikleri süreçleri analiz ederken oldukça faydalı olacağı söylenebilir. Bu bütüncül bağlamda, konu sadece çevresel faktörler ve endişelerle ilgili değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerin transnasyonal sorumluluklarını ve küresel kapitalizmin tarihsel gelişimini işaret eden küresel eşitsizliklerle ve yapılanmalarla ilgili olacaktır. Bu nedenle iklim mültecilerine dair antroposen dönemin analizi, bu bütüncül yaklaşımın değerli bir parçası olmuştur. Antroposen döneme dair tarihsel analizin ve farklı aktörler arası ilişkiselliğin, transnasyonalizmi anlamada bir hayli önemli olduğu düşünülmektedir. İnsan kaynaklı küresel iklim değişikliğinin doğası, bahsedilen iklim değişikliği olgusunun açıkça transnasyonallığını gösterirken, bu değişiklikten kaynaklanan zorunlu göçün yeni transnasyonal ağların ve ilişkilerin bir göstergesi olabileceği düşünülmektedir. Buna bağlı olarak, ilerleyen dönemlerde farklı disiplinlerden araştırmacıların bir araya gelmesiyle, bu ölçüde karmaşık dinamiklere sahip bir sosyo-ekolojik ve politik konuya dair işbirliği içinde yeni çalışmalar yapılması beklenmektedir.

Kaynakça

- Barclay, E., Campbell, A.F. and Irfan, U. (2018). Hurricane Maria: 4 ways the storm changed Puerto Rico – and the rest of America. Vox, retrieved from: <https://www.vox.com/2018/9/20/17871330/hurricane-maria-puerto-rico-damage-death-toll-trump>
- Boccagni, P. (2012). Rethinking Transnational Studies: Transnational Ties and the Transnationalism of Everyday Life. *European Journal of Social Theory*, 15(1): 117–132
- Bohra-Mishra, P. & Massey D.S. (2011). Environmental degradation and out-migration: evidence from Nepal. In Piguet et al. (Eds.), *Migration and Climate Change*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Carrington, D. (2016). The Anthropocene Epoch: Scientists Declare Dawn of Human-Influenced Age. *The Guardian*, retrieved from: <https://www.theguardian.com/environment/2016/aug/29/declare-anthropocene-epoch-experts-urge-geological-congress-human-impact-earth>
- Castles, S. 2011. Concluding remarks on the climate change-migration nexus. In Piguet et al. (Eds.), *Migration and Climate Change*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Crutzen, P.J. & Stoermer, E.F. (2000). The “Anthropocene”. *Global Change Newsletter*, 41: pp. 17-18.
- Davis, M., Benzie, M. and Barrott, J. (2016). Transnational climate change impacts: An entry point to enhanced global cooperation on adaptation?. Stockholm Environment Institute, Policy Brief.
- DeSipio, L. & Pantoja, A. (1997). Puerto Rican Exceptionalism: A Comparative Analysis of Puerto Rican, Mexican, Salvadorian, and Dominican Transnational Civic and Political Ties. In Espino et al. (Eds.), *Latino Politics: Identity, Mobilization, and Representation*, eds. Charlottesville: University of Virginia Press, pp. 104-120.
- Duany, J. (2002). *The Puerto Rican Nation on the Move: Identities on the Island and in the United States*. Chapel Hill: University of North Carolina Press.
- Environmental Justice Foundation, (2017). *Climate Displacement in Bangladesh*. Retrieved from: <https://ejfoundation.org/reports/climate-displacement-in-bangladesh>
- Faist, T. (2015). Transnational Social Spaces. *Ethnic and Racial Studies*, 38(13): 2271-2274
- Felgentreff, C. & Andreas, P. (2016). Climatic turn in migration studies? Geographical perspectives on the relationship between climate and migration. *Die Erde*, 147(2): 73-80.
- Gemenne, F. (2015). One good reason to speak of ‘climate refugees’. *Forced Migration Review* (49).
- Gray, C.L. & Mueller, V. (2011). Natural disasters and population mobility in Bangladesh. *PNAS Early Edition*, 109(16): 6000-6005.
- McAdam, J. (2011). Refusing ‘Refuge’ in the Pacific: (De)Constructing Climate-Induced Displacement in International Law. In Piguet et al. (Eds.), *Migration and Climate Change*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Ozkul, D. (2012). Transnational migration research. Sociopedia.isa, retrieved from: <http://www.sagepub.net/isa/resources/pdf/TransnationalMigrationResearch.pdf>
- Schiller, N.G., Basch L., and Blanc-Szanton, C. (1992). Transnationalism: a new analytic framework for understanding migration. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 645: 1-24.
- Piguet, É, Pécoud, A and Guchteneire P.D. (2011). Introduction: migration and climate change. In Piguet et al. (Eds.), *Migration and Climate Change*. New York, NY: Cambridge University Press. New York, NY: Cambridge University Press
- Torres D.A., (2018). The Refugees in New York’s Hotel Rooms. *The New York Times*, retrieved from: <https://www.nytimes.com/2018/03/21/opinion/refugees-puerto-rico-hurricane.html>

Zorunlu Göçle Gelen Nüfusun Barınma Deneyimleri Üzerinden Konut Politikalarının İncelenmesi: Hatay Örneği

Arş. Gör. Zehra Güngördü

Özet

2011 yılı Mart ayında Suriye’de yaşanan iç çatışmalar sonucunda Türkiye’ye 2018 yılı itibariyle toplam 3.622.366 kişi giriş yapmıştır. Yaklaşık olarak giriş yapmış olan kişilerin %94 ü kentlerde, % 6 sı ise geçici barınma merkezlerinde hayatlarına devam etmektedir. Açık kapı politikasının bir sonucu olarak zorunlu olarak Türkiye’ye göç etmiş Suriyeliler kentlerde kendi tercihlerine göre yer seçmişlerdir. Bu çalışmada, Hatay ili Kırıkhan ilçesinde yetkililerce Suriyeliler’in yoğun olarak yaşadığını ifade ettikleri Barbaros Mahallesi’nde seçilmiş bir sokakta yapılmış olan saha çalışılması irdelenmektedir. Çalışma kapsamında sokakta 10 Suriyeli ve 5 yerel olmak üzere toplam 15 hane bulunmaktadır. 10 Suriyeli haneye; sırasıyla yaşadıkları ilçe, mahalle ve sokağı hangi nedenler doğrultusunda seçtiklerini anlamaya yönelik sorular iletilmiştir. Bu soruların sonucunda yaşam alanı tercihinin; akrabalarla birlikte aynı kentte var olabilmek, güvenlik, merkeze yakınlık ve ucuzluk gibi faktörlere göre değişim gösterdiği tespit edilmiştir. Sokaktaki yerel hane sahiplerine ise; eski komşularının nerede yaşadıklarını anlamaya yönelik sorular iletilmiştir. Bu görüşmelerin sonucunda ise; eski komşularının kentin yeni gelişme konut bölgesinde, toplu konut alanlarında yaşamayı tercih ettikleri bilgisi elde edilmiştir. Bu çalışma; zorunlu göç, müstakil kiralık konut ve satılık konut piyasası ilişkisini irdelenmektedir.

Anahtar sözcükler: Zorunlu Göç, Konut Politikaları, Kentsel Mülteci, Hatay

Abstract

In March 2011, the result of years of internal conflict in Syria to Turkey as of 2018 a total of 3,622,366 people have come. Approximately 94% of the people who have entered the city have been living in cities and 6% have been living in temporary shelter centers. necessarily as a result of the open door policy in Syrian cities that have migrated to Turkey places they choose according to their preferences. Because temporary shelter centers outside Turkey, did not adopt any settlement policy for the Syrians. In this study, the field study conducted in a selected street in Barbaros Neighbourhood, where authorities say that Syrians live intensively in Kırıkhan district of Hatay province, is studied. There are 15 households in the street, 10 of them are Syrian and 5 of them are local. 10 Syrian households; respectively, the districts, neighborhoods and streets where they chose to understand the reasons they were sent. As a result of these questions; It was determined that there were changes in the same city with relatives, security, proximity to the center and cheapness. Local household owners in the street; questions were asked to understand where their former neighbors lived. As a result of these interviews; the information that the former neighbors prefer to live in the housing sector in the new development housing district of the city. This work; It examines the relationship between forced migration, detached rented housing and housing market for sale.

Keywords: Forced Migration, Housing Policy, Urban Refugee, Hatay.

Giriş

Dünyada ve ülkemizde farklı nedenlerle zorunlu göçler gerçekleşmektedir. Bu nedenler; afet, salgın hastalık, savaş, siyasi kararlar ya da ekonomik zorunluluklar şeklinde sıralanabilir. Her bir göç türünün barınma ihtiyaçları farklıdır. Bu çalışmada; savaş nedeniyle Suriye'den ülkemize göç eden Suriyeliler'in barınma deneyimleri ve ihtiyaçları irdelenecektir.

2011 yılının Mart ayında Suriye'de yaşanan iç çatışmaların kitlesel göçü başlatmasıyla günümüze kadar Suriye'ye sınırı olan ülkelerin sınır kentleri başta olmak üzere, tüm dünyada hissedilen çeşitli yansımaları olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2017 yılı ortası eğilimler raporuna (UNHCR, 2017) göre tüm dünyada en fazla mülteci üreten ülke Suriye ve en fazla mülteci barındıran ülke ise Türkiye olmuştur. Bugün gelinen noktada, zorunlu göç mağduru geçici koruma altındaki sığınmacı ve mültecilere dönük özel olarak tasarlanmış kampların kapasitelerinin kat ve kat aşılması sonucu mülteciler kamp alanları dışında özellikle kentlerde yerleşmek zorunda kalmışlardır. Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 2018 yılı Haziran ayı istatistikleri, ülkemiz sınırlarında barınmaya çalışan Suriyeliler'in %94'ünün kentsel alanlara dağıldıklarına işaret etmektedir. Dolayısıyla ani gelişen bu kitlesel göç ağırlıklı olarak kentsel mekân üzerinden okunması gereken bir sorunsal olarak karşımızda durmaktadır.

Mülteciler, dağıldıkları kent ortamlarında kalıcı barınma koşullarında yerleştikleri için farklı ve karmaşık zorluklarla karşı karşıyadır. Bu zorluklar, savaş ve siyasi çatışma nedeniyle kendi ülkelerinden zorla yerinden edilmeye bağlı olarak farklılık göstermektedir. Günümüzde Avrupa Birliği'nde bir dizi ülkede, mülteciler sıkı göç politikaları ve refah desteğinde azalma ile mücadele etmek zorundadır. Ancak göç edilen ülkede de mültecilerin nüfusu ve konut talebini arttırmasıyla; mevcut kentli de konut erişimi açısından farklı sorunlarla mücadele etmek zorundadır. Dolayısıyla kentte sürekli olarak yaşayan nüfus ile kente zorunlu göç ile gelmiş olan nüfusun konut erişimi birbirinden farklı süreçleri içermektedir. Bu çalışmada her iki tarafın kısıtlarını ve beklentilerini ortaya koyabilecek bir konut politikası stratejisi üretebilmek üzere kavramsal çerçeve geliştirilmesi hedeflenmektedir.

1. Zorunlu Göç ve Konut Deneyimi

İçinde bulunduğumuz 21. yüzyılda göç hareketleri gerek büyüklük açısından gerekse oluşum sebepleri açısından fazlaca değişken içermektedir. Küreselleşmenin etkisiyle birlikte insan hareketleri ve dolaşımı hızla artmaktadır. Göç; ekonomik, sosyo-kültürel, siyasal ve doğal gerekçelerle gerçekleşmektedir. Gerekçelerine bağlı olarak göç; zorunlu ya da gönüllü olarak gerçekleşmektedir. Göç literatüründe göç kararlarının çoğunun insanların kendi iradelerine bağlı olarak gönüllü olarak tanımlanmıştır. Ancak Öberg (1996)' e göre; insanları göç etmeye iten sert faktörler vardır. Bu faktörler; insani krizler, savaşlar, çevresel felaketlerdir. Aynı şekilde Öberg (1996); göçe iten yumuşak faktörlerden de bahsetmektedir. Bu faktörler ise; yoksulluk, sosyal dışlanma veya işsizlik gibi sert faktörlere oranla daha az kritik olan problemler olarak ele alınmıştır. Göç süreci ise; hem göç edenleri hem de göç edilen çevreyi karşılıklı olarak etkileyen bir süreçtir (Erder, 2002:51).

Türkiye dış göç tarihi farklı dönemlerde farklı karakteristik özellikler çerçevesinde gelişmiştir. Ancak en temelde Kirişçi ve Karaca'ya (2016)'ya göre; Türkiye'ye ulusal sınırları dışından 3 temel kitlesel sığınma talebi bulunmaktadır. 1989'da Bulgaristan'da komünizmin çöküşünden hemen önce, Türk ve Pomak kökenli 300 binden fazla Bulgaristan vatandaşı Türkiye'ye göçe zorlanmıştır. Bu göçün arkasından 1991'de Irak'ta yaşanan iç sorunlardan dolayı yaklaşık 500 bin Iraklı'nın Türkiye'ye geçmeye çalışması takip et-

miştir. Son olarak 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç çatışmalar da Türkiye’ye kitlesel göç başlatmıştır. Türkiye 3 kitlesel göç akımına da farklı politikalarla yaklaşmıştır. 1989’da Bulgar vatandaşları için; vatandaşlık haklarından faydalandırarak, tarım yapacakları toprakları tahsis etmiş, 1991’de Iraklıları kabul etmeden önce diplomatik çözüm yolları aramış, kamplar kurmuştur. 2011 yılında Suriye’den gelenler için ise “Açık Kapı” politikası benimsemiştir (Kirişçi ve Karaca, 2016:297).

2011 yılının Mart ayında Suriye’de yaşanan iç çatışmaların kitlesel göçü başlatmasıyla günümüze kadar Suriye’ye sınırı olan ülkelerin sınır kentleri başta olmak üzere, tüm dünyada hissedilen çeşitli yansımaları olmuştur. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği 2017 yılı ortası eğilimler raporuna (UNHCR, 2017) göre tüm dünyada en fazla mülteci üreten ülke Suriye ve en fazla mülteci barındıran ülke ise Türkiye olmuştur. Günümüzde, ülkemizdeki Suriyeliler’in sadece %6’sı geçici barınma merkezlerinde yaşamaktadır. Geçici barınma merkezlerinin dışındaki Suriyeliler’e yönelik ulusal ve yerel ölçekte barınma ve iskân politikası izlenmemiştir. Dolayısıyla kentlerde yaşayan Suriyeliler’in barınma ihtiyaçlarını niteliksel ve niceliksel olarak nasıl karşıladıklarını anlamaya çalışmak, ülkenin mevcut konut politikası ile ilişkisini çözümlenmek önem arz etmektedir.

Teixeira (2009)’a göre; mültecilerin yeni bir topluma başarılı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için nitelikli ve uygun konuta erişiminin sağlanmış olmak, beslenmek gibi temel ihtiyaçların başında gelmektedir. Ancak göçmenler için uygun konut erişimin önünde; yüksek konut maliyetleri, konut sahipleri tarafından negatif ayrımcılığa maruz kalarak kiralık konut bulamama, konut yardımı sağlayan kuruluşlara erişimin olmaması gibi engeller bulunmaktadır. Avusturalya’da mültecilere yönelik barınma politikası; insani yardımı ön planda tutarak, kırsal alanda göçmen yerleşimlerinin oluşturulmasına dayanmaktadır. Ancak zamanla göçmenlerin kırsal alanlardan metropoliten bölgelere yer değiştirdiği gözlemlenmiştir (Neuman ve Balasingam, 2013). Amerika’da mülteciler için yerelde kâr amacı gütmeyen kuruluşlar aracılığı ile yeniden yerleştirme yapılmaktadır. Bu kuruluşlar, mültecilerin kabul ve yer tahsislerini düzenlerken aynı zamanda belirli standartlara bağlı kalarak mültecilerin hem güvenli konuta erişimlerini hem de mültecilerin kullanım süresi boyunca konutun güvenliğini sağlamakla yükümlüdür (Darrow, 2015). Ülkeler tarafından mültecilere yönelik bir yerleştirme politikası benimsenmiş olsa dahi zamanla mülteciler, aynı ülke içinde farklı nedenlerle farklı alanlarda yaşamlarını sürdürmek istemektedirler.

Uygun fiyatlı ve barınmaya elverişli nitelikli bir konuta erişebilmek, zorunlu göç edenler için yeniden yerleşim ve kente uyum sürecinde en önemli adımların başında gelmektedir. Nitelikli konuta erişememiş olanlar; istihdam, dil eğitimi ve kentsel hizmetlere erişmekte zorluk çekmektedirler. Hem yasal olarak hem de sosyal hayatta mülteciler konut erişiminde pek çok zorlukla karşı karşıya kalırlar ve konut seçenekleri pek çok farklı boyut nedeniyle kısıtlanmıştır. Konut, yeni bir yerleşim deneyiminin en önemli bileşenidir ve olumlu bir barınma durumu, uyum sürecinin birçok yönünü kolaylaştırmaktadır (Carter ve Diğerleri, 2009:306). Mattu’nun 2002 yılında Kanada’nın British Columbia eyaletinde yürütmüş olduğu saha çalışmalarını derlediği raporunda; mülteciler ve göçmenler için konut sorununu ilgilendiren konulara değinmiş ve kentte yaşayanlar, mülteciler ve göçmenler için beklentilerinin ortaya konulduğu bir bakış açısına yer vermiştir. Mattu’nun göçmen ve mülteciler için konut sorununu tanımlarken vurgu yaptığı sorunlar ise; bir konutta birden fazla hanenin yaşamasından kaynaklanan kalabalık konut kullanımı, yaşam kalitesi standartları düşük, fiziksel olarak kötü durumda olan ancak yüksek ücretli kiralanmış, ulaşım problemi olan ve ev sahiplerinin negatif anlamda ayrımcılık yaptığı konutlarda hayat sürdürdüklerine dair bulgulara dayandırılarak sıralanmıştır. Bulgular sonucunda mültecilerin konut sömürüsü açısından ciddi bir şekilde risk altında bulunduğu saptanmıştır (Mattu, 2002:16-40) .

Mültecilerin konut deneyimine yönelik mahalle özelliklerini analiz etmeye çalışan Hiebert ve arkadaşlarının 2005 yılı tarihli çalışmasında ise ; insanların yaşam koşullarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilecek mahalle özellikleriyle keşiştiğini, konut koşullarını iyileştirdiğini ya da azalttığını belirtmektedir. Güvenlik ve güvenlik ile ilgili unsurlar, hizmetlerin varlığı veya yokluğu, arkadaşların, ailelerin ve aynı etnik kökene mensup kişilerin yakınlığı ve sosyal destek ağları sağlayabilen dini veya ırksal grupların varlığı önemli bir rol oynayabilen mahalle özellikleridir. Sosyal destek ağlarının önemi, ev sahibi nüfusun çok yüksek riskli doğasının ‘gizli evsizler’ arasında düşünölebileceğini öne sürmesine rağmen, evsiz nüfus arasında mültecilerin öne çıkmamasıyla dikkat çekmektedir. Yeni gelen gruplar içinde faaliyet gösteren sosyal ağların evsizlik sorununu hafiflettiği görölmektedir (Hiebert, 2005). Bu bulguları destekleyecek şekilde Carter ve Polevychok’un 2004 yılında konutu iyi bir sosyal politikanın aracı olarak ele aldıkları makale çalışmalarında; konut satın alım gücünün artırılması, konut ve mahalle memnuniyetinin artırılması, gelirdeki iyileşme, yoksulluk oranlarının düşmesi ve istihdam koşullarının iyileştirilmesi gibi seçilen göstergelerdeki olumlu eğilimin yeniden yerleşimi ve uyum sürecini kolaylaştırdığı ve uzun vadeli sağlık, eğitim ve gelir desteği gibi maliyetleri toplumdaki diğer kesimlere eş düzeye indirmediği üzerine durulmuştur (Carter ve Polevychok, 2004).

Dünya genelinde artış gösteren mülteci sayısı; kentteki yabancılar için de yeterli barınma, eğitim ve iş fırsatlarına sahip olma hakkının gözetildiği kentsel alanlara ihtiyaç duyulduğuna işaret etmektedir. Ancak araştırmalar göstermektedir ki; günümüzde pek çok Avrupa Birliği ülkesinde de dahil olmak üzere, mülteciler yaşadıkları mahallelerde gündelik hayatlarında ve barınma ihtiyaçlarını karşılayacak konut bulmakta oldukça zorlu süreçlerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Netto, 2011).

Murdie’nin Kanada’da gerçekleştirmiş olduğu araştırmaya göre; Toronto’da göçmenlerin kiralık konut edinebilmesinin önemli bir sorun olduğu bulgusu elde edilmiştir. Bu sorun kiralık konut fiyatlarının enflasyon artışına oranla iki kat artmış olmasıyla açıklanmıştır. Kısıtlı maddi imkânlarla sahip olan göçmenlerin, yüksek kiraları ödeme gücü bulunmadığından uygun konut bulma ihtimalleri oldukça azalmıştır. Aynı araştırmanın bir diğer bulgusuna göre ise; kente gelen 3 farklı göçmen grubunun konut erişiminde yaşadığı güçlükler birbirlerine kıyasla farklılık göstermektedir. Araştırma kapsamında incelenen Jamaikalılar, Polonyalılar ve Somaliler’den; Polonyalılar’ın konut sorununu çözme süreçlerinde daha az sorunla karşılaştıkları, Somaliler’in ise konut sorununu çözebilmek için en zorlu süreçleri yaşadıkları bulgusu edinilmiştir (Murdie, 2003). Bu doğrultuda; konut erişiminde etnik köken ve hangi coğrafyadan gelmiş olduğu önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkelerinden göç etmiş her grup için yeni yerleşim alanlarında uyumun olumlu ve hızlı bir şekilde sağlanması için, konut erişiminin hızlı ve güvenli gerçekleşmiş olması önemli bir adımdır. Yerel yetkililer ve konut sağlayıcıların mültecilere konut sunumuna yönelik geliştirmiş olduğu ortaklıklar mültecilerin konut sorunu ile yüzleşmelerinin önüne geçebilmektedir (Mullins ve Jones, 2009). Kapsayıcı bir toplum olabilmek için, mültecilerin konut erişimini hızlandırmak ve iyileştirmek önemli bir adımdır (Bolzoni ve diğerleri, 2015).

Kente zorunlu olarak göç etmiş kişilerin, uygun fiyatlı ve güvenli bir konuta erişimi; dil eğitimi, iş bulabilme, eğitim ve diğer kamusal haklardan etkin faydalanabilmelerinin ön koşuludur. Bu kişiler eğer güvenli ve nitelikli konuta ulaşamazlarsa, kentteki toplumsal yaşam ve aile hayatı da olumsuz etkilenir. Gönüllü göç etmiş kişilere kıyasla, mülteciler uygun konuta erişimde daha çok güçlüklerle karşılaşmaktadır. Kentte

birlikte yaşam pratiğinin huzur ve barış ortamında gerçekleştirilebilmesi için mültecilerin barınma koşullarını iyileştirecek politikalara ve programlara ihtiyaç bulunmaktadır (Carter ve diğerleri, 2009).

Özetlenecek olursa; konut erişimi ve konuta ödenen maliyetler kendi ülkelerinden zorunlu göçle gelen nüfusun yerleştikleri kente ve ülkeye uyum sağlama sürelerinin azalmasında ya da artmasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle planlama disiplini açısından; kentlere aniden giriş yaparak barınma ve iskân politikası benimsemeden kendiliğinden dağılmış bir nüfusun nasıl ve ne şekilde, hangi ağlar aracılığıyla dağıldığını anlamaya çalışmak, konut sorununu hiçbir plan kararı olmadan nasıl çözdüklerini irdelemek önem arz etmektedir. Bu doğrultuda bir sonraki bölümde, Hatay ili Kırıkhan ilçesinde yer seçmiş Suriyeliler'in barınma deneyimleri irdelenecektir.

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Türkiye'de zorunlu göçle gelen geçici koruma kapsamındaki Suriyeli nüfusa 81 ilin hepsi değişken oranlarla ev sahipliği yapmaktadır. Ancak bu çalışma kapsamında; 2012 yılında Suriye'den Türkiye'ye ilk girişlerin yapıldığı sınır kapısı olan Cilvegözü Sınır Kapısı'nı sınırlarını içerisinde bulunduran Hatay ili irdelenecektir. Hatay sadece sınır kenti olma özelliği dışında, tarihsel süreçte hem çok katmanlı hem de çok kültürlü yapısı nedeniyle önemli bir çalışma alanı olarak değerlendirilmektedir. 2018 Kasım ayı istatistiklerine göre; Hatay nüfusunun yaklaşık olarak %28 lik bir kısmı kadar Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Hatay'ın tüm kentsel alanlarına yayılmış Suriyeli nüfus bu çalışmanın odak grubunu oluşturmaktadır. Ancak yerel halk da karşılıklı olarak ilişkilerin çözümlenebilmesi için çalışmada irdelenmesi gerekli olduğu düşünülen ikinci bir odak grup olarak düşünülmüştür. Çalışma kapsamında Hatay ili Kırıkhan ilçesinde yaşamakta bulunan 10 Suriyeli hane ve 5 Türk Vatandaşı hane ile temel göstergeleri belirleyebilmek ve barınma deneyimlerini irdelenebilmek için derinlemesine yüz yüze görüşmeler yapılması hedeflenmiştir.

Bu çalışmanın amacı; kentsel mültecilerin barınma haklarının planlama disiplini aracılığı ile mekânsal adaletli ve içermeci bir perspektifle karşılayabilecek bir kavramsal çerçeve oluşturmaktır. Bu nedenle araştırmanın hedef kitlesi sadece kentsel mültecileri değil, aynı zamanda yerel halkı da kapsamaktadır. Çalışmanın en önemli kısıtlarından biri; geçici barınma merkezleri dışında yaşayan Suriyeli nüfusun mekânsal olarak dağılımlarını tespit etmektir. Bir diğer kısıt ise; araştırmada olası dil problemine yönelik tercümanla çalışma zorunluluğunun gerekmesidir. Son olarak Türkiye Göç İdaresi kayıt altına aldığı rakamları yayınlamaktadır. Ancak sahada gerçekleştirilmiş ön araştırmada kayıtlı olan nüfusa eş olarak kayıt dışı Suriyeli vatandaşların olduğuna da işaret edilmektedir. Bu bilgi ışığında; Hatay'ın aslında mevcut nüfusunun %28 i kadar Suriyeli vatandaş yerine, nüfusunun % 50 si kadar Suriyeli vatandaşa ev sahipliği yapıyor olma ihtimalidir.

Bu bilgiler ışığında bu çalışmanın ana araştırma sorusu tanımlanan problemden yola çıkılarak şu şekilde kurgulanmıştır:

Kente kitlesel olarak zorunlu göçle gelen nüfusun barınma ihtiyacı nasıl karşılanmaktadır?

Ana araştırma sorusunu çözümlerken ülkemizde çeşitli dönemlerde zorunlu göçle gelen nüfus için tarihsel süreçte izlediği konut politikalarını irdelenmek; edinilen çıkarımlar sonucunda bugün izlenen konut politikalarını karşılaştırarak gelecek için bir yol haritası ortaya koyabilmek çalışmanın hedefini oluşturmaktadır.

3. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma kapsamında 2012 yılında Suriye’de yaşanan olaylar sonucunda sınırdan geçiş yapılmış ilk kent olan Hatay ili, Hatay ili içerisinde de sınır ilçesi olan Reyhanlı’dan sonra kitlesel göçe ev sahipliği yapmış olan Kırıkhan ilçesi seçilmiştir. Çalışma kapsamında irdelenen Hatay ili Kırıkhan ilçesi nüfusu TÜİK 2017 verilerine göre; 113.096 kişidir (www.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi:24.12.2018). Kırıkhan Kaymakamlığı Sosyal Dayanışma Vakfı Müdürlüğü’nden edinilen bilgilere göre; Kırıkhan’da kayıtlı olarak yaklaşık 32.000 Suriyeli ikamet etmektedir. Hiçbir şekilde kayıt altına alınmamış nüfusa dair bir öngörü bulunmamaktadır. Kırıkhan ilçesi mevcut nüfusunun %28 i kadar Suriyeli ek nüfusu sınırları içerisinde barındırmaktadır.

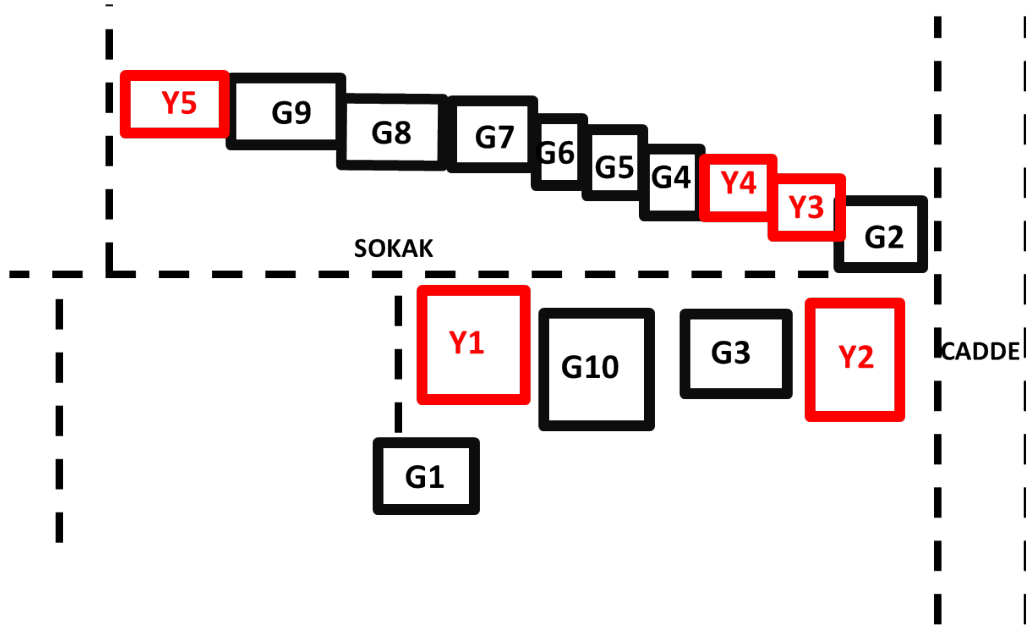

Harita : Hatay İli İlçe Sınırları Haritası,(Kaynak: http://cografyaharita.com/haritalarim/41_hatay_ili_haritasi.png Erişim Tarihi: 24.09.2018

6 yıllık bir zaman dilimi içerisinde kente mevcut nüfusunun dörtte birinden daha fazla bir nüfusun gelmiş olması; beraberinde mekânsal, sosyal, kültürel pek çok boyutta pek çok farklı ölçekte kentin çözümlemesi gereken sorunlar olduğuna da işaret etmektedir. Özellikle herhangi bir uyum ve planlama politikası benimsenmemiş olduğu için sınır hattındaki iller ve bu illere bağlı olarak ilçeler kitlesel göçe hazırlıksız yakalanmışlardır. Konunun insani boyutu göz ardı edilmeden; kitlesel göçe ev sahipliği yapan yerleşmelerin plansız bir şekilde kente gelen nüfusun konut talebine nasıl cevap verebildiği ve yerleştikleri konutlardaki

Barbaros Mahallesi Muhtarlığı ile yapılan görüşmeler sonucunda 2017 yılı mahalle nüfusunun 8036 kişi, mahallede yaşayan Suriyeli nüfusun ise yaklaşık olarak 2500 kişi olduğu bilgisi edinilmiştir. Barbaros Mahallesi de Kırıkhan ilçe nüfus dengelerine kıyasla nüfusun dörtte biri kadar Suriyeli nüfusa ev sahipliği yapmaktadır. Görüşme yapılacak Suriyeliler'in mahalle içinde tespiti ise, mahalledeki kamusal alanlara erişim mesafesi olarak yakın olan bir sokağın tespit edilmesi ile gerçekleştirilmiştir. Sokağın konum ve isim bilgileri, sınırları kayıtsız görüşmeci ile karşılaşma olasılığı ve görüşmeci mahremiyeti gerekçesiyle bu çalışma kapsamında ifade edilmemiştir. Bunu yerine sokak ve görüşme yapılan haneler Şekil 1'deki gibi şema haline getirilerek ifade edilmiştir.

Mahallenin kent merkezine 450 metre mesafede ve kuzey doğu bölgesinde yer alan 180 metre uzunluğunda 2. kademe olarak nitelendirilebilecek aksa bağlanmış bir sokak, görüşmelerin yapılacağı çalışma alanı olarak belirlenmiştir. Seçilen sokakta yer alan hanelerin hepsi ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, Suriyeli görüşmeciler "G" harfi, yerel halk ise "Y" harfi ile ifade edilmiştir. Görüşme sıralarına göre ise harflerin yanına numaralandırma yapılmıştır. 15 haneden oluşan sokakta 10 Suriyeli, 5 yerel halktan oluşan haneye rastlanmış olup; sokağın üçte ikisinin Suriyeliler'den oluştuğu çalışma sırasında gözlemlenmiştir. Yöntem olarak bir sokağın batı yönünden giriş yapılarak ilk görüşmeciyle tercüman eşliğinde görüşme gerçekleştirilerek görüşmelere başlanmıştır.

Şekil 1: Barbaros Mahallesi Sokağı Çalışma Alanı

Görüşmeler kapsamında Suriyeli nüfusa yöneltilen sorular ise;

- . Geldiği Ülke ve Yer, Geliş Tarihi
- . Doğum Tarihi
- . Cinsiyeti
- . Mesleği
- . Göçe Kimlerle Katıldığı
- . Kırıkhan'ı Yerleşmek İçin Neden Tercih Ettikleri
- . Barbaros Mahallesi'ni Yerleşmek İçin Neden Tercih Ettikleri

- . Daha Önce Farklı Bir Mahallede Oturma Durumu
- . Oturdukları Konutu Nasıl Buldukları
- . Konut Kira Bedeli
- . Konut Memnuniyet Düzeyi

bilgilerini elde etmeye yöneliktir. Ancak çalışmanın sabah saatleri gerçekleştirilmesi sonucu görüşmecilerin demografik dağılım olarak hepsinin kadın ve ev hanımı olmasına neden olmuştur. Kültürel olarak Suriyeli kadınların çalışmadığı, ev geçimini erkeklerin sağladığı bir sokak olarak tanımlamak mümkün olsa da; yönetsel olarak kentle olan ilişki düzeyi veya kente uyum için yapılacak olan bilimsel çalışmalar da sadece kadınlarla görüşmeler yapılması objektif bilgiye ulaşabilmek için doğru değildir. Ancak çalışma kapsamında yöneltilen sorular açısından edinilen bilgileri sadece kadın görüşmecilerden edinmiş olmak; kentte, mahallede ve sokakta yer seçimlerini anlamaya yönelik olduğu için bir kısıt oluşturmamıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Görüşmecilerin Demografik Yapısı

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ KODU	CİNSİYETİ	YAŞI	MESLEĞİ	GELDİĞİ ÜLKE VE ŞEHİR	GELİŞ TARİHİ
G1	KADIN	50	EV HANIMI	SURİYE, İDLİP	2014
G2	KADIN	26	EV HANIMI	SURİYE, HALEP	2012
G3	KADIN	31	EV HANIMI	SURİYE, HAMA	2012
G4	KADIN	68	EV HANIMI	SURİYE, HAMA	2013
G5	KADIN	21	EV HANIMI	SURİYE, HALEP	2011
G6	KADIN	30	EV HANIMI	SURİYE, HALEP	2012
G7	KADIN	52	EV HANIMI	SURİYE, HALEP	2012
G8	KADIN	62	EV HANIMI	SURİYE, RAKKA	2013
G9	KADIN	28	EV HANIMI	SURİYE, HAMA	2016
G10	KADIN	51	EV HANIMI	SURİYE, ŞAM	2011

Görüşmecilerin %20'sinin 2013 yılından sonra Kırıkhan'a ve Türkiye'ye geldikleri tespit edilmiş olup, %80'inin savaşın ortaya çıktığı ilk yıllarda ülkelerinden çıkış yapıp 5 yıldan fazla süredir Kırıkhan'da yaşadıkları bulgusu edinilmiştir. Çalışma alanındaki Suriyeliler'in Halep bölgesi başta olmak üzere; Hama, İdlip, Raka ve Şam gibi farklı yerleşim bölgelerinden gelerek bir arada yaşadıkları gözlemlenmiştir (Tablo 1). Görüşmeler esnasında aynı sokakta, Suriye'nin aynı kentinden Kırıkhan'da yaşamlarını sürdürenler olduğu tespit edilince, "Komşularınız arasında akrabalarınız var mıdır?" sorusu da yöneltilmiştir. Ancak 10 görüşmecinin hiçbirinin birbirlerinin akrabası olmadığı tespit edilmiştir.

4.Bulgular ve Tartışma

Tablo 2: Görüşmecilerin Geliş Yolu ve Kayıt, Göçe Katılım Durumu

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ KODU	GELİŞ YOLU	KAYIT DURUMU	GÖÇE KİMLERLE KATILDI?
G1	PASAPORTLA	KAYITLI	Eş ve 3 çocuk
G2	PASAPORTLA	KAYITSIZ	Eş ve 2 çocuk
G3	KAÇAK	KAYITLI	4 aile, 18 kişi
G4	KAÇAK	KAYITLI	Eş ve 3 çocuk
G5	KAÇAK	KAYITSIZ	Baba, Anne ve 5 kardeş
G6	KAÇAK	KAYITSIZ	Eş ve 3 çocuk
G7	PASAPORTLA	KAYITLI	Eş, 5 erkek çocuk, 5 gelin, 1 kız çocuk
G8	KAÇAK	KAYITLI	Eş ve 6 çocuk
G9	KAÇAK	KAYITLI	Eş ve 6 çocuk
G10	KAÇAK	KAYITLI	Eş ve 6 çocuk

Görüşmecilerin Türkiye'ye giriş şekilleri, kayıt durumu ve göç sürecine kimlerle katıldığı irdelendiğinde ise; %70'inin sınırdan kaçak, %30'unun pasaportla giriş yaptığı tespit edilmiştir. 1 görüşmeci pasaportla giriş yapmış olmasına karşılık hala ülkemizde "Geçici Koruma Statüsü" altında değildir. Sınır kapısından kaçak ya da pasaportla geçişin ülkemizde "Geçici Koruma Statüsü" belirleyici olmadığı; kayıt altına alınma işlemlerinin kamusal hizmetlerden faydalanabilmek için ülke sınırı aşıldıktan sonra gerçekleştiği bilgisi edinilmiştir. Göçe kimlerle katıldığı incelendiğinde ise; eş ve çocukları olmak üzere çekirdek ailesiyle katılanlar olduğu gibi, birden fazla aile ile 18 kişilik grup olarak da sınırı geçerek kente gelmiş ailelerin olduğu da tespit edilmiştir. Bir sokak üzerinde yer seçmiş olan tüm Suriyelilerle görüşme gerçekleştirildiği için sokak ölçeğinde yer alan Suriyeli hanelerin ortalama hane büyüklüğü 6 olarak tespit edilmiştir (Tablo 2).

Devletin herhangi bir iskân politikası benimseden, açık kapı politikası ile Suriyeli nüfusun kendi tercihleri doğrultusunda kentlerde nasıl yerleşim tercihleri benimsedikleri irdelenmeye çalışıldığında Kırıkhan'da yaşama nedenleri; akrabalarının da Kırıkhan'da yaşamayı tercih etmiş olmaları, ucuzluk, sınıra yakınlık, yaşamak için güvenli bir kent olması sıralanmıştır. Mahalle tercih nedenleri irdelendiğinde ise; görüşmecilerin %80'i mahallenin merkeze yakın olmasının önemli bir etken olduğunu ifade etmiş ve %20 si de merkeze uzak olarak nitelendirilen Fatih Mahallesi'nden merkeze yakın olduğunu düşündükleri için Barbaros Mahallesi'ne göç ettiklerini ifade etmişlerdir (Tablo 3).

Tablo 3: Görüşmecilerin Kent, Mahalle, Konut Tercih Nedenleri

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ KODU	KIRIKHAN'I TERCİH ETME NEDENİ	OTURDUĞU MAHALLEYİ TERCİH ETME NEDENİ	DAHA ÖNCE FARKLI BİR MAHALLEDE OTURMA DURUMU
G1	Sınra Yakınlık	Merkeze Yakınlık	Hayır
G2	Sınra Yakınlık	Merkeze Yakınlık	Fatih Mahallesi
G3	Akrabaların Varlığı	Merkeze Yakınlık	Hayır
G4	Ucuzluk	Merkeze Yakınlık	Hayır
G5	Ucuzluk	Merkeze Yakınlık	Fatih Mahallesi
G6	Akrabaların Varlığı	Merkeze Yakınlık	Hayır
G7	Akrabaların Varlığı	Merkeze Yakınlık	Hayır
G8	Ucuzluk	Merkeze Yakınlık	Hayır
G9	Güvenli	Ucuzluk	Hayır
G10	Akrabaların Varlığı	Güvenlik	Hayır

Tablo 4: Görüşmecilerin Konut Erişimi ve Kira Bedelleri

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ KODU	KONUT ERİŞİMİ	KONUT BEDELİ
G1	Ucuzluk	350 TL/Ay
G2	Ucuzluk	350 TL/Ay
G3	Akraba	350 TL/Ay
G4	Akraba	400 TL/Ay
G5	Akraba	350 TL/Ay
G6	Akraba	300 TL/Ay
G7	Akraba	450 TL/ Ay
G8	Suriyelilerin Varlığı	500 TL/Ay
G9	Akraba	600 TL/Ay
G10	Akraba	450 TL/ Ay

Görüşmecilerin konut erişim şekilleri irdelendiğinde; görüşmecilerin %70'i akrabası aracılığıyla konut bulmuş, %20'si ucuz konut olduğu için kiralamış, bir görüşmeci ise sokakta çok fazla Suriyeli olduğu için konutunu kiralamayı tercih etmiştir. Görüşmecilerin ödediği aylık kira bedelleri irdelendiğinde ise; merkeze yakın, ucuz bir konutun bedelinin 350-400 TL/Ay aralığında olduğu çıkarımı yapılabilir; ancak benzer konum ve benzer fiziksel niteliklerine rağmen aylık 600 TL kira ödeyen görüşmecinin olduğu da tespit edilmiştir. Farklı gerekçelerle ev sahipleri sokak rayiç bedellerinin üzerinde kira talep edebilmektedirler (Tablo 4).

Tablo 5: Yerel Görüşmeci Bilgileri

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ KODU	CİNSİYETİ	YAŞI	MESLEĞİ	DOĞUM YERİ	MÜLK SAHİPLİĞİ
Y1	KADIN	60	EV HANIMI	HATAY, KIRIKHAN	MÜLK SAHİBİ
Y2	KADIN	62	EV HANIMI	HATAY, KIRIKHAN	MÜLK SAHİBİ
Y3	KADIN	47	EV HANIMI	HATAY, KIRIKHAN	MÜLK SAHİBİ
Y4	KADIN	64	EV HANIMI	HATAY, KIRIKHAN	MÜLK SAHİBİ
Y5	KADIN	58	EV HANIMI	HATAY, KIRIKHAN	MÜLK SAHİBİ

Sokakta yaşamlarına devam eden 5 yerel hanede de görüşme gerçekleştirilmiştir. Yerel görüşmecilerin yaş ortalaması 58 olup, hepsi kendi mülklerinde oturmaktadırlar (Tablo 5). Yerel görüşmecilere özellikle eski komşularının nerede yaşadıkları sorulmuş ve pek çoğunun Kırıkhan ilçesinin yeni yerleşim bölgesi olarak ifade ettikleri Mimar Sinan Mahallesi'nde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Görüşmeler esnasında Suriyeli yeni komşularıyla iletişim düzeylerinin yardımlaşma temelli olduğu, dil problemi yüzünden birlikte sık olarak vakit geçiremedikleri çıkarımı yapılmıştır.

Yardım Kurumsal Temiz İlan Hattı Giriş Yap Üye Ol Bana Özel

hürriyet
emlak.com

Kelime, firma adı veya ilan no ile arayın (Örn. 1234-123456) **BUL** Detaylı Ara **ÜCRETSİZ İLAN VER**

Hürriyet Emlak • Kiralık Konut • Kiralık Daire • Hatay Kiralık Daire • Kırıkhan Kiralık Daire • Emlakçıdan Mimmar Sinan Kiralık Daire • ...

Hatay Kırıkhan Mimmar Sinan da Kiralık Eşyalı Daire

Detaylar Akıllı Harita Sokak Görünümü Ekspertiz Muhtitini Tanı **YENİ** Güvenlik Hatırlatmalarını

950 TL

Hatay / Kırıkhan / Mimmar Sinan

Oda + Salon	3 + 1	Metrekare	155 m ²
Bina Yaşı	1	Isınma Tipi	Kat Kaloriferi

İlan No	84149-479
İlan Tarihi	19.10.2018
Konut Tipi	Kiralık Daire
Eşyalı	Hayır
Banyo Sayısı	2
Yetkili Ofis	Yok

HÜLUSİ MARAŞLI
HATAY MARAŞLI EMLAK GAYRİMENKUL

Gold Üye 1 . Yıl

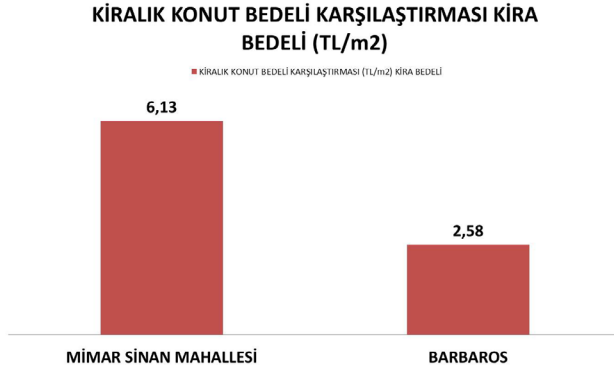
Telefonu Göster - 0 (544) 544 ** **

İlan Sahibine Mesaj Gönder

Ofisin İlanları

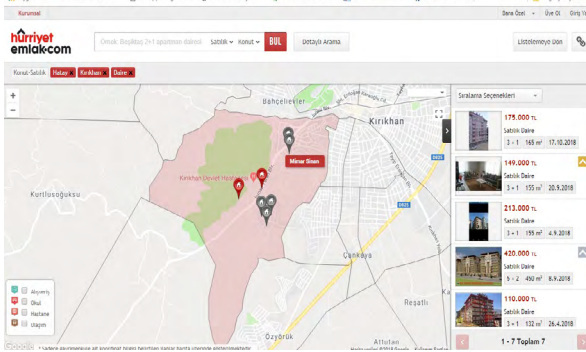
Şekil 2: Mimmar Sinan Mahallesi Kiralık Konut İlanı
(Kaynak:www.hurriyetemlak.com, Erişim Tarihi: 1.11.2018)

Sokakta yapılan yüz yüze görüşmelerin sonucunda; özellikle yerel halkın ifadelerinden yapılan çıkarımlar doğrultusunda; Suriye’de savaşın başlamasıyla birlikte kendi mülkünü Suriyelilere kiralamayı tercih eden yerli halkın Mimmar Sinan Mahallesi’nde nasıl bir konut dokusu içerisinde yaşadıklarını anlamaya çalışmak için; Google Earth üzerinde zamanlı olarak uydu görüntüsü karşılaştırılması, yerinde fotoğraf-lama, internet üzerinden satılık ve kiralık konut ilanları ile birim metrekare fiyat araştırması yapılmıştır (Şekil 2 ve Şekil 3).

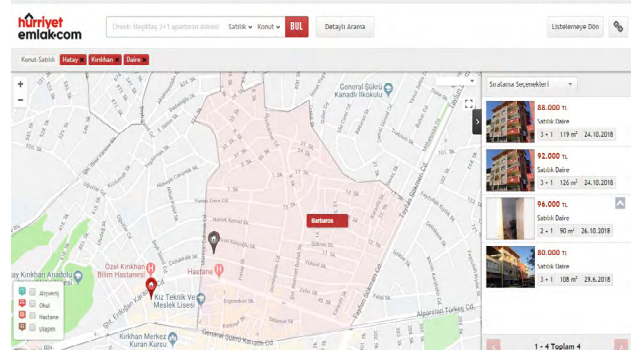

Grafik 1: Çalışma Kapsamındaki Mahallelerde Birim Metrekare Kiralık Konut Bedeli Karşılaştırması

İnternet üzerinden iki mahallede kiralık konut ilanları incelendiğinde; Mimmar Sinan Mahallesi’nde birim metrekare konut kiralama bedeli 6.13 TL/m2 olarak tespit edilmiştir. Barbaros Mahallesi için kiralık konut ilanına rastlanmamış olsa da, yapılan saha çalışmaları sırasında görüşmecilerin belirttiği kira bedelleri üzerinden tahmini olarak birim metrekare konut kiralama bedeli 2.58 TL/m2 ye karşılık gelmektedir. Bu doğrultuda Mimmar Sinan Mahallesi’nde konut kira bedellerinin Barbaros Mahallesi’nin yaklaşık olarak iki buçuk katına karşılık geldiği ve rayiç bedellerin Mimmar Sinan Mahallesi’nde daha yüksek olduğu çıkarımlarını yapmak mümkün hale gelmektedir (Grafik 1 ve Şekil 2). Barbaros Mahallesi için hiç kiralık konut ilanı bulunmaması; Suriyeli nüfusun konut hareketliliğinin yüksek olduğu yerleşim alanı olarak ilişkilendirilmesiyle de ilgili olduğu düşünülmektedir.

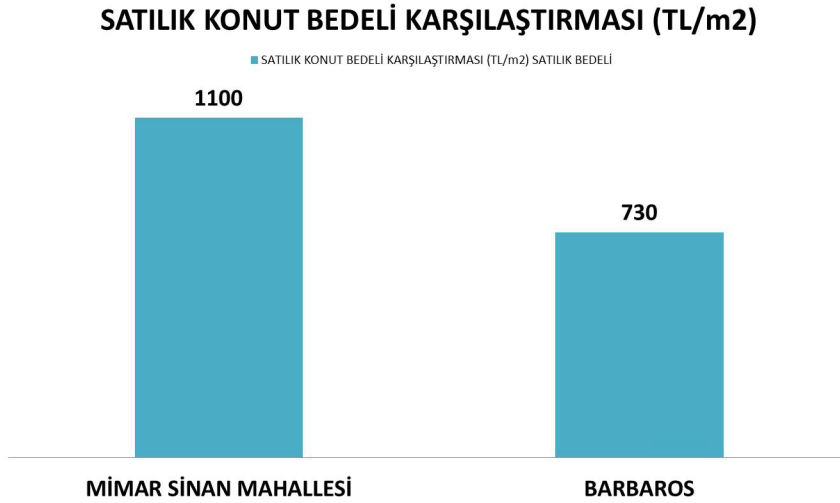

Şekil 3: Mimar Sinan Mahallesi Satılık Konut İlanı
(Kaynak:www.hurriyetemlak.com, Erişim Tarihi: 1.11.2018)

Şekil 4: Barbaros Mahallesi Satılık Konut İlanı
(Kaynak:www.hurriyetemlak.com, Erişim Tarihi: 1.11.2018)

Şekil 3 ve Şekil 4 de ise internet üzerinden Mimar Sinan ve Barbaros Mahalleleri'nde satılık ilanların dağılımı görülmektedir. Araştırmanın yapıldığı zaman kesitinde Mimar Sinan Mahallesi'nde 7 adet satılık konut ilanına, Barbaros Mahallesi'nde ise 2 adet satılık konut ilanına rastlanmaktadır. Bu veriler göz önünde tutularak; Mimar Sinan Mahallesi'nde boş konut sayısının hem kiralık hem de satılık konut düzeyinde Barbaros Mahallesi'ne kıyasla nicel olarak daha fazla olduğunu söylemek mümkündür.

Grafik 2: Çalışma Kapsamındaki Mahallelerde Satılık Konut Bedeli Karşılaştırması

Şekil 3 ve Şekil 4'den yola çıkarak yayınlanmış olan ilanlar incelendiğinde Mimar Sinan Mahallesi'nde satılık konut bedelinin birim metrekare bedeli 1100 TL, Barbaros Mahallesi'nde ise 730 TL olarak hesaplanmıştır (Grafik 2). Bu değerler üzerinden karşılaştırma yapıldığında Mimar Sinan Mahallesi'ndeki satılık konut bedeli Barbaros Mahallesi'ndeki satılık konut bedelinin 1,5 katına karşılık gelmektedir. Bu veriler; iki mahalledeki satılık ve kiralık konut piyasasının farklı yapıda olduğuna

işaret etmektedir. Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse; benzer sosyo ekonomik statüde olan insanların satılık konut piyasasında her iki mahallede de konut erişim düzeyi benzerlikler gösterirken, kiralık konut piyasalarına erişim düzeyleri farklılık göstermektedir. Barbaros Mahallesi'nde konut satın almaya gücü yeten bir hanenin Mimar Sinan Mahallesi'nde de konut satın alım gücü olabilir. Ancak Barbaros Mahallesi'nde konut kiralamaya gücü yeten bir hanenin, Mimar Sinan Mahallesi'nde konut kiralamaya gücü yetmeme ihtimali daha yüksektir (Grafik 1 ve Grafik 2). Sonuç olarak kente zorunlu göçle gelmiş olanlar merkeze yakın, fiziksel olarak çok yıllık müstakil kiralık konut piyasasının hedef kitlesi olmaktadır. Merkezde eski konutlarını kiralayabilen konutların sahipleri ise, kentin gelişme konut bölgesinde satılık konut piyasasının hedef kitlesi olmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Çağımızın en önemli tartışma konularından biri düzensiz ve zorunlu olarak göç eden nüfusun kentlere olan uyum meselesidir. Ancak kentlere zorunlu göçle gelen nüfusun bir yerleştirme politikası benimsenmeden, mekânsal olarak dağılımlarının nasıl gerçekleştiği konusu hâlâ pek çok açıdan aydınlatılmamış ve tartışılmamış konulardan biridir. Bu konuda yapılmış farklı ülkelerdeki çalışmalardan yola çıkarak; Netto(2011)'nin bahsettiği gibi mülteciler için barınma sorunu hala pek çok ülkede en önemli sorun ve yaşam maliyeti kalemidir. Carter ve arkadaşlarının (2009) çalışmasında belirttiği gibi barınma sorununu çözememiş bir mülteci ailenin eğitim, sağlık, kentsel altyapı ve hizmet sunumundan etkin olarak faydalanması pek mümkün olamamakta, kentsel yaşama uyumu zorlaşmaktadır.

Kente zorunlu göç etmiş, ortalama hane büyüklüğünün 5 olduğu bir mülteci hanenin barınma maliyeti toplam gelirin %40'ını aştığı durumlarda, barınma ve beslenme ihtiyacını karşılamak için verilen yaşam mücadelesi kentsel uyumu zorlaştırmaktadır. Nitelikli ve güvenli bir konuta erişim olmadan sosyal uyum politikası geliştirmek, geliştirilen politikaları hayata geçirmek pek mümkün görünmemektedir.

Bir diğer boyutuyla da mültecilerin kiralık konut piyasasına erişimlerinde yaşanan adaletsizliklerin de denetlenmemesidir. Aynı sokakta benzer fiziksel özelliklere sahip konutların kiralari arasında 150 TL/ Ay lık farklara rastlanmıştır. Benzer gelir statüsünde olan insanların aynı sokaktaki, benzer özelliklerdeki konutlara farklı kiralar ödemesi yaşam koşullarını adil koşullarda sürdüremediklerinin önemli bir kanıtıdır. Devletin mültecilere yönelik bir barınma politikası olmasa dahi; kiralık konut piyasasına yönelik bir takım stratejileri oluşturarak konut erişimindeki adaletsizlikleri önleyici tedbir alması gerekmektedir. Özetlenecek olursa; mülteciler için nitelikli ve güvenli bir barınma politikası benimsenmeden sosyal uyum çatısı altında oluşturulan pek çok politikanın hayata geçmesi pek mümkün görünmemektedir. Bugün ülkemizde özellikle Suriye sınırına yakın olan pek çok kent, nüfusunun en az yüzde yirmisi kadar mülteciye ev sahipliği yapmaktadır. Plansız şekilde gelen bu nüfusun barınma sorununu iyi mekânsal stratejiler geliştirerek çözmek; toplumsal uyum ve refahın sağlanabilmesi için birincil adım olarak görülmelidir.

Kaynakça

- Bolzoni M., Gargiulo E. & Manocchi M. (2015). The Social Consequences of the Denied Access to Housing for Refugees in Urban Settings: The Case of Turin, Italy. *International Journal of Housing Policy*, 15:4, 400-417.
- Carter T., Polevychok C., Osborne J. (2009). The Role of Housing and Neighbourhood in the Re-settlement Process: A Case Study of Refugee Households in Winnipeg. *The Canadian Geographer*, 3, 305-322.
- Darrow J. (2015). The (Re)Construction of the U.S. Department of State's Reception and Placement Program by Refugee Resettlement Agencies. *Journal of the Society for Social Work and Research*, 6:1, 91-119.
- Dell'Olio F. (2004). Immigration and Immigrant Policy in Italy and the UK: Is Housing Policy a Barrier to A Common Approach Towards Immigration in the EU?. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 30:1, 107-128.
- Erder S. (2018). Zorla Yerleştirmeden Yerinden Etmeye Türkiye'de Değişen İskân Politikaları. İletişim Yayınları.
- Gilhooly D. ve Lee E. (2017). Rethinking Urban Refugee Resettlement: A Case Study of One Karen Community in Rural Georgia, USA. *International Migration*; 55, 37-55.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2018) Göç İstatistikleri; Geçici Koruma Verileri, Erişim Tarihi:24.06.2018.
- Kirişçi A. ve Karaca S. (2016). Hoşgörü ve Çelişkiler: 1989, 1991, 2011'de Türkiye'ye Yönelen Kitlesel Mülteci Akınları. Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Mattu P. (2002). A Survey on the Extent of Substandard Housing Problems Faced by Immigrants and Refugees in the Lower Mainland of British Columbia. Regional Homelessness Research Committee Supporting Communities Partnership Initiative, MOSAIC.
- Mullins D., Pat A. Jones (2009). Refugee Integration and Access to Housing: a Network Management Perspective. *House and Built Environment*; 24, 103-125.
- Murdie R. (2003). Housing Affordability and Toronto's Rental Market: Perspectives from the Housing Careers of Jamaican, Polish and Somali Newcomers. *Housing, Theory and Society* ; 20: 183–196.
- Netto G. (2011). Strangers in the City: Addressing Challenges to the Protection, Housing and Settlement of Refugees. *International Journal of Housing Policy*, 11:3, 285-303.
- Neumann L.V. ve Balasingam M.R. (2013). Migratory Patterns and Settlement Experiences of African Australians of Refugee Background in Murray Bridge, South Australia. *Australian Geographer*, 44:2, 161-175.
- Öberg, S. (1996). Spatial and Economic Factors in Future South-North Migration. W Lutz(ed). *The Future Population of The World: What Can We Assume Today?*. Londra Earthscan, s. 336-357.
- Teixeira C. (2009). New Immigrant Settlement in A Mid-sized City: A Case Study of Housing Barriers and Coping Strategies in Kelowna, British Columbia. *The Canadian Geographer*, 3, 323–339.
- Hürriyet Emlak (2018). Konut İlanları, Erişim Tarihi: 02.11.2018
<https://www.hurriyetemlak.com/>
- TÜİK (2018). Nüfus İstatistikleri, Erişim Tarihi:18.07.2018
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>
- UNHCR (2018). Syria Regional Refugee Response Inter-agency Information Sharing Portal, Erişim Tarihi:18.07.2018.
<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/regional.php>

Yerinden Edilme Amaç mı Araç mı? İstanbul'un Dönüşümüne Dair Gerçekler ve Politika Önerileri

İmge Akçakaya Waite

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü

Özet

Yerel halkın yerinden edilmesi, dönüşüm yöneticilerinin deyimi ile transferi, alan bazlı kentsel dönüşüm pratiklerinde sıklıkla karşılaşılan bir durum. Peki, yerel sakinler neden yerlerinden ediliyor? Sakinler açısından yerinden olmanın ne kadarı istem dışı? Mahallelerinden göç etmeye zorlanan sakinler nereye gidiyor? Yeni yaşam alanlarında barınma, sağlık, eğitim, çalışma, güvenlik... açılarından sakinleri neler bekliyor? Kentsel dönüşüm projeleri istemsiz yerinden edilmenin önüne geçecek şekilde formüle edilemez mi? Bu amaçla geliştirilecek politikaların çerçevesi ne olmalıdır? Bu gibi sorular, sakinlerin yerinden edilmesi olgusunu kentsel dönüşümün olağan bir unsuru veya kaçınılmaz bir çıktısı olarak kabul etmek yerine, dönüşüme rasyonel ve eleştirel bir bakışla yaklaşmayı, dönüşüm politikalarının ise yerele özgü ve "sakin dostu" yaklaşımlarla geliştirilmesini gerektirmektedir. Ayazma-Tepeüstü örneği üzerinden kentsel dönüşüm proje sürecinde bizzat yer almış resmi kurumlar, yerel sakinler ve STKlarla yapılan derinlemesine görüşmeleri derleyen bu çalışmanın amacı, kentsel dönüşümü ve yerinden edilme olgusunu sebep ve sonuçlarıyla irdeleyerek, söz konusu olumsuz etkileri gidermek için yerel tabanlı ders ve çıkarımlardan politika tavsiyeleri derlemektir.

Anahtar kelimeler: Kentsel dönüşüm; karar alma yapısı; yerinden edilme; politika oluşumu; İstanbul

Giriş

TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından 2018 yılında 42.'si göç-mekan-siyaset teması ile düzenlenen 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü Kolokyumu'nun ana teması olan göç olgusu, etkinlikte Türkiye'de kır-kent dinamikleri, gettolar, mülteciler, zorunlu göç ve planlama politikaları gibi çeşitli açılardan ele alındı. Bu bildiri, kolokyum temasına farklı bir bakış açısı getirmek üzere, son yıllarda Türkiye'nin ve İstanbul'un planlama gündeminde ağırlıklı olarak yer bulan kentsel dönüşümün neden olduğu yerel sakinlerin transfer edilmesi olgusunu kolokyuma taşıyarak, yerinden edilme üzerinden şehir içinde (veya şehirden dışarı) zorunlu göç olgusunu tartışmayı amaçlamıştır. Dönüşüme yönelik planlama ve uygulama kararlarına etki eden aktörler, aktörler arasındaki güç ilişkileri, yerel halkın dönüşüme ilişkin tutumları ve kararların kentsel mekan, özellikle de yerinden edilen yerel sakinlerin yaşamları üzerindeki etkilerini konu alan bu çalışma, dönüşümün izlerinin yalnızca projenin gerçekleştiği alanda kalmadığına, kent ve ülke çapında yüzlerce, binlerce, hatta milyonlarca kişinin yaşam koşullarına etki ettiğine dikkat çekmeyi hedeflemektedir.

Yerel halkın yerinden edilmesi, dönüşüm yöneticilerinin deyimi ile transferi, alan bazlı kentsel dönüşüm pratiklerinde sıklıkla karşılaşılan bir durum. Peki, yerel sakinler neden yerlerinden ediliyor? Sakinler açısından yerinden olmanın ne kadarı istem dışı? Mahallelerinden göç etmeye zorlanan sakinler nereye gidiyor? Yeni yaşam alanlarında barınma, sağlık, eğitim, çalışma, güvenlik... açılarından sakinleri neler bekliyor? Kentsel dönüşüm projeleri istemsiz yerinden edilmenin önüne geçecek şekilde formüle edilemez mi? Bu amaçla geliştirilecek politikaların çerçevesi ne olmalıdır? Bu gibi sorular, sakinlerin yerinden edilmesi olgusunu kentsel dönüşümün olağan bir unsuru veya kaçınılmaz bir çıktısı olarak kabul etmek yerine, dönüşüme rasyonel ve eleştirel bir bakışla yaklaşmayı, dönüşüm politikalarının ise yerele özgü ve 'sakin dostu' (community friendly) yaklaşımlarla geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Çalışmanın ana amacı, kentsel dönüşümü ve yerinden edilme olgusunu sebep ve sonuçlarıyla irdeleyerek, söz konusu olumsuz etkileri gidermek için yerel tabanlı ders ve çıkarımlardan politika tavsiyeleri derlemektir.

Yerinden edilmeye neden olan mevcut gerekçe ve politikaları derinlemesine anlamak için, dönüşüm pratiklerindeki karar alma yapılarına etki eden güç dinamiklerini ve yasal, politik, finansal ve kurumsal faktörleri, planlama teori ve pratiğindeki yansımaları ile birlikte anlamak gerekir. Planlama literatüründe iktidar ve siyaset konularının anlaşılmasının önemine dair sıklıkla yapılan teorik vurguya karşın, bu konuların sakinlerin yerinden edilmesi ile sonuçlanan pratik etkileşimini inceleyen çalışmalar sayıca ve coğrafi çeşitlilik açısından yetersiz kalmaktadır. Çalışma kapsamında yürütülen ampirik araştırmanın amacı, yerelin genel ve yerel güçler ile kendine özgü yollarla baş ederek yine kendine özgü dönüşüm süreçleri ortaya koyduğuna ve dersler çıkardığına dair genel, teorik bakış açısında katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda, yerelde bizzat çalışmış plan ve politika yapımcılar ve uygulayıcılar ile yerel sakinlerden öğrenilecek proje öyküleri, siyaset ve güç ilişkileri, proje yönetimi değerlendirmeleri ve dersler önem taşımaktadır. Dahası, planlamanın güç, iktidar ve siyaset ile kesişimini anlamanın en verimli yolu sahadaki realpolitik bulgularını evrensel ideolojik ve etik normlar ile desteklemektir.

Planlama-güç-siyaset odaklı sorular kentsel dönüşümde yerinden edilme olgusunu incelerken şüphesiz ki ilginç bir araştırma konusu sunmaktadır. Daha da ilginç—ve belki zor—olanı ise, bu olguyu, çoğulcu yerine geleneksel yönetim yapılarının, yerel sakinler yerine özel paydaşların çıkarlarını gözeten neoliberal eğilimlerin hakim olduğu kentsel dönüşüm süreçlerinin doğurduğu bir dizi soruna maruz kalan İstanbul özelinde incelemek olabilir. İstanbul'daki çoğulcu planlama sorunlarını sözü edilen odak dahilinde irdeleyen geniş kapsamlı sorulara saha araştırması üzerinden yanıt aramak faydalı olacaktır.

Bir yandan, gelişmekte olan ülkelerin çoğunda görüldüğü gibi Türkiye’de de çoğulcu ve ‘sakin dostu’ planlama süreçleri ciddi engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Düşey yönetim gelenekleri, kamu-özel ortaklıklarının oluşumunda kamu sektörünün hesap verebilirliğinin zayıflığı, anlamlı bir halk katılımını teşvik edecek araçlardan yoksunluk ve yasal, politik ve finansal güçleri elinde bulunduran grupların kamu aktörlerine kendi yararlarına nüfuz etme girişimleri bunlar arasında sayılabilir. Diğer yandan ise İstanbul, bugünkü büyük kentsel dönüşüm hareketliliğine zemin oluşturan inşaat temelli ulusal ekonomik büyüme politikası ve beş yıllık yerel seçim dönemi ile deprem riski, yasadışı yapılaşma, yüksek nüfus ve bina yoğunluğu, bunların beraberinde gelen güvenlik endişeleri gibi nedenlerle acil dönüşüm ölçütlerinin hayata geçirilmesi durumu ile karşı karşıya bulunmakta, tüm bu yönetim sorunlarına hızlı çözüm üretme baskısı da eklenmektedir.

Kentsel dönüşümün amaç, araç ve sonuçları: Avrupa’ya ve Türkiye’ye tarihsel bakış

Türkiye’deki kentsel dönüşüm olgusu, ana hatlarıyla Avrupa’nın kentsel dönüşüm model ve süreçlerini takip etmektedir. Avrupa’da kentsel yeniden yapılanma (restructuring) ve dönüşüm (redevelopment, regeneration) tarihi 1940’lara, II. Dünya Savaşı sonrası kentleri yeniden inşa sürecine uzanmaktadır. Bu süreçte öncelik, savaşın hasarlarının tamiri, kent ve kasabaların dokularının ıslahı (rehabilitation) olmuştur (Roberts, 2000). Fiziki sorunların giderilmesine dönük bu yaklaşım, devletin başını çektiği, yerel yönetimlerin ve özel sektörün desteklediği, köhnemiş ve yasadışı yapılaşmanın yerini sanayileşmiş yapım teknikleri ile çok katlı konutların aldığı bir faaliyete dönüştü (Couch, 1990). 1960’ların ortalarına gelindiğinde, temizlenen yoksul ve yasadışı alanların sakinlerinin kent çeperine itilmesinin yarattığı huzursuzluklar, yönetimin daha katılımcı ve desantralize politikalara yönelmesiyle birlikte dönüşüm algısının değişmesine önyak oldu. Kente ilişkin ekonomik, sosyal ve fiziki politikaların bir arada düşünülmesini teşvik eden bu değişim, ilgi alanını kent içinde sağlıklaştırma (improvement) ve yenilemeye (renewal) kaydırdı. Diğer bir önemli değişim ise, özel yatırımların etkisinin artması, kamu ve özel sektörler arasında daha dengeli bir işbirliği ortamının oluşması idi (Roberts, 2000). 1970’lerde özel yatırımların tetiklediği, kent içi ve çeper alanların yenilenmesine dönük faaliyetler, 1980’lerde, merkezi yönetimin politika müdahalelerini desteklemede kaynak sağlayıcı olduğu/olması gerektiği anlayışının değişerek, kamu-özel ortaklıklarının yeni politika ve uygulama gündemi olmasına yol açtı (Turok, 1987). Bu yıllarda yeniden yapılanma ve dönüşümün daha ticari bir tarzda yürütülmesi, siyasal felsefe ve kontrol mekanizmalarına yeni bir dizi değişim getirdi ve kamu sektörünü, devlet desteğinin yalnızca yerel sakinlerin kendine yardımını (self-help) desteklediği kolaylaştırıcı (facilitator) rolüne gerilettiler (Roberts, 2000). Böylece, fikir birliği ve uzlaşmaya dayalı siyaset, 1990’lara gelindiğinde yerini yerel halkın değerlerinin ve yaşam koşullarının göz ardı edilmesinin yol açtığı bir dizi yeni soruna bıraktı (Vickery, 2007).

Avrupa’da çokça öne çıkan kültür boyutunun kentsel dönüşümün politika bağlamına girişi, 1990’larda yeniden baş gösteren sosyal sorunların çözümü ve yerel sakinlerin kaygılarının giderilmesi amacıyla oldu. Bu boyutun kentsel dönüşüm uygulamalarına iki türlü yansıdığı görülür: kentsel tasarım (ve mimarlık) ve kamusal sanat (DETR, 2000). Tasarım, ulusal politikalarda daha çok ağırlık kazanarak kent ve ekonomi planlamasının merkezine yerleştirildi (DOE, 1997; DETR, 2000). Tasarım, kültürel faaliyetler ve kentsel dönüşümün bütünleştirilmesi, kültürel miras, koruma ve yerel halkın rolü konularına vurguyu beraberinde getirdi. Bu doğrultuda, Vickery (2007), son 30 yılı tarifleyen kentsel dönüşüm gündeminin politika, uygulama ve eleştirel düşünce yazınında aşağıdaki özellikler ile betimlendiğini ileri sürmektedir:

- Yapılaşmış çevrenin ‘insanileştirilmesi’ (kentsel-fiziksel altyapının yollara ve binalara değil, insanlara ve kamu yaşantısına öncelik tanınması);
- Sivil kimliğin yeniden inşası ve kolektif arzuların dışavurumu;

- Kültür ve ticaret, sosyal ve kurumsal yaşam arasında yaratıcı etkileşim;
- Geleneksel sosyal b l mlenmelerin yer almadığı, kültürel değişim ve sosyal katılım dürtüsü uyandıran hayali fikirler;
- Görünür bir uluslararası kültür farkındalığı;
- İleri düzey çevresel, ekolojik ve materyal teknolojilerinin bütünleşmesi (ss. 18-19).

Kentsel dönüşüm programlarının bileşenleri, bu özelliklerden yola çıkararak, sorunların tanımı, kısıtlar, fırsatlar, kaynak gereksinimleri, genel strateji ve uygulama ve eylemlerin ortaklık ve sürdürülebilirlik çerçevesinde detaylı planlanması olarak tanımlanabilir. Bu bileşenler doğrultusunda, Roberts ve Sykes (2000), kentsel dönüşüm programlarının olası zayıflıklarını sorunların yeterince tanımlanmaması, dönüşümün rolünün net biçimde konumlandırılmaması, alanın potansiyel gelişimine zıt yönde planlama, politika ve uygulamanın tasarım ve iletiminde koordinasyonsuzluk, bürokratikleşme ve çıktıların değerlendirilmesinde uzun vadeli, açık, Şeffaf ve doğru yolların seçimine dönük stratejiden yoksunluk Şeklinde sıralamıştır. Ball ve Maginn'e (2005) göre ise, İngiliz akademisyenler, konut tedariki ve kentsel dönüşüm deneyimlerine dayanarak  c sonuca varmıştır: birincisi, kentsel dönüşümün serbest piyasa dinamiklerinin eline tamamiyle bırakılmaması gerekliliği; ikincisi, merkezi yönetimin direktiflerine tamamiyle teslim olmaması gerekliliği;  c nc s , yerel yönetimlere kendi ellerinde bulunduracakları yüksek hacimli sosyal konut yaratmak için bir araç olmaması gerekliliği.

Başlangıçta belirtildiği gibi Türkiye, ana hatlarıyla Avrupa'nın kentsel dönüşüm sürecini takip etmekte, dönüşümün ana bileşenleri, söz konusu ekonomik, fiziksel ve sosyal amaçlar ile zayıflıklar Türkiye'deki dönüşüm gündeminde de görülmektedir. Türkiye özelinde kentsel dönüşümün başlıca gerekçeleri, deprem tehdidi ve zarar azaltımı, yasadışı yapılaşma ve gecekondulu olgusu, yüksek nüfus ve bina yoğunlukları ve bunların yol açtığı güvenlik endişeleridir. Ancak, bugünkü projeler kentsel dönüşüm diye adlandırılrsa da sosyal altyapıyı ihmal etmeleri ve sosyal çatışma yaratma potansiyelleri nedeniyle Türkiye'deki dönüşüm kavramı yukarıda anlatılan batılı eğilim ve deneyimlerden önemli ölçüde ayrışmaktadır.

Avrupa'da y r t len güncel araştırmalar, AB  ye ülkelerinin kentsel dönüşüm gündemine sosyal konut meselelerini dahil etme eğiliminde olduğunu, sosyal konutlardaki ayrışma sorunları ile bu yolla baş etmeye çalıştıklarını ortaya koymaktadır (Leary & McCarthy, 2013). AB gündeminde yerel toplulukların sürdürülebilirliğine ilişkin bütünleşik politikalar bu çabaların sonucu olarak görülebilir. Türkiye'de ise 2000'li yılların başlarından itibaren Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) başını çektiği merkezi yönetimin kentsel dönüşüme ilişkin ürettiği politikalar, dönüşümün sosyal boyutunun göz ardı edilmesi nedeniyle Avrupa pratiklerinin gerisinde kalmıştır. Söz konusu politikaların olumsuz izleri, belki de en çarpıcı biçimde, AKP'nin küresel ekonomideki ana oyuncusu olma hedefi için  nc  kent olarak belirlediği İstanbul'da gözlenmektedir. Kasım 2002'de h k meti devralan AKP, günümüzde dünyada çokça eleştirilen neoliberal mekansal politikaları benimsemesiyle, İstanbul'un ana kullanımlarını dönüştürmek, kent üzerinden gelir elde etmek ve bu geliri yeni, muhafazakar bir burjuvazi sınıfına paylaştırmak gibi bir kentsel dönüşüm gündemi doğurmuştur (Bakçay olak, 2012).

İstanbul'a hakim olan bu yeni burjuvazi, arsa spekülasyonunu tırmandırarak kent planlaması için yeni sorunlar doğurmuştur. 2000'lerin başı, İstanbul'da bina yıkımlarının önemli ölçüde artmasına ve yıkımlara karşı çıkan yerel sakinlerin protestolarına Őahit olmuştur. Yerel yönetimler, merkezi yönetimin müdahaleleri sonucu kent üzerinde gelir elde etme amaçlarını meşulaştırmaya itilmiştir. 5366 sayılı yıpranan tarihi ve kültürel taşınmazların yenilenecek korunması ve yaşatılarak kullanılması konulu yasa, İstanbul

Büyükşehir Belediyesi ve TOKİ'nin kentsel yenileme ve dönüşüm projelerindeki merkezi rolünü meş- rulaştırmıştır. Bu durum, İstanbul'daki dar gelirli gecekonduların yerini orta ve üst gelir sınıfına hitap eden yeni konutların almasına ve kamu mülkiyetindeki arsaların özelleştirilmesine yol açmıştır. Bakçay Çolak'ın (2012) analiz ettiği gibi, 2002-2005 yılları arasında çıkarılan diğer yasalar da belediyelerin plan- lama politikaları üzerindeki, TOKİ'ni ise arsa yönetimi, eski kent dokusunun yenilenmesi ve planlanması üzerindeki güçlerini pekiştirmiştir. Son olarak 2012 yılında yürürlüğe giren 6306 sayılı afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi konulu yasa, alan bazlı dönüşüm projeleri kapsamında söz konusu eğilim ve güçleri pekiştirmektedir.

Bartu Candan ve Kolluoğlu'nun (2008) ileri sürdüğü, yeni yasal çerçeve ile neoliberal politikaların Türki- ye'de, özellikle de İstanbul'da gözlenen sonuçları şöyle özetlenebilir:

- Vizyon, mizyon, şeffaflık, etkinlik, hesap verebilirlik ve halk katılımı gibi terimlerin çokça kulla- nıldığı yeni bir neoliberal söylem;
- Otel, alışveriş merkezi ve ofis binalarının sayıca ciddi şekilde artması ile gözlenen özel yatırımların türünde dramatik değişim;
- Gayrimenkul yatırım ortaklıkları ve TOKİ'nin belirgin biçimde ortaya çıkmasıyla birlikte gayrı- menkul piyasa aktörlerinde değişim;
- 1999 Marmara depremlerinin ardından doğal afet söyleminin ortaya çıkışı ve İstanbul'da beklenen büyük depreme karşı konut stokunun güçlendirilmesi ihtiyacı.

Avrupa dönüşüm tarihindeki tasarım vurgusu ile tüm bu dürtüleri birleştirdiğimizde, İstanbul'daki kentsel dönüşüm projeleri, dünyaca ünlü mimarların tasarladığı mega projeler (örneğin Zaha Hadid'in Kartal pro- jesi ve Ken Yeang'ın Küçükçekmece projesi) ve gecekonduların temizleme projeleri olarak karşımıza çıkmakta- dır. Kentsel dönüşümü proje odaklı konut arzı olarak ele alan bu yaklaşım ile dönüşüm olgusu çoğunlukla konut, özellikle de gecekonduların alanlarında kendini hissettirmekte, kent içindeki merkezi lokasyonları ve ana ulaşım arterlerinin yakın çevrelerini hedef almaktadır (Güzey, 2009).

Küresel anlamda bakıldığında ise Türkiye, kısa zamanda yüksek bir konut stoku hacmi üretmiş, ancak bu hız, profesyonel hizmetler ile denetimin hakkıyla yerine getirilmesinin önüne geçmiştir. Sonuç olarak kentsel alanların hakim karakteri, çok çeşitli riskler barındıran düşük standartlı ve düşük kaliteli yaşam çevreleridir. Türkiye bu kentsel büyüme ve dönüşüm politikaları ile uzun yıllar daha devam etmemeli- dir; bunun yerine, altyapı ve ulaşım sistemleri, kamu hizmetleri, ölçek ekonomileri, güvenlik, tasarım standartları, estetik ve sosyal adaletin tesisine ağırlık vermeli, kapsamlı kentsel dönüşüm politikalarına yönelmelidir.

Aslında, bağlamsal farklılıklar bir yana, global kapitalist ve neoliberal yapının dünyanın pek çok kent- de benzer eğilimler ve sonuçlar yarattığı gözlenebilir (Porter & Shaw, 2009). Yer odaklı (place-centered) dönüşümler artan arazi değerinin yeniden dağıtımına olanak tanımakta, toplum sınıflarını ayırıştırarak zahmetsiz üretim ve yeniden üretim olanağı sunmaktadır. Özellikle büyük metropoliten kentlerde sınıf ayrışması görünür hale gelmiş, bunların hepsinde kentsel mekanın yeniden yapılandırılması rol oynamıştır (Bourdieu, 1984). Yaşam tarzlarında farklılaşma ile güvenlik endişeleri, banliyöleşme süreciyle birlikte kent çeperlerinde kapalı sitelerin doğmasına yol açmıştır. Orta ve üst sınıfların terk ettiği kent içi konut alanları düşük gelirli marjinal toplulukların yaşadığı köhneleşmiş semtlere dönüşmüş, yerel yönetimler yerel emlak vergilerini yükseltmek için orta ve üst sınıfları alana geri çekmeye çalışmıştır. Bu durum, özellikle çekici tarihi çekirdeklerde ve merkezi mahallelerde soylulaştırma (gentrification) ve dar gelirli sakinleri yerinden etmeye (displacement) yol açmıştır (Porter & Shaw, 2009; Çağlar & Schiller, 2018).

Saha araştırmasının yöntemi

Ampirik araştırma soruları, sözü edilen güdeleri ve sorunları incelemek ve bunlara yerinde çözüm aramak üzere beş maddede toplanmıştır: (1) İstanbul'daki kentsel dönüşüm kararlarına doğrudan ve dolaylı olarak hangi aktörler hangi yollarla etki etmektedir? (2) Yerlerinden edilen yerel sakinler kentsel dönüşüm sürecine formal ve enformel yollarla ne ölçüde etki edebiliyor? (3) Sakinlerin yaşamı yerinden edilmenin öncesinde ve sonrasında ne değişiklikler gösteriyor? (4) Aktörlerin dönüşüm deneyimlerinden gelecekteki pratiklere dönük çıkardıkları dersler ve politikalar neler? Soruların yanıtları, İstanbul'un son 15 yıldaki çok tartışılan dönüşüm projesi olan Küçükçekmece'deki gecekondu önleme odaklı Ayazma-Tepeüstü örneği üzerinden araştırılmaktadır. Örnek alan seçiminin başlıca kriterleri, ilgili projenin tamamlanmış, diğer bir deyişle sonuçlarının gözlemlenebilir olması, yerinden edilmeye dair çarpıcı öykü, karar ve çıktılar sunması ve bunların İstanbul'daki benzer gecekondu dönüşümü deneyimlerini yansıtır nitelikte olmasıdır. Ayazma-Tepeüstü örneğinde yerel halkın tamamı yerinden edilmiştir.

Araştırma tasarımı bir dizi nitel yöntem içermektedir. İlgili dönüşüm projelerinde bizzat yer almış paydaşlarla (TOKİ, ilçe belediyesi, yerel sakinler, yerel halk savunucusu kişi ve STKlar, akademisyenler) açık uçlu sorulardan oluşan derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme kılavuzları resmi aktörler ile yerel sakinler ve STK'lar için ayrı ayrı tasarlanmış, kartopu örnekleme yoluyla tespit edilen toplam 14 bilgili denek ile görüşülmüştür. Araştırmacının açık katılımcı gözlemleri (overt participation) ile veri çeşitlemesi (data triangulation) yöntemleri kullanılarak analiz sürecinde farklı aktör gruplarının içinde ve arasında karşılaştırmalar olanaklı kılınmıştır. Karşılaştırmalı veri grupları proje öyküsü, aktör yapıları ve karar alma sürecine etkileri, bildirilen ihtilaflar, yerel sakinlerin dönüşüm sonrası değişen yaşam koşulları, sakinlerin genel dönüşüm algısı ve aktörlerin karar alma sürecine dair değerlendirmeleri ile dönüşüm deneyiminden çıkardıkları dersler başlıkları altında analiz edilmiştir. Araştırmanın destekleyici ikincil verileri örnek alanların fiziki ve sosyo-ekonomik analizleri, proje protokolleri, planlar ve basın kayıtları gibi arşiv niteliğindeki belgelerden oluşmaktadır. Son olarak, ampirik araştırmadan elde edilen bulgular teorik araştırma bulguları ile desteklenerek Türkiye ve İstanbul'un dönüşüm pratiğine yönelik çeşitli politika tavsiyeleri üretilmiştir.

Ayazma-Tepeüstü Örneği

Küçükçekmece Belediyesi, 27-30 Kasım 2004 tarihlerinde Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu'nu düzenleyerek, Avrupa'daki dönüşüm deneyimlerini tartışmak ve bu deneyimlerden dersler çıkarmak amacıyla yerli ve yabancı akademisyenler ile yerel yönetim temsilcilerini bir araya getirdi¹. Sempozyumun etkinliklerinin arasında, ilçedeki yapıların fiziki durumunu tespit eden bir arazi çalışması, ilçe sakinlerinin profilini ve beklentilerini ortaya çıkaran bir anket çalışması ve ilçenin acil sorunları için hızlı ve somut öneriler üretmek üzere çalıştaylar gerçekleştirildi. Ayazma ve Tepeüstü, bu etkinlikler yoluyla belirlenen en sorunlu dört mahalleden ikisi idi. Öncelikli müdahale alanı olarak bu iki mahallenin seçiminin ana nedenleri TEM otoyoluna yakınlıklarından gelen lokasyon avantajları, bölgenin markalaşması fikrinde büyük pay sahibi olan Olimpiyat Stadı'nın yanbaşında yer almaları ve Ayazma'nın %40, Tepeüstü'nün ise %80 oranında Maliye Bakanlığı'nın Hazine mülkiyetinde yapılaşması, diğer nedenler ise dere yatağında yerleşim ve düşük halk sağlığı koşulları idi (Şekil 1).

¹Sempozyum, Küçükçekmece Belediyesi ve TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi işbirliğinde İstanbul Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı'nda düzenlenmiştir. Ayazma ve Tepeüstü ile ilgili sempozyum çalışmalarında dair detaylı bilgi için bakınız: İstanbul 2004 Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu, Özdemir, Pınar & Turgut (Ed.; 2005).

Şekil 1. Eski Küçükçekmece ilçe sınırı içinde Ayazma, Tepeüstü, Bezirganbahçe ve diğer önemli kullanımlar

Sakinlerin karşı karşıya olduğu diğer bir güçlük, düşük gelir düzeyleri idi: Çoğu mavi yakalı ve asgari ücret çalışanı iken, bazı sakinler sosyal yardım programlarından ve belediyenin verdiği gıda yardımından yararlanıyordu. Küçükçekmece Belediyesi'nin anket çalışmasında kiminin mahallelerinde kalmak istediği, ancak maddi güçlerinin evlerinin yerini alacak lüks konutlara yetmeyeceği sonucu çıkmıştı. Kimi ise düşük yaşam şartlarından bıkmış, başka yere taşınmak istiyordu. Dönemin Belediye Başkan Yardımcısı Hüseyin Oflaz'a göre yerel halkın "marjinal" kesimi alanda kalmak için güçlü bir tercih bildirip ciddi sorunlara yol açsa da Ayazma ve Tepeüstü'nden dışarıya taşınmak isteyenlerin oranı aslında oldukça yüksek idi: Yoksul hanelerini ayakta tutmaktan yılmış kadınların %80'ine yakını alanı terk etmek istiyordu (Şekil 2).

Şekil 2. Dönüşüm öncesinde yaz (üst) ve kış (alt) aylarında Ayazma. Kaynak: TOKİ Kentsel Dönüşüm Müdürlüğü, 2014.

Küçükçekmece Belediyesi tarafından hazırlanan ilk imar planı ve tasarım çalışması Ayazma sakinlerinin alanda kalmasını sağlayan sosyal konutlar ile Tepeüstü'nde inşa edilecek bir kongre merkezi öneriyordu, ancak bunlar TOKİ'nin planları ile yer değiştirdi ve yeni planlara göre Ayazma'da My World isimli kapalı lüks konut sitesi ile Tepeüstü'nde lüks karma kullanımlı Mall of Istanbul projeleri gerçekleştirildi.

(Şekil 3). İlgili yetkililer projelerin finansman detaylarını vermese de alanın eski sakinleri ve ilgili STK-lar, hem TOKİ'nin hem de yüklenici şirketlerin bu mahallelerde üretilen kamu-özel ortaklıklı projelerden büyük kâr elde ettiğini iddia etti.

Şekil 3. Ayazma'da inşa edilen My World konut projesi (sol) ve Tepeüstü'nde inşa edilen Mall of Istanbul karma kullanım projesi (sağ)

Sakinlerin alandan çıkması ile merkezi konum ve yüksek arazi değeri avantajlarından yararlanan TOKİ, bunun karşılığında alana yaklaşık 10 km mesafede Bezirganbahçe toplu konut projesini inşa ederek dönüşüm projesine tabi 2.070 hanede yaşan 8.800 gecekondu sakininin tamamını buraya transfer etti (Şekil 4). TOKİ, daha sonra, mahallelerinde kalmak isteyen bazı Ayazmalı ev sahiplerini Ayazma'ya 500 m mesafedeki Çakmak Mevkii'nde inşa ettiği bloklara yerleştirdi. TOKİ, İBB ve Küçükçekmece Belediyesi'nin seçili üyelerinden oluşan proje komisyonunun belirlediği ve ev sahiplerinden oluşan hak sahipleri istedikleri alana transfer edilirken, kiracılar proje dışında bırakıldı ve bu durum basında da çokça yer alan, ilerleyen bölümlerde detaylı olarak aktarılan iki yıllık hak mücadelesine neden oldu.

Şekil 4. Bezirganbahçe toplu konut alanı

Projenin hak sahiplerine sunulan finansal konut edinme koşulları oldukça basit idi. Tamamı devlet mülkiyetinde gecekondu sahibi olan Tepeüstü sakinlerine sahip oldukları her konut birimi karşılığında bir yeni konut verildi. Ayazma'da devlet mülkiyetindeki her gecekondu birimi için büyüklük, yapı durumu ve konumdan bağımsız olarak sabit bir değer belirlendi ve bu değer yeni sosyal konutların peşinatına sayıldı. Sosyal konutların geri kalan değeri anlaşmalı bankalar yoluyla 15 yıllık faizsiz sabit taksit koşulu ile talep edildi. Ayazma sakinlerinin maddi güçlük nedeniyle itirazları neticesinde, dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan inisiyatif kullanarak sosyal konut bedellerinde %10'luk indirim uyguladı. Projeye katılımları merkezi ve yerel yönetimler tarafından sorunlu görülen kiracılar, bu gibi teşviklerin dışında bırakıldı.

Dönüşümün karar alma yapısı: aktörler ve etkileri

Ayazma-Tepeüstü kentsel dönüşüm projesinin karar alma sürecine doğrudan etki eden resmi aktörleri, proje protokolünün tarafları olan TOKİ, İBB ve Küçükçekmece Belediyesi idi. İlçe belediyesi çoğunlukla yerel proje organizasyonu ve sakinlerin projeye katılım için ikna edilmesinde görev alırken, TOKİ planlama, proje finansmanı ve yönetimi rollerinde ağırlık sahibi oldu. İBB ise yalnızca alana gelen ana altyapı çalışmalarından sorumlu idi; Küçükçekmece Belediyesi'nden bir yetkilinin ifade ettiği gibi, bu kurumun "ağabeyi" olarak geri planda kalıp projenin seyrini geriden izledi. Resmi kurumların görüşme yapılan yetkililerine göre kurumsal işbirliği yüksek düzeyde ve olumlu seyretti; karar alma ve sorumluluklar açısından dengeli bir paylaşım gerçekleşti. Ancak, bir sonraki bölümde aktarılan kiracılar ile mücadele örneğinde olduğu gibi, projenin doğrultusu değiştiğinde karar alma inisiyatifi merkezi yönetimin eline geçti. AKP yönetimindeki devlet, dolayısıyla Türkiye'deki tüm merkezi ve yerel yönetim kurumları bütünlük olarak ve tek başına bir güç merkezi idi. Nihayetinde aynı siyasi parti vizyonuna hizmet eden tüm resmi taraflar AKP'nin kentsel dönüşüm planlarına, dolayısıyla kendi siyasi itibarlarına olumlu katkıda bulunmak istediler.

Projenin dolaylı aktörlerinin başında TOKİ ile ortaklık yapan özel gruplar vardı. TOKİ, bünyesinde bulunan Emlak GYO vasıtası ile ve ihale yöntemi kullanılarak My World projesinde Ağaoğlu Grubu ile, Mall of Istanbul projesinde ise Torunlar Grubu ile anlaştı. Görüşme yapılan kıdemli yöneticilerin tamamı, görüşmelerde bu ortaklıklardan söz etmekten kaçındılar; kamu-özel ortaklıkları kentsel dönüşüm programının bir parçası değilmiş gibi. Dönemin Başbakanı Erdoğan, TOKİ Başkanı Erdoğan Bayraktar ve proje yetkilileri, ulusal televizyon kanalları ile yazılı basını Ayazma-Tepeüstü projesini İstanbul'a dair güvenli ve rekabetçi kent vizyonunun bir yansıması olarak tanıtmak, proje kararlarını bu doğrultuda meşru kılmak ve halk yanlısı söylemlerini güçlendirmek için kullandılar. Buna karşın, aşağıda detaylı aktarıldığı üzere, Ayazma kiracıları da STK desteği ile birlikte yerel ve ulusal basında seslerini duyurmayı başardı. Ancak, Ayazma ve Tepeüstü sakinleri, Ayazma kiracılarının mücadele öyküsü haricinde projenin akışını değiştirecek veya alanda kalmak isteyenlerin yerinden edilmesinin önüne geçecek bir etki yaratamadı. Az sayıdaki STK'nın ve gönüllü aktivistlerin sürekli ilgi ve çabası, kiracıların başarılı olmasında büyük rol oynadı.

Ayazmalı 'hak sahibi' kiracıların konut hakkı mücadelesi

Başlangıç

2004 yılında proje protokolünün imzalanmasının hemen ardından, projenin halka tanıtım çalışmaları sırasında dönemin Küçükçekmece Belediye Başkanı Aziz Yeniay'ın dönüşüm alanı sakinlerine dağıttığı antetli açık mektupta net bir vaat yer alıyordu: "Gecekondu sahibinden kiracısına kadar Ayazma'da ve Tepeüstü'nde yaşayan herkes için ayrı çözüm geliyor" (Şekil 5). Göç-Der temsilcisi olarak Ayazma sakinlerinin mücadelesinde onlara yerel destek sağlayan Cihan Uzunçarşılı Baysal'a göre Ayazma sakinlerinin direnişini ateşleyen etmen, bu vadin yerine getirilmemesi algısı idi. Projenin önceki zamanlarında 'hak sahibi' olduğu söylenen kiracıların belediyece kurulan Kentsel Dönüşüm Ofisi'ne ve hak sahipliği komisyonuna yaptıkları projeye katılım başvuruları reddedildi.

Değerli Hemşerimiz,

Istanbul Büyükşehir Belediyesi, Toplu Konut İdaresi ve ortaklığında Sizler İçin Yeni Bir Çözüm Geliyor.

Ayazma'da, Tepeüstü'nde kaçak yapı ve kaçak yapıda yaşayan vatandaş kalmayacak. İnsanca yaşayabileceğiniz konutlara kavuşacaksınız. **Geçekondi sahibinden, kiracısına kadar Ayazma'da ve Tepeüstü'nde yaşayan Herkes İçin Ayrı Ayrı Çözüm Geliyor.**

İlk aşamada Ayazma ve Tepeüstü'nde yaşayan hemşerilerimizi belirleyeceğiz. İkinci aşamada ise her hemşerimizin koşullarına uygun çözümlerimiz devreye girecek.

Amacımız, Sizleri Yasal ve İnsanca Yaşanabilir Konutlara Kavuşturmaktır.

Başvurular Küçükçekmece Belediyesi'ne yapılacak. Belediyeye gelirken, bu mektupla birlikte verilen **Başvuru Numarasını** getirmeyi unutmayın. Başvuru tarihi, muhtarlık tarafından size bildirilecek.

Sizlere doğru hizmet sunabilmemiz için bizlere yardımcı olmanız çok önemlidir.

Sizin İçin Gerekli En Doğru Bilgiyi, Bizden Alabilirsiniz.

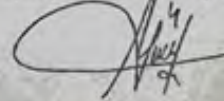
Aşağıda sıralanan belgeleri **Mutlaka** yanınızda getirin.

1. Aile Reisinin nüfus cüzdanı veya muhtar onaylı nüfus cüzdanı örneği
2. Aynı evde yaşayan eş ve çocukların nüfus cüzdanları veya muhtar onaylı nüfus cüzdanı örnekleri
3. Muhtarlıktan alacağınız ikametgah belgesi

Aşağıda sıralanan belgelerden **Hangileri varsa** onları getirin.

1. Oturduğunuz evle ilgili kira sözleşmesi
2. Oturduğunuz evle ilgili kira ödeme belgesi (Banka dekontu, Alındı belgesi ve benzeri)
3. Oturduğunuz evle ilgili elektrik ve/veya su abone belgesi
4. Oturduğunuz evle ilgili elektrik ve/veya su faturası
5. Aile Reisinin varsa Emekli sandığı, Bağkur veya SSK numarası
6. Aynı evde yaşayan eş ve çocukların varsa Emekli sandığı, Bağkur veya SSK numarası
7. Oturduğunuz evle ilgili tapu ya da tapu tahsis belgesi
8. Aile Reisinin varsa maaş tahakkuk fişi
9. Aynı evde yaşayan eş ve çocukların varsa maaş tahakkuk fişleri
10. Aile Reisinin sahip olduğu arsa ve/veya konutların tapuları
11. Aynı evde yaşayan eş ve çocukların arsa ve/veya konutların tapuları
12. Ayazma ve Tepeüstü'nde yaşadığınızı kanıtlayacak belgeler
13. Aile Reisinin ve Aile bireylerinin telefon numaraları

Aziz YENİAY
Küçükçekmece Belediye Başkanı

Her türlü soru ve sorunlarınız için aşağıda belirtilen kişi ve telefonlara başvurabilirsiniz.
İsmail Çakal, Bülent Babaoğlu / Küçükçekmece Belediye Kentlî Dönüşüm Birimi / TEL: 0212 411 07 58

Şekil 5. Başkan Yeniay'ın üzerinde proje protokolünün taraflarının logosu bulunan projeye katılım daveti mektubu.
Kaynak: Ayazma Mağdurları Broşürü, s. 6 (yıl bilinmiyor).

Aslında, görüşme yapılan tüm kişilerin teyit ettiği gibi kiracıların projeye katılımları ne proje protokolünde ne de TOKİ'nin gündeminde açıkça ifade edilen bir hedef idi. Türkiye'deki kentsel dönüşüm projelerinde halen kiracılar projeye dahil edilmemekte, hakları temin edilmemektedir. Bekleneceği üzere TOKİ, Ayazma-Tepeüstü örneğinde de mevcut bir konut biriminin hem sahibine hem kiracısına konut sağlama planları yapmadı. Ancak, Küçükçekmece Belediyesi'nin başlangıçtaki yerel halk dostu tutumu, projenin sonraki dönemlerinde hem resmi aktörler ve yerel halk arasında hem de resmi aktörlerin kendi arasında krize yol açtı.

Direniş

Mücadelenin boyutuna yönelik en detaylı öyküyü eski Ayazma sakini ve yerel sakin temsilcisi Kasım Aydın aktardı. Aydın'a göre Ayazma'da oturan 256 kiracı ailenin büyük kısmı, mahallelilerin proje anlaşmasını imzalamayıp taşınmaları üzerinde başlayan yıkımları gördükten sonra alandan dışarı, muhtemelen İstanbul'daki diğer gecekondu alanlarına ya da Anadolu'daki geldikleri yerlere taşındı. Ayazma'da kalanlar, İstanbul'un başka yerlerinde mevcutta ancak karşıladıkları kira bedelinde yeni kiralık konut bulamadılar ve alanda inşa edilecek yeni konutlara taşınmayı beklediler. Yeniay'ın dağıttığı mektubun kopyası ellerinde, bu kiracılar konut haklarını aramak üzere Belediye ve TOKİ'nin ofislerine sayısız ziyaretlerde bulundu. Aydın'a göre görüşme talepleri çoğunlukla kabul edilmedi; baskısı giderek artan uzun bir müzakere sürecine maruz kaldılar. Belediye ve TOKİ yetkililerinin ifadesiyle, bu aileler "ısyancı" oldular.

Aydın ve Baysal'a göre, birçok diğer mahalle birlikleri ile meslek insanları, akademisyenler ve öğrencilerden oluşan savunucu gruplar, Ayazma halkına destek olmak ve yetkililerin kışkırtıcı söz ve davranışlarını geniş kitlelere duyurmak için alanı ziyaret etti. Kiracıların oturduğu gecekonduların yıkımı tamamlandığında Baysal ve İmece hareketi temsilcilerinden oluşan bir aktivist grubu ile Bir Umut Derneği, alanda mağdur kiracıların yanında yer almaya ve genelin dikkat ve desteğini çekme çalışmalarına devam etti. 42 aile, gecekondu yıkıntılarının arasında kurdukları çadır ve barakalarda konut hakkı ve yaşam mücadelesine devam etti (Şekil 6). Aydın'ın ifadesine göre barakalar Küçükçekmece Belediyesi yöneticileri, zabıta ve polislerden oluşan yetkililer eşliğinde güç kullanılarak ve defalarca yıkıldı, yeniden yapıldı. Zamanla 24 aile pes ederek alandan ayrıldı, geri kalan 18 aile zorlu kış ve yaşam koşulları altında toplam yaklaşık iki yıl alanda kaldı.

Şekil 6. Direnen 18 ailenin Ayazma'daki yaşamları. Kaynak: Ayazma Mağdurları Broşürü, s. 11 (yıl bilinmiyor).

Kalan 18 ailenin diğ er mahalle birlik ve gruplarıyla bağlantıları güçlendi. Bu grupların rehberlik ve yardımlarıyla, Aydın ve arkadaşları Küçükçekmece'nin merkezi bir noktasında halkın dikkatini ve desteğini çekmek üzere imza kampanyası yürüttü ve yerel halkı bilgilendirici broşürler üretip dağıttılar (Şekil 7). AKP milletvekilleri ve basın ile temasa geçmeye çalıştılar; AKP İstanbul milletvekillerinden bazıları ile kimi televizyon kanallarının desteğini almayı başardılar. Sonuç olarak sonuncu yıkım baskını basında genişçe yer alarak 'dışarıdaki' halkın tepkisini çekti. Aydın ve görüşme yapılan diğ er sakinlere göre ailelerin mağduriyetini konu edinen ulusal haber yayınlarının üzerine, Belediye Başkanı Yeniay ve TOKİ Başkanı Bayraktar, soruna bir çözüm getirmeye söz verdi. Yeniay, bu sözü alanda kiracılarla canlı yayın yapan bir ulusal televizyon programı sırasında duyurdu.

Şekil 7. Halk desteği için imza kampanyası. Kaynak: Ayazma Mağdurları Broşürü, s. 10 (yıl bilinmiyor).

Müzakere

Baysal, Aydın ve gönüllü diğ er sakinlerin çabaları ile AKP milletvekillerinin, basının ve projenin resmi taraflarının dahil olması sonucunda mücadele Ankara'ya taşındı. Başbakan Erdoğan ve AKP'nin merkez kurulu spekülasyonların son bulmasına karar verdiler. Yerel düzeyde Küçükçekmece Belediyesi, özellikle de Yeniay, TOKİ'nin kalan 18 aileyi konut edindirmesini savundu. Baysal'a göre bunun altında yatan nedenler, AKP'nin oy tabanının küçülmesinden ve belki de Türkiye'de gecekondulu yıkımı tarihinde örnekleri görülen silahlı çatışma ortamının doğmasından endişe etmeleri idi.

TOKİ İstanbul Bölgesi Kentsel Dönüşüm Şefi Banu Tantan'a göre, TOKİ o dönemde Ayazma'nın 10 km kuzeyindeki Kayabaşı Mevkii'nde büyük bir toplu konut inşaatı yürütüyordu; bu projenin inşaat kalitesi Bezirganbahçe'den daha yüksek olduğu için buradaki konutları Bezirganbahçe'deki gibi kura yöntemi ile dağıtmak yerine TOKİ, söz konusu 18 aileye Kayabaşı'ndaki daha küçük bodrum kat konutlarından faiz artışı finansman yöntemi ile vermeye karar verdi. TOKİ ve Küçükçekmece Belediyesi'nden yetkililerin açıkça ifade ettiği gibi, isyancı kiracıları daha iyi konutlar ve finansal teşvikler ile "ödüllendirmek" istemediler.

TOKİ kiracılara Kayabaşı (yeni adıyla Kayaşehir) konutlarını önerince kazandıkları örgütlenme beceri ve desteğini arkasına alan ve Aydın tarafından temsil edilen kiracılar, bu teklife 243 kiracı ailenin tamamının dahil edilmesini talep etti. Yeniay'ın sonradan önerdiği taşınma ve Kayabaşı konutlarının inşası bitene dek kira yardımı gibi ılımlı yaklaşımını da kabul etmediler. Sonunda TOKİ kiracıların koşullarını kabul etti ve hepsine Kayaşehir konutu sözü verdi. Aydın'a göre bu kez de kiracılar 243 kişilik liste ile maddi yardım önerilerinin yazılı kanıtını talep etti. Bu amaçlarına da ulaşan sakinler, kendilerinden beklenen yüksek konut peşinatına karşı çıktı ve talebinde geri çekilmeyen TOKİ'yi dava etti. Ancak, görüşme yapılan tüm sakinlerin ifade ettiği gibi, davanın sonuçlanmasını bekleyemediler: İki yıl, çetin kış

şartlarında ve adil olmayan koşullarda çadır ve barakalarda yaşamak için yeterince uzun bir süre idi. Bu süre içinde çadırlarda bebekler doğmuş, çocuklar okullarından geri kalmış, her yaştan insan hastalanmıştı. Daha fazla direnemediler.

Sonuç

Tantan'ın verdiği bilgiler doğrultusunda TOKİ, 243 ailenin 130'una ulaşabildi ve 2010 yılında onlara Kayaşehir toplu konutlarını dağıttı. Dağıtımın finansman detayları TOKİ yetkilileri tarafından Kayaşehir konut birim fiyatlarının çok sayıda değışkene bağı değışkenlik gösterdiği gerekçesiyle verilmedi. Maddi gücü yeten 'hak sahibi' kiracılar önceden belirtilen peşinatları ödemek zorunda kaldılar. Geri kalan miktar altı ayda bir faiz artışı olacak şekilde 15 yıla yayıldı.

Bezirganbahçe'den farklı olarak, TOKİ'nin Kayaşehir'de dayattığı koşullardan biri de konut borcunun tamamı ödenene kadar kiralama veya satış hakkının verilmemesi idi. Tantan'a göre TOKİ bu koşulu yeni konut sahiplerinin haklarını korumak için ileri sürdü: Kayaşehir konutlarının önerilen değeri gerçek değerin çok altında idi (örneğin 100-120.00 TL gerçek değere karşılık 70.000 TL).

Sonuç olarak, kiracılar için şartlar çok değışmedi. Çeşitli grupların yardım tekliflerine rağmen tabandan gelen bir halk hareketi oluşmadı ve Ayazma sakinleri yerinden edilişlerini oldubitti (fait accompli) yoluyla kabul etmek durumunda kaldılar. Görüşülen sakinlerin söylediği gibi, bir açıdan bakıldığında Kayaşehir'deki TOKİ konutlarında yaşam koşulları Ayazma'dakinden daha kötüydü: Birçok kişi kısa süre sonra maddi açıdan burada yaşayamacağını anladı. 2014 ortalarına gelindiğinde buraya taşınan sakinlerin tahminen üçte birinden fazlası Kayaşehir'i terk etmişti. Sosyal dışlanma sorunu Bezirganbahçe ve Kayabaşı toplu konutlarında daha çok hissediliyordu ve Kürtler ile Türkler arasındaki tansiyon daha yüksekti. Sonunda, Baysal ve sakinlerin itiraf ettiği gibi, Ayazma-Tepeüstü örneğinde, tapu sahiplerinin ve kiracıların yaşadıkları güçlüklerle rağmen proje yöneticileri dönüşüm hedeflerini gerçekleştirmede başarılı oldular.

Dönüşümün yerinden edilen sakinlerin yaşamlarına etkileri

Görüşmelerden elde edilen bulgular, protokol taraflarının Ayazma ve Tepeüstü mahallelerinde yaşayan sakinlerin alandan çıkarılmasını projenin başından itibaren planladıklarını göstermektedir. TOKİ ve Küçükçekmece Belediyesi yetkilileri, hak sahiplerinin çoğunun (Belediye'nin Plan ve Proje Müdürü Birgül Sığınaksoy'a göre yaklaşık %90'ı) direniş göstermeksizin proje anlaşmalarını imzalayıp gecekondularını boşalttıklarını ileri sürdü. TOKİ, Eylül 2006'da ulusal medyanın bulunduğu bir törenle Bezirganbahçe birimlerini yeni sahiplerine kura ile dağıttı. Hak sahipleri gecekondularını Küçükçekmece Belediyesi'ne teslim etti; belediye ek teşvik olarak eşyalarının naklini bedelsiz gerçekleştirdi. Sonuç olarak, Tantan'a göre, 2006'nın son aylarından başlayarak, devlet arazisinde ikamet eden 943 hane ile özel mülkiyette ikamet eden yaklaşık 300 hane Bezirganbahçe'ye, 608 hane ise sonradan Çakmak Mevkii'ne taşındı. Boşaltılan gecekondular 3194 sayılı İmar Kanunu'na tabi belediye yönetmeliği gereği Küçükçekmece Belediyesi tarafından yıkıldı. Yukarıda aktarıldığı gibi, bu anlaşmalar hak sahipleri ile yapıldı; başlangıçta hak sahibi olacağı sözü verilen 243 kiracı hane projenin dışında bırakılarak uzun direniş süreci sonunda Kayaşehir'de ev sahipliği fırsatını elde ettiler.

Bezirganbahçe ve Kayaşehir'e yerleşen Ayazma'nın eski kiracıları ile yapılan görüşmelerde Ayazma sakinlerinin (ev sahibi ve kiracı) yaşam koşullarının proje kapsamında transferinden sonra büyük değışiklikler gösterdiği bildirilmiştir. Bir sonraki bölümde detaylı değinildiği gibi, bu değışiklikler, yerinden edilme olgusunun sonuçlarının sakinlerin kentsel dönüşüm algısına önemli ölçüde etki etmiştir. Görüşmelerde verilen yanıtlar, dönüşümün yerel sakinlerin yaşamlarına olan dramatik etkilerinin yanısıra, bu etkilerin büyüklüğünü ve başka ne gibi yaşamsal sonuçlara yol açtığını gözler önüne sermektedir.

Nereye gidiyorlar?

- Dönüşümün gösterdiği çeperdeki sosyal konuta;
- Akraba/hemşerilerin yaşadığı memlekete;
- Akraba/hemşeri/komşuların yaşadığı İstanbul'daki diğer gecekondu alanlarına;
- Akraba/hemşeri/komşuların yaşadığı diğer illere

Nasıl barınıyorlar?

Gittikleri yere bağlı olarak...

- Sosyal konutlarda apartman yaşamına geçiyorlar;
- Köy evine yerleşiyorlar;
- İstanbul'da (veya diğer büyük şehirlerde) yeni gecekondu inşa ediyor veya kiraya çıkıyorlar;
- Akrabaların evine yerleşiyorlar

Ne yiyip içiyorlar?

- Kimi yoksulluğuna devam ediyor;
- Kimi önceki yaşamlarından da zor şartlar altında yaşamaya çalışıyor (özellikle sosyal konuttakiler, çünkü eski kiralarını aşan yeni konut borçlarını ve toplu konut aidatları ödemek zorundalar)

Yaşamlarını nasıl kazanıyorlar?

Daha ziyade büyük şehirlerde kalanlara yönelik olarak:

- Kimi mavi yakalı (sigortalı) işe giriyor;
- Kimi sigortasız çalışıyor (geçici— günlük, mevsimlik olabiliyor);
- Bazıları da iş bulamıyorlar, açlık sınırına iniyorlar;
- Hane gelirini yükseltmek için kadınlar da çalışmaya başlıyor;
- Kimi çocuklar da (okuldan alınıp) çalışmaya başlıyor

Gündelik dayanışma koşulları nasıl değişiyor?

- Sosyal konuttakiler eski mahallelerine kıyasla belirgin bir kopuştan ve dayanışma eksikliğinden yakınıyor;
- Sosyal konuttan başka yerlere gidenlere dair kopuştan kaynaklı bilgi yok

Yaşam kaygı ve beklentilerinde ne gibi değişimler oluyor?

Sosyal konutta yaşayanlara yönelik olarak:

- Eski mahalle ve evlerini çok özliyorlar (özellikle kadınlar ve çocuklar);
- Eski dayanışmayı (ve komşularını) çok ama çok özliyorlar (çocuk bakımı, ev işleri, sosyalleşme...);
- Yalnızlaşma yaşıyorlar;
- Otoriteye karşı yenilmiş hissediyorlar (devlet ve zenginler);
- Artan geçim sıkıntısına karşı çaresizlik hissediyorlar;
- Konut taksidi ile aidatları ödeyemeyecek duruma gelip yine yerlerinden olma endişesi taşıyorlar;
- Çalışmak zorundaki çocukların okuyamamasına üzüyorlar;
- Okumayan/çalışmayan çocukların ve gençlerin suça itileceklerinden kaygılanıyorlar;
- Yeni site/mahalle çevresindeki (eski mahallelerine kıyasla) yüksek suç oranından kaygı duyuyorlar;
- Gelecekle ilgili beklentileri yok— gelecek belirsiz ve karanlık, mutsuzluk hakim...

Bu değişimler onları nelere itiyor?

- Sosyal konutlarda site ve apartman yaşamına adaptasyona dair ciddi zorluklara (müstakil behçesizlik gibi);
- Çocukların okulu bırakıp çalışmaya zorlanmasına;
- Kadınların çalışmaya zorlanmasına;
- Erkeklerin eskisinden de zor koşullarda çalışmasına (uzak lokasyonlar, ağır işler, uzun saatler);
- Çocukların ve gençlerin başıboş kalmasına (suç potansiyelinin artması)

Bahsettikleri tüm bu olumsuzlukların, kiracıların kentsel dönüşüm algısının olumsuz olmasında rol oynadığı açıkça görülmektedir. Projenin yerel halk için en büyük getirisi olan gecekondudan tapulu toplu konutlarda ev sahibi olma fırsatı, yoksul sakinler için yaşam koşullarını daha da zorlayan bir unsura dönüşerek söz konusu olumsuz algıyı perçinledi. Görüşme yapılan eski kiracıların dönüşüm algısını ortaya koyan başlıca yakınmaları hak dağıtımında adaletsizlikler, verilen sözlerin tutulmaması, zorla yerlerinden edilmeleri, kendilerini ifade etmede yetersizlik ve projeye dair genel mutsuzlukları üzerine idi.

Geleceğe dönük görüşler ve politika çıkarımları

Görüşme yapılan kamu yöneticileri, akademisyenler ve STK temsilcileri, mesleki konumları gereği politika yapıcı ve uygulayıcı olduklarından, kentsel dönüşüme dair teorik ve pratik birikimlerine dayanarak çeşitli görüş ve politika önerileri paylaştılar. Sakinlerin tabandan ve pratik odaklı çıkardıkları geleceğe dönük dersler ise politika diline çevrildi. Önerilen politikalardan bu çalışmanın ana konusu olan yerinden edilme olgusuna yönelik olanlar bu bölümde özetlenmektedir.

Sakinlerin transferi, konut hakkı, sosyal konut

Ayazma-Tepeüstü dönüşüm örneğinde en büyük çatışmanın yerel halkın yerinden edilmesi kaynaklı olduğu açıktır. Dönemin Küçükçekmece Belediye Başkan Yardımcısı Oflaz bu duruma değinerek, projenin yerel sakinlerin sorunlarını onları mahallelerinde tutarak çözmüş olması gerektiğini belirtti. Bezirganbahçe, Kayaşehir, Çakmak ve bilinmeyen diğer lokasyonlara dağılan halk kendi kaderine bırakılmıştı. TOKİ’de yönetici olarak görev yapan Yavuz Çelik de sakinlerin yerinden edilmesini eleştirdi: “Dürüst olmak gerekirse yer seçimini sorunlu buluyorum. Keşke sakinlerin yaşamlarını aynı alanda yeniden şekillendirseydik.” Ancak, Çelik yerel halkın transferinin hem olumlu hem olumsuz etkileri olduğuna dikkat çekti.

Kamu aktörlerinin lehine, Oflaz ise 2004 yılında yapılan hanehalkı anketlerinde sakinlerin yaklaşık yarısının Ayazma’da kalmak istemediği, daha kolay ve iyi bir yaşam için başka bir yerde yaşamayı tercih ettiği sonucunun çıktığını ifade etti. Oflaz’a göre yerel halk arasında farklı eğilimler vardı; ancak, Küçükçekmece Belediyesi TOKİ’ye ciddi şekilde bağlıydı ve bu doğrultuda alanın kamunun eline geçmesi konusunda çok hızlı davrandı. TOKİ sosyal konutların alana uzak bir yerde inşa edilip sakinlerin transfer edilmesini önerdiğinde belediye söz sahibi olmadı. Ama kolay ama güç, sakinler ikna yoluyla yerlerinden edildi. Oflaz, sakinlerin yüksek binalarda ait olmadıkları bir yaşama uyum sağlamaları beklentisinin yukarıda sözü edilen güçlülere yol açtığını kabul etti.

Çalışmaya konu olan Ayazma-Tepeüstü örneğinde ileri sürülen çatışma ve iddiaların birçoğu konut hakkı kavramı ile kentsel dönüşüm politikalarında konut hakkına atfedilen önem ve etkiler ile ilişkilidir. Sığınaksoy, gecekondudan sakinlerini “bedavacı” diye nitelerken onları “küçümsemediğini” özellikle dile getirdi. Türkiye’nin doğusundan kalkıp rastgele biçimde Ayazma’daki devlet arazisine yerleşen işgalcilerin, kurdukları gecekondudan yerleşiminde kanunsuz bir şekilde idame ettikleri düşük yoğunluklu yaşam tarzını sürdürmeyi talep etme haklarının olmadığını ifade etti. Sığınaksoy, Türk akademi camiasının bir bölümünün bu gibi makul olmayan talepleri desteklediğinden şikayet ederek, bu durumun ev sahibi olabilmek için çok ağır çalışan meşru vatandaşlara haksızlık olduğunu belirtti. Soylulaştırmaya karşı çıkılması ile ilgili olarak, boşaltılan devlet arazilerinde gerekli gördüğü her tür kullanım ve geliştirmenin gerçekleştirilmesinin merkezi yönetimin doğal hakkı olduğunu ileri sürdü.

Kiracı hakkı savunucuları, konut hakkının hem ev sahiplerini hem de kiracıları kapsaması gerektiğini iddia etti. İMECE Toplumun Şehircilik Hareketi temsilcisi Hatice Kurşuncu, Ayazma örneği deneyimine dayanarak, devleti, kiracıların uzun ve çetin direnişine rağmen kiracılara özgü sosyal konut politikaları geliştirmeyi ihmal ettiğini savundu. İmece gibi dışarıdan gelen savunucuların desteğine rağmen uğraşlarının yenilgi ile sonuçlandığını söyleyerek, bunu bu uğraşların kiracılara yönelik genel devlet politikası hakkında tartışmaları tetikleyemediğine bağladı. Proje sırasında Küçükçekmece Belediye Başkan Danışmanı olan Prof. Dr. Sırma Turgut, kentsel dönüşümün mevcut yasal çerçevesinin yalnızca ev sahiplerini ‘hak sahibi’ olarak tanıdığına dikkat çekti. Herkesin, özellikle planlama akademisinin kiracılar için konut sağlanmasına dönük gereksinimi tanıdığını, ancak “kiracı sorununun” çözümü için belirli bir çözüm geliştirilemediğini, bu durumun imar hukuku uzmanları için de zorlu bir konu olduğunu belirtti.

Turgut, İstanbul’un pek çok yerinde yerinden edilmenin kaçınılmaz olduğu konusunda Sığınaksoy ile aynı görüşte idi, ama yorumlarında daha halk yanlısı bir duruş sergiledi. İstanbul’un “Ayazma sakinleri” ile dolu olduğunu, yani yerel halkın düşük ekonomik ve sosyal profilinin yalnızca Ayazma’ya özgü olmadığını ifade etti. Ayazma örneğinin baştan itibaren bir soylulaştırma aracı değil, bir sosyal konut projesi olarak ele alınması gerektiğini ileri sürdü. Ancak, mevcut mahalle karakteristiklerine sahip yerinde (in situ) dönüşümün gerçekçi olmadığını, çok “romantik” olduğunu da ekledi: Ayazma halkına yeni durumda Ayazma’da yıllarca kanunsuz olarak oturdukları gibi bahçeli, tek aileli, ayırık konutlar verilemezdi. Halkın gerçekçi olmayan beklentileri ile ilgili çıkmazın İstanbul için çok karmaşık ve kapsamlı bir sorun olduğunu, bunun ancak büyük bir politika revizyonu ve merkezi ve yerel yönetimlerin tüm kademelerinin işbirliği yoluyla çözülebileceğini ileri sürdü. Her şeyden önce devletin yasadışı yerleşmeler ile bu yerleşmelerin sakinlerinin arzularını doğrudan tanıması gerektiğini vurgulayarak, Ayazma-Tepeüstü dönüşüm projesinin sosyal boyutunun büyük ölçüde göz ardı edildiğini itiraf etti.

Savunucu plancı olarak Kurşuncu ise dönüşümde proje formülasyonu olarak halkın transferi gereksinimine karşı çıktı: Yerinden etmenin, ancak sakinlerin mahallede yaşamak istememeleri veya deprem açısından zemin koşullarının herhangi tür geliştirmeye uygun olmaması durumunda söz konusu olabileceğini savundu. İşgal edilen arazi zaten devlete ait olduğu için, devlet organları yerel sakinleri ve ihtiyacı olan diğer grupları bu alanlarda tutacak sosyal konut politikalarını kolaylıkla geliştirebilirdi. Böyle bir in situ formülasyon, devleti kamulaştırma yükünden de kurtarır ve merkezi konumdaki devlet arazilerini korumasına yarardı. Arsa mülkiyeti devlette kalmak üzere söz konusu sosyal konutlar kiralanabilir, satılabilir veya sakinlere (sürelili veya süresiz) bedelsiz verilebilirdi. Kurşuncu, böylece 2000’lerin başından beri vatandaşlardan toplanan deprem vergilerinin otoyol inşası gibi ilgisiz amaçlar yerine afet zarar azaltımına dönük kullanılabileceğinin altını çizdi.

Turgut da söz konusu sorunların çözüm yükünün vatandaşların üzerine bırakılmaması gerektiğine inanıyordu. Vatandaşların mutluluğunu temin edecek işler konut stratejilerinin üretilmesinin, devletin tüm kademelerinin sorumluluğu olduğunu iddia etti. Hatta, Kurşuncu ve Baysal gibi, kamunun mutluluğunu temin etmek için konut arzının yeterli olmadığını, dar gelirli bu nüfus gruplarının büyük ölçekli işsizlik ve eğitim sorunlarının çözümü için sosyal konut politikalarının diğer sosyal programlarla bir arada tasarlanması gerektiğini savundu. Bu da ülke ölçeğinde yönetim anlayışının derinden değişimi olmaksızın, ilçe belediyesi düzeyinde çözülebilecek bir konu değildi.

Sığınaksoy, Ayazma’daki mevcut konut yapılarının kanunsuz olmasının devletin elini güçlendirdiğini ifade ederek, sakinlerin kendilerine sunulan teklifi kabul etmek zorunda kaldığını, ancak Küçükçekmece

Belediyesi'nin bu konudaki gücünün farkında olmasına karşın, bu gücü dayatmadığını ileri sürdü. Müzakerelerin diğer ucunda yer alan Baysal ise, yerel sakinlerin konut hakkı taraftarları, STKlar, mahalle birlikleri vb. sayesinde güçlenmesi ve aydınlanmasının, normalde son derece yıkıcı olacak sürecin yönünü değiştirdiğini iddia etti. Baysal, sakinlerin "Devlet baba bize yardım etsin. Biz devlete karşı değiliz. Hepimiz Müslümanız." söyleminin zamanla değişerek, verdikleri uğraşı kendi hakları ve haklı direnişleri için bir mücadele olarak tanımlama noktasına geldiklerini anlattı. Söylemlerindeki bu değişim, yerel halkın kentsel dönüşüm deneyiminin yönünü değiştirmesinde onlara yardımcı olmak için çok önemli idi. Söz konusu değişim olmasaydı sakinler haklarını arayamazdı. Baysal, bu değişimin yerel halk temsilcisi Kasım Aydın'ın başını çekmesi ve alanda kalan 18 ailenin yerelin direnişi sayesinde olduğunu hatırlattı. Kurşuncu ise, sakinlerin direniş gücüne oy gücüne de ekleyerek, AKP'nin bölgenin oy tabanı açısından kendine güvendiği halde seçmenleri kendinden uzaklaştırmamak için onları küstürmemeye dikkat etmesi gerektiğinin altını çizdi. Ayazma'da çeşitli etnik gruplar, ağırlıklı olarak ise Kürtler yaşıyordu; onların oyları değerliydi ve bölgenin seçim sonuçlarını değiştirebilirdi.

Dönüşüm planlamasında yönetim ve katılım anlayışı

Yukarıda belirtilen görüş, çıkarım ve derslerden yola çıkarak, dönüşümde yerinden edilme sorununun çözümünde yerel halkın projeye sistemli ve etkin katılımının sağlanması, bunun için ise dönüşüme ve kendilerini temsile yönelik bilgi ve becerilerinin artırılması gerekliliği açıkça ortaya çıkmaktadır. Fakat belki bundan da önemlisi, kentsel dönüşümün amacı, planlanması ve yönetilmesine dönük anlayışın değişmesi gerekliliğidir. Aşağıda iki başlık altında listelenen politikalar, öncelikle demokrasi ve yönetim, sonra da yerel halkın formel yollarla güçlendirilmesi ve katılımı adına Ayazma-Tepeüstü örneğinden yola çıkarak görüşülen aktörlerin bizzat yaşadıkları dönüşüm deneyiminin, teorik olarak ise planlama ve dönüşüm literatüründe yer alan teori ve pratik tabanlı çıkarımların ürünüdür. Bu ürünler, Türkiye'de bütüncül ve çoğulcu dönüşüm planlamasının karar alma ilkelerini biçimlendirecek niteliktedir; ülke, il, ilçe, hatta mahalle ölçeklerinde çıkarımlara zemin oluşturmaktadır.

Demokrasi & yönetim

- Özgürlükçü demokrasi anlayışı gereği her vatandaşın hakkının eşit derecede korunması prensibine dayanarak herkese konut hakkının tanınması (etnik köken, cinsiyet, eğitim düzeyi, mülkiyet durumu [mülk sahibi/kiracı], yasallık [ruhsatlı/ruhsatsız]);
- Konut hakkı ve ilişkili diğer temel hak ve özgürlüklerin korunmasına yönelik yasal araçların güçlendirilmesi;
- Geliştirilecek yasal araçların hesap/cevap verebilirliğe de imkan tanıyacak şekilde uygulanması;
- Katılımcı demokrasi anlayışı gereği çoğulcu, yüksek etkileşimli, iletişimsel akılcı bir yönetim süreci;
- Etkileşimli süreçlerde güç ilişkilerinin tüm aktörlerce anlaşılması;
- Politika yapıcılarının ve plancıların kentlerdeki sosyal ortam, rasyonelite ve pratik çeşitliliğini ve bunların içinde ve arasındaki güç ilişkilerini anlaması;
- Katılımcı/işbirlikli planlama ilkeleri gereği, gerçek katılım temeline dayalı, kamu dışı aktörlerin de yer aldığı, güç dengesizliklerini giderecek kolektif sorun çözümü (müzakereci tartışma ortamı);
- Resmi tabanlı ve diğer (genel) kamu politika ve programlarının uygulanmasına olanak tanıyan bir karar alma süreci;
- Planlama aşamasında daha bilimsel işbirliği;
- Yönetimin siyasi ve finansal kazanç yerine vatandaşların yarar ve çıkarını gözetmesi;
- Nepotizmin terk edilmesi;

- Tüm paydaşların proje kararları ve karar motivasyonları ile ilgili düzenli bilgilendirilmesi;
- Proje protokolündeki görev ve sorumlulukların stratejik düşünceye uygun olarak daha geniş ve esnek organize edilmesi;
- Çoğulcu dönüşüm politikalarını hayata geçirirken vatandaşların demokratik katılımının sağlanması ve güç ilişkilerini değiştirecek geniş kolektif çabaların desteklenmesi için kamu kurumlarının kapasite geliştirme yoluyla güçlendirilmesi;
- Halkı daha iyi temsil edebilecek yerel yönetime daha çok inisiyatif verilmesi;
- Projelerin, toplumların ve sosyal grupların bir yandan müşterek gündemlerini yönetirken bir yandan da politika fikirlerini ve kurumsal yapıları şekillendirdikleri bir dizi süreç olarak algılanması;
- Doğru temsiliyetin sonucunda güven tesisi (tüm aktörlerin içinde ve arasında, özellikle vatandaşlar nezdinde)

Formel katılım mekanizması & toplum güçlendirme

- Yerel paydaşların temsiliyeti (mülkiyet, yasallık, parti görüşü, ekonomik güç, fonksiyon, kırılganlık— cinsiyet, yaş, eğitim vb.);
- Savunucu grupların sadece yerel sakinleri değil, toplum destekleyicilerini de hak arayışı sürecine katması (enformel gruplar, aktivist kişi ve kurumlar, plancı ve mimar odaları, akademisyenler vb.);
- Yerel halkın ihtiyaç ve çıkarlarının sakinlerin samimi fikirlerini ve yerele özgü koşulları yansıtmak yöntemlerle tespit edilmesi;
- Sadece bilgi vermenin ötesine geçen formel katılım yöntemlerinin kullanılması (referandum, işbirliği konferansı, müzakereli kural yapma, vatandaş paneli, katılım oyunları, katılımcı eylem araştırması vb.);
- Yerel profilin çeşitliliğinden ve kurumlaşmış katılım süreçlerinden kaynaklı sorunları çözmek için kimlik-değer-çıkart farklılıklarını/bariyerlerini aşacak enformel süreçlerin kullanılması (canlı etkileşim, deneyimsel öğrenme, enformel aktiviteler vb.);
- Yerel halkın proje başlamadan önce rızası ve katılımı;
- Yerel halkın farkındalık ve bilgisini arttıracak etkinlikler (kapasite geliştirme);
- Düşük gelirli sakinlerin yerel kapasite geliştirme ve güçlendirme programları yoluyla mahallelerini ve yerel toplumlarını korumayı öğrenmesi (yasal güçlükleri aşacak, dönüşüm sürecini avantaja çevirecek bilgi ve araçlarla donatılması);
- Devlet eliyle yapılacak yerel örgütlenmenin yerine/yanısıra toplulukların temsilciler yoluyla koalisyon kurarak STKlar tarafından eğitilmesi (mahalle forumları, paneller, film gösterimleri vb.);
- Transfer kaçınılmaz ise, daha güçlü kamuoyu rızası almak için yönetimlerin halkı taşıyacakları projeler konusunda (çevre, konut özellikleri, değer artışı vb.) iyice bilgilendirmesi;
- STKların köprü görevi görerek devlet kuruluşlarından bilgi toplayıp yerel halkı düzenli olarak bilgilendirmesi;
- Yerel halkın müzakere sürecinde etkili olabilmesi için eğitim faaliyetlerinin projeden ve anlaşma imzalamadan önce yapılması (mümkünse birkaç yıl);
- STKların önyak olması ile, devletin önerisine tümenden karşı çıkmak yerine mevcudun yaşam kalitesini iyileştirecek öneriler geliştirilmesi;
- Güvenin her türlü iletişim, anlayış, bilgi ve öğrenme için gerekli koşul olduğunun anlaşılması; katılımcı pratiklerin toplumsal, sosyal, siyasi, ailesel etkileşimler ile insan ve kurum ilişkilerin belkemiği olan güven unsurunu arttıracak şekilde tasarlanması

Değerlendirme ve Sonuç

Araştırma bulguları, dönüşüm kararlarının ve paydaşların karar alma sürecine etki edebilirliğinin, kamu ve özel aktörler lehine kullanılan yasal araçlar, bu aktörlerin siyasi ve finansal alanlardaki çıkarları ve işbirlikleri ve yerel sakinlerin katılımını zayıflatarak az güçlü aktörleri marjinalize eden mevcut yasal ve politik ortamlar tarafından biçimlendiğini ortaya koymaktadır. Söz konusu ortamlarda yerel halkın yerinden edilmesi dönüşüm projelerinin hem amacı hem de aracı olarak gündeme gelebilmektedir: Amaç, çünkü mevcuttaki dar gelirli ve etnik yapının değişimi/temizliği için yerinden edilme en kestirme seçenek olarak kullanılmış; araç, çünkü gecekonduları temizlemek ve orta ve üst kesim grupları alana çekilmek istenmiştir. Ayazma örneğinden dönüşüm ve yerinden etme olgularına yönelik üç temel sonuç çıkarılabilir: (1) Dönüşümden en çok mağdur olan kesimi kiracılar oluşturuyor; (2) Dönüşüm karar alıcılarının sosyal konut geliştirmeye yönelik finansal, fiziksel ve sosyal politikaları işe yaramıyor; (3) Yerinden edilen sakinlerin barınma, istihdam, gelir, eğitim ve yeni yaşama adaptasyon koşullarının iyileştirilmesine, yaşam kalitesinin arttırılmasına dönük acil ve bütüncül bir yaklaşım gereksinimi bulunuyor.

Halk katılımı çerçevesinde her ne kadar birbirine zıt görüşler öne sürülmüş olsa da aktörler, sakinlerin dışlanması ve yerlerinden edilmesi gibi sorunların çözülmesi, dönüşüm projelerinden olumlu ve sürdürülebilir çıktılar elde edilebilmesi için işbirlikçi planlama ve kamu yararı prensiplerinin benimsenmesini önermiştir. Sonuç olarak, yerel sakinlerin ve kamu dışı aktörlerin kent yönetim ve planlamasına dahil edilmesinin bu grupların marjinalleşmesinin önüne geçen ve güçlü aktörlerin önceliklerini yeniden tanımlayan bir siyasi fonksiyonu olduğu, bunun da demokrasi ve yönetim prensiplerinin gözetilmesi, söz konusu grupların güçlendirilerek karar almaya erişebilir kılınması ve planlamada yerel ihtiyaç, kaynak ve fırsatlara uygun müdahalelerin yapılmasıyla mümkün olabileceği öne sürülmektedir.

Bu araştırma, Türkiye'deki dönüşüm pratiklerinin karar alma yapılarını ve sonuçlarını sistematik biçimde anlamaya çalışan, bu kapsamda gelecekteki dönüşüm projelerine içerik ve yöntem örneği oluşturan bir çalışma olma niteliğini taşımaktadır. Çalışmanın ürünleri içerik olarak hem akademik hem politika odaklıdır: İstanbul ve Türkiye'deki araştırmacıları, politika yapıcıları, plancıları ve yerel sakinleri kentsel dönüşümün karar almasına etki eden merkezi ve yerel güç yapılarını derinlemesine düşünmeye davet etmektedir. Halk katılımlı çok aktörlü planlama süreçlerine ek olarak mevcut güç ilişkilerine dair derinlemesine farkındalık; karar üretme ve seçimlerinin demokratikleştirilmesi, bürokrasi ve patronaj ilişkilerinin azaltılması, kentsel hizmetlerin yerinden yönetimi, tasarım ve yatırım kararlarına geniş kapsamlı katkı sağlamak gibi bir dizi olumlu etkiyi beraberinde getirir. Planlama disiplinin siyaset ile kaçınılmaz etkileşiminden daha adil çıktılardan elde edilmesi bu gibi etkiler sayesinde mümkün olacaktır.

Kaynaklar

- Bakçay Çolak, E. (2012). Istanbul, a rebelling city under construction, *Housing in Europe: Time to evict the crisis*, 7, 34–40.
- Ball, M., & Maginn, P. (2005). Urban change and conflict: evaluating the role of partnerships in urban regeneration in the UK. *Housing Studies*, 20(1), 9–28.
- Bartu Candan, A., & Kolluoğlu, B. (2008). Emerging spaces of neoliberalism: A gated town and a public housing project in Istanbul, *New perspectives on Turkey*, 39, 5–46.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London, UK: Routledge and Kegan Paul.
- Cağlar, A., & Schiller, N. G. (2018). *Migrants & city-making: Dispossession, displacement, & urban regeneration*. Durham & London: DUKE University Press.
- Couch, C. (1990). *Urban Renewal Theory and Practice*. Basingstroke, UK: MacMillan.
- DETR (Department of Environment, Transport and the Regions). (2000). *Our Towns and Cities—The Future: Delivering an Urban Renaissance*. DETR/Stationery Office, London, UK.
- DOE (Department of Environment). (1997). *Planning Policy Guidance: General Policy and Principles (PPG1)*. DOE/Stationery Office, London, UK.
- Güzey, Ö. (2009). Urban regeneration and increased competitive power: Ankara in an era of globalization, *Cities*, 26, 27–37.
- Leary, M., & McCarthy, J. (Ed.) (2013). *The Routledge Companion to Urban Regeneration*. Oxon, UK: Routledge.
- Özdemir, D., Pınar, Ö. P., & Turgut, S. (2005). *İstanbul 2004 Uluslararası Kentsel Dönüşüm Uygulamaları Sempozyumu*. İstanbul: Küçükçekmece Belediyesi Yayını.
- Porter, L., & Shaw, K. (Ed.) (2009). *Whose urban Renaissance? An international comparison of urban regeneration strategies*. Oxon, UK: Routledge.
- Roberts, P. (2000). The evolution, definition and purpose of urban regeneration. P. Roberts & H. Skyes (Ed.), *Urban Regeneration A Handbook* (ss. 9–36). Sage Publications.
- Roberts, P., & Sykes, H. (2000). Introduction. P. Roberts & H. Skyes (Ed.), *Urban Regeneration A Handbook* (ss. 3–8). Sage Publications.
- Turok, I. (1987). *Local economic development in post-war Britain: Processes, policies and their evaluation*. Avebury, London, UK.
- Vickery, J. (2007). *The emergence of culture-led regeneration: A policy concept and its discontents*. Research paper for Centre for Cultural Policy Studies, University of Warwick, West Midlands, UK.

3-A Oturumu

Bölge ve Kırsal Alanlarda Göç

Oturum Başkanı: Dr. Güldem Özatağan

**Türkiye’de Kentsel ve Kırsal Nüfusun TespitineYönelik Bir Yöntem Uygulaması
Dr. Ali Cenap Yoloğlu, Dr. Fikret Zorlu, Ramazan Özer

*Kırdan Kente Göç Kapsamında Kırsalın Rolü: Bir Sistemik Literatür Analizi
Nur Kardelen Öztürk, Doç. Dr. Aliye Ahu Akgün

*Türkiye’de Bölgesel Gelir Eşitsizliği, Yakınsama ve İç Göç
Dr. Araş. Gör. Seda Senem Alpaykut Bayrak

Trakya Bölgesinde Gerçekleşen Göç Akışlarının
Kırklareli İli Özelinde Değerlendirilmesi
*Araş. Gör. Mete Korhan Özkök, Araş. Gör. Yunus Çolak
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Meltem Gündoğdu
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Özyetgin Altun*

**Bu bildiriler Göç-Mekan-Siyaset adlı tematik kitapta yayınlanmıştır.*

*** Bu bildiriler yazarın isteği üzerine yayınlanmamıştır.*

Trakya Bölgesinde Gerçekleşen Göç Akışlarının Kırklareli İli Özelinde Değerlendirilmesi

Arş. Gör. Mete Korhan Özkök

Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Arş. Gör. Yunus Çolak

Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Dr. Öğretim Üyesi Hatice Meltem Gündoğdu

Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Dr. Öğretim Üyesi Ayşe Özyetgin Altun

Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

Özet

İç göç ekonomik, sosyal, kültürel, siyasal olmak üzere birçok farklı yönü olan bir olgudur. Ülke, bölge ve kent ölçeklerinde gelişmeye yön vermesi bakımından göçlerin akış yönlerinin ve nedenlerinin belirlenmesi gelecekte alınacak politikalar açısından yönlendirici bir niteliğe sahiptir. Çalışmada makrodan mikroya inen bir yaklaşımla Kırklareli ilindeki iç göçlerin profilinin çözümlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda, Trakya bölgesi ve Kırklareli ili özelinde iç göç akışları ve nedenlerine yönelik incelemeler yapılmış, Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Planlama Atölyesi dersleri kapsamında 2015-2017 yılları arası yapılmış hane halkı anketlerinin analizi ile Kırklareli ili ilçeleri arası iç göçlerin akış yönleri ve nedenleri ortaya çıkartılmıştır. Sonuç olarak, iç göçlerin az gelişmiş-gelişmiş, kırsal-kentsel şeklinde akışlar gösterdiği ve sosyo-ekonomik nedenler sonucunda oluştuğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İç Göç, Bölgesel Gelişme, Akış Analizi, Kırklareli, Planlama.

Abstract

Internal migration is a phenomenon with many different aspects including economic, social, cultural and political. The determination of the flow directions and causes of migration due to the direction of development in country, region and city scales has a directive in terms of future policies. The aim of the study is to analyze the profile of internal migration in the province of Kırklareli with a macro-to-micro-approach. In this context, firstly, internal migration flows and their causes were examined in the region of Trakya and Kırklareli and the analysis of household surveys conducted between 2015-2017 within the scope of Kırklareli University, Faculty of Architecture, Department of City and Regional Planning, Planning Studio courses revealed the flow directions and reasons of internal migration between the districts of Kırklareli. As a result, it has been determined that internal migration has flows in the form of underdeveloped-developed, rural-urban due to socio-economic reasons.

Keywords: Internal Migration, Regional Development, Flow Analysis, Kırklareli, Planning.

Giriş

Göç kavramının temel niteliği, bir politik veya idari yönetim sınırları içinden başka bir sınıra belli bir zaman periyodu içinde geçişi içermektedir. İç göç ise WEF (2017) tanımı ile bir ülke içinde bireylerin bir politik/idari yönetim sınırından başka bir sınıra geçişi şeklinde ifade edilmektedir. Günümüzde üzerinde tartışılan ve ulusal/uluslararası düzeyde politikalar üretilen toplumsal sorunlardan birisi de iç göç olgusudur. Türkiye’de hem geçmişte hem de günümüzde oldukça karmaşık ve kendi içinde niteliksel yapısı değişkenlik taşıyan bir göç süreci yaşandığı gözlemlenmektedir.

Ülkemizde iç göç olgusu incelendiğinde; 1923-1950 dönemleri arasında temel niteliğin tayin, okul gibi özgül ve bireysel nedenler olduğu görülürken özellikle 1950 yıllarından sonra tarımda makineleşme, geleneksel toprak rejiminin değişmesi, tarımsal gelir yetersizliği ve tarım toprağında görülen mülkiyet sorunları karşısında kentlerde öncelikli olarak sanayi dolaylı olarak hizmet sektörüne yatırımların artması, yeni iş imkanlarının oluşması, kamu olanaklarının daha güçlü olması nedeniyle kırdan kente olacak şekilde iç göç niteliğini değiştirmiş ve bireyselden öte kitlesel bir yapıya bürünmüştür (İçduygu ve Sirkeci, 1999; Işık, 2005; M. Özdemir, 2008; H. Özdemir, 2012; Düncan, 2016). 1980 ve 1990 dönemlerine doğru gelindiğinde sanayi, hizmet yatırımlarının kırdan kente çekici bir iç göç dalgası yaratma potansiyeli ise daha da artmıştır.

1980 sonrasında ise iç göçün niteliğinin kentten kente olacak şekilde yeni bir nitelik kazandığı görülmektedir. Bu durumun oluşmasında önemli etkenlerden biri küreselleşme süreçleri sonucunda küresel piyasaya uyumlanmaya çalışan kentlerde yeni hizmet, ticaret iş alanlarının oluşması, küresel piyasa içinde rekabet edebilecek kentler yaratma hedefi kapsamında kamu hizmet yatırımlarının ve sermayenin özellikle büyük kentlerde yoğunlaşmasıdır (H. Özdemir, 2012). Özellikle Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde ise terör öncelikli olmak üzere oluşan güvenlik sorunları, doğal afetler gibi nedenlerden ötürü farklı nedenlerle iç göç oluşmaya başlamıştır (İçduygu ve Sirkeci, 1999; HÜNEE, 2004; Işık, 2005). 1980 sonrası dönemde iç göçün niteliğinin değişiminde bir diğer etken olarak “serbest piyasa ekonomisi”, “özelleştirme” gibi söylemler ile kentsel/bölgesel/ülkesel ekonominin yeniden biçimlendirilmesi de söylenebilmektedir (Aşkın, Yayar ve Oktay, 2013). Sanayileşme teşvikleri, ulaşım/iletişim yatırımları ve imar hareketleri sürecinde sermaye lehine olacak ancak alan kullanıcılarının taleplerinden uzak bir gelişim eğiliminin oluşturulması; kentler ve bölgeler içinde dengesizliklerinin oluşmasını tetiklemiş bu durum ihtiyaçlarını karşılayamayan toplumsal grupların kentler ve bölgeler arasında yer değiştirmelerine neden olmuştur (İçduygu ve Sirkeci, 1999; H. Özdemir, 2012). Daha öz bir ifade ile, Türkiye’de görülen iç göç yapısının genel itibari ile sosyo-ekonomik gelişim özellikleri doğrultusunda biçimlendiğini söylemek mümkündür (Öztürk ve Altuntepe, 2008; Düncan, 2016).

Yamak ve Yamak (1999) 1980-1990 dönemi arasındaki iç göç ile gelir düzeyi arasında ilişki üzerine 67 ili kapsayan çalışmada; yöresel bazdaki gelir dengesizliğinin iç göç üzerinde önemli bir etken olduğunu ve net göç alan illerin yüksek gelir düzeyli olmasının tetikleyici bir diğer neden olduğunu belirtmiştir. Karabulut ve Polat (2007) Doğu ve Güneydoğu illerinde iç göç nedenlerini sorgulamaya yönelik yaptığı çalışmada; sağlık/egitim gibi kamu hizmetlerinin yetersizliği, sosyal faaliyetlerin azlığı, istihdam sorunu, iklim koşullarının zorluğu gibi etkenlerin itici nedenler olduğunu belirlemiştir. Pazarlıoğlu (2007) İzmir örneğinde iç göçü yaratan etkenleri incelediği çalışmada; yaşam kalitesi seviyesi düşük bireylerin özellikle iş imkanları nedeniyle İzmir’e göç ettikleri ancak eğitim seviyesi düşük kesimin durumunda herhangi bir iyileşmenin görülemediği belirlemiş bunun dışında yaş ve eğitim değişkenlerinin iç göçle gelen kesimi tanımlamada önemli bir değişken olduğunu, kırdan kente özellikle genç ve eğitimli nüfusun

göç ettiğini belirtmiştir. Özdemir (2008) Tekirdağ ili Çorlu ilçesindeki iç göç nedenlerine yönelik çalışmasında; en çok bağımlı nüfusun göç akışlarında bulunduğunu, temel çekici etkenin iş imkanları olduğu özellikle hizmet ve sanayi sektörünün çok büyük oranda akış çektiğini belirlenmiştir. Bunun dışında diğer çekici nedenler, yaşam kalitesinin yüksek olması, sosyal hizmet sunumu, güvenlik, siyasi nedenler olarak belirlenmiştir. Aşkın ve diğerleri (2013) Yeşilyurt ilçesi örneğinde iç göçte çekici etkenleri incelediği çalışmasında; kırdan kente olan göçlerde kentteki istihdam olanağı, eğitim/sağlık gibi kamu hizmetleri, ulaşım altyapısı gibi etkenlerin tetikleyici olduğu, kırdaki gelir yetersizliği, tarım dışı iş olanağı yetersizliği, hizmet sunum yetersizliği gibi etkenlerin itici olduğunu belirlemiştir. Düncan (2016) Türkiye'deki 21 alt bölgede iç göçün nedenlerine yönelik bölge ölçekli istatistik temelli çalışmasında; özellikle eğitim hizmetlerinde yetersizlik, ekonomik dengesizlikler ve istihdam sorununun iç göçün tetikleyici nedenlerinden olduğunu belirlemiştir. Yayar, Uçgunoğlu ve Demir (2016) iç göçün nedenlerine dair istatistiksel sorgulama yaptığı çalışmasında; ülkemizin geçirdiği ekonomik değişim süreçleri koşutunda ve önceki bölümlerde aktarılan sürecin paralelinde yoksulluk oranı, işsizlik oranı gibi ekonomik niteliklerin iç göçün oluşmasında önemli bir neden olduğunu belirtmiştir. Çelik (2005) çalışmasında; iç göçün ekonomik nedenlerine yönelik teorik bir analiz yapmış ve “fayda-maliyet yaklaşımı”, “itici ve çekici güçler yaklaşımı” ile “seçkinlik yaklaşımı” kapsamında analizler yapmıştır. Buna göre fayda-maliyet yaklaşımı, bireylerin göç etme kararının, göçün fayda ve maliyetlerine bağlı olduğu ve faydaların daha büyük olması halinde göçün oluşacağını; itici ve çekici güçler yaklaşımı, kaynak bölgede iticiliğe ve göç edilecek alanlarda çekiciliğe neden olan faktörler üzerine oluştuğu, itici güçlerin işsizlik ve düşük gelir iken; çekici güçlerin yüksek gelir ve istihdam fırsatları olduğunu; seçkinlik yaklaşımı ise, göç etme kapasitesini etkileyen unsurlar arasında eğitim, yaş, cinsiyet, medeni durum, meslek ve işsizlik süresinin yer aldığını belirtmektedir.

İç göçler sonucunda ise göç alan kentlerde aşırı birikim, konut sorunu, kamu hizmetlerinin sunumunda (altyapı ve üstyapı hizmetleri) yetersizlik, kültürel çatışmalar, toplumsal dışlanma kente uyumsuzluk gibi sorunlar yaşanırken; göç veren kentlerde ise yaş nüfusta artış, kentsel küçülme, ekonomik yaşamda durgunluk gibi diğer etkenler görülmeye başlamıştır (Ersoy, 2005; Kaya ve diğerleri, 2008; Sağlam, 2017; Bostan, 2017; Sürmeli, 2017).

İç göçün neden-sonuç etkisinin kentsel gelişmeye yön vermesi nedeniyle, kentsel/bölgesel/ülkesel ölçekte iç göçün akış yön ve nedenlerinin izlenmesi göç alan ve göç veren kentlerde planlamaya girdi oluşturan konuların tespiti ve önleyici/düzenleyici kararların alınması bakımından büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca bu konuda yapılacak mekânsal analizler sonucunda kentsel/bölgesel ölçekte iç göçlerin toplanma ve ayrışma noktalarının tespit edilebileceği gibi iç göçlerin gelişmemiş-gelişmiş, doğu-batı, kırsal-kentsel, kıyı-iç kesin, küçük ölçekli kent-büyük ölçekli kent şeklinde akış yönlerinin izlenebilmesi imkânı olacaktır (Yakar, 2012). Yakar (2012) Türkiye'de 1995-2000 yılları arası döneme ait iç göçlerin mekânsal örüntüsünü incelediği çalışmasında; ilgili literatürdeki (Fan, 2005, s. 256; Tsegai ve Le, 2011; Ibourk, 2016, s. 100; Ambinakudige ve Parisi, 2017) söylemlere paralel olarak iç göçlerin gelişmekte olan ve/veya gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere, iç kesimlerden kıyılara doğru özellikle bölgesel dengesizlikler nedeniyle akışların olduğunu tespit etmiştir.

İlerleyen bölümlerde ilgili kavramsal çerçeveden hareketle Trakya bölgesi ve Kırklareli özelinde iç göç olgusuna ilişkin yorumlar getirilecektir.

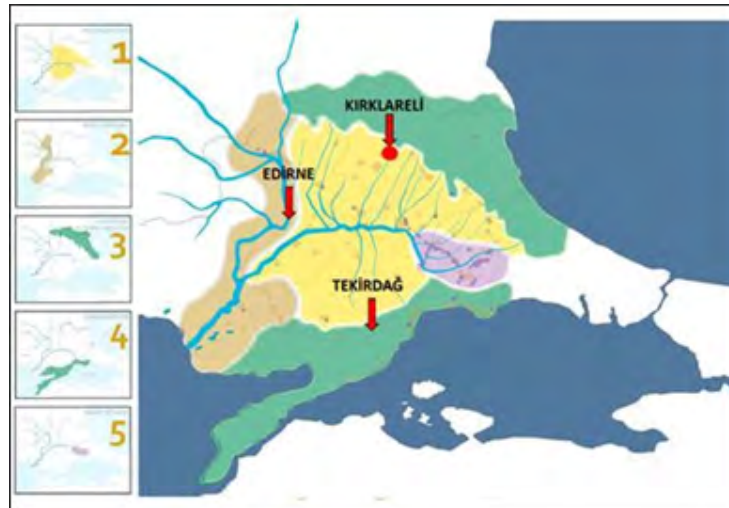
1.Trakya Bölgesinde Görülen Değişim-Dönüşüm Süreci

Trakya, 1970’li yıllarla başlayan ve 1980’li yıllarla beraber hızlanan bir sanayileşme sürecine girmiştir. Bu sanayileşme süreci esas olarak bölgedeki iç dinamiklerle gelişme niteliğini değil, İstanbul ana merkezinin sanayi sorunlarının çözülmemesi sonucu, kaynak tüketimi yoğun olan sanayinin Trakya bölgesine göçü niteliğini taşımaktadır.

D-100 karayolu bağlantısı, doğal kaynak potansiyeli, 1980’li yıllardan sonra verilen sanayi teşvikleri ile beraber Trakya sanayiciler ve diğer yatırımcılar için önemli bir bölge haline gelmiştir. Günümüzde geldiğimiz noktada ise, Trakya ekonomik yapı ve ilişkiler bakımından İstanbul Metropoliten Bölgesinin bir alt bölgesi olarak tanımlanmaktadır. Bu süreçte sanayinin göç ettiği merkezlerde hem ulaşım açısından önemli düğüm noktalan olmaları, hem de tarımsal alanların yoğun olduğu yerler olmaları nedeniyle düşük maliyetli tarım arazileri konut, çalışma ve ticaret bölgeleri, lojistik merkezleri, sanayi alanlarına dönüşmüş, koruma-kullanma dengesi giderek bozulmuştur. Hızla büyüyen bu kentsel merkezlerde, yerel yönetimlerin planlı bir gelişmeyi, bütüncül bakış açısını ve yeterli altyapı olanaklarını sağlayamamış olmasından ötürü, sanayinin yer seçtiği alanlarda, nüfus yoğunluğu artmış, dengesiz bir arazi kullanım yapısı gelişmiş ve çevre sorunları oluşmaya başlamıştır.

1.1. Değişim-Dönüşüm Sürecinin Sosyo-Ekonomik Yapıya Olan Etkileri

Trakya Bölgesi’ndeki doğal ve yapılaşmış çevre açısından birbirinden farklılaşan beş ana karakteristik yapının var olduğu görülmektedir. Bu karakterler; Ergene Havzası (1), Meriç Koridoru (2), Karadeniz İstranca Bölgesi (3), Marmara Denizi Kıyı Bölgesi (4), Sanayi Bölgesi (Çorlu-Çerkezköy-Lüleburgaz-Büyük Karıştıran Koridoru) (5) şeklinde tanımlanmaktadır (ÇEKÜL Vakfı, 2012) (Şekil 1). Açıklanacak olursa; Trakya’da çok çeşitli bir doğal/yapay birikimin olduğu söylemek mümkündür. Ergene Havzası (1) ve Sanayi Bölgesi (5) özellikle tarım-hayvancılık, sanayi gibi ekonomik yapıdaki önemi ile ön plana çıkarken; Meriç Koridoru (2), Karadeniz İstranca Bölgesi (4) doğal yer üstü kaynakların zenginliği ile ön plana çıkmaktadır. Marmara Denizi Kıyı Bölgesi (3) ise özellikle liman ve karayolu bağlantıları ele alındığında hizmet-lojistik gibi işlevlerle ön plana çıkmaktadır. Bölgede var olan günümüze kadar ulaşım ve tarım potansiyelinin ön plana çıktığı bu çeşitli yapıda, dönemler boyu bölgenin stratejik değerini korumasına ve çekiciliğini giderek arttırmasına neden olmuştur.

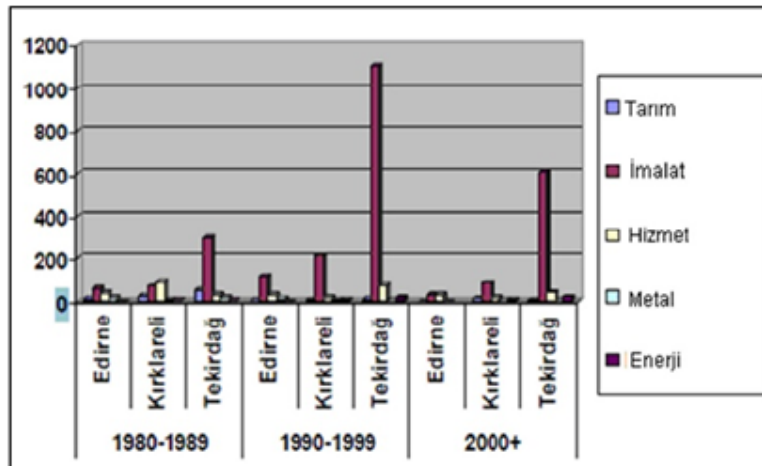

Şekil 1: Trakya Bölgesindeki Karakteristik Yapı (ÇEKÜL Vakfı, 2012, s. 19).

Trakya’da görülen büyümenin tetikleyici nedenleri incelendiğinde başlıca olarak karşımıza 1970 sonrası İstanbul’da yer alan ve gelişme olanağı bulamayan sanayi faaliyetlerinin İstanbul dışında doğu (Gebze/Kocaeli)-batı (Çerkezköy-Çorlu/Tekirdağ) aksında geliştirilmesine yönelik politikaların oluşturulması çıkmaktadır (Gezici, 1996). Bununla beraber, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1985-1989) oluşturulan “İstanbul ve İzmir’in merkez olduğu bölgelerde, doğal kaynak ve hizmet fonksiyonlarına dayalı olarak alt bölgeler belirlenecek ve alt bölge merkezleri tanımlanacaktır.” planlama politikaları da bu durumu tetikleyen üst ölçek kararlardan biri olmuştur (DPT, 1985; Gezici, 1996). Ayrıca Çorlu-Lüleburgaz-Edirne/Kapıkule Sınır Kapısı aksından geçen D-100 (eski adı ile E5) karayolu hattı da erişilebilirliği artırması bakımından İstanbul’dan ayrılan sanayinin tercih ettiği ana aks olmuş, bu yol aksının üzerinde ve yakın çevresinde sanayi yoğunlaşmaya başlamıştır.

Trakya’da sanayi gelişimini destekleyici en önemli faktör, alt bölge illerinin “Kalkınma Öncelikli Yörelere” kapsamına alınmasıdır. Sanayi faaliyet yer seçimlerinin 1960’lı yıllarda Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ merkez ilçelerinde yoğunlaştığı görülürken özellikle 1970’li yıllardan sonra Çorlu, Çerkezköy, Lüleburgaz ve Babaeski gibi diğer D-100 karayolu aksında bulunan ilçelerde de yer seçmeye başladığı görülmektedir. Çerkezköy 1972 yılında “Kalkınmada Öncelikli Yöre” olarak belirlenmiş ve bununla beraber Devlet Arsa Ofisi tarafından ilçede 1450 hektarlık bir alan kamulaştırılarak düşük bedelli ve sanayi imarlı araziler olarak satılmıştır. Bunun yanı sıra, 1973 yılında Çerkezköy’de bir organize sanayi bölgesi alanı oluşturulması kararı alınmıştır. Sanayi yatırımlarına yönelik bu arazi yardımlarının yanında vergi muafiyetleri, gümrük muafiyeti gibi mali yardımlarda yapılmıştır (Gezici, 1996; Çakıroğlu, 1997; Güler ve Turan, 2013). 1970’li yıllarda Çerkezköy’de görülen hızlı sanayileşme, 1990 sonrasında D-100 karayolunun etkisi ile beraber Çorlu-Büyük Karıştıran-Lüleburgaz aksına doğru ilerlemiş ve yatırımlar bu bölgede yoğunlaşmıştır (Öz-
kök, 2016).

Kırklareli ili ise bu görülen sanayileşme eğilimlerinden; D-100 karayoluna uzaklığı, yatırımcı yerel sermayenin düşük oranda olması, yatırımlardan yeterince pay alamaması ve sınır kenti olmasından ötürü tam olarak faydalanamamıştır. Bu süreçte, Kırklareli ili genel olarak hizmet ve imalat sektörlerinde yatırım alabilmiş ve genel olarak tarım ekonomisine bağımlı kalmıştır. Ancak yakın çevresinde görülen istihdam imkanlarının artmasından ötürü özellikle Edirne ve Tekirdağ illerine göç veren bir yapı kazanmıştır (Aysu ve diğerleri, 1984; Özkök, 2016) (Şekil 2).

Şekil 2:Yıllara ve Sektörlere Göre Trakya Bölgesinde Yatırım Teşvikleri (Güler ve Turan, 2013, s. 32).

Trakya'da sanayileşme ile beraber nüfus yapısında da değişimler görülmeye başlanmıştır. 1970'li yıllarda toplam nüfusa göre kentli nüfus oranı, Edirne'de %37,9, Kırklareli'nde %36,0 ve Tekirdağ'da %38,7 olarak tespit edilebilmektedir. Bu dönem Türkiye'deki kentli nüfus oranı ise %38,4'dür. Sanayiye bağlı gelişmenin yükseldiği 1990'lı yıllar incelendiğinde ise Trakya'daki kentli nüfus oranları Edirne'de %52, Kırklareli'nde %48,3, Tekirdağ'da %55,2 şeklindedir. Yine bu dönem Türkiye'deki kentli nüfus oranı ise %59 olarak karşımıza çıkmaktadır (TÜİK, 2019). Bu bakımdan 1970-1990 arası gelişim incelendiğinde Trakya'da kentleşme oranı özellikle Tekirdağ ilinde giderek artmış, kırdan iş imkânı bulamayan nüfus ile çevre yerleşimlerdeki nüfusun bu bölgelere göç etmiştir. Ayrıca veriler incelendiğinde, Trakya'daki kentleşme oranlarının Türkiye ile benzer bir gelişim eğilimi gösterdiği görülmektedir.

Trakya'da 1970-2017 yılları arası nüfus gelişimi incelendiğinde (Tablo 1), Kırklareli il nüfusunda görülen nüfus artışının Lüleburgaz'da görülen artışla eşit olduğu izlenmektedir. Bu dönemler arasında Trakya bölgesinde nüfus gelişimi esas olarak, Tekirdağ, Lüleburgaz, Çorlu ve Çerkezköy'de görülmektedir. Kırklareli'ndeki nüfus gelişimi 1990 yılları ile beraber başlamış, esas büyüme 1990-2000 yılları arasında olmuştur, 2000 yılından sonra ise büyümenin yavaşladığı ve Trakya bölgesinde görülen ortalamaların altında bir artış gösterdiği görülmektedir (ÇŞB, 2009, 2011).

Tablo 1: Trakya Bölgesinde Yerleşme Bazlı Nüfus Değişim Tablosu (TÜİK, 2019).

Yerleşimler	1970	1980	1990	2000	2010	2017
Edirne (İl)	316.425	363.286	404.599	402.606	390.428	406.855
Kırklareli (İl)	257.131	283.408	309.512	328.461	332.428	356.050
Kırklareli (Merkez)	63176	71129	77175	80730	83378	100.116
Lüleburgaz	64.378	82.053	93.061	117.606	134.073	147.325
Tekirdağ (İl)	302.946	360.742	468.842	623.591	798.109	1.005.463
Çorlu	59.346	77.921	104.303	179.033	252.974	260.437
Çerkezköy	14.289	23.97	41.317	82.685	73.918	157.931

Trakya bölgesinde oluşan göç hareketlerine yönelik makrodan mikroya inen bir değerlendirme yapılmıştır. Edirne-Kırklareli-Tekirdağ illerinin oluşturduğu TR21 bölgesinin diğer İBBS Düzey-2 bölgelerden aldığı ve verdiği göç bilgileri incelendiğinde; 2008-2017 yılları arasında alınan göçün verilen göçle oranla arttığı ve net göç oranının yaklaşık 20000 kişi olduğu tespit edilmiştir. Göç alınan ve verilen ilk üç bölge değerlendirildiğinde ise; alınan göç bakımından İstanbul (TR10), Samsun, Tokat, Çorum, Amasya (TR83), Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan (TRA2), Van, Muş, Bitlis, Hakkâri (TRB2) ve Balıkesir, Çanakkale (TR22) bölgelerinin; verilen göç bakımından ise, İstanbul (TR10), Balıkesir, Çanakkale (TR22), Bursa, Eskişehir, Bilecik (TR41), Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova (TR42), Ankara (TR51) bölgelerinin ön plana çıktığı görülmektedir (Tablo 2). Sunulan gelişim eğilimleri ile paralel olarak Trakya bölgesinin istihdam imkanlarından ötürü özellikle İç Anadolu, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinden göç aldığı ancak daha gelişmiş hizmet imkanlarından ötürü Marmara bölgesindeki diğer büyük metropollere göç verdiği gözlemlenmektedir. Bu bakımdan iç göçlerin gelişmekte olan ve/veya gelişmemiş bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru olduğunu söylemek mümkündür. İller bazında 2008-2017 yılları arası alınan ve

verilen göç bağımlı nüfus/bağımsız nüfus detayında incelendiğinde; bağımsız nüfusun her iki göç grubunda da sayısının yüksek olduğu ve yıllara göre doğrusal bir artış gösterdiği görülmektedir. Bağımlı nüfusun ise Edirne ve Kırklareli illerinde verilen göç bakımından düşme gösterdiği görülmektedir. Bu bakımdan bağımlı nüfusun, bağımsız nüfusa göre hareketliliğinin daha kısıtlı olduğunu söylemek mümkündür. Göçün 2008-2017 yılları arası değişimi incelendiğinde, Kırklareli ilinin Tekirdağ ve Edirne illerine oranla daha az sayıda göç aldığı ve Edirne iline oranla daha fazla göç verdiği görülmektedir. Bu bakımdan Trakya bölgesinde özellikle 2017 yılı verilerine göre net göç hızı en düşük olan il Kırklareli olarak belirlenmiştir (Tablo 3).

Tablo 1: Trakya Bölgesinde Yerleşme Bazlı Nüfus Değişim Tablosu (TÜİK, 2019).

	Alınan Göç (İlk 3 Bölge)		Verilen Göç (İlk 3 Bölge)				
	Yıl	İBBS Düzey-2 Bölgeler (İlk 3 Bölge)	Kişi Sayısı	Yıl		İBBS Düzey-2 Bölgeler (İlk 3 Bölge)	Kişi Sayısı
Edirne-Kırklareli-Tekirdağ-TR21 Bölgesinin Diğer İBBS Düzey-2 Bölgelerden Aldığı ve Verdiği Göç Bilgileri	2008	İstanbul-TR10	23643	2008	İstanbul-TR10	12470	Net Göç
		Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	3944		Balıkesir, Çanakkale-TR22	2086	
		Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan-TRA2	2640		Bursa, Eskişehir, Bilecik-TR41	2066	
		Toplam Alınan Göç	60152		Toplam Verilen Göç	38500	
	2009	İstanbul-TR10	23725	2009	İstanbul-TR10	17178	Net Göç
		Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	2858		Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova-TR42	2234	
		Balıkesir, Çanakkale-TR22	2201		Ankara-TR51	2169	
		Toplam Alınan Göç	54104		Toplam Verilen Göç	44125	
	2010	İstanbul-TR10	23560	2010	İstanbul-TR10	19438	Net Göç
		Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	3321		Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova-TR42	2405	
		Balıkesir, Çanakkale-TR22	2382		Bursa, Eskişehir, Bilecik-TR41	2247	
		Toplam Alınan Göç	58677		Toplam Verilen Göç	46858	
	2011	İstanbul-TR10	23996	2011	İstanbul-TR10	19067	Net Göç
		Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	3469		Ankara-TR51	2343	
		Van, Muş, Bitlis, Hakkâri-TRB2	2847		Balıkesir, Çanakkale-TR22	2216	
		Toplam Alınan Göç	59496		Toplam Verilen Göç	45795	
2012	İstanbul-TR10	26188	2012	İstanbul-TR10	15968	Net Göç	
	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	3650		Balıkesir, Çanakkale-TR22	2897		
	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri-TRB2	2369		Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova-TR42	2151		
	Toplam Alınan Göç	59957		Toplam Verilen Göç	43390		16567
2013	İstanbul-TR10	27720	2013	İstanbul-TR10	20709	Net Göç	
	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	3846		Balıkesir, Çanakkale-TR22	3031		
	Balıkesir, Çanakkale-TR22	2873		Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova-TR42	2526		
	Toplam Alınan Göç	65128		Toplam Verilen Göç	51418		13710
2014	İstanbul-TR10	32666	2014	İstanbul-TR10	20542	Net Göç	
	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	4375		Balıkesir, Çanakkale-TR22	3359		
	Balıkesir, Çanakkale-TR22	3001		Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova-TR42	2642		
	Toplam Alınan Göç	73018		Toplam Verilen Göç	51092		21926

Tablo 2: Edirne-Kırklareli-Tekirdağ-TR21 Bölgesinin Diğer İBBS Düzey-2 Bölgelerden Aldığı ve Verdiği Göç Bilgileri (TÜİK, 2019). (Devamı)

2015	İstanbul-TR10	36222	2015	İstanbul-TR10	20770	Net Göç
	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	4079		Balıkesir, Çanakkale-TR22	3190	
	Balıkesir, Çanakkale-TR22	3281		Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova-TR42	2828	
	Toplam Alınan Göç	77846		Toplam Verilen Göç	53698	
2016	İstanbul-TR10	38641	2016	İstanbul-TR10	19530	Net Göç
	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri-TRB2	3717		Balıkesir, Çanakkale-TR22	3009	
	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	3658		Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova-TR42	2988	
	Toplam Alınan Göç	78976		Toplam Verilen Göç	51581	
2017	İstanbul-TR10	36294	2017	İstanbul-TR10	19846	Net Göç
	Samsun, Tokat, Çorum, Amasya-TR83	4030		Balıkesir, Çanakkale-TR22	3085	
	Van, Muş, Bitlis, Hakkâri-TRB2	3441		Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova-TR42	2995	
	Toplam Alınan Göç	79314		Toplam Verilen Göç	53404	

Tablo 3: İl Bazlı Bağımlı/Bağımsız Nüfus Detaylı Alınan, Verilen, Net Göç Bilgileri (TÜİK, 2019). (Devamı)

Yerleşimler		Alınan Göç			Verilen Göç			Net Göç
		Bağımlı Nüfus (0-14/65+)	Bağımsız Nüfus (15-64)	Toplam	Bağımlı Nüfus (0-14/65+)	Bağımsız Nüfus (15-64)	Toplam	
2008	Edirne	2569	8633	11202	2923	11326	14249	-3047
2009	Edirne	2735	12448	15183	2428	10482	12910	2273
2010	Edirne	2866	11153	14019	2933	11897	14830	-811
2011	Edirne	2523	11971	14494	2709	11879	14588	-94
2012	Edirne	2473	12340	14813	2715	10960	13675	1138
2013	Edirne	2503	13752	16255	2861	14139	17000	-745
2014	Edirne	2886	13545	16431	2831	14277	17108	-677
2015	Edirne	2586	16193	18779	2786	14672	17458	1321
2016	Edirne	2542	14081	16623	2604	14586	17190	-567
2017	Edirne	2742	16383	19125	2547	13452	15999	3126
Değişim (2008-2017 Arası)				7923	Değişim (2008-2017 Arası)		1750	
Yerleşimler		Alınan Göç			Verilen Göç			Net Göç
		Bağımlı Nüfus (0-14/65+)	Bağımsız Nüfus (15-64)	Toplam	Bağımlı Nüfus (0-14/65+)	Bağımsız Nüfus (15-64)	Toplam	
2008	Kırklareli	2415	8150	10565	2518	8509	11027	-462
2009	Kırklareli	2289	8070	10359	2470	8772	11242	-883
2010	Kırklareli	2951	9893	12844	2734	9354	12088	756
2011	Kırklareli	2607	9372	11979	2411	9418	11829	150
2012	Kırklareli	2435	10113	12548	2254	8978	11232	1316
2013	Kırklareli	2523	11597	14120	2334	10963	13297	823
2014	Kırklareli	2435	12118	14553	2437	11241	13678	875
2015	Kırklareli	2774	13324	16098	2291	11525	13816	2282
2016	Kırklareli	2916	13966	16882	2139	11036	13175	3707
2017	Kırklareli	2992	13082	16074	2195	11828	14023	2051
Değişim (2008-2017 Arası)				5509	Değişim (2008-2017 Arası)		2996	
Yerleşimler		Alınan Göç			Verilen Göç			Net Göç
		Bağımlı Nüfus (0-14/65+)	Bağımsız Nüfus (15-64)	Toplam	Bağımlı Nüfus (0-14/65+)	Bağımsız Nüfus (15-64)	Toplam	
2008	Tekirdağ	11545	35989	47534	5294	17079	22373	25161
2009	Tekirdağ	8801	28854	37655	6573	22493	29066	8589
2010	Tekirdağ	10235	31072	41307	7016	22417	29433	11874
2011	Tekirdağ	10210	32055	42265	6087	22533	28620	13645
2012	Tekirdağ	10257	31898	42155	6260	21782	28042	14113
2013	Tekirdağ	10415	34898	45313	6460	25221	31681	13632
2014	Tekirdağ	13473	39521	52994	6365	24901	31266	21728
2015	Tekirdağ	13230	41252	54482	7197	26740	33937	20545
2016	Tekirdağ	14159	42377	56536	6711	25579	32290	24246
2017	Tekirdağ	14086	41305	55391	7387	27271	34658	20733
Değişim (2008-2017 Arası)				7857	Değişim (2008-2017 Arası)		12285	

Sonuç olarak bütüncül bir değerlendirme yapıldığında; Kırklareli ilinin Trakya bölgesi içinde göç olgusu açısından farklı bir karaktere sahip olduğu görülmektedir. Son dönem oluşan istihdam imkanları ve 2007 yılında Kırklareli Üniversitesi'nin açılması nedeniyle özellikle 2010 yılından sonra Kırklareli ilinin çevresinden göç akışları çekmesine karşın, Edirne ve Tekirdağ illerine kıyasla daha düşük bir net göç hızına ve daha düşük alınan göç değerlerine sahiptir. Göç yapısına yönelik sunulan bu çerçeve il bazlı bilgiler vermekte olup; çalışmanın ilerleyen bölümlerinde alt ölçeğe inilerek Kırklareli ili içindeki göç akışlarına yönelik yapılan araştırmalar açıklanacaktır.

2.Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma 2015-2017 yılları arasında Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Planlama Atölyesi dersleri kapsamında Kırklareli ilinde belirli çalışma alanlarında sosyo-ekonomik altyapıyı çözümlenmeye yönelik yapılmış anketlerin göç ile ilgili sorgulamalarının bütüncül bir değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Bu bakımdan çalışma kapsamında ele alınmış olan araştırma soruları ise şu şekildedir:

- Kırklareli ili çalışma alt bölgesinden hangi diğer yerleşimlere/bölgelere göç yaşanmaktadır? Bu göç akışları bir gruplandırmada değerlendirilebilir nitelikte midir ve/veya bir ağ örüntüsü oluşturmaktadır mıdır?

- İç Göç akışlarının oluşumunda etkili olan itici ve çekici faktörler neler olmuştur? Haricinde herhangi bir dış faktör bulunmakta mıdır? Salt bir yer değiştirme hareketinden farklı olarak göçün amaçları nelerdir?

- Kent ve bölge ölçeğinde yapılacak planlama çalışmalarının bu bakımdan ele alması gereken yeni bakış açıları neler olmalıdır?

Çalışmanın Kırklareli ili özelinde yoğunlaşmasının diğer nedeni ise önceki bölümlerde de aktarıldığı üzere, Trakya'da yaşanan değişim/dönüşüm süreçlerinden farklı bir şekilde etkilenmiş olmasıdır. 1970 sonrası yaşanan sanayi dalgasından etkilenmeyen bir yerleşim olan Kırklareli özellikle 2010 yılından sonra üniversite etkisi ile birlikte çevresinden göç akışları çekmeye başlamıştır. Özellikle Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) veri tabanına bağlı yapılan değerlendirmelerde, niceliksel olarak yıl bazlı sonuçlar alınabilmesine karşın oluşan göçlerin hangi yerleşimlerden geldiği ve hangi yerleşimlere doğru gittiği, akışların neden olduğu konularında kent/belde/köy ölçekli bilgilere ulaşamamaktadır. Bu nedenle ilgili araştırma bütünü; Kırklareli için il içinde oluşan akışların nedenlerine, iç göçün profiline yönelik bir değerlendirme sunmaktadır.

3.Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada yöntem olarak; Türkiye İstatistik Kurumu veri tabanı doğrultusunda Trakya bölgesini oluşturan Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ için 2008-2017 yılları arası nüfus değişimi ve göç ile ilgili veriler derlenmiş ve makro ölçekte Trakya bölgesindeki göç olgusu ve Kırklareli'nin bu göç olgusu içindeki konumuna dair çıkarımlar yapılmıştır.

Çalışmada destekleyici ve sonuç yorumlarına katkı sağlayıcı bir diğer çalışma olarak; Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Planlama Atölyesi dersleri kapsamında yapılmış hane halkı anketlerindeki göç yapısına yönelik ilgili soruların cevapları istatistik programlarında derlenmesine ve frekans analizlerine başvurulmuştur. Sosyo-ekonomik ve mekânsal nitelikler özelliklerin birleşimi göç akışlarının yönünü ve nedenini açıklamakta değişkenler olarak ele alınmış ve kırdan-kente,

kentten-kente oluşan bu göç akışları diyagramlar ile ifade edilmiştir. Çalışma sonucunda mikro ölçekte yapılan değerlendirmeler ile oluşturulan ağ diyagramları ile çalışma alt bölgesinde oluşan akışların yönleri, çevre yerleşimler ile etkileşimlerin yoğunluğu/nedenleri ortaya konacak ayrıca alınması gereken planlama kararlarına yönelik altlık oluşturacak nitelikte tartışmalar yapılacaktır.

4.Bulgular ve Tartışmalar

Çalışma kapsamında Kırklareli ili içindeki değerlendirmelerde, Yakar (2012) çalışmasında belirttiği yapıya benzeş olarak, iç göçlerin gelişmemiş-gelişmiş, doğu-batı, kırsal-kentsel, kıyı-iç kesim, küçük ölçekli kent-büyük ölçekli kent şeklindeki akışlarını test etmek üzere Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi,

Şekil 3: Alt Değerlendirme Yapılan Yerleşimlerin Konumları (Atlık Harita: Güncel Uydu Görüntüsü).

Seçilen yerleşimlerden Kırklareli ili Merkez ilçesi, il bütününe hizmet eden bir merkez olup; Üsküp beldesi kırsal karakteri, Kofçaz ilçesi sınır kenti (Bulgaristan ile) ve kırsal karakteri ile Vize ilçesi ise kırsal karakterleri ve turistik değerlerinden ötürü turizm karakteri ile ön plana çıkmaktadır. 2015-2017 arası dönemlerde ilgili yerleşimleri kapsayan toplam 936 adet hane halkı anket yapılmış olup; çalışma kapsamında bu anketlerde sorulan “Hanenizde dışarıya göç eden var mı? Varsa neden ve nereye?” sorularının cevapları derlenmiş ve frekans hesapları yapılmıştır (Tablo 4).

Yerleşimler	Temel Karakteristiği	Nüfus (2017)	Kent Ölçeği
Kırklareli- Merkez İlçe	Hizmet Merkezi	100116	Orta Ölçekli Kent
Kırklareli- Üsküp Beldesi	Kırsal	2194	Küçük Ölçekli Kent
Kırklareli- Kofçaz İlçesi	Sınır Kenti- Kırsal	2434	Küçük Ölçekli Kent
Kırklareli- Vize İlçesi	Kırsal- Kıyı-Turizm	27358	Küçük Ölçekli Kent
Yerleşimler	İlgili Atölye Dönemi	Anket Sayısı (*)	Anket Özelliği
Kırklareli- Merkez İlçe	2017	358	%95 güven düzeyi, %5 örneklem
Kırklareli- Üsküp Beldesi	2017	229	%95 güven düzeyi, %5 örneklem
Kırklareli- Kofçaz İlçesi	2016	90	%95 güven düzeyi, %10 örneklem
Kırklareli- Vize İlçesi	2015	259	%95 güven düzeyi, %5 örneklem

Tablo 4: Alt Değerlendirme Yapılan Yerleşimlerin Temel Nitelikleri ve Anket Bilgileri.

(*) İlgili Yerleşimler için anket sayıları, atölye dönem yılı nüfus değerlerine göre hesaplanmıştır.

Anket sonuçlarına göre, en fazla göçün yapıldığı yerleşim %58 oranla (52 adet) Kofçaz ilçesi, en az göçün yapıldığı yerleşim ise %7 oranla (48 adet) Merkez ilçe olarak belirlenmiştir. Merkez ilçeden göç en fazla İstanbul'a, Kofçaz ilçesinden en fazla Merkez ilçeye ve İstanbul'a, Üsküp beldesinden en fazla Merkez ilçe, İstanbul ve dış göç olarak Almanya'ya, Vize ilçesinden ise en fazla Merkez ilçe, İstanbul ve Lüleburgaz'a akışların olduğu tespit edilmiştir. Göç yapılan diğer yerleşimler incelendiğinde ise, önceki bölümlerde sunulan Trakya bölgesi göç akışlarına (Tablo 2) paralel olarak çoğunluğu Marmara bölgesi olmakla beraber büyük metropollere (Ankara, İzmir, Bursa, Gebze, Antalya vd.) olmakla birlikte ayrıca Edirne ile Tekirdağ'a da göçlerin yapıldığı tespit edilmiştir. Bu sonuç ilgili literatürdeki (Fan, 2005, s. 256; Tsegai ve Le, 2011; Yakar, 2012; Ibourk, 2016, s. 100; Ambinakudige ve Parisi, 2017) anlatımlarla benzeş olarak az gelişmiş yerleşimlerden-gelişmiş yerleşimlere, kıyı yerleşimlerden iç kesimlere, kırsal nitelikli ve küçük ölçekli yerleşimlerden hizmet nitelikli ve büyük ölçekli yerleşimlere şeklinde olduğu görülmektedir. Kofçaz ilçesi-Üsküp beldesi-Vize ilçesinden akışların temelde ikinci derece merkez olarak nitelendirilebilecek Merkez ilçeye, Merkez ilçeden ise büyük metropollere şeklinde olduğunu söylemek mümkündür (Şekil 4).

Göçün nedenleri incelendiğinde ise, genel olarak göçlerin işsizlik ve iş imkanlarının yetersiz olması nedeniyle olduğu görülmekte ve Kofçaz ilçesi-Üsküp beldesi-Vize ilçesinden Merkez ilçeye doğru olduğu görülmektedir. Ankette alınan bir diğer sonuç ise özellikle eğitim hizmeti sunumunun eksikliğinden ötürü göçlerin oluşması şeklindedir. Yapılan sözlü görüşmeler ile birlikte desteklendiğinde özellikle ilkökul, ortaokul, lise gibi temel eğitim hizmetleri için Merkez ilçeye, yüksek eğitim için ise başlıca İstanbul olmak üzere Edirne, İzmir gibi diğer illere göçlerin yapıldığı belirlenmiştir.

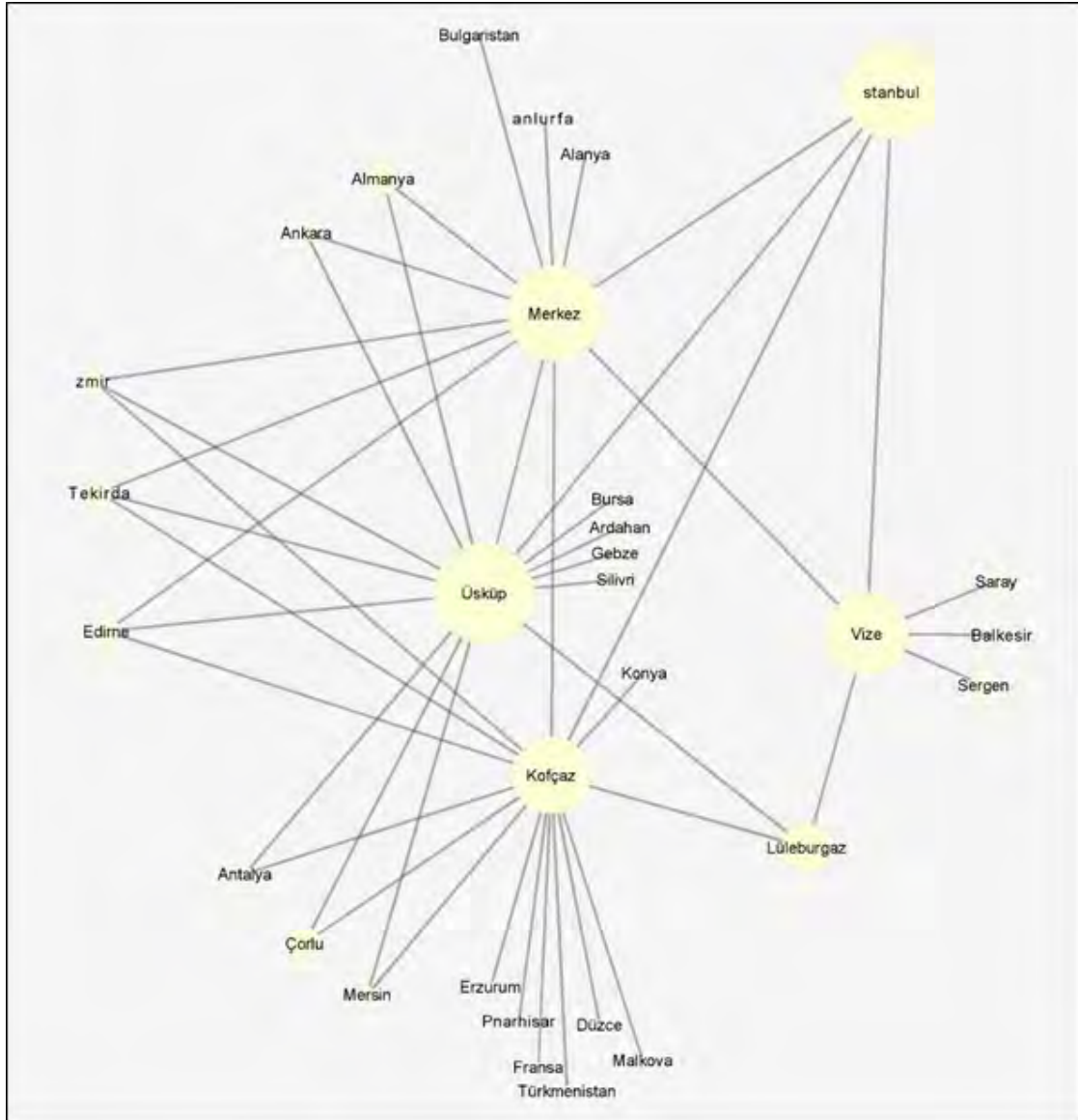
Bu bakımdan Kırklareli ili içinde görülen iç akışların, önceki bölümlerde aktarılan literatür örnekleri ile benzeş bir yapıya sahip olduğu ve iş imkanlarının, sosyal hizmet (eğitim) sunumunun yetersizliği ile oluştuğunu ayrıca Çelik (2005)'in çalışmasında belirttiği "itici ve çekici güçler yaklaşımı" ile açıklanabileceğini söylemek mümkündür.

Tablo 5: Alt Değerlendirme Yapılan Yerleşimlerde Yapılan Göçlerin Konum ve Nedenlerine İlişkin Frekans Analizi.

Göç Yapılan Yer (Kırklareli Merkez)	Göç Sebepleri (Kırklareli Merkez)				Toplam
	Eğitim	İş	Evlilik	Diğer	
Alanya	0	0	0	1	1
Almanya	0	1	0	0	1
Ankara	0	2	0	1	3
Bulgaristan	0	1	0	0	1
Edirne	1	0	1	0	2
İstanbul	4	5	2	0	11
İzmir	1	0	0	0	1
Şanlıurfa	0	1	0	0	1
Tekirdağ	0	2	1	0	3
Toplam	6	12	4	2	24
358 adet ankette %93 oranında (334 adet) göç olmadığı cevabı alınmış olup, ilgili sonuç geriye kalan yüzdeler dilime aittir.					

Göç Yapılan Yer (Kofçaz)	Göç Sebepleri (Kofçaz)				Toplam
	Eğitim	İş	Evlilik	Diğer	
Antalya	0	1	0	0	1
Erzurum	0	1	0	0	1
Lüleburgaz	0	1	0	0	1
Edirne	1	0	0	1	2
Mersin	0	0	0	1	1
İstanbul	0	11	4	0	15
İzmir	0	1	0	0	1
Kırklareli-Merkez	1	16	2	0	18
Çorlu	1	4	0	0	5
Konya	0	1	0	0	1
Türkmenistan	0	1	0	0	1
Pınarhisar	0	0	1	0	1
Fransa	0	1	0	0	1
Tekirdağ	0	1	0	0	1
Düzce	0	0	1	0	1
Toplam	3	39	8	2	52
90 adet ankette %42 oranında (38 adet) göç olmadığı cevabı alınmış olup, ilgili sonuç geriye kalan yüzdeler dilime aittir.					
Göç Yapılan Yer (Üsküp)	Göç Sebepleri (Üsküp)				Toplam
	Eğitim	İş	Evlilik	Diğer	
Almanya	0	4	3	0	7
Ankara	0	0	1	0	1
Antalya	0	1	0	1	2
Ardahan	0	1	0	0	1
İstanbul	7	19	5	0	31
Bursa	0	1	1	0	2
Çorlu	1	2	0	0	3
Kırklareli-Merkez	5	12	5	0	22
Edirne	2	0	1	0	3
Gebze	0	0	1	1	2
İzmir	0	1	0	2	3
Lüleburgaz	1	3	0	0	4
Mersin	0	1	1	0	2
Silivri	0	0	2	0	2
Tekirdağ	0	2	0	0	2
Toplam	16	47	20	4	87
229 adet ankette %62 oranında (142 adet) göç olmadığı cevabı alınmış olup, ilgili sonuç geriye kalan yüzdeler dilime aittir.					

Tablo 5: Alt Değerlendirme Yapılan Yerleşimlerde Yapılan Göçlerin Konum ve Nedenlerine İlişkin Frekans Analizi. (Devamı)

Şekil 4: Alt Değerlendirme Yapılan Yerleşimlerde Yapılan Göçlerin Konumlarına Göre Oluşturulan Sonuç Ağ Diyagramı.

Sonuç ve Öneriler

Trakya'da 1970'li yıllardan itibaren plan politikaları, arsa/arazi sunumları ve sanayi teşvikleri ile birlikte sanayi alanlarında oluşan gelişmeler neticesinde bölge çevresinden göç akışları çekmeye başlamış ve nüfus hızla artmıştır. Bu bölge içinde özellikle Kırklareli ili çekici etkenlerinin daha düşük olması nedeniyle göç akışlarından etkilenmemiş ancak 2010 yılından sonra üniversite etkisinde oluşan kamu/özel yatırımları ile birlikte çevresinden göç almaya başlamıştır. Bu bakımdan Kırklareli ilinin, Trakya bölgesindeki göç yapısı içinde farklılaşan bir karakteristiği bulunmaktadır.

İç göçün neden-sonuç etkisinin kentsel gelişmeye yön vermesi nedeniyle, kentsel/bölgesel/ülkesel ölçekte iç göçün akış yön ve nedenlerinin izlenmesi göç alan ve göç veren kentlerde planlamaya girdi oluşturan konuların tespiti ve önleyici/düzenleyici kararların alınması bakımından büyük bir öneme sahiptir. Mevcut iç göç literatüründe, göç olgusunun itici-çekici nedenlerine yönelik sunulan faktörlerin, iç göçü oluşturan akışların yön ve tipolojilerin test edilmesi amacıyla Kırklareli ili örneği ele alınarak analizler yapılmıştır. Yapılan analizlerin ise makrodan mikroya inerek bütüncül olarak göç olgusunu ve nedenlerini çözümlemek hedeflenmiştir. Bu kapsamda 2008-2017 yılları arasında göç bilgileri incelenerek Trakya bölgesi özelinde, 2015-2017 yılları arasında Kırklareli Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Planlama Atölyesi dersleri kapsamında saha çalışması yapılan ve literatürde sunulan göç akış tipolojilerini test etmeye uygun yerleşmelerde yapılan hane halkı anketleri analiz edilerek Kırklareli ili özelinde göç akışları değerlendirilmiştir.

Bu bakımdan Trakya bölgesine özellikle İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinden iş imkanları, sosyal hizmet sunumu gibi nedenlerden ötürü özellikle bağımsız nüfusun göç ettiği; Trakya bölgesinden ise daha gelişmiş imkanlar olması bakımından ağırlıkla Marmara bölgesindeki metropollere göçlerin olduğu belirlenmiştir. Bu bakımdan bölgeler arası farklılıkların göç olgusunu tetiklediğini söylemek mümkündür. Kırklareli ili içinde ise Merkez ilçe, Kofçaz ilçesi, Vize ilçesi ve Üsküp beldesi özelinde yapılan anket değerlendirmesinde; özellikle sınır kenti olan Kofçaz ilçesinde göçün daha fazla olduğu; genel bir yorum olarak akışların Merkez ilçeye özellikle eğitim ve iş imkanlarındaki yetersizlik nedeniyle olduğu belirlenmiştir. Merkez ilçeden ise ana akışın İstanbul iline sonrasında ise Bursa, İzmir, Antalya gibi diğer metropollere doğru olduğu görülmüştür. Salt bir yer değiştirme hareketinden farklı olarak göçün itici-çekici nedenlere bağlı olarak biçimlendiği ve sonuç ağ diyagramı incelendiğinde bir ağ örüntüsü oluşturduğu görülmüştür. Özellikle gelişmekte olan bölgelerde iç göç olgusunu tetikleyen faktörlerin çokluğu, uzun vadeli çözüm politikalarının yoksunluğu, planlama politikalarında görülen eksiklikler koşutunda oluşmaktadır. Bu noktada planlama politikalarına yönelik kısa bir değerlendirme yapılacak olursa; Özkök (2015)'ün 2012 yılında onaylanarak yürürlüğe giren 1/25000 ölçekli Kırklareli ili Çevre Düzeni Planının sürdürülebilirliğe yönelik stratejilerine yönelik yaptığı incelemesinde belirttiği üzere, ekonomik gelişimin sanayi alanlarının düzenlenmesi ve tarıma yönelik sanayi alanlarının (tarım alt bölgeleri ve tarım organize bölgeleri) kurulması gibi mekânsal üretim tesislerinin düzenlenmesi düzeyinde, sosyal sürdürülebilirlikle ilgili ele alınan konuların ise arazi kullanım ve yapı stoklarında yapılacak müdahaleler düzeyinde kalması bölgenin hem çevresi hem de kendi içinde farklılıklarının devam etmesine neden olmuştur. Bu bakımdan iç göç olgusuna yönelik sunulan çerçeve kapsamında istihdam, sosyal hizmet sunumu konularında bütüncül planlama politikalarının geliştirilmesinin gerekliliğini söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Ambinakudige, S. ve Parisi, D. (2017). A Spatiotemporal Analysis of Inter-County Migration Patterns in the United States. *Applied Spatial Analysis and Policy*, 10(1), 121-137. doi:10.1007/s12061-015-9171-1
- Aşkın, E. Ö., Yayar, R. ve Oktay, Z. (2013). Kırsal Göçün Ekonometrik Analizi: Yeşilyurt İlçesi Örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 14(2), 231-252.
- Aysu, E., Ökten, A., Ünal, Y., Görgülü, Z., Dinçer, Y., Karahasanoğlu, İ. ve Tavşanoğlu, S. (1984). *Kırklareli Kentsel Yapı Araştırması (Kent Monografisi)*. Yıldız Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yayını.
- Bostan, H. (2017). Türkiye’de İç Göçlerin Toplumsal Yapıda Neden Olduğu Değişimler, Meydana Getirdiği Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Coğrafya Dergisi / Journal of Geography*, (35), 1-16.
- Çakıroğlu, P. (1997). Sanayii Trakya’ya taşıyor. *Milliyet Gazetesi*.
- ÇEKÜL Vakfı. (2012). *Trakya Kültür Öncelikli Bölgesel Yol Haritası*. ÇEKÜL Vakfı.
- Çelik, F. (2005). İç Göçler Teorik Bir Analiz. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(2), 167-184.
- ÇŞB. (2009). 1/100.000 ölçekli Trakya Alt Bölgesi Ergene Havzası Çevre Düzeni Plan Raporu. Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- ÇŞB. (2011). 1/25000 Ölçekli Kırklareli Çevre Düzeni Plan Raporu. Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- DPT. (1985). *V. Beş Yıllık Kalkınma Planı*. Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- Düncan, E. (2016). Türkiye’de İç Göçün Sosyo-Ekonomik Nedenlerinin Bölgesel Analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(12), 167-183.
- Ersoy, M. (2005). Türkiye’de İç Göçlerin Yarattığı Toplumsal Sorunlar. *TMMOB Toprak Reformu Kongresi, sunulmuş bildiri, Şanlıurfa: TMMOB*.
- Fan, C. C. (2005). Interprovincial Migration, Population Redistribution, and Regional Development in China: 1990 and 2000 Census Comparisons. *The Professional Geographer*, 57(2), 395-311.
- Gezici, F. (1996). *Trakya’da Kentsel Yerleşmeler, Gelişme Eğilimleri ve Bölgesel Gelişmedeki Roller*. Trakya’da Sanayileşme ve Çevre Sempozyumu içinde. Edirne: TMMOB Edirne Makine Mühendisleri Odası.
- Güler, M. ve Turan, M. (2013). Trakya Bölgesi’nin Kentleşmesinde Sanayileşme ve Demografi. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, (22), 17-43.
- HÜNEE. (2004). *Türkiye’de göç ve yerinden olmuş nüfus araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Ibourk, A. (2016). The Determinants of Migration Prospect: Spatial Econometric Application to the Moroccan Data. *Revista Galega de Economía*, 25(2), 87-102.
- İçduygu, A. ve Sirkeci, İ. (1999). Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Göç Hareketleri. O. Baydar (Ed.), *75 Yılda Köylerden Şehirlere içinde* (ss. 249-268). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- İşık, Ş. (2005). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, (14), 57-71.
- Karabulut, K. ve Polat, D. (2007). Türkiye’de Yaşanan Göç Olgusu Üzerine Bir Alt Bölge Uygulaması. 8. Türkiye Ekonometri ve İstatistik Kongresi (24-25 Mayıs 2007), sunulmuş bildiri, Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Kaya, A., İşık, E., Şahin, B., Elmas, E., Çağlayan, B. ve Aksoy, P. (2008). Günümüz Türkiye’inde Yaşanan İç Göçler: Bütünleşme mi, Geri Dönüş mü? (No: 106K131 (Final Rapor)) (ss. 20-31). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Akademik Bakış Dergisi*, (30).

- Özdemir, M. (2008). Türkiye’de İç Göç Olgusu, Nedenleri ve Çorlu Örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Özkök, M. K. (2015). Bölge Planlarındaki Sürdürülebilirliğe Yönelik Geliştirilen Politika ve Stratejilerin Örnekler Üzerinden Karşılaştırmalı İncelenmesi. 15. Ulusal Bölge Bilimi / Bölge Planlama Kongresi, sunulmuş bildiri, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Özkök, M. K. (2016). Kentsel Yerleşimin, Kentsel Politikalar ve Sürdürülebilir Planlama Yaklaşımı Kapsamında Değerlendirilmesi: Kırklareli Örneği. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öztürk, M. ve Altuntepe, Y. (2008). Türkiye’de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları: Bir Alan Araştırması. *Journal of Yaşar University*, 3(11), 1587 – 1625. doi:10.19168/jyu.17305
- Pazarlıoğlu, V. (2007). İzmir Örneğinde İç Göçün Ekonometrik Analizi. *Yönetim ve Ekonomi*, 14(1), 121-135.
- Sağlam, S. (2017). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44.
- Sürmeli, İ. (2017). Türkiye’de İç Göçün Değişim ve Dönüşümü: Kentten Kıra Yöneliş. *Gazi Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi*, (Gazi Akademi Genç Sosyal Bilimciler Sempozyumu 2017 Özel Sayısı), 275-286.
- Tsegai, D. ve Le, Q. B. (2011). District-level spatial analysis of migration flows in Ghana: determinants and implications for policy. *Regional Science Policy & Practice*, 3(2), 87-100. doi:10.1111/j.1757-7802.2011.01031.x
- TÜİK. (2019). İstatistik Veritabanı. 20 Ocak 2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=vt> adresinden erişildi.
- WEF. (2017). *Migration and Its Impact on Cities*. İsviçre: World Economic Forum.
- Yakar, M. (2012). Türkiye’de İç Göçlerin Mekansal Analizi: 1995-2000 Dönemi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(1), 741-768.
- Yamak, R. ve Yamak, N. (1999). Türkiye’de Gelir Dağılımı ve İç Göç. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 16-29.
- Yayar, R., Uçgunoğlu, M. ve Demir, Y. (2016). Türkiye’de İç Göçün Belirleyicileri. *International Conference on Eurasian Economies Bildiriler Kitabı* içinde (ss. 421-430). İstanbul: Eurasian Economists Association.